

C.T

UNİVERSİTEYA BİNGOLİ

ENSTİTUYA ZIWANANÊ GANİYAN

QISIMÊ ZIWAN U EDEBİYATÊ ZAZAKİ

TEZÊ MASTERİ

HİKAYENUŞTOĞİYA ZAZAKİ DE ÇIMANÊ NUŞTOĞANÊ CINİYAN RA CINİYİ

Hedrekar

Burcu DEMİRCİ DAĞ

Şewırmend

Azayê Musnayişi Doxtor İbrahim DAĞILMA

ÇOLİG – 2026

T.C
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
YAŞAYAN DİLLER ENSTİTÜSÜ
ZAZA DİLİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZAZA HİKAYECİLİĞİNDE KADIN YAZARLARIN GÖZÜYLE KADIN

Hazırlayan

Burcu DEMİRCİ DAĞ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim DAĞILMA

BİNGÖL – 2026

TEDEYİ

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ..... I

TEZ KABUL VE ONAY..... II

VATEYO VERİN.....III

XULASA.....V

ÖZET..... VI

ABSTRACT..... VII

KILMNUŞTEYİ.....VIII

LİSTEYA TABLOYAN..... IX

DESTPÊK.....1

1. QISIMO YEWIN 5

1.1. Edebiyatê Moderni de Tewırê Hikâye 5

1.2. Edebiyatê Zazaki 7

1.3. Edebiyatê Zazaki de Tewırê Hikaye 11

2. QISIMO DIYIN.....13

2.1. Edebiyatê Dınya de Nuştoğiya Cıniyan.....13

2.2. Edebiyatê Zazaki de Nuştoğiya Cıniyan 15

2.3. Edebiyatê Zazaki de Hikayenuştoğiya Cıniyan 17

2.4. Edebiyatê Zazaki de Hikayenuştoğanê Cıniyan 20

3. QISIMO HİRIYIN 22

3.1. Edebiyatê Zazaki de Heyatê Hikayenuştoğanê Cıniyan u Eserê İnan 22

3.1.1. Bedriye Topaç.....22

3.1.1.1. Bedriye Topaç reyde Roportajêko Kılm 23

3.1.1.2. Bero Sûr.....24

3.1.1.3. Menewşî 29

3.1.2. Nadire Guntaş Aldatmaz.....32
3.1.2.1. Nadire Guntaş Aldatmaz reyde Roportajêko Kılm.....34
3.1.2.2. Pîyê Mi Kemane Cinitêne.....36
3.1.3. Şeyda Asmin.....42
3.1.3.1. Zeman Sey Fekê Kardî bî.....42
3.1.3.2. Raywanîya Rojawa de.....49
3.1.4. Burçin Bor.....57
3.1.4.1. Hêviya Macire.....57
3.1.5. Lorin Demirel.....63
3.1.5.1. Vîndîbîyaye.....63
3.1.6. Pınar Yıldız.....66
3.1.6.1. Pınar Yıldız reyde Roportajêko Kılm.....66
3.1.6.1. Hîkayeyê Hewn û Hişyarî.....68
3.1.7. Berfin Jêle.....78
3.1.7.1. Phêznê Gamu.....78
4. QISIMO ÇARIN.....86
4.1. Hikayeyanê Zazaki de Çımanê Nuştoğanê Cıniyan ra Cıniyi.....86
4.1.1. Cıni u Zewac.....86
4.1.1.1. *Wesniti*.....92
4.1.1.2. *Cıniyi Viyayi*.....94
4.1.1.3. *Problemê Bekareti*.....96
4.1.2. Keynayi u Problemi İnan.....98
4.1.3. Cıni u Eşq.....105
4.1.4. Zulm, Tada u Cıni.....110
4.1.5. Tekiliya Cıni u Camêrdan.....115
4.1.6. Cıni u Ğeribiye.....120
4.1.7. Mektebê Leyli.....124

4.1.8. Cını Siyaset u Ko 126

4.1.9. Cını u Baweri 128

4.1.10. Cını u Nasname 130

4.1.11. Cıniyi Bini 132

PEYNİYE 136

ÇIMEYİ 140

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım *[Hikayenuştoğiya Zazaki de Çımanê Nuştoğanê Cıniyan ra Cıniyi]* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

29/06/2026

İmza

Burcu DEMİRCİ DAĞ

TEZ KABUL VE ONAY

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
YAŞAYAN DİLLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

239651002 numaralı öğrenci *Burcu DEMİRCİ DAĞ* tarafından hazırlanan *Hikayenuştoğiya Zazaki De Çımanê Nuştoğanê Cıniyan Ra Cıniyi* başlıklı bu çalışma, *30/04/2026* tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *[oybirliğiyle]* başarılı bulunarak jürimiz tarafından Zaza Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Başkan: Doç. Dr. İlyas AKMAN İmza: ……..

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi İbrahim DAĞILMA İmza: ……..

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ASLANOĞULLARI İmza: ……..

ONAY

Bu Tez, Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Yönetim Kurulunun ..... /.... / 202.. tarih ve ..... sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Abdullah BEDEVA
Enstitü Müdürü

VATEYO VERİN

Edebiyat, wesıtaya tewr muhimiyan ra yew o ke ruh, hiş u bedıliyayişê yew komel nişan dano u ano çıman ver. Zazaki her wext, verê her tewır zori, mani u şartanê gıranan de pay ra mendo. Dewırê modern de 1963 ra dıma wareyê edebiyati de cayê xo gureto u qasê imkananê xo aver şiyo. Bı taybeti wareyê hikayenuştoği de eserê zaf muhimi dayi. Labelê nê averşiyayişi de vengê nuştoğanê cıniyan u eseran de temsilê cıniyan ke bı destê inan ameyê nuştış, wareyê akademiki de hetan ewro kêm u sıst mendi. Nê xebati zey xezineye nımıteyi muhtacê destanê ğeyretkaran ê.

Na xebate de ma çıra hikayenuştoğê cıniyi vicnayi u gureti dest? Çunki averşiyayişê edebiyatê Zazaki de hetan nıka teyna yew çend cıniyan wezife gureto xo ser. Na xebate zi wazena edebiyatê Zazaki de rolê inan ê bêveng; labelê xurt biyaro çıman ver u nişan bıdo. Çıra tewırê hikaye ameyo vicnayiş? No vicnayiş de, dı çiyi biyi tesirdar: İnan ra yew bı xo tewırê hikaye ya. Çunki hikaye her wext bala wendoğan anta u ancena. Wendoği, tewırê hikaye de hına zaf heyat u hediseyanê ciyayan vinêni. Hikaye tewırêko kılm a, dahanê rehet yena wendış. Sebebo dıyın zi goreyê tespitan edebiyatê Zazaki de mewzuyê cıniyan u nuştoğiya cıniyan ser xebatêka hira nêvıraziyaya. Coka no mewzu ser o na xebate vıraziyaya. Tewırê hikaye, goreyê tewıranê edebiyan ê binan hina zaf tecrubeyanê şexsiyan u komeliyan ana zıwan.

Edebiyatê Zazaki de tewırê hikayeya moderni her roj aver şıno u beno xurt. Labelê no gure kıtabê hikayeyi ke destê nuştoğanê cıniyan ra nusiyayi, qey inan wına niyo. Ancax cuy, his u fıkrê cıniyan tewırê hikaye de pê destê nuştoğanê cıniyan tewr hol vaciyeno u nusiyeno. Edebiyat, bı serran miyanê sistemê pederşahi de şekıl gureto; labelê serranê peyinan de cıniyi zaf kewti miyanê edebiyati. Endi cıniyi pê wesıtayê edebiyati vengê xo, dınyaya xo, hisanê xo, fıkranê xo, waştışanê xo u problemanê xo anê zıwan. Edebiyat de caguretışê cıniyan ra dıma rewşa edebiyati bedıliyayo, no bedıliyayiş cıniyanê nuştoğan u wendoğan ri biyo nefesêko newe u xorın. Her hikayeya ke pê destê nuştoğanê cıniyan nusiyaya, a teyna yew hikaye niya; a eyni wext de yew belgeyê hişa komeli u xoverdayişi ya.

Nê tesbitan ra dıma edebiyatê Zazaki de ehtiyaciyêk biyo hasıl. No ehtiyaci zi na ya: Edebiyatê Zazaki de tewırê hikaye de hetê nuştoğan ra cayê cıniyan senin o? No tez zi no ehtiyaci u na perse ser o hedre biyo. Tez de ameyo waştış ke edebiyatê Zazaki ê modern de cayê hikayenuştoğiya cıniyan tesbit bıbo, vengê nê cıniyan bıreso yew sewiyeya akademik u kêmiyê ke no ware de esti nêy zi qasê sinorê xebati werte ra wedariyi.

Wareyê edebiyatê Zazaki de caardışê yew xebata akademik, bı xo reyde zaf zehmetiyan zi ana. Bı taybeti resayişê kıtabanê nuştoğanê cıniyan u peydakerdışê çımeyan her wext asan

nêbi u na zori u zehmetiye rewşêka gıran arda ma ver. Rey-rey zaf tengi u rencani vıraziya; labelê her çekuya Zazaki de o hişo qedim u hikayeyanê cıniyan de o xoverdayişo xurt, biyi motivasyonêko pil. Nê motivasyoni hemê tengi u rencani xo reyde berdi. Nê zehmetiyan her gam de nişan dayi ke na xebate çendêk lazım u erca ya.

Her wextê na xebate de seba hetkari, zanayiş u rayberiyê şewırmendê xo Azayê Musnayişi Doxtor İbrahim Dağılma ri zaf sıpas kena. O her merheleyê na xebate de pê yew sebro pil u bı baweri paşt dayo mı. Bi sayeya fikranê ey u rexneyanê ey ê weşan na xebate resaya yew sewiyeya xurt. Maya mı Songul Demirci, heyatê mın ê perwerdeyi de her wext paşt daya mı. Seba sebr u paştdayişa aye; ez aye ra, mêrdeyê xo Fatih Dağı ri u embaza mın a erca Kader Dilekci ri zaf sıpas kena. Reyna, seba nuştoğanê cıniyan ke bı qelema xo ruh dani edebiyatê Zazaki u bı hikayeyanê xo rayirê wendoğan seba no ewniyayiş roşn keni, inan rê zi sıpas kena. Ez no tezi diyariyê zıwanê Zazaki u cıniyanê no zıwani kena.

Burcu DEMİRCİ DAĞ

Çolig-2026

XULASA

Edebiyatê nuşteki ê Zazaki her çıqas seba sebebanê ciya-ciyayan erey mendo zi reyna no ware de xebati ke vıraziyayi qey edebiyatêko zıxm hêvi dani. Edebiyatê klasik u modern de yew cehd u ğeyret esto. Miyanê tewıranê modernan de hikaye zi zey tewıranê şiir, roman u cerıbnayiş xo dana ver. Na xebate de zi tewırê hikaye, hetê hikayenuştoğiya Zazaki ê cıniyan biya. Na çarçewa de hetan nıka bı destê nuştoğanê cıniyan kamci kıtabi hikâyeyi ê moderni nusiyayi nê tespit biyi. Nê kıtaban ra u mewzuyê inan ra qasê ebatê xebat malumat aridiyayi. Dıma kıtabê hikayeyi ê nuştoğanê cıniyan ser hewayê tehlil u qıritikkerdışi de xebate vıraziyaya. Komelê Zazayan de ca u problemê cıniyan, dej u şabiyayişê inan çımê cıniyan ra seni yeno vinayiş u edebiyatê Zazaki de nê cıniyan seni ca gureto? Cewabê nê persan de goreyê tespitan viniyeno ke edebiyatê modern ê Zazaki de hetan nıka bı destê cıniyan new kıtabê hikâyeyi nusiyayi. Nê kıtabi: *Bero Sûr, Pîyê Mi Kemane Cinitenê, Zeman Sey Fekê Kardî bî (Hîkayeyê Koyî), Raywanîya Rojawa de, Hevîya Macire, Vîndîbîyaye, Menewşî, Hîkayeyê Hewn û Hîşyarî* u *Phêznê Gamu* yi. Edebiyatê Zazaki de derheqê cıniyan de xebatê taybeti hema zaf niyi. Nê eseran de cıniyi ke viyerêni heyatê inan ra behs beno u nê cıniyi hetê komel, urf, kultır, debar, perwerde, siyaset u şexsiyeti ra qerekterize beni. Na xebate zi na çarçewe de ser kıtabanê hikayeyanê ê Bedriye Topaç, Nadire Guntaş Aldatmaz, Şeyda Asmin, Burçin Bor, Lorin Demirel, Pınar Yıldız u Berfin Jêle viraziyaya.

Na xebate, bê qısımo destpêk çar qısıman ra yena meydan. Verêcu, destpêkê xebate de derheqê edebiyat u heyat, edebiyat u cıni, armanc, metod u ebatê xebat de melumati ca geni. Qısımo yewın de derheqê edebiyatê Zazaki u edebiyatê Zazaki de cayê tewırê hikaye u prosesê hikayenuştoği de malumati ameyi dayiş. Qısımo dıyın de edebiyatê dınya de nuştoğiya cıniyan, edebiyatê Zazaki de nuştoğiya cıniyan, edebiyatê Zazaki de cıniyi rojname u pêserokan de seni ca gureti u tewırê hikaye de cıniyi ke kıtab nuşti ca diyayo inan. Qısımo hırıyın de hewt cıniyi ke biyi mewzuyê na xebate heyatê inan ra u nasnameyê inan ê edebi ra behs biyo. Dıma ca diyayo xulasayê kıtabanê inan ê hikayeyan. Qısımo çarın de Zazaki de çımê nuştoğanê cıniyan ra mewzuyê cıni, bınê temayanê ciya-ciyayan ra nusiyayo. Penyniye de zi na xebate de problemê ke veciyayi werte u seba edebiyatê Zazaki qıymetê na xebate ra behs biyo.

Kelimeyi mıfteyi: Zazaki, edebiyat, hikaye, nuştoğ u cıni.

ÖZET

Zazaca, yazılı edebiyat alanında her ne kadar farklı sebeplerden ötürü gecikmiş olsa da yine de yapılan çalışmalar güçlü bir edebiyat için umut vericidir. Klasik ve modern edebiyatta bir çaba ve gayret vardır. Modern türler arasında hikaye de şiir, roman ve deneme gibi türlerle birlikte ön plana çıkmaktadır. Bu çalışma da hikaye türünü, Zazaca kadın hikayeciliği bağlamında ele almaktadır. Bu çerçevede modern Zaza edebiyatında bugüne kadar kadın yazarlar tarafından hangi hikaye kitaplarının yazıldığı tespit edilmiştir. Bu kitaplardan ve onların konularından çalışmanın çerçevesine uygun bilgiler tespit edilmiş. Ardından kadın yazarların hikaye kitapları üzerinden değerlendirme ve analizler yapılmıştır. Zaza toplumunda kadınların yeri ve problemleri, acı ve mutlulukları kadınların gözüyle nasıl görülmüş ve Zaza edebiyatında bu kadınlar nasıl yer edinmişler? Bu soruların cevaplarında yapılan tespitlere göre modern Zaza edebiyatında şu ana kadar kadınlar tarafından dokuz adet hikaye kitabı yazılmıştır. Bunlar *Bero Sûr, Pîyê Mi Kemane Cinitenê, Zeman Sey Fekê Kardî bî, Raywanîya Rojawa de, Hevîya Macire, Vîndîbîyaye, Menewşî, Hîkayeyê Hewn û Hîşyarî* ve *Phêznê Gamu'*dur. Zaza edebiyatında kadınlar hakkında özel çalışmalar henüz yeteri kadar yapılmamıştır. Bu eserlerde geçen kadınların hayatlarından bahsedilir ve bunlar karekterize edilir. Bu kadınlar çoğunlukla toplum, örf, gelenek, ekonomik, sağlık, siyaset, eğitim ve bireysel yönleriyle ele alınmıştır. Çalışma, bu çerçevede Bedriye Topaç, Nadire Güntaş Aldatmaz, Şeyda Asmin, Burçin Bor, Lorin Demirel, Pınar Yıldız ve Berfin Jêle'nin hikaye kitapları üzerine yapılmıştır.

Bu çalışma giriş bölümü dışında dört bölümden oluşur. Öncelikle giriş bölümünde edebiyat ve hayat, edebiyat ve kadın, çalışmanın amacı, metodu, kapsamı hakkında bilgiler yer almıştır. Birinci bölümde Zaza edebiyatı ve Zaza edebiyatında hikaye türünün yeri ve hikayeciliğin süreci hakkında bilgiler mevcuttur. İkinci bölümde dünya edebiyatında kadın yazarlık, Zaza edebiyatında kadın yazarlık, Zaza edebiyatında kadın hikayecilerin gazete ve dergilerde nasıl yer aldıklarına ve Zaza edebiyatında hikaye türünde kitap yazan kadın yazarlara yer verilmiştir. Üçüncu bölümde çalışmaya konu olan yedi kadın yazarın hayatlarından ve edebi kimliklerinden bahsedilerek daha sonra onların hikaye kitapları özetlenmiştir. Dördüncü bölümde Zazacada kadın yazarların gözünden kadın konusu farklı temalar altında ele alınmıştır. Sonuç bölümünde ise bu çalışmada ortaya çıkan problemler ve çalışmanın Zaza edebiyatına katkılarından bahsedilmiştir.

Anahtar kelimeler: Zazaca, edebiyat, hikaye, yazar ve kadın.

ABSTRACT

Although written literature in Zazaki was delayed for various reasons, the studies carried out so far are still promising for the development of a strong literary tradition. There has been considerable effort and endeavor in both classical and modern literature. Among modern literary genres, the short story has become prominent alongside poetry, novels, and essays. This study examines the short story genre within the context of Zazaki women's storytelling. In this framework, it identifies the short story books written by female authors in modern Zaza literature up to the present day. Information relevant to the scope of the study has been gathered from these books and their subjects. Subsequently, evaluations and analyses were conducted based on the storybooks written by female authors. How have women's roles, problems, sorrows, and joys in Zaza society been perceived through women's perspectives, and how have these women found a plaje in Zaza literature? According to the findings of this study, nine short story books have so far been written by women in modern Zaza literature. These are *Bero Sûr, Pîyê Mi Kemane Cinitenê, Zeman Sey Fekê Kardî bî, Raywanîya Rojawa de, Hevîya Macire, Vîndbîyaye, Menewşî, Hîkayeyê Hewn û Hîşyarî,* and *Phêznê Gamu*. Special studies focusing on women in Zaza literature are still insufficient. The lives of women depicted in these works are narrated and characterized. These women are mostly discussed in terms of society, customs, traditions, economy, health, politics, education, and individual aspects. Within this framework, the study analyzes the storybooks of Bedriye Topaç, Nadire Güntaş Aldatmaz, Şeyda Asmin, Burçin Bor, Lorin Demirel, Pınar Yıldız, and Berfin Jêle.

Apart from the introduction, this study consists of four chapters. First, the introduction provides information about literature and life, literature and women, as well as the aim, method, and scope of the study. The first chapter presents information about Zaza literature, the plaje of the short story genre in Zaza literature, and the development process of storytelling. The second chapter discusses women writers in world literature, women writers in Zaza literature, how female storytellers in Zaza literature have appeared in newspapers and magazines, and female authors who have written storybooks in Zaza literature. The third chapter introduces the lives and literary identities of the seven female authors examined in the study, followed by summaries of their storybooks. In the fourth chapter, the subject of women from the perspective of female writers in Zazaki is examined under different themes. Finally, the conclusion discusses the problems revealed in this study and the contributions of the study to Zaza literature.

Keywords: Zazaki, literature, short story, writer, and woman.

KILMNUŞTEYİ

e.n.v. eserê ke namê ey viyert

m.n.v. meqaleyê ke namê ey viyert

t.n.v. tezê ke namê ey viyert

r. ripel

usb. u sey binan

Tad. Tadayoğ

Ed. Editor

LİSTEYA TABLOYAN

Tablo 1: Edebiyatê Zazaki de nuştoğê cıniyi u kıtabanê inan. 16

Tablo 2: Edebiyatê Zazaki de cıniyi ke kıtabê hikayeyi nuşti. 21

DESTPÊK

Mabenê edebiyat, insan u heyat de her wext yew tekiliya zıxm esta. Edebiyat, insan u heyat yewbinan weyi keni. Edebiyat çiyêki zey ekonomi, kultur, tarix, siyaset, perwerde, din, ilm, huner, herb, haşti, heskerdış, şabiyayiş, bêbextiyari, eşq, huzn, dej, hêrs, ters usb. ra eleqeder o. Miyanê insanan de cayê cıniyan muhim o u gorêyê tespitan nimeyê insanan cıniyi; nimeyê bini zi nê cıniyan ra welıdiyayi. No semed ra heyat ewniyena cıniyan, pê cıniyan tamê xo geno. Edebiyat zi qey heyat yew mojnak u eyna yo u bê cıniyan edebiyat sıst maneno. No semed ra eseranê edebiyan de cıniyan yan bı xu, yan bı hişê cıniyan yan zi ewniyayişê camêrdan ê cıniyan ser o ca gureto.

Ehtiyaciya insanan tewır bı tewır i. Nê ehtiyaciyi ge şexsi u komeli yi ge zi fikri u hissi yi. Edebiyat nê ehtiyacan ra peyda biyo.[1] Edebiyat seba izahkerdışê dınyayê insanan wesıtayêko zaf muhim o. Çunki insani pê edebiyat ehtiyacanê xo yê şexsi, komeli, psikolojik usb. ani zıwan. Qet mêbo zi hisanê xo pê edebiyat ani zıwan. Cıniyi zi pê wesıtayê edebiyati no ware de dınyayê cıniyan anê verê çıman. Komeli ke tede hişa camêrdi esta nê komelan de cıniyi bı seserran edebiyat de zey yew kerdoğ nê; zafyer zey yew obje ca gureto. Ê ke hişa camêrdi ser o şıni u hereket keni ey nêwazeni cıniyi miyanê sistemê komeli de ca bıgeri. Çunki nê, cıniyan ra tersêni, eger cıniyi bımusi, bıwani u bınusi na sistema ğıdar u vergurete ver veciyêni, heqanê xo yê tebiyan wazeni. Heto bin ra cıniyi zey xo problemanê cıniyanê binan pê nuştış/edebiyat eşkera keni. Tayê cıniyi hediseyan u problemanê komelê xo ra bêxeber niyi u komelê inan de çı beno çı nêbeno ay ser o hişyar u haydar i. Nê hedise u probleman u tesirê inan pê qelemê xo ani zıwan.

Dınyayê edebiyati, qefleyanê hirayan ra seba dahesnayişê meğduriyetanê cıniyan wesıtayêko muhim o. Pê na wesıta tayi nuştoği wazêni ke komel de yew hişa cıniti eraver beri.[2] Yeno vinayiş ke miyanê edebiyatnasan de tıkê nuştoğê cıniyi bı hişyari eseranê xo de cıniyan u meseleyanê cıniyan geni miyonca. No tewır, hetêk ra problemanê komelkiyan ê cıniyan ani çıman ver; hetêk ra zi seba bedılnayişê cıniyan u komeli, yew wezife geni xo ser. Zey zaf edebiyatan, edebiyatê Zazaki de zi cadayişê cıniyan u vatışê problemanê inan ser o nuştoğanê cıniyan xo zey yew gurekar wezifedar diyo; eseranê xo de ca dayo cuy, hiş u waştışanê cıniyan. Edebiyatê Zazaki de zi zey edebiyatanê binan tıkê cıniyan no ware de xo wezifedar diyo;

[1] Hasan Çakır, *Öykü Sanatı,* Çizgi, 2. Baskı, Konya, 2002. r. 7.

[2] Mehmet Bakır Şengül, "Kadın Edebiyatı: Bir Varoluş Mücadelesi" *The Journal of Academic Social Science Studies,* 2016, r. 203-211

mesuldariye gureti xo ser u derheqê cıniyan de eseri nuşti. Bedriye Topaç, Nadire Guntaş Aldatmaz, Burçin Bor, Şeyda Asmin, Pınar Yıldız, Lorin Demirel u Berfin Jêle zi nê nuştoğon ra yi. Çunki hikayeyanê nê nuştoğan de viniyeno ke zafyer qehremani cıni yi u nê hikayeyan de cuyê cıniyan xo her het ra mojneno ra.

Edebiyatê Zazaki de hetan nıka nuştoğanê cıniyan ser o zaf xebati nêvıraziyayi. Nê xebatan ra çend xebati bı xo cıniyan ser o yi. Dağılma kıtabê xo yo *Edebiyato Modern ê Zazaki (Dewır, Tewır u Mewzu)* de qısımê mewzu de sernuşte ser o ca dayo cıni u heqê cıniyan.[3] Yew çend xebatan de zi ca diyayo no mewzu. Acar bı nameyê *Goreyê Rexneyê Edebîyatê Femînîstî Tehlîlê Kıtabê "Bero Sûr" yê Bedrîye Topaç*[4] xebatêk vıraşta. Na xebate projeyê bêtez ê masteri ya. Meqaleya *Hîkayeyê ke Mîyanê Herikîyayîşê Wextî de Rêçanê Dejan Dima yê*[5] de Zazaki de kıtabê hikayeyanê cıniyan, hetê wexti ra analiz biyi. Reyna pêseroka *Ewro*, humara xo ya hırıyın bı nameyê dosyayê "Cinî" veto. Na humare de wareyê sinema, kultur, huner, folklor u edebiyati de ca diyayo nuştoğiya cıniyan. Edebiyatê Kurdan u Zazayan de rewşa nuştoğiya cıniyan, cıni u feminizm seni ca gureto çarçewayê dosya de ardo çıman ver.[6] No mewzu ser bı nameyê *Edebîyatê Zazakî de Pêlê Femînîzmî: Analîzê Hîkayeyanê Hîkayênuştoxanê Cinîyan*[7] meqaleyêk nusiyaya. Na meqale xebatêka hira ya u meqale de ca diyayo şeş kıtabanê hikayeyan ke nê kıtabi bı destê cıniyan nusiyayi. Na meqale de nê kıtabi hetê feminizimi ra tehlil biyi. Meqaleya *Kırmanccada (Zazacada) Modern Öykü*[8] de ca diyayo tewırê hikaye u kronolojiyê hikayeyan ê edebiyatê Zazaki. Na çarçewa de meqale de hikayeyanê Zazaki de cıniyi seni ca geni ser o çend vateyi u tespiti esti. Wextêko nêzdi de meqaleyê İlyas Akman bı nameyê *Modern Zaza Edebiyatında Öncü Bir Kadın Yazar: Bedrîye Topaç*[9] neşır biyo. Zey nê xebatanê corinan derheqê cıniyan u problemanê cıniyan de çendêk xabeti esti nê muhim i. Gereka ca bıdiyo inan; labelê qey sinorê na xebate no mumkin niyo. No sebeb ra na xebate ra no pawiyena

[3] İbrahim Dağılma, *Edebiyato Modern ê Zazaki (Dewır, Tewır u Mewzu),* Vir, İstanbul, 2022, r. 190-200.

[4] Heja Tülay Acar, "Goreyê Rexneyê Edebîyatê Femînîstî Tehlîlê Kıtabê "Bero Sûr" Yê Bedrîye Topaç," *Unîversîteya Artûklûyî ya Mêrdînî Enstîtûyê Ziwananê Ganîyan yê Tirkîya Şaxê Mayzanistê Ziwan û Kulturê Kurdan* Projeyê Masterê Bêtezî, Mêrdîn, 2018.

[5] Pinar Yildiz, "Hîkayeyê ke Mîyanê Herikîyayîşê Wextî de Rêçanê Dejan Dima Yê" *Ewro,* Humar 2, İstanbul, 2017, r. 77-95.

[6] Ewro, Humar 3, Dosya: *"Cinî"*, İstanbul, 2020, r. 31-126.

[7] Pinar Yildiz, "Edebîyatê Zazakî De Pêlê Femînîzmî: Analîzê Hîkayeyanê Hîkayenuştoxanê Cinîyan", *International Journal of Kurdish Studies,* Cilt: 11, sayı: 1, 2025, r. 214-246.

[8] Nadire Güntaş Aldatmaz, "Kırmanccada (Zazacada) Modern Öykü*", The Journal Of Mesopotamian Studies, Special Issue On Zazakî And Zazas,* 2020, r. 136-153.

[9] İlyas Akman, "Modern Zaza Edebiyatında Öncü Bir Kadın Yazar: Bedrîye Topaç" *İçtimaiyat,* 10(1), 2026, r. 135-146.

ke wa edebiyatê modern ê Zazaki de mewzuyê cıniyan ser o sinoranê xebat gore tıkê kêmasiyan wertı ra wedaro u xebatanê neweyan ra zi ber akero.

Armanc, Sinor u Metodê Tezi

Armancê na xebate, ê cıniyi ke hetan nıka edebiyatê Zazaki de kıtabê hikayeyi nuşti inan ra behskerdışê nuştoğiya cıniyan u hetê mewzuyê cıniyan ra analizê eseranê inan o. Edebiyatê Zazaki de hetan nıka hewt nuştoğê cıniyi pêro piya new kıtabê hikayeyi nuşti. Nuştoğ u nameyê nê kıtaban: Bedriye Topaç *Bero Sûr* u *Menewşî*, Nadire Guntaş Aldatmaz *Pîyê Mi Kemane Cinitêne*, Burçin Bor *Hêviyê Macîre*, Şeyda Asmin *Zeman Sey Fekê Kardî bî (Hîkayeyê Koyî)* u *Raywanîya Rojwa de,* Lorin Demirel *Vîndîbîyaye*, Pınar Yıldız *Hîkayeyê Hewn û Hişyarî*, Berfin Jêle *Phêznê Gamu* yi. Qey edebiyatê Zazaki nê xebati tay i; labelê Zazaki, edebiyatêko ereymende yo; qasê proses, ehtiyac u şartan nê xebati muhim i. Na xebate de çımanê nê nuştoğan ra cıniyi analiz biyi. Miyanê nê nuştoğanê cıniyan de nameyê Topaç ver geno. Çunki goreyê tespitan, edebiyatê Zazaki de cıniya verina ke kitabê hikayeyan nuşto, Bedriye Topaç a.

Ewrenê na xebate, edebiyatê Zazaki de cayê cıniyan o. No caguretış, dı hetan ra biyo çarçewayê ewrenê xebati: Hikayenuştoğiya cıniyan u hikayeyanê nê nuştoğan de cıniyi yi. Na xebate, çar qısıman ra yena meydan. Qısımo yewın de derheqê edebiyatê Zazaki, edebiyatê modern u edebiyatê Zazaki de tewırê hikaye ser o melumtan ca gureto. Qısımo dıyın de verêcu edebiyatê dınya de cadiyayo nuştoğiya cıniyan. Dıma edebiyatê Zazaki de hikayenuştoğiya cıniyan u kıtabanê inan ser o melumatan ca gureto. Qısımo hırıyın de derheqê heyatê nê nuştoğan ra rewşa inan ê edebi ra u xebatanê inan ra behs biyo. Reyna no qısım de nuştoğe ke inan reyde tekili runiyayi meil ser o inan ra qasê çarçewaya xebate gore persi persiyayi. U cewabê nê persan, qasê sinora xebate kılmi ra ca gureti.[10] Tiya de armanc qismê çımeyan de cadayişê çımeyanê ganiyan o. Qısımo çarın de ê qerekterê cıniyi ke hikayeyanê nê nuştoğanê cıniyan de ca gêni, hetê şexsi u komeli ra analiz biyi. Reyna no qısım de hetê dest guretışê qerekteranê cıniyan, ca diyayo kıtabanê hikayeyanê Bedriye Topaç, Nadire Guntaş Aldatmaz, Burçin Bor, Şeyda Asmin, Pınar Yıldız, Lorin Demirel u Berfin Jêle yi. Tiya de kıtabi hikayeyi nê nuştoğan ca dayişê cıniyan ser o tehlil biyi. Cıniyi ke nê kıtabanê hikayeyan de viyerêni, hetê statu u gureyê xo ciya-ciya diyayi şınasiyayiş. Qısımo peyniye de na xebate ra çı veciyayo

[10] Ma nêeşkayi bıresi hemê nê hewt nuştoği. Teyna çar nuştoği reyde tekili runiya. Miyanê ina ra zi yew nuştoğe nêeşka bıbo daxilê xebati.

meydan ey ra behs biyo. Na xebate seni yew ehtiyaci dana wera. Zey xebatanê neweyan ra zi seni yew tesir vırazena no qısım de ca gureto.

Na xebate de zobina heyatê nuştoğanê nê cıniyan u eseranê inan melumati ca geni. Na çarçewa de edebiyatê modern ê Zazaki de miyanê tewıranê modernan ra teyna tewırê hikaye ser o ameyo vındertış. Tewırê hikaye zi hikayenuştoğiya cıniyan ser o sinor biyo. Na xebate de hetan nıka çend kıtabi hikâyeyi Zazaki bı destê cıniyan ra nusiyayi nê tespit biyi. Dıma qey tehlilê hikâyeyan qasê ehtiyaciya xebate kıtabi u tezi aridiyayi; pêserok, rojname u ripelanê internetan de tewırê meqale u cıgereyişi de yew çend nuşteyi tespit biyi. Materyali ke aridiyayi nê materyali heme qey xebate ameyi wendış. Dıma, xebate metodanê qalitatifi (senini) ra bı metodê aridiyayiş u analizê belgeyan vıraziyaya.

1. QISIMO YEWIN

1.1. Edebiyatê Moderni de Tewırê Hikâye

Edebiyato modern de hikaye teyna yew hadise nêvana; a bı xo eyneyê ruhê merdimi ya. Pê no eyne, merdım eşkeno zey eşq, hesret, hêvi, dej u heskerdış hissanê xo yi xorinan ramojno. Herkes hikayeyan de xo rê çiyêk vineno. Hikayeyi kılm eseni; labelê zereyê inan de dınyayêka gırd esta. Wendoğ tede hem hissanê xo vineno hem raştiya heyati fam keno, hem zi tarix u kulturê xo ra hayidar beno. Qey tewırê hikayeyi edebiyatşınasan, ciya ciya terifi vıraşti. İnan ra çend misali: "Ê hediseyi ke biyi ya zi mumkin o bıbiyê bı yo uslubo edebi kılmi ra nuştışê inan ra vani hikâye. Hikâye; yo hedise, heyat ra yo lete, yo gam ya zi yo felqeyi çarçewaya şexısi, ca u wext de gena xo dest."[11] Heto modern ra seba hikaye yewbinan ra ciya ciya terifi nusiyayi; labelê bı kılmi ma eşkenê vaci ke hikaye; hediseyi ke raşti yan zi raşti ra nızdi yi kılmi ra neqılkerdışê inan o.[12] Roportajêk de Guntaş Aldatmaz zi seba terifê hikaye derg u dıla nê çiyan vana:

> "Zafê romanan, heyatê kesan her het ra, derga derg anê verê çiman la hîkayeyî heyatê merdimî ra yew nugta kenê roştî, ti tena ê cayî vînena. Ti vernîye û peynîya heyatê qehremanê hikaye nêzana. Ma vajime ke yew heyat sey yew layî, yew sîcîmî yan zî yew resenî yo. No reseno derg sere ra, be heta peynîye rast nîyo, duz nîyo, sey heme heyatan. Ca cayê reseni ge viriskî yo we, ge ge zî tey girey estê, sey heme heyatan bêqusur nîyo. Hîkayenustox/e nê cayanê bi gireyan ra yew keno girs, ano nêzdî, rind keno roitî û ano verê çimanê ma. Uca de çi problemî, derdî, keyfî, dejî ke estê ma înan vînenîme, ma inan wanenîme. Xısusîyetê nê parçeyî o gire yo. Çirê gire biyo, caye sey cayanê binan rast (duz) nîyo, ma bi çimanê nustoxî/e vinenîme. Xısusîyeto diyîn zî no yo, no verê çiman ardiş gerek edebî bo. Hikaye çigas weş bivajîyo/bêro nuştene hende zaf yena wendene."[13]

Xısusiyetê tewırê hikayeyi zaf i. Cêr de nê xısusiyetan ra çend xısusiyeti muhimi ca gureti.

- Hikaye yew ehtiyaciya vatışi ra yena meydan.
- Hikaye dormaleyê yew hedise de reaksiyonê psikolojik ê şexısan ana zıwan u no zıwanardış zey roman hira u zaf heti niyo.
- Çiyo ke hikaye de yeni vatış qey wextanê xasan ê şexısan i.
- Hikayeyan de verni u peyniya hediseyan her het ra nêvaciyeno.[14]

[11] Dağılma, e.n.v., r. 88.
[12] Yusuf Aydoğdu, "Modern Zaza Hikayeciliğin Serüveni", *Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Dergisi,* 1, 2015, r. 56.
[13] Murat Aygun, "Nadîre Guntaş Aldatmaza reyde Roportaj" *Ewro,* Humar 3, İstanbul, 2020, r. 20-30.
[14] Emin Özdemir, *Edebiyat Sözlüğü,* Bilgi Yayınevi, Ankara, 2014, r. 184.

Tewırê hikaye, xo miyan de hırı tewır ser tasnif beno: Hikayeya hediseyi (terzê Maupassant), hikayeya hali (terzê Çehov) u hikayeya kılmi.

Hikayeya Hediseyi: Nê hikayeyi bı terzê *Maupassant* yeni zanayiş. No name nuştoğo Fransız *Guy de Maupassant* ra yeno. Hikayeya hedise de yew awaniya klasik esta yani nê hikayeyi qısımanê *destpêk, averşiyayiş* u *peyni* ra yeni meydan. Tiya de hedise muhim a. Hikaye quwetê xo hedise ra gena u mundayê hedise iskeletê hikaye ano meydan. Hediseyi, bıngehê nê hikayeyan vırazeni. Qerekteri dormaleyê hediseyan de cayê xo geni. No tewırê hikaye de şexısi u mekani caye ke muhim geni u benateyê hedise, şexıs u mekan de yew tekiliya zıxm esta. Coka teswirê doruver u mekan muhim o. No tewırê hikaye, zaf dor wendoğan de yew meraq wırazena.

Edebiyatê Tırkan de zey Halit Ziya, Ömer Seyfettin u Refik Haliti zaf nuştoği tesirê terzê Maupassant de mendi.[15] Edebiyatê Zazaki de zey Kemal Astare, Huseyin Karakaş, Sait Çiya, İbrahim Dağılma, Şeyda Asmin, Berfin Jêle u Pınar Yıldız de no tesir xo ramojneno.

Hikayeya Hali: Hikayeyi hali zi bı terzê *Çehovi* yeni zanayiş. No name nuştoğo Rus *Anton Çehov ra* yeno. Hikayeya hal de yew awaniya klasik çin o u no terz de qısımi *destpêk* u *peyni* ihmal beni. Nê hikayeyan de ca nêdiyeno hediseyanê pilan. Nê hikayeyan de mundayê hedise muhim niyo.[16] Hikayeya *Çehov* de yew hedise ra nê, heyat ra u weziyetê insan ra behs esto. No tewır nameyê xo zi tiya ra geno. Nê hikayeyan de hedise ra wet weziyet muhim o. Tiya de armanc kaşkerdışê wendoği miyanê hikaye yo, tiya ra pê hikaye endi hişa wendoği de dewam kena yan zi qediyena. Weziyetê insanan u zobina esteyan u ermınan seke yew pencere ra yan zi peyê yew makineya fotografi ra viniyeno u wına yeni vatış.[17]

Hikayeyi hali de edebiyatê Tırkan de Sait Faik Abasıyanık, Memduh Şevket Esendal, Tarık Buğra, Sevgi Soysal, Tomris Uyar, Adalet Ağaoğlu nameyi namdar i. Edebiyatê Zazayan de ma kıtabanê Roşan Lezgin, Huseyin Karakaş, İbrahim Dağılma, Bedriye Topaç, Lorin Demirel u Pınır Yıldız de misalanê hikayeyanê hali vinêni.

Hikayeya Kılm: No tewırê hikaye, hikayeyanê hedise u weziyetan ra zi kılm nusiyeno. No tewır de hikaye zafyer qasê yew-dı paragrafan a. Hikayeya kılm, teyna pê çekuyanê nouvelle u hikaye terif beni. Hikayeya kılm edebiyatê Fransızan de Maupassant ra pê, pê çekuyê "conte" cayê xo gureto. Seba hikayeya kılm İngilizan de çekuyi "short-story", Almanan de çekuya "kurzgeschicte" şıxuliyaya. Edebiyatê dınya de zafyer çekuyi "flash fiction" yan zi

[15] Ali İhsan Kolcu, *Öykü Sanatı,* Salkımsöğüt Yayınları, 5. Baskı, Erzurum, 2018, r. 62.

[16] İsmail Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş/2 Hikaye Roman Tiyatro*, Akçağ, 6. Baskı, Ankara, 2021, r. 30-31.

[17] Kolcu, e.n.v., r. 72-73

"short-story" şıxuliyeni. Tırki de hikayeya kılm pê nameyanê "küçerek öykü", "minimal öykü", "kısa kurmaca" terif bena. Bê nê hirı tewıranê hikaye, hikayeyi dergi zi esti. Hikayeyi dergi zafyer pê nameyanê "povest/romano kılm" yeni zanayiş.[18] Edebiyatê dınya de Julio Cortazar, Franz Kafka; edebiyatê Tırkan de Ferit Edgü, Tezer Özlü u Haydar Ergülen tewırê hikayeya kılm de nameyi namdar i. Edebiyatê Zazaki de zi no tewır ser o nımuneyê hikayeyan esti. Kıtabê hikayeyi ê Roşan Lezgin *Ap Hus* u kıtabê Evdi Hesqera *Lîtreya Sayan Çend Lîra ya?* qey no tewıri de misali muhim i. Çarçewayê xebata ma de zi hikayeyi kılmi esti: Mesela Bedriye Topaç, Burçin Bor u Şeyda Asmin kıtabanê xo de misalanê hikayeyanê kılmi dayi.

Edebiyatê Rojawan de tewırê hikaye de esero tewr verin seserranê 14. de nuştoğê İtalyani Giovanni Boccacio (1313-1375) bı nameyê *Decameron* nuşto. Boccacio ra dıma noştoğo İngilizi *Geoffroy Chaucer* (1340-1400) bı nameyê *Hikayeyanê Canterbury* yew kıtabê hikaye nuşto. Hikayeya hirıyın seserranê 16. de Fransa de hetê *Marguerte de Navarre* (1492-1549) bı nameyê *Heptaméron* nusiyayo.[19]

Edebiyatê Rojawan de seserranê 19. ra pê tewırê hikaye averşıno. Edebiyatê Rusan de zey Aleksander Puşkin, Anton Çehov u Maksim Gorki nameyi namdari; edebiyatê Amerika de Edgar Allan Poe, Mark Twain, Ernest Hemingway, John Steinbeck u Jack London hikayeyi muhimi nuşti. Miyanê nuştoğanê cıniyan de tewırê hikaye de zey Jane Austen, Wayê Bronteyî, Mary Shelly, George Elîot, Emily Dickinson, Edith Wharton, Virginia Wool, Harper Lee, Füruğ Ferruhzad, Zeynep Fevvaz, Zeynep Gazali u Lebibe Haşim nameyi veciyêni ver.

Edebiyatê Tırkan de zi tewırê hikaye de zey Adalet Ağaoğlu, Sevgi Soysal, Aslı Erdoğan, Ece Temelkuran, Erendiz Atasü, Latife Tekin, Tezer Özlü u Leyla Erbil, Omer Seyfettin, Sabahattin Ali, Kemal Tahir, Sezai Karakoç, Oğuz Atay, Murathan Mungan nameyi namdar i.

1.2. Edebiyatê Zazaki

Zazaki hetê kultur u mehsulanê fekkiyan ra yew zıwano dewlemend o. Kokê xo zaf verinan ra, miyanê edebiyatê fekki ra geno. Bı seserran; estanıki, lawıki u vateyê verinan no ziwan gani gırewti; dıma zi nê xezineyê fekkiyi, biyi bıngehê edebiyatê nuşteki. Bê mehsulanê fekkiyan; hediseyi politiki, tarixi u komeli zi bıngehê edebiyatê modern ê Zazaki de cayêko muhim geni. Zazaki Tırkiya de goreyê zıwananê binan hetê nuştışi ra kewto erey. Seba no ereykewtışi sebebi ciyayi esti. Goreyê Guntaş Aldatmaz Zazaki, Tırkiya de goreyê zıwananê

[18] Kolcu, e.n.v., r. 81.
[19] Kolcu, e.n.v., r. 16-17.

binan bınenê tay u teyna yew kome het ra yeno qıseykerdışi u Zazaki zıwanêko bêmekteb o. Heto bin ra politikayanê zıwanê ê Tırkiya, qedexeyi, tadayi, inkarkerdışê etnisiteyan u zıwanan, usb. sebebê ciya yi. [20] Dağılma zi kıtabê xo de nê sebeban ser vınderto. Goreyê ey ereykewtışê nuştışê Zazaki de nê sebebi muhim i: "Zazayi u Kurdi yo hişa ideolojik u neteweyi ser o hukumat u iqtidaran ra zaf zulım u tada vineni. Ino tada dewrê İttihat u Teraqqi de êseno u runayişê Cumhuriyet ra hettan serranê 1900yan zaf beno zêd. Ini serran de qalkerdış u nuştışê Zazaki qedexe yo."[21]

Nuştışê Zazaki de problemi, hetan sareyê serranê 2000an dewam keno; labelê serranê 1980yan ra yew leqayiş u destpêkerdış esto. No proses, ha nımti ha eşkera, ha tay ha zaf hetan peyniya serranê 1990yan yew çarçewayê edebiyat geno.

Zazaki de metni verini mehsulanê fekkiyan ra ameyi meydan. Nê metnê folkloriki edebiyatê Zazaki ri beni destpêk u no edebiyat nê metnan ser o xo ri yew xet beli keno. Nê metni tewr verini zıwanşınasê Rusan Peter Lerchi aridayi, qeyd kerdi u şeklê metini de neşır kerdi. Nê metini nızdê 20 ripeli yi. Nê metini qey gramerê Zazaki, xezneya kelimeyan, sentaks, folklor, urf u adet mojnaki verini qebul beni. Nuştoğ, roşnê nê metnan de ferhengêko qıc hedre kerdo. No ferheng de kelimeyi ke metnan de viyereni ca dayo cı. Tıkê çekuyi zi pê Almankiyê inan dayi.[22] Bê na xebata Lerchi xebatêka destê yew Zazayi ra veciyaya şına resena tarixê 1899i. No tarix de Ehmedê Xasi, bı nameyê *Mewlidê Nebiyu'l Qureyşiyyi* eserêk nuşto.

> "Demê Dewleta Osmaniyan de bi destûrê wezaretê perwerdeyî yê ey wextî, 1899 de Diyarbekir de çap biyo. No mewlid 29 rîpelî yo. Bi zazakiyêka weşe û zelale nusiyayo. No eser, seba ke esero Zazakiyo tewr verên o ke hetê yew zazayi ra nusiyayo, destpêkê edebiyatê zazakî hesibêno."[23]

No eser, hem edebiyatê Zazaki de hem zi edebiyatê klasik ê Zazaki de esero verin o. No mewlid ra çar serri dıma Osman Efendiyo Babıj serra 1903 de bı nameyê *Bîyîşa Pêxemberî de* yew mewlid nuseno; Malmısanıj no mewlid herfanê erebki ra açarnayo herfanê latinki ser u pêseroka *Hêvî* de neşır kerdo.[24] Nuştışê nê her dı eseranê verinan ra hetan sareyê serra 1980 çend eseri klasiki, kılamêka şari u hikayeyêka kılm nusiyayi. Na kılam u hikayeya kılm serra

[20]Güntaş Aldatmaz, m.n.v., r.141.

[21] Dağılma, e.n.v., r. 38.

[22] Mehmet Aslanoğulları, "Lerch'in Zazaki Derlemelerinin Çevrimyazımı Ve Türlerine Göre Sözcüklerin Tahlili", Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Zaza Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Bingöl 2014, r. 17.

[23]Mehmet Yergin, "Mewlidê Mela Ehmedê Xasî: "Mewlidun-Nebiyyil-Qureyşiyyî" (Metn-Wekenitiş)", Unîversîteyê Artuklû Yê Mardînî Enstîtuyê Ziwananê Ganîyan Yê Ke Tirkiya De Ciwiyenê Şaxê Mayzanistê Ziwan Û Kulturê Kurdan Tezê Lîsansê Berzî, Mardîn 2015, r. 50.

[24] Hêvî, Kovara Çandîya Gîştî, Hejmar 4/Îlon 1985, r.98-110

1963 de rojnameya *Roja Newe* de neşır beni. Na rojname teyna yew humar neşır bena u dıma qefiliyena.[25] Nê xebati verini mojneni ke edebiyatê Zazaki yew proseso gıran ra viyerto.

Hetê edebiyatê nuşteki ra Zazaki de, cayê mehsulanê fekkiyan muhim o. Çunki Zazaki de mehsuli fekkiyi zaf i. Cor de zi ifade bıbı Zazaki de metno tewr verin bı destê Lerchi mehsulanê fekkiyan ra ameybi meydan. Melumatê cêrinan ra zi yeno zanayiş, edebiyatê Zazaki hetê mehsulanê fekkiyan ra dewlemend o:

> "Mabênê esîran de kurdê kirmancî kî estê. Lerch sono ke kurdan de temas bikero, înan de qisey bikero, kulturê înan nas bikero, reyê ewnîyeno ke nînan ra tayê zobî qisey kene. Pers keno ke no senê ziwan o. Ê kî xo danê naskerdene. Wini kirmanckî ferq keno û yewendes hefteyí înan de gisey keno, mesele û sanikanê inan gosdarî keno û nusneno. Metnê ke Lerchî nustê, ewro metnê tewr verêni yê ke ma zanenîme, ê yê. P. Lerchi ra tepîya rojhilatnasê almanan Oskar Mann serranê 1901-1903 û 1906-1907 de Îranî û Tirkîya ra gêreno. Nê seyahetan de folklorê kirmancan û kirmanckî ser o xebîtino. Serran ra tepîya kî şagirdê Oskar Mannî Karl Handak gureyeno. Mannî ser o xebitîno û kitabê bi nameyê 'Mundarten Der Zaza, Hauptsahlich aus Siwerek und Kor'î weşaneno. No kitab, lehçeya zazakî, kurdkî ra cîya etut keno."[26]

Edebiyatê şari ê Zazaki de eserê tewr muhimi ke nusiyayi nê yi: Malmisanij, *Folklorê Ma ra Çend Numûney* 1991. J. Ihsan Espar, *Tanî Estanikî û Deyêrê Ma* 1995. Seyidxan Kurıj no ware de xebatanê muhiman keno u nê eseri ey neşır beni: *Wayê Hot Birayûn: Sanikan & Deyîranê Çewlîgî ra* 2002, *Filit û Gulizar* 2004, *Arwûnçî û Luy* 2010. Roşan Lezgîn, *Ferhengê Îdvomanê Kurdki (Kirmancki/Zazaki)* 2005, *Sanikanê Dîyarbekirî ra Guldesteyêk*, 2009. Feyza Adabeyî, *Estanekanê Sêwregi ra*, 2005.[27]

Edebiyatê Zazaki hetan ewro zaf gami muhimi eşti. Qey nê edebiyati zey tewıranê şiir, roman, hikaye, virameyiş, biyografi, roportaj, cerıbnayiş, usb. de zaf eseri nusiyayi. Şiiri verini pêseroka *Tirêj* de neşır beni. Nuştoğê nê şiiran Malmısanıj o. Malmısanıj pêseroka *Tirêj* humara yewın de Nazım Hikmeti ra şiire *Aye*[28] açarneno Zazaki. Humara dıyın de ey bı xo şiiri *Etnik*[29] u *Kıtabê Ramıtey*[30] nuşto u nê dı şiiri edebiyatê Zazaki de şiiri verin hesıbiyêni. Humara hirıyın u çarın de zi piser şeş şiiri ey neşır biyi. Bı nameyanê *Zerra Mı*[31], *Ewro û Meşti*[32], *Ma Bı Çıman*

[25] Güntaş Aldatmaz, m.n.v., r. 142.
[26] Nadîre Guntaş Aldatmaz, *Folklorê Kirmancan Ser O*, Roşna, Dîyarbekir, 2014, r. 33,34.
[27] Guntaş Aldatmaz, *Folklorê Kirmancan Ser o*, r. 36.
[28] Nazım Hikmet, "Ayê" (Tad. Malmisanıj), *Tirêj*, Humar 1., İzmir 1979, r. 36-37.
[29] M. Malmisanıj, "Etnik", *Tirêj*, Humar 2., İzmir 1980, r. 27-28.
[30] Malmisanıj, "Kıtabê Ramıtey", *Tirêj*, Humar 2., İzmir 1980, r. 29-31.
[31] M. Malmisanij, "Zerra Mı", *Tirêj*, Humar 3, İzmir, 1980, r. 22-23.
[32] M. Malmisanij, "Ewro û Meşti", *Tirêj*, Humar 3, İzmir, 1980, r. 24-25.

Diy[33] de hırı şiiri humara hırıyin de; bı nameyanê *Ma Çı waşt*[34], *Errik*[35] u *Deza*[36] zi humara çarın de neşır biyi. Edebiyatê modern ê Zazaki de kıtabo verin ê şiiran serra 1988 de neşırbiyo. No kıtab Malmisanıj nuşto u nameyê ey *Herakleîtos* o.[37] Edebiyatê Zazaki de tewırê şiiri de zey Fahri Ergun, J. İhsan Espar, Kemal Astare, Roşan Lezgin, Çetin Satıcı, Sait Çiya, Fahri Pamukçu, İlhami Sertkaya u Umer Faruk Ersozi zaf şairi esti. Nuştoğanê cıniyan ra bı nameyanê *Sebr*[38] u *Wextê Heskerdişî*[39] de dı kıtabi şiiri ê Bedriye Topaç, bı nameyanê *Çımê Eşqi To Dero*[40] u *Vana*[41] de dı kıtabê şiiri ê Berfin Jêle, bı nameyanê *Vena*[42] u *Vateyê Zimistanî*[43] de dı kıtabê şiiri Pınar Yıldız esti. Goreyê tespitan tewırê şiire de hetan nıka nızdê 130 kıtabê şiiri neşırbiyi.

Edebiyatê Zazaki de cayê tewırê romani zi muhim o. Goreyê tespitan hetan nıka nızdê 30 romani neşır biyi. Goreyê çımeyan edebiyatê Zazaki de romano tewr verin kıtabê Gağan Çar *Teresiye Çemçe* yo.[44] Romano dıyın ê Mehmet Gulmez *Dêrsım'ra ve Dare Estene Seyit Rıza* (1996) yo. Romano hırıyın ê Deniz Gunduz *Kilama Pepûgî* (2000) u romano çarın zi kıtabê Sait Çiya *Her Çi Beno Sanıke* (2001) yo.[45] Edebiyatê Zazaki de her çend destpêk de camêrdi zaf bıbo zi, Nadire Guntaş Aldatmaz bı romanê xo yo *Piltane* no usul xerıpnayo u hunermendiya cıniyan zi ramoto. Aye, miyanê nuştoğanê cıniyan de nuştoğa tewr verina ke bi tewırê romani de eseranê Zazaki nuşto. Aye, hetan nıka bı nameyanê *Pîltane*[46] u *Xeyale*[47] de dı romani nuşta. Serqehremani her dı romanani zi cını yi. Bê tewıranê hikaye, şiir u romani edebiyatê modern ê Zazaki de tewıranê modernanê binan de zi xebati biyi u kıtabi nusiyayi. Na çarçewa de tewırê virameyişi de kıtabo tewr verin *Roê Kîrmancîyê* yo ê Cemal Taşi yo. Tewırê roportaji de esero verin ê Munzur Çemi *Kulê 38î* yo. No kıtab serra 1998 de neşırbiyo. Tewırê cerıbnayişi de esero verin ê Cefo Çarekızi *Domanê Qoçgîrî* yo u no kıtab serra 2005 de İstanbul de neşırbiyo.[48]

[33] M. Malmisanij, "Ma Bı Çıman Diy", *Tirêj*, Humar 3, İzmir, 1980, r. 26-28.
[34] M. Malmisanij, "Ma Çi Waşt", *Tirêj,* Humar 4, Stockholm, 1981, r. 59-60.
[35] M. Malmisanij, "Errik", *Tirêj,* Humar 4, Stockholm, 1981, r. 61-63.
[36] M. Malmisanij, "Deza", *Tirêj,* Humar 4, Stockholm, 1981, r. 64-65.
[37] Dağılma, e.n.v., r. 81.
[38] Bedriye Topaç, *Sebr*, Weşanxaneyê Vate, İstanbul, 2023.
[39] Bedriye Topaç, *Wextê Heskerdişî,* Roşna, Diyarbekır, 2013.
[40] Berfin Jêle, *Çımê Eşqî To Dero,* Peri, 2013
[41] Berfin Jêle, *Vana,* Vir, İstanbul, 2020.
[42] Pınar Yıldız, *Vena,* Avesta, İstanbul, 2019.
[43] Pınar Yıldız, *Vateyê Zimistanî,* Avesta, İstanbul, 2024.
[44] Mehmet Aslanoğulları, *Seçilmiş Zazaca Romanlarda Ortak Bellek,* Sonçağ, Ankara, 2023. r. 55.
[45] Dağılma. e.n.v., r. 105,106,107.
[46] Nadîre Guntaş Aldatmaz, *Pîltane*, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul, 2016.
[47] Nadîre Guntaş Aldatmaz, *Xeyale,* Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul, 2025.
[48] Mihriban Subaşı, *Hîkayeyanê Roşan Lezgînî De Awanî Û Tema,* Universîteya Bingolî Enstîtuya Ziwananê Ganîyan Şaxa Ziwan û Edebîyatê Zazakî, Teza Lîsanso Berzî, Bingöl, 2022, r. 5.

1.3. Edebiyatê Zazaki de Tewırê Hikaye

Prosesê tewırê hikaye ê edebiyatê Zazaki de hikayeya tewr verin serra 1963 de nusiyaya u rojnameyê *Rojanewe* de veciyaya. Nameyê na hikaye *Mecera-i Sılemone Gınce* ya. Noştoğê ay Doğan Kılıç S. Şıhhesenanlıy o. Na hikaye pê teknikê moderni nusiyaya. Na hikaye eyni wext de edebiyatê Zazaki de tewıranê modernan de metino tewr verin o.[49] No tarix ra hetan sareyê serranê 1980yan yew leqayiş u xebata newe çina. Çunki Tırkiya de zobina zıwanan u nasnameyan ser o yew tada, inkar u asimilasyon estbı. Derba 1980yan ra pê tesirê Diaspora de na çarçewa de yew leqayiş u destpêk xo ramojneno. Serranê 2000 ra pê qebulkerdışê dayişê heqanê zobina zıwanan u nasnameyan de zaf şenıki u reheti vıraziyeni. Çend qanuni bedıliyeni. No proses ra dıma zaf eserê Zazaki nusiyayi u wareyê nuştoğiya hikaye de yew ganibiyayiş ameyo meydan. Bı wesileyê çend pêserok, rojname u neşırxaneyan zaf hikaye u kıtabi hikayeyi nusiyayi.[50]

Pêseroka *Tirêj,* destpêkerdışê hikayenuştoğiyê Zazaki de zey yew milat rol gena. Na pêseroke serra 1979 de veciyena u nê serran de bıngehê edebiyatê Zazaki kena zıxm u rayirêka hira kena a.

> "Pêseroka *Tirêj* serra 1979 de humara xo ya yewın vecena u pêro piya çar humari neşırbena. Nê humaran ra hirı humari İzmir de humara çarın zi seba darbeya 1980i İsveçi de neşır bena. Pêserok de humara yewın ra hetan humara peyin ca diyena Zazaki u zey hikaye, şiir, estanık, ferheng, vateyo verin, çibenok u zıwannasi ciya-ciya tewıran de nuşteyi neşır beni."[51]

Humara dıyın ê Tirêj de bı nameyê *Engıştê Kejê* de yew hikaye neşır bena.[52] Na hikaye edebiyatê modern ê Zazaki de hikayeya dıyın hesıbiyena.[53] Na hikaye ra dıma hikayeya *Derdê Dewrêşi* hewayê modern de edebiyatê Zazaki de hikayeyêka muhim a. Na hikaye serra 1995 de bı destê J. İhsan Espar ra nusiyena u pêseroka *Çıra* de neşır bena. Rına dı hikayeyi Serdar Roşani *Bircanê Dîyarbekirî ra Mektubêke* u *Gozêre* hewayê modern de nımuneyanê verinan ra yi. Nê dı hikayeyi serra 1996 de pêseroka *Çıra* de humaranê 2. u 5. de neşır beni.[54]

Edebiyatê Zazaki de kıtabê hikâyeya verin *Cer Hard Cor Asmen* o.[55] No kıtabê Astareyi serra 1994 de neşır biyo. Kıtabo dıyın rına Astare nuşto. Nameyê no kıtab *Gulbahare* yo u serra

---

[49] İlyas Akman, "Zaza Edebiyatında Şehir-Birey İlişkisi: Eksik Bedenler, Daralan Yollar, Genişleyen Muhayyile" (Ed. Erman Gören, Ebru Yener Gökşenli, Şerif Eskin ve Bülent Çağlakpınar) *The Cıty: Lıterary Encounters Şehir: Edebî Karşılaşmalar,* Istanbul University, 2021, r. 4.

[50] Aydoğdu, m.n.v., r. 57.

[51] Murat Varol, "Zaza Edebiyatında Tirêj Dergisinin Yeri", *Mukaddime,* 2015, 6(1), r. 139-149.

[52] Varol, "Zaza Edebiyatında Tirêj Dergisinin Yeri", r. 144-145.

[53] M. Brîndar, "Engiştê Kejê", *Tîrêj,* Humar: 2, 1980, r.32-37.

[54] Dağılma, e.n.v., r. 91-92.

[55] Kemal Astare, *Cer Hard Cor Asmen*, Weşanê Doz, İstanbul, 1994.

1995 de neşır biyo.[56] Kıtabo hırıyın serra 1996 de bı nameyê *Budelaê Gırşi* de Heqie Mergarıji nuşto.[57] Edebiyatê Zazaki de kıtabê hikayeyi zafyer Roşan Lezgini nuşti. Ey hetan nıka bı nameyanê *Binê Dara Valêre de, Halîn, Ez Gule ra Heskena, Tarîyîyê Adirî dê, Ap Hus, Kevoke*[58] şeş kıtabi hikayeyi nuşti. Reyna Huseyin Karakaş çar kıtabi hikayeyi, Ali Aydın Çiçek, Murat Canşad u Evdi Hesqera hırı kitabi hikayeyi nuşti. Bê inan nuştoğiya kıtabanê hikaye ê Zazaki de nameyanê zey Bedriye Topaç, Şeyda Asmin, Enver Yılmaz, J. İhsan Espar, Sait Çiya u Yismail Mirza veciyeni ver. Hetan nıka goreyê tespitan nızdê 70 kitabi hikayeyi Zazaki nusiyayi u nê kıtabi xısusiyetanê tewırê hikaye ser o mojnaki xurti yi.

[56] Kemal Astare, *Gulbahare Alamania ra Meselei*, Fam Yayınları, Tunceli, 2024. (No kıtab verêcu serra 1995 de Bon de hetê neşırxaneyê Verlag für Kultur und Wissenschaft de neşır biyo.)
[57] Dağılma, e.n.v., r. 99.
[58] Subaşı, t.n.v., r. 14.

2. QISIMO DIYIN

2.1. Edebiyatê Dınya de Nuştoğiya Cıniyan

Heyato cematki de cayê cıniyan hetan seserranê verinan şıno. Labelê hetan seserranê nızdan miyanê zaf şaran u cematan de ne ca diyayiyo nameyê cıniyan, ne goş diyayo vengê inan, ne zi yew şuxuliya inan ameya verê çıman. Hema hema her wext u ca de bı çımê problem ewniyayo cıniyan ra. No problem yan zi problem diyayiş wareyê edebiyati de zi xo ramojna yo. Cıniyi çı wext wendış u nuştış musayi, heqanê xo yê tabiyiyan ra biyi hayidar u heyato rojane de ca gureto edebiyat de ca guretışê cıniyan heyato cematki de ca guretış ser o biyo gamêka muhim. Serencamê nuştışi de nuştoğiya camêrdan u cıniyan çırrê tikışt niviyerta. Her wext cıni camêrd ra tepiya menda yan zi tepiya verdiyaya. No heme edebiyatan de hına yo. Nuştoğe Pınar Yıldız zi derheqê no serencam de nê çiyan vana. "Mîyanê heme edebîyatanê dinya de serdestîya nuştoxanê camêrdan eşkera ya, hûmara nuştoxanê cinîyan hîna tay a û vengê nuştoxanê cinîyan goreyê nuştoxanê camêrdan dinyaya edebîyatî de hîna erey berz bî."[59] U reyna Yıldız nuştoğiya cıniyan de sebabenê tepiyamendış ser o nê çiyan vana: "… sebebê nê neticeyî zaf ê û komplîke yê la umumi dîyaro ke mîyanê şarî de statuyê cinîyan, mîyanê komelî de ereyaktîfbîyayîşê înan, rolê cinsîyetîyê komel milê înan ser o ronena, hetê ekonomî ra azadnêbîyayîşê înan nê sebeban ra çend hebî yê."[60] Virginia Woolf zi kıtabê xo yê *Wadeyêko Eidê Xo yo* (*Kendine Ait Bir Oda*)[61] de nuştoğiya cıniyan u meseleyê hetê ekonomi ra xoserbiyayişê ciniyan ser o bı teferuat vındena. Eger yew cıni bıwaz esereko piarde (fiksiyon) bınusa gereka pereyê aye u wadeyêka aye bıbo.[62] Tiya de hem xoseriya iqtisadi ra hem zi xoseriya şexsi ra behs esto. Bı seserran cayê cıniyan her wext keye, kar-gureyi keye u telaşê gureyê rojane ra wet nêşiyo. Coka fikranê inan her daim parçe-parçe biyo. Cıniyi ke pereyê xo qezenc keni, ewniyayişê şari ra nêterseni, çı bıvazo ey nuseni. Goreyê nê tespiti, nuştoğiya cıniyan rê nê çiyi lazım i: Hetê imkananê ekonımiki ra xoseri u cayêko xoser.

Verin ra nat wareyê edebiyati zafyer bınê bandura sitemê hişa camêrdan de mendo. Coka dınyayê edebiyati de zafyer camêrdi ca gureti. Cıniyi, eseranê edebiyan de pê nasnameyê xo yê xoseri nêşkayi ca bıgeri u versiya camêrdan de verdiyayi. Hema hema her wext u ca de cıniyi, pê xoseriya xo nê, tenya zey objeyêka bêveng u bêçare ameya vinayış. Derheqê no mewzu de, nê çiyi biyeri vatış beno: Tıkê cıniyi hem keyver i, hem seba debareyê xo teberê

[59] Yildiz, "Edebîyatê Zazakî De Pêlê Femînîzmî: Analîzê Hîkayeyanê Hîkayenuştoxanê Cinîyan", r. 217.
[60] Pinar Yildiz, "Kitbê ke Qutîya Pandora Ra Vila Bîyê", *Ewro*, Humar 3, İstanbul, 2020, r. 32.
[61] Virginia Woolf, *Kendine Ait Bir Oda,* (Tad. İlknur Özdemir), Kırmızıkedi, İstanbul, 2012.
[62] Woolf, e.n.v., r. 6.

keye de xebıtiyeni hem zi zafyer cıniyi waharê domanan i. Nê cıniyi roj xebıtiyeni, şew zi kar gure keye u domananê xo reyde eleqader beni. Coka cıniyi seba qesawetê heyati nêeşkayi wareyê edebiyati de caye xo bıgeri. Kamci kar/gure u komel de beno wa bıbo mesuliyetê cıniyan her wext goreyê camêrdan dahanê zaf o. "Seba xoseriyê cıniyan u nuştışê eseranê bıhuneran gereka derheqê cıniyan de hoka ewniyayişê komelan, cıniyan ser o bıbedıliyo. Gereka cıniyan re teberê keye de seba xo ifadekerdırdışi u vıraştışê mehsulanê edebiyan de wareyi a bıbo."[63]

> "Tayê nuştoğê cinîyî eseranê xo bi nameyanê camêrdan neşir kerdî. Mesela Mary Ann Evans eseranê xo bi nameyê George Eliot neşir kerd. Alice Bradley Sheldone bi nameyê James Tiptree Jr. yî eseranê xo neşir kerd. Nuştoxa serîyê kitabanê Harry Potterî ya namdar J.K. Rowling zî bi herfanê girdan nameyê xo, kıtabê xo vet. Esase xo de no qerar seba ke cinsîyetê nuştoxe dîyar nebo amebî dayîş. Çike wayîrê weşanxaneyî fikirîya ke eke no kitab bi nameyê yew nuştoxa cinîye bêro weşanayîş do wendoxanê kitabî, ke zafê ci xortî yê, romanî ra dûrî bifino…"[64]

No tespit ra yeno famkerdış ke cıniyi her wext bınê versiyê camerdan de mendi, bı maskeyê camerdan dınyayê edebiyati de xo re ca dayi. No zi mojneno ra ke na dınya (sistem) bınê hukmê camêrdan de menda u nasnameyê cıniyan bınê tadayê ewniyayişê cınsiyetperesti de mendo.

Goreyê tespitan cıniyan ser nuştış u nuştoğiya cıniyan de gure zaf zor êseno. No ware de zaf mani, tengi u problemi esti; labelê qasê nê zori u probleman reyna zi cıniyan hetê tema u nuştoği ra edebiyat de cayêko muhim u erca gırewto. Edebiyatê dınya de zaf cıniyi bı nuştoğiya xo ya edebi biyi namdar, eseri xurt u muhimi nuşti. Nameyê ke ma cêr de mojnaki ser dayi nê cıniyan ra çend nameyi yi:

Jane Austen, Wayê Bronteyî, Mary Shelly, George Elîot, Emily Dickinson, Edith Wharton, Virginia Wool, Charlotte Perkins Gilmanê, Simone de Beauvoira, Kate Millett, Sylvia Plath, Füruğ Ferruhzad, Zeynep Fevvaz, Zeynep Gazali, Lebibe Haşim. Edebiyatê Tırkiya de zi Halîde Edip Adıvar, Adalet Ağaoğlu, Sevgi Soysal, Aslı Erdoğan, Ayla Kutlu, Buket Uzuner, Duygu Asena, Ece Temelkuran, Elif Şafak, Erendiz Atasü, Latife Tekin, Nilgün Marmara, Tomris Uyar, Tezer Özlü u Leyla Erbil nameyi namdar i.

[63]Songül Karaca Aydın, "Kadın Hareketleri Öncüsü Virginia Woolf'un "Kendine Ait Bir Oda" Kitabının İncelenmesi ve Kadın İmajı" *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 11/1, 2025, r. 153.

[64] Yildiz, "Kitabê ke Qutîya Pandora Ra Vila Bîyê", r. 35.

2.2. Edebiyatê Zazaki de Nuştoğiya Cıniyan

Miyanê tarixê edebiyati de demo viyarte ra hetan ewro, cıniyan goreyê camrdan dahanê kêm ca gırewti. Na rewşe, edebiyatê Zazaki de zi esta. Humaranê nuştoğanê cıniyan goreyê nuştoğanê camêrdan zaf tay o. Labelê reyna zi cıniyi ke fırsend kewto destê inan Zazaki nuşti u miyanê na zehmeti de vengê xo daxılê edebiyati kerdi. Nê serranê peyinan de sayeyê pêserok u medyayi humaranê nuştoğanê cıniyan zêde bi. Ê endi teyna seba nasnameyi nê, seba dınyayê cıniyan, hisanê xo u meseleyanê komeli zi pê zıwanê Zazaki nusêni. Her çekuya ke destê cıniyan ra veciyena seba edebiyatê Zazaki zaf erja u qıymetın o.

Edebiyatê Zazaki, wareyê nuşteki de serra 1889 de pê mewludê Ehmedê Xasî ca geno. No mewlid ra ver eserêko Zazaki tesbitan gore nênusiyayo. No tarix ra hetan serra 1997 ê eseri ke nusiyayi hemı bı destê nuştoğanê camêrdan nusiyayi. Zazaki de bı destê yew cını ra kıtabo tewr verin serra 1997 de tewırê şiiri de hetê Safiye Pak ra bı nameyê *Xeribey ıd Keye* de nusiyayo.[65] Kıtabo dıyın Feyza Adabeyi 2005 de nuşta. Nameyê no kıtab *Estanekanê Sêwregi* yo.[66] Labelê heta ke kıtabi neşır biyi mabenê serranê 1980 u 1997i de tıkê pêserokan de vengê cıniyan ameyê eşnawıtış. Mavaji pêseroka *Tija Sodıri* u *Ware* de nuşteyê cıniyan neşır biyi. Nê nuşteyi zey sinyalanê verinan ê edebiyatê cıniyan qebul beni u rayirê kıtabi kerdi a. Serra 2005 ra dıma endi edebiyatê Zazaki de zobina cıniyan tewıranê şiir, hikâye, roman, folklor, cıgêrayiş u virameyiş de kıtabanê edebiyan nuşti. Kıtabi ke hetan nıka destê cıniyanê Zazayan ra nusiyayi u neşır biyi tarixê neşırbiyayişê inan gore şeklê tabloyi de rêz biyi.

[65] Murat Varol, "Zazaca Yazılan Eserlere Dair Bir Bibliyografya (1899-2014)", *Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Dergisi*, Serr:1, Humar: 1, Ocak 2015, r. 39-54.

[66] Feyza Adabeyî, *Estanekanê Sêwregi ra,* Weşanxaneyê Vate, İstanbul, 2025.

Nameyê Nuştoği	Nameyi kıtabi	Tewırê kıtabi	Tarixê vetişi
Safiya Pak	Xeribey ıd Keye dı	Şiir	1997
Feyza Adabeyî	Estanekanê Sêwregi ra	Aridayiş	2005
Bedrîye Topaç	Wextê Heskerdişî	Şiir	2013
Berfin Jêle	Çimê Eşqî To Dero	Şiir	2013
Gulê Mayêra	Rubaiyat (açarnaye)	Şiir	2013
Nadîre Guntaş Aldatmaz	Sanikanê Mamekîye Ra	Aridayiş	2013
Sevim Aydın	Deyîrbazê Dêrsimî Saît Bakşî	Cıgêrayiş	2013
Berfin Jêle	Antolojiyê Şairunê Dina	Şiir	2014
Nadîre Guntaş Aldatmaz	Folklorê Kirmancan Ser O	Cıgêrayiş	2014
Hatîce Kiliç (Xece)	Hesret û Hêvîya Bêsînor	Şiir	2015
Nadîre Guntaş Aldatmaz	Pîltane	Roman	2016
Ayşe Kaya	Estanikê Bongilanî	Aridayiş	2017
Pinar Yildiz	Mehelî û Kirmanckîya Înan	Cıgêrayiş	2017
Pinar Yildiz	Vena	Şiir	2019
Pervin Septioğlu	Qerebegan (Tarîx, Kultur, Coxrafya)	Cıgêrayiş	2019
Münevver Akbana	Waka Lu	Aridayiş	2020
Berfin Jêle	Vana	Şiir	2021
Şengül Tamaç (Qemera Bariye)	Uza Mendi	Şiir	2021
Şeyda Asmîn	Raywanîya Rojawa de	Hikaye	2021
Münevver Akbana	Hebıkê Henar	Aridayiş	2021
Fatma Rosine Zülal	Hekata Aşira Demenu	Aridayiş-Cıgerayiş	2022
Gurcî Esen	Roşn	Virameyiş	2023
Şengül Tamaç (Qemera Bariye)	Çı Tawo	Şiir	2024
Özlem Güntaş	Mı Serm Caverda	Şiir	2024
PinarYildiz	Vateyê Zimistanî	Şiir	2024
Zeynep Arasan	Warway	Şiir	2024
Buşra Aslan Baynal	Hem u Hemşa	Aridayiş	2024
Nadire Güntaş Aldatmaz	Xeyale	Roman	2025

Tablo 1: Edebiyatê Zazaki de nuştoğê cıniyi u kıtabanê inan.

2.3. Edebiyatê Zazaki de Hikayenuştoğiya Cıniyan

Edebiyatê Zazaki de hikayenuştoğiya nuştoğan ripelanê rojname u pêserokan de dest pê kerdo. Cıniyi ke kıtabê hikayeyi Zazaki nuşti zey hikayenuştoğanê binan verêcu hikayeyi xo ripelanê rojname yan zi pêserokan de neşırkerdi. Dıma tıkê nuştoğanê cıniyan nê hikayeyi xo pê zobina hikayeyanê xo hewayê kıtabi de neşır kerdi. Seke Guntaş Aldatmaz zi vana: "Kovarî seba averşîyayîşê edebîyatî sey yew mektebî yê. Zafê nuştoxan bi kovaran dest bi nuştiş kerdo. Çike kovarî hîna zaf şans danê merdimî û hetkarîya nuştoxan kenê."[67] Cemal Sureya vano "edebiyatê yew welati, pêserokan de nefes geno u dano" u Sureya, cumleyê şair u munewer Paul Valeryi wına açarneno "pêseroki, laboratuvarê edebiyati yi"[68] Coka cayê rojname u pêserokan edebiyatê Zazaki de zi muhim o. Teyna edebiyatê Zazaki de nê, edebiyatê miletanê binan de zi muhim o. Zafi nuştoği verêcu rojname u pêserokan de nuşteyanê xo yê sıfteyan neşır kenê u pê no neşırkerdışi yew firsendo ke muhim kuweno destê nuştoğanê neweyan. Rojname u pêseroki hem seba nuştoğan hem zi seba wendoğan edebiyatê Zazaki de cayêko muhim geni. Na çarçewa de ma çend rojname u pêseroki cadayışê hikayeyanê nuştoğanê cıniyan ser o etud kerdi u ma nê xebatê cêrıni tespit kerdi.

Newepel: Zazaki de rojnameya verinan ra ya. Her humara xo de sare ra hetan peyni Zazaki neşır biya. *Newepel* 15 adar 2011 de Diyarbekir de dest bi veciyayiş kena; hetan humara 50. pancês rojan ra reyêk, humara 51. ra pey aşme ra reyêk veciyena. Heziran 2017 de resena humara xo ya 100ine u veciyayişê xo vındernena. Rojnameyê *Newepel* semedê wendoğan u nuştoğanê Zazaki cayêko muhim gureto. Na rojname de pêro piya nuşteyê 300 camêrdan u 61 cıniyan neşır biyi. Editorê rojnameyi Roşan Lezgin u Bilal Zilani yi. Rojnameyê *Newepel*i de tespitan gore nê cıniyan tewırê hikaye de nuşteyi nuşti:

> "Bedrîye Topaç **Versîya Tenayîye** (humar 46/ripel 6), **Baro Giran** (humar 54/ripel 6). Hêlin Anter **Ez Pute ra Hes Kena** (humar 48/ripel 8). Kewe Akbudak **Wexto Vîndîbîyaye** (humar 86/ ripel 6). Necîbe Kirmizigul **Randewû** (humar 89/ ripel 6). Sedef Kandemîr **Çilke û Pilke** (humar 98/ripel 6). Şeyda Asmîn **Pêraran de Hona Pîyazan Zîl Dayêne!** (humar 26/ripel 5), **Satilêk Mast** (humar 36/ripel 6), **Şade** (humar 47/ ripel 6), **Resmo Peyên** (humar 56/ripel 1), **Çeyê Qomî** (humar 57/ripel 6), **Dersa Edebîyatê Kurdî** (humar 58/ripel 6), **Yarenîya Çorse** (humar 59/ripel 6), **Qewaroş** (humar 60/ripel 6), **Webal** (humar 62/ripel 6), **Çimxezal!** (humar 63/ripel 6), **De Vaje** (humar 64/ripel 6), **Eke Vengê To Birîno** (humar 66/ripel 6), **Jan û Ti** (humar 68/ripel 6), **Ezîzêm** (humar 69/ripel 6), **Başûrê Welatê**

[67] Aygun, "Nadîre Guntaş Aldatmaza reyde Roportaj", r. 28.
[68] https://www.karar.com/dergiler-edebiyatin-laboratuvaridir-476995. (13.06.2025)

Mi ra Jû Maye (humar 71/ripel 6) **Zewacê Domane** (humar 72/ripel 6). Zerîn Azrawa **Roja Sîyaye** (humar 37/ripelv 6), **Dara Mûzan** (humar 43/ripel 5), **Bêvengîye** (humar 55/ripel 7)."[69]

Piltan: "Ina pêserok, wesarê 2019 de bı mottoyê 'Perloda Zon u Zagoni' destpê neşıri kena u hewayê fanzin de hirı aşman ra yo veciyena u heta eka 7 humari veciyaya. Pêserok de eğleb kulturê Zazayanê Dêrsımi ser o xebat u nuşteyi neşır biyi."[70] Pêseroka Piltane de nê cıniyan tewırê hikaye de nuşteyi nuşti:

"Berfin Jêle **Niajni Vılıke** (humar 2/ripel 9), **Alê Qarşi** (humar 3/ripel 11). Sevim Aydın **Miraz Fikre Ma Hêkate (Dez u Sabyaysê Ju Maye)** (humar 3/ripel 39). Naciye Polat **Barê Ma Weşiya Mawa** (humar 7/ripel 37). Turkan Çelik **Veyvıki (**humar 8/ripel 14), **Teyna Ju Qese** (humar 9/ripel 44), **Kınc u Kolê Ma** (humar 10 /ripel 23). Rında Sılıze **Zerê Sewe De de Hermeti** (humar 9/ripel 2), **Badros - I** (humar 13/ripel 12), **Badros – II** (humar 14/ripel 7). Fatma Rozine Zulel **Besera Çêna Xıdê Qemeri (Beser Gündoğdu)** (humar 11/ripel 3), **Wuşwê İsmayıli** (humar 12/ripel 3). Cansu Takak **Mesela Usen u Hire Olvoze** (humar 11/ripel 20)."[71]

Şewçila: Na pêseroke serra 2011 de bı mottoyê "Kovara Edebî û Hûnerî" Diyarbekir de destpê veciyayişi kena. Muduro mesul Roşan Lezgin o. Pêserok, dı aşman ra yo rey qerarê veciyayişi dayo; la ıno her tım hına nibiyo.[72] Vist humaranê *Şewçila* de pêro piya nuşteyi 140 nuştoğan neşır biyi. Nê nuştoğan ra 91 camêrdi; 19 cıniyi raşta raşt pêserok de nuşti; 30 kesan zi yan zey tercume yan zi tayê çımeyan ra ameyi gırewtış u pêserok de neşır biyi.[73] Bedriye Topaç humara dıyın de bı sernuşteyê **Cını**[74] de tewırê cerıbnayişi de yew nuşte nuşta. Gorêyê tespitan nê cıniyi *Şewçila* de bı tewırê hikaye de nuşteyan nuşti: Burçin Bor bı lokmatikê Zerîn Azrawa bı nameyê **Tersê Bacaran** u **Vileyê Xerîban Çewt o** de dı hikayeyi nuşta.[75] Şeyda Asmin hikayeya **Fotografê Eskerêk**[76], Hêlin Anter hikayeya **Fotograf**[77], Necibe Kırmızıgul hikayeya **Eşqê May û Pîyê Mi**[78], Sedef Kandemîr hikayeya **Cinîyê Şewe**[79] u Mihriban Subaşı hikayeya **Ameye û Vîyarte**[80] yi nuşta.

[69]Roşan Lezgîn, "Fîhrîstê 100 hûmaranê rojnameyê Newepelî", https://www.zazaki.net/meqaleyi/fihriste-100-humarane-rojnameye-newepeli-2931.htm (01.06.2025)

[70] Dağılma, e.n.v., r. 60.

[71] Pêseroka Piltane humare ke destê ma de bi ma inan tek bı tek etud kerdi u cıniyi ke na pêseroke de tewırê hikaye de nuşteyi nuşti ma inan tespit kerdi.

[72] Dağılma, e.n.v., r. 59.

[73] https://www.zazaki.net/sewcila (12.06.2025)

[74] Şewçıla, Humar 2, İstanbul, Hamnan-2011, r. 4.

[75] Şewçıla, Humar 6, İstanbul, Hamnan-2012, r. 15, 18.

[76] Şewçila, Humar 11, İstanbul, Zimistan 2014, r. 27.

[77] Şewçila, Humar 12, İstanbul, Wisar 2014, r. 27.

[78] Şewçila, Humar 12, r. 47.

[79] Şewçila, Humar 15, stanbul, Payîz 2017, r. 4.

[80] Şewçila, Humar19, İstanbul, Wesar 2023, r. 29.

Vate: Zıwanê pêseroke, sare ra hetan peyni Zazaki yo. Pêserok, serra 1997 de bı mottoyê "Kovara Kulturî" serredaktoriya Malmısanıji de İsweç de hirı aşman ra yew veciyêna. Pêserok heta humara 20. İsweç de neşır biya u humara 21. ra pê İstanbul de neşır bena. Pêserok hema zi neşır bena.[81] Hetan nıka tesbitan gore 83 humari neşır biyi. Na pêseroke de hetan nıka nızdê 250 camêrdi; 39 cıniyi raşta raşt pêseroke de nuşteyanê xo nuşti. Pêseroka *Vate* humare ke ma dest de bi ma etud kerdi u nê cıniyi *Vate* de tewırê hikaye de nuşteyanê xo neşır kerdi: Bedriye Topaç pêseroka *Vate* de verêcu humara 37i de bı nameyê **Tewr Verî Zerrî Girpena** de yew nuşte bı hewayê şiiri de nuşta. U goreyê tespitan pêseroka *Vate* de hetan humara 37i yew hikayeya modern bı destê cıniyan nênusiyaya. Labelê zaf cıniyan zey şiir, estanık, xebatê folklori usb. zaf tewıran de nuşteyi nuşti. Tayê humaranê *Vate* de Nadire Guntaş Aldatmaz hikayeya **Almancî**[82], Pınar Yıldız hikayeya **Hîkayêya Eşqê Pergendeyî**[83], **Şewa Tewr Derge**[84], **Kek Ehmed**[85] u **Anka Dinya Xeylê Bîya Weşe!**[86] nuşta. Bedrîye Topaç hikayeya **Eşkefte** u hikayeya **Pencera**[87] nuşta.

Tija Sodıri: Zıwanê pêseroke sare ra hetan peyni Zazaki yo. Pêserok bênateyê serranê 1995-2001 de Almanya de bı mottoyê "Perloda Zon u Zagonê Kırmanc-Zazay" hewt humari veciyêna. Pêseroka *Tija Sodıri* de Berfin Jêle bı namêya **Felsefê Dêke**[88] u **Xelifa ve Henri**[89] de dı hikayeyi nuşta.

Vir: "Ina pêserok serra 2016 de destpê xebata xo kena u hirı aşman ra yo rey veciyena. Ina pêserok gırani dona edebiyat u folklori. Pêserok de zafi zey vıstonık, şiir, hikayey, kay, vateyê verin u çibenokan nuşteyi neşir beni. Editorê ına pêserok Murat Varol o."[90] *Vir* hetan nıka 11 humari neşır biya u 86 nuştoği nuşteyanê xo bı wesılyê *Vir* neşir kerdi. Miyanê inan ra 20 nuştoği cını yi. Goreyê tespitan nê cıniyan ra teyna Berfin Jêle pêseroka *Vir* de bı nameyê **Temır**[91] de hikayeyêk modern nuşta. Bê na hikaye Jêle tayê şiirê xo zi na pêseroke de neşır kerda. Cıniyanê binan zi nuşteyanê xu tewıranê zey şiir, estanık, aridayiş u idyomi de neşır kerdi.

[81] Dağılma, e.n.v., r. 56.
[82] Vate, Humar 51, İstanbul, Zimistan 2017, r. 37.
[83] Vate, Humar 62, İsatanbul, Payîz 2019, r. 49.
[84] Vate, Humar 65, r. 95.
[85] Vate, Humar 63, r. 85.
[86] Vate, Humar 64, İsatanbul, Wisar 2020, r. 19.
[87] Vate, Humar 65, İstanbul, Hamnan 2020, r. 71.
[88] Tija Sodıri, Humar 4, Frankfurt, Asma Gujıka 1997, r. 5.
[89] Tija Sodıri, Humar 5, Frankfurt, Zımıstan 1997, r. 38.
[90] Dağılma, e.n.v., r. 59.
[91] Vir, Humar 11, İstanbul, 2023, r. 14.

Ware: Pêseroka *Ware* bênateyê serranê 1992-2003 de heta humara pancın pê mottoyê "Pêseroka Zon u Kulturê Ma" neşır biyo. Humara şeşın ra pey zi pê mottoyê "Pêseroka Zon u Kulturê Ma:Dımıli-Kırmanc Zaza" neşır biyo. Na pêseroke Almanya de veciyaya. Pêro piya 14 humari neşırbiya. *Ware*, zıwananê Tırki, Zazaki, Almanki u İngilizki de nuşteyan neşır kerda. Pêserok de tewırane şiir, hikaye, estanık, vateyê verina, gramer zaf tewıran de nuşteyi neşır biyi. Pêseroka *Ware* de miyanê nuştoğanê cıniyan de teyna Berfin Jêle tewırê hikaye de bı nameyê **Qampanya Parşi-Belaê Sarê Qarşi** [92] de yew hikaye nuşta.

2.4. Edebiyatê Zazaki de Hikayenuştoğanê Cıniyan

Edebiyatê modern ê Zazaki de nuştoğanê cıniyan miyanê tewıran ra tewr zaf tewıranê şiir u hikaye de kıtabi nuşti. Edebiyatê Zazaki de verêcu benateyê serranê 2012-2015 de kıtabanê nuştoğanê cıniyan têdıma neşır biyi. Yıldız, qey humaranê eseranê ke destê cıniyan ra veciyayi nê çiyan vana: "Herçiqas ewro êdî hîkayeya Kirmanckî çi hetê çendî ra çi hetê senînî ra biresa sewîyêk zî hûmara kitabanê hîkayeyan yê cinîyan hema des engiştanê ma nêvîrnenê."[93] Aldatmaz zi na çarçewa de qey humaranê eseran u sebebanê erekewtışê inan nê çiyan vana:

> "Edebiyatê Zazaki de cıniyan zafyer benateyê serranê 2012-2015 de wareyê nuşteki de cayê xo gureto. Çunki Tırkiya de hetê politikayanê zıwanan de yew proseso pozitif vıraziyayo, universiteyan de Qısımi Kurdi u Zazaki abiyo, mufredatê mektabanê miyaninan de dersa vicnayê ca gureto u pêseroki u rojnameyi Kırmancki veciyayi. Nê pêserokan u rojnameyan de zafiyer noştoğanê neweyan u cıniyi ca gureti."[94]

Goreyê tespitan edebiyatê Zazaki de terzê moderni de cıniyan hetan serra 2012 yew kıtabê hikayeyê modern neşırnêkerdo. Topaç, no ware de yew gamo muhim erzena u cesaret dana zobina cıniyan. Fırsende ke kewt destê cıniyan destpê nuştış kerdo u kamci cıniyi seba Zazaki çı nuşti, ha rojnameyi beni ha pêseroki beni ha weşanxaneyi beni nê mecrayan de nuşteyanê inan neşır biyi. Edebiyatê Zazaki de benateyê nuştoğanê cıniyan u camerdan de hetê neşırkerdışê eseranê edebiyan de yew problemo negatif nêvıraziyayo. Edebiyatê Zazaki de hetan nıka hewt cıniyan, new kıtabê hikayeyan nuşto. Çendêk na humare qey yew edebiyati tay bıbo zi goreyê şartanê negatifan ê nuştışê eseranê Zazakiyan humarêka hol u qıymetdar o. Miyanê nê kıtaban ra dı kıtabi hikayeyi Topaç u dı kıtabi hikayeyi zi Asmin nuşti. Tablo de kıtabê hikayeyê Zazakiyê ke destê cıniyan ra nusiyayi, neşırkerdışê serranê xo gore mojniyayi:

---

[92] Ware, Humar 12, Paiza Veren, 1998, r. 31.

[93] Yildiz, "Edebîyatê Zazakî De Pêlê Femînîzmî: Analîzê Hîkayeyanê Hîkayenuştoxanê Cinîyan", r. 215-216.

[94] Güntaş Aldatmaz, "Kırmanccada (Zazacada) Modern Öykü", r. 146.

Bedrîye Topaç	Bero Sûr	Roşna	2012
Burçîn Bor	Hevîya Macire	Roşna	2013
Nadîre Guntaş Altadmaz	Pîyê Mı Kemane Cınıtêne	Roşna	2013
Şeyda Asmîn	Zaman Sey Fekê Kardî bî (Hîkayeyê Koyî)	Roşna	2013
Lorîn Demîrel	Vîndîbîyaye	Vate	2014
Bedrîye Topaç	Menewşî	Vate	2017
Pinar Yildiz	Hîkayeyê Hewn û Hîşyarî	Avesta	2021
Şeyda Asmîn	Raywanîya Rojawa de	Meyman	2021
Berfin Jêle	Phêznê Gamu	Sancı	2023

Tablo 2: Edebiyatê Zazaki de cıniyi ke kıtabê hikayeyi nuşti.

3. QISIMO HİRIYIN

3.1. Edebiyatê Zazaki de Heyatê Hikayenuştoğanê Cıniyan u Eserê İnan

Edebiyatê Zazaki yê nuşteki, her çıqas verêcu bı destê nuştoğanê camêrdan dest pê kerdo; labelê no gure dıma bedıliyayo. Serranê 1990an ra dıma bı taybeti cıniyan zi wareyê edebiyatê Zazaki de ca gureto. Destê nê cıniyan ra zey şiir, hikaye, roman, cerıbnayiş u zobina tewırê edebiyi nusiyayi. Bênateyê nuştoğanê cıniyan u qerekteranê inan de tekiliyêka zıxm xo ramojneno. Coka nê nuştoği eseranê xo de teyna vinayişêko edebi nêane zıwan; her çi ra ver eseranê inan de nasnameyê cıniya kalsik u modern, estbiyayiş u xoverdayişê cıniyan zi nişan dano. No qısım de heyatê nuştoğanê cıniyan ê hikayenuştoğanê Zazaki, xebatê inan ê edebiyi u eserê inan ca geni. No cadayış yew çarçewaya kronolojiki de biyo. Reyna ca diyayo kıtabanê hikayeyanê inan ê Zazaki u tekiliya ke inan reyde bı wesileyê roportajan biyo.

3.1.1. Bedriye Topaç

Bedriye Topaç serra 1977 de Dêrsım de dewa Markasori de ameya dınya. Panc serri dıbıstane u dı serri wendegehê miyanêni, yani hewt serri mektebê leyli de wenda. Serra peyine ya mektebê miyanêni u lise Anqara de wendi. Aye verêcu serra 2011 de dest pê nuştışê nuşteyanê Zazaki kerd. Nuşteyê aye zafyer rojnameyê *Newepel*i u kovara *Şewçila* de neşır biyi.[95] Topaç, Pêseroka *Vate*yi de zi tewıranê hikaye u şiiran de nuşteyanê Zazaki nusena. Topaç, edebiyatê Zazaki de cayêko muhim gena; çunki goreyê tespitan edebiyatê Zazaki de cıniya ke kıtabê hikaye tewr ver nuşto a ya. Heme hikayeyanê Topaç de serqehremani cını yi. Heme hikayeyi aye hetê mewzu ra cıniyan, dınyaya cıniyan u hişa inan ser o yi. Panc kıtabê aye esti:

- *Bero Sûr*, Weşanxaneyê Roşna, Diyarbekır, 2012.
- *Wextê Heskerdışi*, Weşanxaneyê Roşna, Diyarbekır 2013.
- *Menewşî*, Weşanxaneyê Vateyi, İstanbul, 2020.
- *Binefş*, Weşanxaneyê Vateyi, İstanbul, 2023.
- *Sebr*, Weşanxaneyê Vateyi, İstanbul, 2023.

"Serra 2023î de hem kıtabê şîîranê aye *Sebr* hem zî kitabe hîkayeyanê aye yo *Menewşî,* bi nameyê *Binefş* açarîya kurmanckî ser."[96] Na xebate de ser o kıtabanê aye yê hikayeyan ameyo vındertış. Labelê xebate de verêcu ê nuştoğê ki ma eşkayi tede tekili runayi ma fekê inan ra ca dayo his, fikır u ewniyayişê inan ê zıwan u edebiyati. Coka seba na xebate Topaç reyde tekili

[95] Bedriye Topaç, *Bero Sûr*, Weşanxaneyê Roşna, Diyarbekır, 2012.
[96] Yildiz, "Edebîyatê Zazakî De Pêlê Femînîzmî: Analîzê Hîkayeyanê Hîkayenuştoxanê Cinîyan", r. 228.

niyaru u yew çend persi aye ri persiyayi. Persi u cewabi persan cêr de ameyi diyayiş. A seni nuşta, ma zi wına neşir kerd.[97]

3.1.1.1. Bedriye Topaç reyde Roportajêko Kılm

- ✓ **Eleqeyê şıma yê Zazaki ça ra dest pê kerdo?**

Eleqeyê mi ziwanê mi her wext bî. Çike keyeyê ma de cuya ma tim kirmanckî bî. Ez gencîya xo de ge-ge ziwan ra vişîya la (feqet) ez qet ziwanê xo ra nêvişîya. Ez sey heme kirmancan bi hîsanê xo giredayîye bîya. Mi nuştene û wendiş verê nêzanane. Feqet raporanê UNESCO yu ra dima ez no mewzu de hîşyar bîya û ez şîya kurs. Ez uca wendiş û nuştiş museya. No seba mi zaf rind bî. Çike mi edebiyat ra nuştiş ra hes kerdenê. Kurs ra dima mi qerar da û ziwanê xo de dest bi nuştene kerd.

- ✓ **Şıma rewşê edebiyatê Zazaki ser o eşkêni çı vaci?**

Edebîyatê kirmanckî erey dest pêkerdo. Feqet ancî zî lez aver şıno. Nuştox û şaîrê ma, xebetkarê ziwanê ma dest ra çi yeno ey kenê. Binê şartanê giranan de nusenê. Ancî zî eseranê bikalîteyîn vejenê meydan. Gencê ma roze bi roze na rayîrwanîye de cayê xo gênê.

- ✓ **Ma eşkeni vaci ke heme hikayeyanê şıma de serqehremani cını yi, şıma derheqê nê cıniyan de ma re eşkeni çı vaci, çıra cıniyi?**

Tena edebiyat de ney heme dinya de ma êdî vînenê ke cinî sey vereni nîyê. Edî her ca de verê sîsteman de vengê xo berz kenê. Ma nê vurîyayîşî qehremananê eseran de zî vîneme. Eseranê virenan de ruh û fikrê cinîyan nêaseno tena bi leşa xo est ê. Camêrd sereyê cinî de pî yo, bira yo û laj o. Camêrdî hîna xo bas nêkerdo. La ma hêdî-hêdî vîneme ke qeweta camêrdî kêmî bena. Seba ke cinî her ca de û her het ra mıcadele kena camêrd û cinî yenê têduşt. Qehremanê kitabanê mi cinî yê. Çike ez cinî ya. Ez înan reyde hereket kena. Qehremanê mi çiqas benê qewetin ez hen de hez gêna. Qehremanê mi erdê mi de bi hîsanê cinîyan yenê ginenê ruhê mi ro. Qehremanê mi nêheqîyan anê verê çiman.

- ✓ **Şıma yew cını nê, yew camerd biyen eseranê şıma de cıniyi reyna endek ca guretên, çıra mewzuyê cıniyan?**

Bi rastîye na meselaya cinî bîyayîş yan camêrd bîyayîş nîya. Na meselaya dîyayîş a. Na meseleya perwerdeyî ya. Na meselaya verê nêheqîye de vindertiş a. Yew camêrd zî eşkeno nînan bizano û bivîno.

[97] Ma na roportaj Bedriye Topaç reyde rı bı rı nê, mail ser o kerdi. Ma persi xo nuşti aye ri şırawıti. Aye zi persanê ma gore nê cewabi nuşti u şırawıti. (26.04.2025)

- ✓ **Hikayeyanê şıma de armancê şıma çıta bi?**

Ez yew komel de ciwîyena. Ez vînena, heşnena û hîs kena. Nê çîyê ke ez vînena, heşnena û hîs kena mi xemgîn kenê yan zî mi bextîyar kenê. Nê hîsî pêro cuya ma ra leteyêk ê. Pêro giredayîye yewbîn ê. Hîsê ke ma kenê însan ê yê. Heme yewbîn îkmal kene. Komelo ke ez mîyan de ciwîyena nê heme estê û no tewr ginenê ruhê mi ro. Çîyê ke der û dormeyê ma der ê ez kewena mabenê înan û zereyê înan ra çîyê ke nêameye dîyayîş înan ra parçe gêna û bi edebiyat înan reyna ana ziwan. Xora yew amancê edebiyat zî no yo. Çîyê ke hîs kena û vînana înan bi edebiyat ancî dana şar.

- ✓ **Seba Zazaki yew xebata şıma yê newe esta?**

Di xebetê mi est ê. Yew dosyaya hîkayeyan yew zî dosya şîîran est a. Nêzdî de ez qedenena.

3.1.1.2. Bero Sûr

No kıtab serra 2012 de neşır biyo u tede çaryes hikayeyi esti. Nameyê nê hikayeyan: **Perre Pîyî, Ez û Ti, Şefeq Çimanê Ma de bî, Kênayî, Têduştîye, Bero Sûr, Çuwe, Dejê Xerîbîye, Wad, Giranîya Sozî, Eşq Gêj o, Şîîra Dirbetine, Şahê Maran**i yi. Na xebate de heme nê hikayeyi, qerekteranê cıniyan ser o etud biyi. Hikayeyanê Topaç de tewır bı tewır cıniyi esti u cayê nê cıniyan heyato raştıkin de zi esti. No kıtab de heme hikayeyan de serqehremani cını yi u zafyer nê cıniyan de nê xısusiyeti esti: Cıniyi ke meraqdar i, cıniyi ke seba namusi kışiyêni, cıniyi ke hesretê welati anceni, cıniyi ke derdê ewladi anceni, cıniyi ke miyanê sıxletiyan de tenayi weçinêni, cıniyi ke xo re yew cuya newe awan keni, cıniyi ke hetê camêrdan ra şidet vinêni usb. Topaç, hikayeyanê xo de pê qelama xo ya şiirki zi dınyayê cıniyan ser yew tablo vırazena. "…Topaç bi uslubêkê şîîrkî her yewe hîkaye de 'dej, hêvî, xeyalşikiyayîş, apeydemendiş, yan zî apeydeverdayîşê cinîyan' mojnena ra."[98] Aye hikayeyanê xo de teyna dej u xeyalşıkiyayişê cıniyan ra behs nêkena, eyni wext de hêvi u hêzê inan zi mojnena ra.

> "Bedriye Topaç kıtabê xuyo *Bero Sûr* de zafi ciniyan ra behs kena. Çunki a zi yo cini ya u çımê ciniyan ra ciniyan ana verê çıman. Topaç, ıno mewzu de cıgıriyena u lome kena. Ay gore nimeyê ına dunya cini yi u nimeyê bini zi ciniyan ra biyi; labelê rına nameyê ciniyan çino; ciniyi wareyê cemat, siyaset, huner u edebiyati de zey yo melzemeyi viniyeni. Ciniyan estbiyayişê xu, xo vira kerdo. Her cayê dunya de ruh u tebi'etê ciniyan zêpiyo. Ciniyi narin i u şekil doni dunya."[99]

[98] Yildiz, "Edebîyatê Zazakî De Pêlê Femînîzmî: Analîzê Hîkayeyanê Hîkayenuştoxanê Cinîyan", r. 228.
[99] Dağılma, e.n.v., r. 198.

Kıtabê Bedriye Topaç ê *Bero Sûr* de hikayeya verin **Perrê Pîyî** ya. Na hikaye de behsê yew keynaya qıje beno ke na keyna hesretê piyê xo ancena.[100] Na keyna yewendes serri ya u maya xo reyde cuyena. Labelê piyê na keyna çin o. Piyê keyna merdo yan zi yewna ca de cuyeno no xısus hikaye de kıfş nêbeno. Keyna zi piyê xo zaf meraq kena. Çı wext a, dewe de embazanê xo reyde ameyi tica embazi aye her tım behsê piyanê xo keni. Na rewşe aye ri zaf zor yeno. Na keyna zaf qehiriyena u her tım maya xo ra persa wextê ameyişê piyê xo kena. Na pers ser o maya aye zi vana: "Rojê kêna mi rojê… Pîyê to ke ame ma rê beno sitar. Çike perrê pîyan merdimî her çî ra seveknenê"[101] Tiya de keyna qey vana raşta zi perrê piyan esti. Rojêk piyê embaza aye Ap Eli, bine yew tuyeri de qeldiyawo, na keyna ey vinena u bı merak şına verê ey. Nat ra dot ra ewniyena vana qey perrê Ap Eli esti. Na keyna zaf meraqın a, hişê aye zaf hira ya, a bêçıkanê xo reyde qıseykena. Çunki aye her çi pê destanê xo, pê bêçıkanê xo musaya u vana "Lazim o ke ez perranê Ap Eli bivînî. Ez bivînî ke hela perrê yew pîyî senî bene." Keyna nızdê Ap Eli şına pê yew meraqo pil verêcu yaxayê işligê Ap Eli kena berz, ewniyena sineyê ey ra; la çiyêk nêvinena. Dıma şına ewniyena paştê ey ra reyna çiyêk nêvinena; labelê goreyê nuştoğe na keyna zereyê zerra Ap Eli vinena. Hikaye, a peyniya ki wendoğ paweno pê ay nêqediyena. Hikaye dı cewabê persa "sebiyo piyê keyna?" nêdiyeno.

Hikayeya **Ez û Ti**, pê yew şiir dest pê kena. Nuştoğe, derheqê çemê Dicle u Munzuri de hisanê xo pê tamê şiiri de ana zıwan. Eşqê çemê Dicle u Munzuri yeni zıwan. Her dı çemi zi miyanê dejanê tarixiyan ra herıkiyayê. Nê deji hem zıwan ser o yo hem zi sereştışê bacaran u dewan ser o yo. Hikaye de nê mewzuyi eşkera nêameyi vatış; labelê mabenê rêzan de nê çiyi viniyêni. "Ziwanê şarî ke mîyanê lewanê mi ra ziwanê mi girewt, şiwareyê şarê ma ke ginayî herra sîyaye ro, mi bêvengîye da to. La to vengê awa Dîcle peyser da mi. Êdî awa Dîcle de çekuyê mi herekînê..."[102] "Înan ke şaristanê dormeyê ma veşnayî, înan ke ma ra adir tirawit, mi yew wareyo newe da to. La to Dêrsimê zerrîya xo mi rê kerd a..."[103]

Hikayeya **Şefeq Çimanê Ma de bî** yew hikayeyê eşqi ya. Hikaye yew welatê rojawan de viyarena. Serqehremana hikaye yew cını ya u hikaye dı waştiya xu dıma hesretê na cıniye ra behs beno. Waştiyê aye, aye caverdeno şıno rojhelat. Derheqê şiyayişê ey de melumat çino. Serqehremana hikaye, dıma waştiyê xo ra zaf bena xemgin u teyna manena. Roji kuçeyanê bacar de gêrena, her ca de xeyalê waştiyê xo vinena; şew zi keye de verê yew pencare de

[100] İyas Akman, *Modern Zaza Hikayeciliği I,* Gece Kitaplığı, Ankara, 2018, r. 293
[101] Topaç, *Bero Sûr*, r. 9.
[102] Topaç, *Bero Sûr*, r. 11.
[103] Topaç, *Bero Sûr*, r. 12.

ewniyena hetê rojhelati. Çunki waştiyê aye şıno rojhelat u uca de mıreno. Beno ke sebebê şiyayiş merdışê ey sebebanê siyasiyan ra bıbo.[104]

Hikaye **Kênayî** derheqê nêwaştışê domananê keynayan ser o ya. Hikaye de yew mêrık esto nameyê ey Usıv o. Şeş keynayi ey esti. Usıv zaf wazeno ke wa yew lajê ey zi bıbo u coka reya dıyın zewıciyeno. Usıv, cıniya verin, şeş keynayê inan u wesni piya cuyêni. Wextêk ra dıma na wesni bena dı gani. Wextê welıdiyayişi de yew cıniya extiyar hetkariyê aye kena. Wesni yew pize de Usıvi re dı keynayan ana dınya. Welıdiyayişi ra dıma Usıv pê yew kelecano pil cıniya extiyare ra perseno: "Lajê mi senîn o?" Cıniya extiyar vana: "Ero, lajek nîyo! Reyna çênaya to bîye la na rey diheb ê. Cinîya to ya newîye to rê di kênayî pîya ardî"[105] Usıv zaf qehıriyeno, cıgıriyeno u cıniya xo ya dıyın ri heqeretan keno u nengan çineno. "Kêna dele, yew nîye, dı delî pîya ardî. Mi de şenikê ya... Nano ke berê mi de werdo aye rê heram bo. Lew û pirnikanê aye ra bêro."[106] Verê na rewşe de cıniya Usıvi ê verin endi daymiş nêbena mêrdeyê xo re cıgıriyena. Heto bin ra Usıv, keynayanê xo re hesnêkeno u tım inan ser de yew hukım nayo ru. Keynayi verê piyê xo de nêaftêreni vengê xo zi veci.

Hikayeya **Têduştîye** yew diyalogi ra yena meydan. No diyalog bênateyê yew keynaye (Fate) u maya aye de yo. Fate maya xo ra derheqê têduştiyê cıniyan u camerdan de tıkê persan persena u nê pesan ra fambeno ke Fate verê camerdan de têduştiye wazena. Çunki sıfre de cayê keyna badê bırayanê aye de ameyni, goreyê Fate, maya aye ferq kerdên bênateyê domananê xo u lajekan ra hina zaf heskerdên. Na rewşe keynaye rehetsız kena u maya xo reyde qıseykena.

Hikayeya **Bero Sûr** de serqehremane yew cıniya bêname ya. Hikaye, cıniyi ke seba namusi u seba eşqi ameyi kıştış derheqê inan de ro. Hikaye de yew keynaya hewtyes serri ra behs beno. Na keyna seba eşqi, hetê bırayê xo ra ameya kıştış u mıradê xo nêdiyo. Na rewşe serqehremana hikaye ser de tesirêko negatif vırazeno. Serqehremana hikaye wazena ke heyfê nê cıniyan pê resayişê eşqê xo bıgeri. Serqehremane verê nêheqiyê cıniyan de sare wedarena u peye yew bero qedexe de resana eşqê xo u no tewır heyfê cıniyan gena. Topaç na hikaye pê fekê xo nusena, yani "zıwanê ez/mı" şuxulnaya. Mesela:

[104] Akman, *Modern Zaza Hikayeciliği I*, r. 298.
[105] Topaç, *Bero Sûr*, r 19.
[106] Topaç, *Bero Sûr*, r 19.

> "Ez peyê yew berê sûrî der a. Bero ke cinîyan rê qedexe yo. Çıke emşo ez seba cinîyan zıwanê koyan de hewnan vînena. Çike emşo ez seba cinîyanê ke seba eşqî kişîyayê yew merdimi bêar gêna leşa xo. Ez yew merdimi bi eşq leşa xo de kişena. Çike emşo ez peye yew bere surî der a…"[107]

Hikayeya **Çuwe** yew dewe de viyerena. Serqehremani Hemed u Gule yi. Hikaye de seba awedayişê baxçeyan benateyê Hemed u Gule de yew munaqeşe veciyena. Na dewe de dewıji pê dor baxçeyanê xo awe dani. A roje dorê Hemedi bi. Labelê Gule ser awe Hemedi bırnena u awe bena hetê baxçeyê xo. Hemed na rewşe ferq keno u zaf hêrs beno. Hemedi şıno reyna awe hetê baxçeyê xo ser hewılneno. U zerê awe de yew çuwe nano ru u yew qıseyo pis zi vano uca terıkneno şıno. "Kam ke na awe birneno vere bêro na çuwe xo!..." Hikaye nameyê xo tiya ra geno. Hemed wexto ke hêrs bıbo fekê ey ra qalani xırabi vêciyêni, dewıjan ra her tım mılqan keno u nengan çineno. Labelê dewıji reyna zi ey ra heskêni. Gule şina ser na vaye ke a çuwe vinena ewniyena awe, vaye u çuwe ra fikiriyena. Yew dewıj uca ra viyereno Gule hal mesel cı ra vana merık huyeno vano "Wayê waye to re çuwe çîye nêkena. To xo re şo bostanê xo awe bide."[108]

Hikayeya **Dejê Xerîbîye** de Emina u Munzur raywantiyê Dêrsımi de yewbini şınasnêni. Emina u Munzur dejê xeribiye anceni; çunki nê bı serrano ke weleta xo ra dur kewte yi. Roci viyarteyi inan maneno yewbinan. Emina vist serri biyo ke welatê xo Dêrsımi nêdiyo u verê dejê welatê xo de zaf xemgin a. Munzur zi surgun ra dıma yeno Dêrsım. Nê pêyniyê raywanti de reseni Dêrsım u Emina şına yew otel. Munzur zi şıno no otel; labelê xeberê inan yewbinan ra çino. Qeder nê hurdemını tiya de zi ano yew ca. Otel de suhbet keni dıma şınê kıştê çemê Munzuri u hesretê Dêrsımi viyarneni.

Hikayeya **Zîyare** de zi serqehremane yew cını ya. Nameyê aye Bese ya. Bese yew maya ke dı ewladi xo kerda vindi. Lajê Bese nêweşi ver merdo, keynaya aye zi bınê hewresi de menda u biya vindi. Piyê nê domanan Useni zi vere nê dejan de xo dano koyan u beno vindi şıno. Bese inan ra dıma tık-teyna manena bı serran fekê aye ra yew çeku nêveciyena bena bêveng. Verêcu ziyaran ra baweriyê Bese zaf bi, bı serran şibi ser ziyaran, qurbanan bırnaybi, duayi kerdibi. Labelê dımê nê dejan ra Bese ziyaran ra baweriyê xo bırnena bena yew cınıyêka isyankar u zaf dejan ancena. Peyniyê hikaye de meseleyê vengkerdışê dewan ra behs esto. Bese na xebere pêyıne eşnawena endi sebr aye de nêmanena u seba pêrodayişi şına ser ziyare.

[107] Topaç, *Bero Sûr*, r. 27.
[108] Topaç, *Bero Sûr*, r. 31.

Hikayeya **Wad** de serqehremane Xane ya. A kelê xo kerda vindi u zaf kuwena vere kelê xo çunki aye wad kerdbi ke eg lajê aye weş u wahar peyser biyer Xane na kelê xo kerdên qurban. Nameyê kelê aye Posın o. Hikaye de Lajê Xane re se biyo kıfş niyo. Benate ra des roji viyarena ra yew şewe kelêyê Xane Posın yena verê berê aye. Xane zaf bena şa u vana: "Xizir, ti zaf pîl a. To wadê mi mi rê peyser ard. Êdî ez zana ke lajê mi kî peyser yeno."[109] Xane zi hikayeya **Zîyare** de zey Bese dejê ewladi ancena; labelê zey Bese isyankar niya, baweriyê xo heq ra nêbırnena.

Hikayeya **Giranîya Sozî** de vengkerdış u talankerdışê dewan ra behs esto. Hikaye de tıkê keyeyi mecbur maneni ke dewanê xo bıterıkni. İnan ra yew keye zi keyeyê Medina ya. Maya Medina merda. Waştışê maya aye pêyine welatê xo de merdışbi. Labelê maya Medina yewna ca de dınyaya xo bedılnena. Medina soz dana maya xo ke welatê xo ra yew çeng herre beri serê mezelê aye. Labelê benate ra serri viyareni. Medina bınê nê gıraniya sozi de zaf qehriyena. Peyni de welatê xo ra yew çenge herre gena u şına serê mezelê maya xo u soza xo ana ca.

Hikayeya **Eşq Gêj o** de serqehramane Asmin a. Asmine mêrdeyê xo ra ciya biya u yew taxa qıji de xo re yew cuyê newe awan kena u yew keye de teyna cuyena. U yew fabrika de xo re karek zi vinena, her roj şına karê xo u yena. Na taxe de yew mêrıko "qêj" zi esto. Nameyê ey Weli yo, keyeyê Weli çino u Weli kuçeyan de cuyeno.Weli zerr kuweno Asmine ra. Rojêk Asmin şına fabriqa wexto agerayişi de dıng de raştê mêrdeyê xo yo kahan yena. Mêrdeyê aye Asmin rehet niverdena u uca de aye kuwena, fek pırnıkanê aye ra goyni yena. Mêrdeyê Asmin aye tehdıt kena u terıkneno şıno. Asmin pê no ters şına taxê xo, rayir de Weli aye vineno u waziyetê Asmin hewl nêasena nê uca de yew çend deqa qısey kêni a roj ra tepiya taxe de yew vatevat dest pê keno. Asmin hem tersê mêrdeyê xo ra, hem vatvata taxe ra, hem zi seba bırinanê xo bı rojan keye ra nêveciyena teber. Weli zi verê bere aye de bı rojan aye paweno. Rojêk şili zaf varena Asmin ewniyena ke Weli teber de bınê şili de yo, vengê ey dano. Weli şıno zere. Asmin vana endi mı mepawe. Weli keyeyê Asmin ra veciyeno u şıno. Sêrsıbayi Asmin teber de şına leyê Weli ke Weli teber de bınê şiliye de merdo.

Hikayeya **Şîîra Dirbetine** pê yew şiire dest pê kena. Nuştoğe, na hikaye de hetê kamiyê xo ya şaire wendoğan ra hewla hewl mojnena ra. Hikaye de hem eşqê yew kesi ra hem zi eşqê

[109] Topaç, *Bero Sûr*, r. 48.

welati ra behs esto. "Na hikaye zıwanê yew şairi ra pê cumleyanê hisdaran vindkerdışê waştiyê xo u welata xo ser nusiyaya."[110]

Hikayeya **Şahê Maran** de yew cını şına yewna bacari. Tiya de yew mêrık terminal de paweyê aye ya. Cını çı sebep ra şiya no bacar kıfş niyo. Nê şını yew binaya tarixi. Mêrık, yew tabloyé şahmarani cını ri keno xelat u nê ciya ciya mewzuyan ser o suhbet kêni. Peyniyê hikaye de fambeno ke bênateyê inan de yew eşq esto.

Hikayeyanê Topaç de tewır bı tewır cıniyan esti. Nê cıniyi ge-ge tezatê yewbini yi u heyatê raştıkın de esti. Mesela hikayeya **Perrê Pîyî** de yew keynaya zaf meraqdar u cesur esta; labelê hikayeya **Kênayî** de şeş keynayi tersanê piyê xo ver de bêveng mendi u cesaretê inan şıkiyayo. Hikayeya **Zîyare** de Bese verê dejê ewladanê xo de baweriya xo heq ra u ziyaretan ra bırnaya; labelê hikayeya **Wad** de Xane zi dejê ewladi ancena; labelê baweriya xo heq ra nêbırnena. Topaç bı eslê xo Dêrsımıj a. Tesirê cografyaya Dêrsımi hikayeyanê aye ser de zaf o. Çunki tıkê hikayeyi Topaç Dêrsım de viyarêni mesela zey hikayeyanê **Zîyare, Wad, Dejê Xerîbîye** yi. Yew roportaje de Topaç derheqê no mesela de niya vana: "Ez Dêrsımîj a u ez welatê xo de ciwîyena. No erdî ser o merg tim esto. Vîr ra kerdiş u vîr ra nêkerdîş esto. Erdê Dêrsımî ser o nê hîsî heme leteyê cuye yî…"[111]

3.1.1.3. Menewşî

No kıtab serra 2020 de neşır beno u tede bı nameyanê **Qîrîya Şabîyayîşî, Eşkefte, Xeyal, Pencera, Cinîyê Dîcle, Şewa Sipîye, Menewşî** de heşt hikayeyi esti. No kıtab de zi hemê hikayeyan de serqehremani cıniyi u eğleb nê cıniyi nê xısusiyetan kırışneni: Cıniyi ke zey yew obje yeni vinayiş, cıniye ke zewaji zey yew xelas vinêni, cıniyi ke qayilê heyfê qırkerdışê Dêrsım u domananê xo bıgiri, cıniyi ke heyat ra heviyê xo nêbırnayi, cıniye ke bê nameyê, cıniyi zaneyeyi u cıniye ke kerxane de xebıtiyêni.

"Nê hîkayeyan de zî Topaç a dinyaya cinîyan ya nimita û dejanê înan eşkera mojnena ra. Nê kitabî de hecmê hîkayeyanê aye hîna hîra bîyo û her yewe de seke dinyaya cinîyan ra yew parçeyê bînî mojnena ra."[112] **Menewşî** de mewzuyi ke veciyeni ver inan ra yew zi cinseliya cını u camêrdan a. Topaç roportajek de no mewzu ser o nê çiyan vana:

[110] Akman, *Modern Zaza Hikayeciliği I*, r. 313.
[111] Murat Aygun, "Bedrîye Topaç reyde Roportaj", *Ewro*, Humar 4, Ankara 2021, r. 17-22.
[112] Yildiz, "Edebîyatê Zazakî De Pêlê Femînîzmî: Analîzê Hîkayeyanê Hîkayenuştoxanê Cinîyan", r. 231.

> "Mi de otosansur çin o. Ez xo sînor kerdene ra hes nêkena. Eke ez xo sînor bikeri ez nêeşkena azad fikir bikerî. O wext ez nêeşkena binusî. Seba camêrdan meseleye cinsî tabu nîye la seba cinîyan tabu yê. Ez wazena nê meseleyî seba cinîyan zî tabu bîyayîş ra bivejî…"[113]

Kıtab de hikayeya verin **Qîrîya Şabîyayîşî** a. Hikaye yew wade de bênateyê nıkayınê yew cıniya cıwan u viyarteyê maya aye de viyarena. No wade de cıniya cıwan teyna niya yew mêrık zi esto. Wade de yew cıla bêlıhef, yew dolav, yew eyne u verê eyne de yew şane esto. Hikaye de metafori lıhef u şane zaf rınd şıxuliyeno. Pê yew lıhef u şane serqehremane bênateyê cuya maya xo u ê xo de tekiliya ke zaf pêt vırazena. Çunki qıjtiye aye de maya aye porê aye pê heskerdış şanekerdên nika zi no mêrık porê aye şane keno. "No şane yew vîste to beno cayanê durîyan. Zaf çîyan ano vîre to. Çi temaşe! Yew şane to beno wext de keno raywane…"[114] Cıniya cıwan u mêrık no cılo bêlıhef de pê eşq u şehwet rakewenî. Miyane no şehweti de tekiliyê maye u piyê aye yena vire aye.

Hikayeya **Eşkefte** ser yew ziyaret de dest pê kena. Na hikaye, hikayeya yew keynaya hewtyes serri u çar cıniyi ya. Wextê terteleyê Dêrsımi de nê panc cıniyi remenê şınê yew eşkefte u ucade cuyê xo domneni. Topaç no eşkefte wına name kerda: "Banê cinîyanê kincsîyayan." Nê cıniyi a roj ra tepîya tım kıncanê siyayan dane xo rê. Nê panc cıni her roj şıni yew dewe xo re wer-mer u kınci-mınci dane are. Nê cıniyi: Sarve, Xane, Nure, Guluzare u Xaskare ya. Wextê viyarteyê nê cıniyan miyane terteleyê Dêrsım de beno vindi.

Sarve hewtyes serri ya, miyanê nê cıniyan de tewr qıj a. "Nameyê mi Sarve ya. Mi nameyê xo dêka xo ra girewto. Nika dêka mi çin a. Demê minê vîyarteyî ra tena mi rê no name mend… Êdî ez mabênê cinîyanê kincsîyayan de yew cinîya kincsîya ya…"[115] Xane, goşan ra kerr ra, bi qıriyayişê dejê xo ver de biya kerr. Xaskare, vengê aye zaf weş a. A kılaman vana. Xaskare derdê xo pê kılaman ana zıwan, Xaskare şıwareyanê qehremananê Dêrsımi vana. Nure, derdê Nure zaf gıran o, verê derdanê xo qıjıkê xo ruçıknaya.

> "Nure por sereyê xo de nêverdayo. Dejê cigere ra pêro ruçiknayo. Vilê Nure de hîrê layê sîyayî estê. Înan qet nêvejena. Giranîya mergê hîrê domanan esta vilê Nure de. Giranîya hîrê goristanan… Nure ê hîrê layê sîyayî kerde herinda domananê xo. Kerdê sondê xo…"[116]

[113]Aygun, "Bedrîye Topaçe reyde Roportaj", r. 21.
[114] Bedriye Topaç, *Menewşî*, Weşanxaneyê Vateyi, İstanbul, 2020, r. 7-8.
[115] Topaç, *Menewşî*, r. 15.
[116] Topaç, *Menewşî*, r. 21.

Gulizare wazena xo merdımanê xıraban ra mehfeze bıkero. Coka her wext pê yew kardi geyrena.“Yew deste Guluzare tim aye ver de, qebzaya kerdî ser o yo… Guluzare her şewe kardî ser o sondê xo wanena:

“Wadê Xizir bo
Wadê zîyar u dîyaran bo
Sondê na kardîya tıje bo
Heyfê ma erd de nêmaneno… ”[117]

Hikayeya **Xeyale** benateyê dı cıniyan de yew diyalog ra yena meydan. Diyalog ra fembena ke nê cıniyi hepıs de rê. Cıniyan ra yew, heyat ra hêviya xo bırnaya u pê paştdayişê cıniya bin xo re yew asmeno xeyali vırazena. Na hikaye verê her tewır çiyanê negatifan de cıniyi ke heyat ra heviyê xo nêbırneni u xo re yew tesel vinêni inan ra behs beno.

Hikayeya **Pencera** de yew cıni verê yew pencera de runışta u temaşeyê şiliye u merdımani ke hê teber de yi inan kena. Na cıni yew şair a. Tever de yew cıniya şewqa sure bala aye ancena. Soli aye paşnaberz i u zaf narin eysena. Na cıniya şair derheqê a cıniya şewqa suri de xo bı xo fıkıriyena “Gelo aye zî cuye de herb kerdêne? Bi ê solanê paşnaberzan çiyek ra remayêne.”[118] Nuştoğe, tiya de bala ma ancena ê cıniye ke verê heyat de herb kenê u sare wedarêne inan ser. Tiya de şewqa sure u sole paşnaberzi yew metafori yi.

Hikayeya **Cinîye Dîcle** de yew keyna u pirıka aye esti. Pirıka keyna şewanê dergan de şarê keyeyê xo dormê xo de arikerdên u inan re deyiran u estanıkan vatên. Mewzuyê nê deyiran u estanıkan derheqê cıniyan de ro. “Pîrika mi her şewe ma re deyîran u estanikan vana. Vengê aye de tim vengê cinîyan esto. Estanikan u deyîranê aye de heme çî destê ciniyan der o. Heme cuye… U nê cinîyî bindestîye qet nêzanê. Tim azad ê…”[119] Pirıka na keynaye yew cıniya zanaye ya.

Hikayeya **Şewa Sipîye** yew dewe de miyane yew wadeyo qıji de viyarena. No wade de yew cıniya dı gane esta u waxtê welıdiyayişê aye ameya. Hemeyê cıniyi dewe ameyi pêser; labelê na cıniya ke ha welıdiyena pê derguşa xo mırena. Hemeyê cıniyi dewe miyanê yew dejeko pili de zırçêni, bermêni u şıwarê keni. Zımıstan o, vor zaf varaya u her ca biyo sıpi. Cıniyi miyanê yew dejeko pil de ri. Labelê camerdi fıkıriyeni ke zereyê na vore de sêni mezel kınêni.

[117] Topaç, *Menewşî*, r. 22.
[118] Topaç, *Menewşî*, r. 31.
[119] Topaç, Menewşî, r. 34.

> "Pîyê mi u sewbîna de camêrdî berî ver de vinete yê. O yew het ra qisey keno yew het ra kî qayîtê teberî keno. Pîyê mi vano: 'Ma binê hende vewre de mezelê senî kenenîme?' Çekuyê pîyê mi hezar kardî yê. Fekê hezar kardîyan ra gonîya mi herikîyêna. Gelo pîyê mi zano ke pê ê çekuyan derbanê xorînan dano kênaya xo ro.", "Çimanê pîyê mi de hesirî çin ê. Pîyê mi tena kinitişê mezele fikiriyeno.[120]

Topaç verê no dejo pili de hişê cıniyan u camerdan arda çıman ver. "Her şewa sipîye de merg mîyanê ma ra yew cinîye yan kî yew domanî gêno. Merg tewr zaf cinîyanê diganîyan ra hes keno. Nê semedî ra tewr zaf înan gêno. Dima camêrdê ma yene u cinîyan bene goristan."[121] Hikaye de Topaç aşmanê çetınan ê zımıstani cıniyan u domanan ser de seni yew tesır vırazena aye ser de zi vınderta. Cıniyi her wext goreyê camerdan bınêni zori anceni.

Hikayeyanê Bedriye Topaç de teyna Hikayeya **Menewşî** de serqehreman yew camerd o. Serqehreman çendêk yew camerd bıbo zi teferuatanê hikaye de reyna yew cını u problemanê cıniyan esti. Na cını yew kerxane de xebıtiyena. Bênatêyê na cını u no camerdi de yew eşqo nimcet esta. Topaç, roportajêk de derheqê na hikaye de nê çiyan vana:

> "Menewşî hîkayeya rastikên a. Ez çi wext ê rengî vînena rîyê yew merdimi u hesirê çimanê ey yene verê çimanê mi. Zordarî u bê qewetîye yena. Vîndîkerdiş u maxlubîyet giran o. Zereyê ma hemîne de yew derya esto. Wexto ke ma her çî ra heredîyay o waxt ma xo çarnenê ê deryayî. Nê merdimi zî xo çarnaybî deryayê zereyê xo. Na hikaye coka seba mi muhîm a."[122]

Topaç kıtabê xo yê *Menewşî* de zey kıtabê *Bero Sûr* ca daya ciya ciya cıniyan. Nê cıniyi bı taybeti nê xısusan veciyeni ver: cıniyi ke mexdurê terteleyê Dêrsımi yi, cıniyi moderni, dewıji, wendoği, karkeri yi. "Nê hîkayeyê Topaç zî reyna dinyaya cinîyan ra komhîkayeyî yê. Nê hîkayeyan de zî Topaç a dinyaya cinîyan ya nimita û dejanê înan eşkera mojnena ra. Nê kitabî de hecmê hîkayeyanê aye hîna hîra bîyo û her yewe de seke dinyaya cinîyan ra yew parçeyê bînî mojnena ra."[123]

3.1.2. Nadire Guntaş Aldatmaz

Serra 1963 de dewa Pilvanki ya (Mamekiye) Dêrsım de ameye dınya. Wexto ke destpê mekteba verin kerd o wext Tırki musa ya. Mektebê miyanin u lise Mamekiye de wend. Serra 1989 de Universiteya Gazi Fakulteya Perwerde Qısımo Mamostayi qedena, serra 1994 de dest bı mamostayi kerda u serra 2016 de teqawut biya. Serra 2010 de qısımo Zıwane û Kulturê Kurdan yê Universiteya Artuklu de dest bı lisanso berzi kerd u babeta folklori ser tezê xo yê

[120] Topaç, *Menewşî*, r. 45.
[121] Topaç, *Menewşî,* r. 46.
[122] Aygun, "Bedrîye Topaçe reyde Roportaj", r. 20
[123] Yildiz, "Edebîyatê Zazakî De Pêlê Femînîzmî: Analîzê Hîkayeyanê Hîkayenuştoxanê Cinîyan", r. 230-231.

masteri bı Kırmancki (Zazaki) serra 2012 de bı namyê *Folklorê Kirmancan Ser o* qedena. Tezê aye sey tezê tewr verın yê bı Kurdki (Kırmancki-Zazaki) serra 2013 qebul bi. Serra 2016 de Universiteya Anqara de Fakulteya İletişimi Qısımo Rojnamegeri de dest bı xebatê xo ya doktara kerda. Serra 2020 de xebatê xo ya doktara bı nameyê "Topluluk Dillerinin Kaybolması ve İletişim: Kırmanca Zazaca Örneği" qedena.[124] Xeylek nuşte u hikayeyê aye pêseroka *Şewçıla, Vate,* rojnameya *Newepel* û keyepelê *Zazaki.net*i de weşaniyayi. Eserê aye ke hetan nıka neşırbiyi nê yi:

-*Sanikê Mamekîye ra*, Weşanê Enstituya Zıwanê ke Tırkiya de Cıwıyenê ya Universiteya Artuklu, 2013.

- *Piyê Mi Kemane Cinitêne* (hikaye) Weşanxaneyê Roşna, Diyarbekır, 2013.

- *Folklorê Kirmancan Ser o* (cigêrayiş) Weşanxaneyê Roşna, Diyarbekır, 2014.

- *Pîltane* (roman) Weşanxaneyê Vateyi, İstanbul, 2016.

- *Tehlike Altında Bir Dil Kırmancca/Zazaca* (cigêrayiş) Weşanxaneyê Vateyi, İstanbul, 2021.

- *Xeyale* (roman) Weşanxaneyê Vateyi, İstanbul, 2025.

Romanê aye *Pîltane,* hetê Roşan Lezgini ra bı nameyê *Xewn*[125] açarniyayo Kurmanci. *Xeyale* romanê aye dıyın a. Guntaş Aldatmaz, wexto ke Fakulteya Perwerdeyi ê Universiteyê Gazi de wendekare bi semedê musayışê Almanki, çarçewayê yew programi de şına Almanya. Aye, Almanya de universiteya Karlsruhe de Alişani de bena şınas. Maya Alişani Dêrsımıj a, piyê ey zi Qeyseriyıj o. Alişan, hikayeya heyatê xo nuştoğe re vano. Hikayeya Alişani bala nuştoğe ancena u a wazena ke na hikaye bınus. Tayê sebebanê ciya ciyayan ra nuştoğe, nuştışê no romani serranê dergan peyser erzena. Benate ra serri viyerêni, nuştoğe nuştışe hikayeya Xeyale, ser xo de zey yew deyn vinena u axıri romanê xo nusena. Karaktera cıniya ke nameyê xo dayo kıtab "Xeyale", maya Alişani ya. Xeyale u keyeyê aye surgunê Dêrsımi ra yi. Kıtab de hediseyi, tıkê ca u qerekteri raşt i; labelê nuştoğe nameyê tayê qerekteran u cayan bedılnena. Bıngehê hikaye ra teber, her çi piarde yo. Kitab de behsê qırkedışê 38i u surgunanê Dêrsımi ra behs beno. Serqehremana roman yew cıni ya, hediseyi derdormaleyê Xeyale u keyeyê aye de viyarêni.[126] Nuştoğe pê vatışê dej u surgunê Dêrsımi wazena ke venga cıniyan bıdo eşnawıtış. Armancê aye o yo ke venga cıniyanê ke nê bari tewr gırani his kerdi bıresno her ca. Çunke nê bari gıranan tewr zaf cıniyi anceni.

[124] Rojbîn Özkan, *Antolojiya Nivîskarên, Jinên Kurd,* Nûbihar, Ankara, 2024, r. 91.
[125] Nadîre Güntaş Aldatmaz, *Xewn* (Tad. Roşan Lezgin), Roşna, Diyarbekir, 2019.
[126] Nadîre Güntaş Aldatmaz, *Xeyale,* Weşanxaneyê Vate, İstanbul, 2025, r. 5-9.

Armancê Aldatmaze ê nuştışê Zazaki, xelesnayişê domaniya aye yo. Çunki aye miyanê zıwanê dadiy xo Zazaki de ameya dınya u her wext pê zıwanê dadiya xo cuya xo domnaya, coka u waşte ke sanıkê kalıkê aye wa vindi mebo. Aldatmaz Zazaki nuştış ser o xo zey yew gurekar diya u zey yew wezifa nuşta. Bı vatışê aye "ez bi xo wezîfe dana xo û vana ti gerek binusê, seba ziwanê xo binusê."[127] Seba vindnêbiyayişê metaryalanê folklori aye Zazaki nuşta, u destpêkê nuştoğiya aye ê Zazaki wına dest pê kerdo. Her çıqas nuştoğiya aye ê Zazaki pê materyalanê folklorikan dest pê bıkero zi aye edebiaytê modern ê Zazaki de pê tewırê roman u hikaye zi cayê xo gureto. Hikayeyanê Aldatmaze de cıniyi cayê muhim geni, u Aldatmaz hikayeyanê xo de problemê "cını biyayiş" ser zaf vınderta. Aye problemê "cını biyayiş" ser nê çiyan vana:

> "Hîkayeya ma hîkayeya serkewtişî nîya. Yê ma zulm û zordarî ya. Leyê zulmê sîstemî de yê camêrdan şenik nîyo, zêder o. Ti bi zulmê dewlete ra her deqa têley de nîya la ti bi zulmê camêrdî her sanîye têley der ê. Pî, bira, mêrde… Eke ê nêbê zî, ap, xal, muxtarê taxe, şex, îmam, nêzan çi edî zorê kamî ke şî ci, sey yew çu serê cinîyan ser o vinderteyê."[128]

3.1.2.1. Nadire Guntaş Aldatmaz reyde Roportajêko Kılm

- ✓ **Eleqayê şıma yê Zazaki ça ra dest pê kerdo? Şıma eşkenê derheqê xo de bı kılmi melumati bıdi?**

Ez yew dewa Mamekîye de ameya dinya û cayo ke ez tede bîya, ziwanê xo kirmanckî (zazakî) bî. Ziwanê mi, yê maya mi, yê dêka mi kirmanckî bî. Yanî ez ke vajî mi orteyê kirmanckî de çimê xo dinya rê kerdî ya, xelet nêbeno. Coka çekuyê mi, kayê mi, serewedartişê mi, bermîşê mi, huyayîşê mi, heme kî bi kirmanckî bîy. Winî aseno ke eleqaya mi bi kirmanckî, bi maya xo ra bîyayîş dest pêkerdo. Xora eke nîya nêbîyêne, tekilîya na hîkaye bi domanînya mi çine bîyêne, yew hîsode qewetin nêvirajîyêne. Eleqaya mi bi kirmanckî hîsî ya; domanînya min a, maya min a, kalikê min o, pîrika min a, dewa min a bi kilmî her çîyê min o.

- ✓ **Şıma rewşê edebiyatê Zazaki ser çı fıkıriyêni? Edebiyatê Zazaki de nuştoğanê cıniyan ser şıma eşkeni çı vaci?**

Edebîyatê kirmanckî yew mucîze yo. Ti ke şerê cayê de yew konferans de qalê halê kirmanckî bikerê û vajê no ziwan qet mekteban de nêameyo salixdayîş, wendayîş, heta nê serranê pêyenan nêameyo nuştiş, se serre ra zêdeyo ke qiseykerdişê xo bîle qedexe bîyo, la reyna kî no ziwan de hîkayeyî, şîîrî û romanî yenê nuştene. Bawerkerdişê nê qalan zaf mumkun

[127] Aygun, "Nadîre Guntaş Aldatmaza reyde Roportaj" r. 22.
[128] Aygun, "Nadîre Guntaş Aldatmaza reyde Roportaj", r. 24.

nîyo. Belkî înan rê sey hîkaye yeno, belkî kî bawer nêkenê. Raştîya ma na ya: Ziwanode bêmekteb bîyo ziwanê edebîyatî. Coka hem nuştena camêrdan hem kî yê cinîyan zaf muhîm a.

Cinîyan hem şîîrî, hem hîkayeyî, hem romanî, hem kî makaleyi nuştê. Nuştoxanê ma ra zaf kes eynî wext de akademisyen î û tayê cinîyê akademîsyenî kî est ê. Seke şima kî zanenê nuştena metnanê akademîkî hîna zor a.

Çiqas ke cinî ziwanî hîna zêde muhafeze kenê û seveknenê kî no hîna zêde fekkî yo. Kultur û edebîyato fekkî tewr erey cinîyan de beno vîndî. Cinî domananê xo rê sanikan qisey kene, lorikan vanê. Tekilîya xo bi dewlete û waro umûmî hîna kêmî ya. No hal seba seveknayena ziwanî pozîtîf o la heto bîn ra perwerde kerdîşê cinîyan kêmî yo, coka înan ra vejîyayîşê nuştoxan kî çîyode zaf rind o. Û hîkaye û şîîrê înan kî edebîyatê averşîyayeyan ra kêmî nîyê.

- ✓ **Ma eşkeni vaci ki bı zafi hikayeyanê şıma de serqehremani cını yi, şıma derheqê nê cıniyan de ma re eşkeni çı vaci, çıra cıniyi?**

Raşt a, serqehremanê hîkayeyanê mi cinî yê. Çike ez bixo cinî ya û dinyaya cinîyan ra ya. Bêşik merdim eşkeno qehremananê xo cinî yan kî camêrd tercih bikero. La ez na mecra de zaf newe ya, xebatê minê edebî newe yê, coka çîyo ke ez tewr rind zanena min bi ê çîy dest pêkerd. Ez hîsanê cinîyan hîna rind zanena, hîna rind ana re ziwan.

- ✓ **Hikayeyanê şıma de armancê şıma çıta bi?**

Hîkayeyê mi viraşte yê. Min bi xo ardê pêser, la heyato raştîken ra azade nîyê. Meseleyê ke mi hîkayeyanê xo de qalê ci kerdo zafane nêameyê sereye mi ser. Tayê kî mi bixo dîyê, ez nêbîya waya mi, havala mi, cîrana mi bîya. Yanî heme çîy kî komelê ma de est ê, eştbîyayîşê nê çîyan zaf mumkun o.

- ✓ **Edebiyatê Zazaki de humarê nuştoğanê cınıyan gorêyê nuştoxanê camêrdan dahani tay a. Şıma no mewzu ser eşkeni çı vaci?**

Tena ma de nê, edebîyatê tirkan de û yê dinya de kî nîsbetê cinîyan yê camêrdan ra kêmî yo. No problem girêdayîşê rolanê cînsîyetanê komelkî yo. Şîma kî zanenê ke komel çiqas ke aver şero, çiqas ke modern bo kî reyna cinî cinî yê, heq û huquqê xo, îmkanê xo sînorkerde yê. Coka hetê nuştoxanê cinîyan ra ma halê xo rê şikir kenê. Mîyanê hende sînoran de, mîyanê hende tore û adetanê giranan de cînîyan ancîya kî xo rê yew raye kerda ya.

- ✓ **Seba Zazaki yew xebata şıma yê newe esta?**

Çend aşmî ra aver romanêde mi vejîya. No romanê mino diyîn bî. Na linge de ez tena wanena. Wendena edebîyatê dinya de kêmîya mi zaf a. Gerek ez herindî pirr kerî. Coka mudetê ra tepîya reyna ageyrena nuştiş ser.

3.1.2.2. Pîyê Mi Kemane Cinitêne

Kıtabê Nadire Guntaş Aldatmaze *Pîyê Mi Kemane Cinitêne* serra 2013 de hetê weşanxaneyê Roşna ra Diyarbekır de neşır beno. Kıtab 95 ripeli yo. Kıtab dı qısıman ra yeno meydan. Qısımo yewın de bı nameyanê **Pîyê Mi Kemane Cinitêne, Pîlvank de, Poşmanîye, Boya Mume, Doktor kî Çin o** de panc hikayeyi ca geni. Qısımo dıyın bınê sernuşteyi **Dinyaya Cinîyan ra Hikayeyi** de nê heşt hikayeyi ca geni: **Torbeyê Xeycane, Almancî, Serekirî, Heqî Vengê Mi Nêheşna, Pawitiş, Tersê Zewacî, Mêrdeyo Demokrat, Xêxîya Cinîyan.** No qısım de nameyê sernuşte ra zi fambeno ke dınyayê cıniyan ra behs esto. Heşt hikayeyan de zi serqehremani cını yi. Destpêkê kıtab de yew fotografo kahan ca geno. Nuştoğe verêcu derheqê no fotografi de melumatan dana. No fotografi de keyeyê nuştoğe ra çend kesi esti. İnan ra yew zi piyê Guntaş Aldatmaz o. Piyê aye no fotografi de çar serri esto yan çino.

Kıtab de hikayeya verin **Pîyê Mi Kemane Cinitêne** ya. Destpêkê kıtabi de fotografêk esto u hikaye pê ey dest pê keno. Na hikaye hikayeyêka politik a u zey yew otobiyografi nusiyayo. Noştoğe, çar serri ye piyê xo ra destpê hikayeya xo kena. A, heyatê piyê xo hewayê hikaye de nusena. Bıngeyê mewzu terteleyê Dêrsımi yo u heyatê piyê xo çar qısımanê ciyayan de ana çıman ver. Hikaye de hem terteleyê Dêrsımi ra hem zi derbeya duyes keşkelon ra behs esto. Domaniya piyê aye bınê tesirê 38i de, xortiyê ey bınê tesirê derbeya duyes keşkeloni de, zulmê dewleti de, viyarto. Dıma piyê aye, dıma domananê xo de mehkemeyan de geyrayo. NE çiyan ra fambeno ke na hikaye profilê Tırkiya yê ê politiki vecena wertı.

Hikayeya **Pîlvank** de nuştoğe, dewa xo Pilvank ra behs kerda. Dewe de rındekiye tebiat u kar-gureyi çar demserri ra behs kerda. Hikaye de Ap Sıl esto. Ap Sıl dewe de merdımo ke qıymetdar o her kes tera zaf heskeno. Labelê Ap Sıl xortiya xo de cıniyê xo Zeyne ra zaf heqeretan kerdo. "Aya ke Zeyne ey dest ra dîye kemer û dar nêvîno. Heta ke domanî bîyî pîl maya xo rê wayîrîye kerde zulmê ey kî dewam kerd."[129] Nuştoğe, na hikayeya xo de derheqê dewan u kar-gure dewıjan ser o melumatan dana u inan zi Ap Sil ser o mojnena wendoğan ri.

[129] Guntaş Altatmaz, *Pîyê Mi Kemane Cinitêne* r. 17.

Nuştoğe, cuyayişê dewıjan gena dest. Cuyayişê dewıjan senin viyereno u miyanê na cuye de cıniyi ça de ca geni ana çıman ver.

Hikayeya **Poşmanîye** de nuştoğe, mewzuyê ğeribiye ser o vınderta. Serqehremane yew cını ya. Hikaye de poşmaniye na cıniye ra behs esto. A cıwaniya xo de yew roja zımıstani de dewe xo ra veciyena şına welatanê duran. Beno ki sebebanê siyasiyan ra şiya. Çunki hikaye de behsê zulmê cendermeyan esto. Piyê serqehremane seba domananê xo tımotım mehkeme u qereqolan de bi. Benate ra serri viyarêni serqehremane ageyrena dewa xo ki her çi zaf vuriyayo. Tayi kesi merdi, tayê xortê dewa inan ameybi kıştış, tayi veciyaybi koyan, tayi bibi hepıs. Zerreyê serqehramane de hisse poşmaniye u ereymendışi esta. Goşanê aye de veng u persê maya aye "Çayê şîya? Çayê rew nêameya? Ti şîya, teba kes xeleşîya? Kara to kamî rê bîye? Bi şîyena to zerrîya kamî bîye weş? To ma ca verdayîne, şîya, o yo bîn şî, ê bînî şî… Ti nêama, ti katî menda?"[130] pıro dano.

Hikayeya **Boya Mume** hikayeyêka politik a. Serqehreman Ferhat o. Embazê Ferhat, Metin melım o u yew merdımo zanayi u mıxalif o. Sareyê Metin seba sebebanê siyasiyan kuweno bela. Benatê nê dı embazi zaf rınd o, qijtiyê xo re hetan universite nê yewbinan ra qet ciya nêbenê. Rojêk Metin wertı ra beno vindi u bı aşman ey ra xeberêk nêveciyeno. Ferhat ey zaf meraq keno. Yew roj notêk yeno Ferhati re. "Ferhat, ez tenge der a. Ti ganî roja panşemîye, veraşan bêrê adresa cêrene…"[131] Ferat zi bawer keno u adresêk kağıt de nusiyayo şıno no adres. Labelê Metin o adres de niyo. Na yew dum a. Seba musayişê cayê Metini çend kesi Ferhat geni zerı u zaf heqeret keni ey kuweni; labelê Ferhat cayê Metini nêzano eg bızanıti zi inan ra nêvatên. Nê çend kesi erziyeni ser Ferhati u uca de Ferhati kışêni.

Hikayeya **Doktor kî Çin o** zey hikayeyanê binan hikayeyêka politik a. Hikaye de yew keyna (Zere) universite qezenç kena u seba wendışê qısımo doxtori şına İstanbul. Ma u piyê keyna zaf benê şa. Benate ra tayi wext viyareno Zere hetê fıkır u cuyayiş ra vuriyena. Aye hema sınıfa verini nêqedinabi. Ma u piyê keyna aye ra xeberêk nêgeni. Dı-hirı roji ra dıma Zere gêrena keyeyê xo u xeber dana inan ri. Zere bena daxilê orguti u veciyena serê koyan. Maya Zere, dejan ver de bena gêj.

Qısımo yewın de hikayeyi ke ca geni hemê hikayeyi politik u tarixi yi. Nê hikayeyan de profilê Tırkiya yê siyasi eyseno. Çarçewayê serranê 1938, 1980-90yan de zulmê dewleti ra, problemanê organizasyonan ra behs esto. Hemê hikayeyan de serqehremani camêrd i; labelê

[130] Guntaş Altatmaz, *Pîyê Mi Kemane Cinitêne*, r. 22.
[131] Guntaş Altatmaz, *Pîyê Mi Kemane Cinitêne*, r. 25.

teferuatê hikayeyan de ma cıniyan zi vineni. Ê hediseyi ke ê tarixan de ameyi meydan, prosesê Tırkiya yê siyasiyan u nê hediseyi cıniyan ser o senin yew tesır vıraşto nê hikayeyan de ameyo mojnayiş.

Hikayeya **Torbeyê Xeycane** fekê yew keynaya qıje ra vaciyeno. Na keynaya qıje u maya aye dewe de teyna cuyeni, piyê aye bacar de xebıtino. Serqehremana hikaye Xeycane ya. Keynaya qıje hikayeya Xeycane ana zıwan. Xeycane zewıcnayi ya u mêrdeyê xo Memi ra tımotım heqeretan vinena u zaf repıkan wena. Rojêk reyna Memi aye kuweno u sareyê aye şıkneno. Xeycane endi nêeşkena verê heqeretanê ey de bêveng bımano. Xeycane u Memi çı wext mıneqeşa bıkerdên Xeycane torbeyê xo guretên u ameyni na keye. A roje zi Xeycane torbeyê xo gena u yena na keye. Torbeyê xo na keye de verdana u şına; labelê kes nêzano a şiya ça. Fekê torbeyê aye pita-pit gıredayiya. Rojêk na keynaya qıje u embazanê aye keye de kaykerdêni. Nê domani torbeyê Xeycane vineni u meraq keni ke tede çi esto. Nê domani torbeyê Xeycane keni a u tede hırı boxceyê qıji vineni. Tek bı tek boxçeyan keni a. Boxçeya verin de yew çute tumani u miyane yew kağıte de tayê gıjıko derg esto. Boxçeya dıyın de yew miya miyane u yew zerdo gırd estbi. Boxçeya peyine de kincê yew pıte u yew veyveka paçıne estbi. Nê domani reyna boxçeyan kenê zereyê torbe u gıredani. Maya keynaya qıje ferq kena ke torbe biyo a u cıgıriyena aye ser u aye kuwena. Çend aşman ra tepiya Xeycane reyna yena na keye torbeyê xo gena u şına. Labelê zereyê na keynaya qıje de yew meraqo pil maneno. Gelo Xeycane çira nê çiyan zere yew torbe de aridaybi. Benate ra çend serri viyareni, na keynaya qıje bena pil rojêk yew fırsend kuwena destê aye u a Xeycane de qıseykena. Xeycane nê çiyi ke zereyê torbe de ri zey yew emaneti pawıtbi. Nê çiyi ke miyanê torbeyê Xeycane de ca geni inan derheqê meseleyanê tarixan de malumat dani wendoğan ri. Torbeyê Xeycane yê ê nımitki de meseleyanê tarixiyan u zulmê camêrdan veciyena: Meseleyê Armeniyan, terteleyê Dêrsımi u zulmê ke Memi Xeycane re kerdo! Xeycane azebiyê xo de bena şahadê meseleyanê Armeniyan. A, rojêk mali verdebi, miyanê bırre de yew keyna vinena, na keyna keynayê cirananê inan a. Nê Armeni yi. Meyitê na keyneke vinena ki kınc kole aye pêr dıriyayi bi. Teyna miyanê aye de yew miye estbi. Miyanê na miye de zi yew zerd estbi. Xeycanê na miye u zerde gena xo het vana beno ki rojêk may u piyê na keyneke yêni. Dıma ma vinêni ke Xeycane biya şahadê hediseyanê 38i ê Dêrsımi. Terteleyê Dêrsımi de Xeycane keynayê xo Dermane u mêrdeyê xo Xıdıri kena vindi. Bı serran paweyê inan vındena; labelê ey anigêreni. Kınc u veyveye paçını ke miyanê torbe de ro ê Dermane ya. Bênate ra serri viyareni piyê Xeycane aye dana Memi. U a roj ra tepiya Xeycane tımotım Memi ra heqeretan vinena. Qıjıka ke miyanê kağıte de ya, ê qıjıkê Xeycane ya. Nê gıjıki, merdeyê aye Memi ruçıkna bi. Xeycane yew het

ra derdê ewladi ancena yew het ra zulmê Memi bı serran ancena. Miyanê feqiri u zulum de cuyê xo domnena.

Hikayeya **Almancî** yew hikayeya ğurbeti ya. Hikaye fekê yew keynaya qıje ra yena vatış. Nameyê na keyna Eze ya. A hema domana çar-panc serri bi ke piyê aye şi bi Almanya. Bı serran piyê aye ra xeberêk nêveciyeno. Bênate ra çend serri viyarena piyê Eze, Almanya de zewıciyeno u pê yew cıniye u yew derguş ra yeni dewe. Xeberê maya aye no weziyat ra çina. Maya Eze ke musena mêrdeyê aye reya dıyın zeweciyayo zaf qehriyena u no weziyet qebul nêkena, keyna u keyeyê xo caverdena terıknana şona u aye ra reyna xeberêk nêveciyena. No waziyet Eze de yew tramva vırazeno.

Hikayeya **Serekirî** yew dewe de viyarena. Na hikaye, hikayeya Gule ya. Hikaye qıjtiyê Gule ra dest pê kena hetan emrê aye pancas serri dewam kena. Hikaye de problemê nêardışê domananê lajêkan ra behs esto. Na hikaye de vatoğ Gule ya. Çımanê Gule ra rewşa maya aye yena çıman ver. Maya Gule, têdıma şeş keynayan ana dınya. Piyê aye, verê na rewşe de zaf qehiriyeno u beno hêrs. Maya Gule peyni de yew laj ana dınya u a roj ra dıma a bena qıymetın. Dıma nê barkêni şıni yew bacar. Gule şına mektebê miyanin. Seba kar gureyê keyeyi zi bıbo Gule mekteb ra zaf heskena. Çunki aye pê şiyayişê mektebi kar gureyi keye ra xelesiyena. Gule mekteb de zer kuwena Salihi re. Rojêk Gule u piyê aye şıni suke, Gule uca de Salihi vinena u nê selam danê yewbini ri. Piyê Gule, Gule ra cıgiriyeno u vano: "Ez reyna nêvînî ke to lajekan de qisey kerdo."[132] Gule zaf tersena. Rojêk zi piyê Gule vineno ke Gule u Salih hê qıseykeni. A roj roja peyini bi ke Gule şibi mekteb. Piyê aye, aye re mekteb kerdbi qedexe. Benate ra dı serri viyarena Gule bena pancas serri piyê Gule, Gule "dana" yew mêrıko hırıs serri. Gule no weziyet qebul nêkena u keye ra remana. Peyniye hikaye kıfş niya. Gule qederê xo ra sare ninona ru. Verê piyê xo de vındena.

Hikayeya **Heqî Vengê Mi Nêheşna** de serqehremane yew keynaya qıj a u hikaye fekê aye ra yena vatış. Hikaye pê na cumle destpêkena "Keşkena qet şan çin bîyêne. Çi xirabî ke estê pêro şand de benê."[133] Çunki çi ameybi sareyê na keynaye şewanê tariyan de ameybi. Şewanê tariyan de maya na keyna verê çımanê domananê xo de hetê merdeyê xo ra heqeret u zulm diyen. Rojêk piyê keyna cıniya xo hende kuweno ke cıniyek çend roj nêweşxane de manena. Dıma na hedise ra nê yewbinan ra benê ciya. Mehkema hırı domani mabenê inan de bar keno. Dı keynayi hetê maya xo de keyeyê pırıkê xo de, laj zi hetê piyê xo de maneno. Pırık,

[132] Guntaş Altatmaz, *Pîyê Mi Kemane Cinitêne,* r. 60.
[133] Guntaş Altatmaz, *Pîyê Mi Kemane Cinitêne,* r. 62.

tayê wext viyareno keynayo xo dano zewecnayiş. Çunki pirıkê inan, inan keyeyê xo de nêwaştên. Cıniyek Ap Hesi reyde zewıciyena. Dı serri nê dı keynayi u maya inan cuyê xo yê newe de bıbextiyari cuyêni. Bênate ra wext viyarena cıniyek bena dı gani. Yew laj ana dınya. Şewa welıdiyayişi de cıniyek nêwaşxane de manena a şewe dınyayê serqehremana hikaye vuriyena. A endi bibi pil keyneka ke rınd bi. Ap Hesi çım verday bi na keyna. A şewa tari de serqehremana hikaye hetê bavalığê xo ra maruze tecawuze bena. Keyna tersan ver nêeşkena vengê xo zi veco u kes vengê na keyna nêheşneno. Hikaye nameyê xo tiya ra gena. A şewa tari de keyna keye ra veciyena, welatê xo zi terıknena şona. Şona koti kıfş niya.

Hikayeya **Pawitiş** de serqehremane Gule ya. A, universite de sınıfa yewın de zerr kuwena yew lajeki. Nameyê no lajek Ali yo. Nê mudeyêk beni embaz, bênatê inan baş o. Hikaye de eşqê Gule ra behs esto. Labelê derheqê hisanê Ali de melumatêk çin o. Ali universite de faliyetanê illegalan reyde eleqedar o. Rojêk polisan ey geni nezaret u pancyes roji ra dıma verdeni. Ali no hedise ra dıma xeberêk zi nêdano Gule u şıno Ewrupa. Gule çar serri paweyê ey vındena. No maben de zi mektebê xo qedinena u dımê Ali ra şına Ewrupa. Gule hırı serri zi Ewrupa de kuwena dıma Ali, axıri resana cı, labelê Gule musena ke Ali zewıciyayi yo. Gule zaf qehıriyena bı rojan keye ra nêveciyena, muhasebeyê nê hewt serran kena, miyanê hewt serri de Gule zaf dej u zori antbi. Gule nıka kewtbi nê hewt serri ver; labelê peyniye hikaye de fambeno ke Gule yew cıniya hêzdar a u hêviyê xo cuye ra nêbırnaya.

Hikayeya **Tersê Zewacî** de serqehremane yew cıniya bêname ya u zewac ra tersena. Çunki aye derheqê "kenekiye" u "cınitiye" de tayê çiyi zey "filan kese kênek nêvejîya, cinîke bîya, mêrdeyî peyser berda keyê pîyî, kerda teber, pî kişta, mêrdeyî kişta…"[134] eşnawıtbi. Coka ters kewti bi zereyê aye. Seba no tersi na cıniya cıwan zaf qısmetê xo red kerdıbi. Rojêk yew qısmetê aye melım veciyeno. Cıniya cıwan ey qebul kena u vana belki no mêrık de problemê bekareti taba ifade nêkeno. Nişanê inan beno. Rojêk mêrık na keynaye seba teselê bekareti beno doxtor. Her çıqas zorê keyna şêro zi aye qebul kena u nê şıni hetê doxtore. Doxtor yew cını ya u na muayene qebul nikena. Doxtor cıgıriyena ser melimi u nê uca ra veciyenê şıni. Veyveyê inan beno şewa verini de keyna zaf tersena u bênateyê inan de çiyêk nêbeno. Melim zaf hêrs beno. Çunki şare keyeyi paweyi "çarşefa bı guynin" bi. Şewa dıyın de melım, pê yew xururo pil "çarşefa bı guynin" mojneno şare keyeyi. Zewcê ina tewr hewl nêviyareno. Çunki mêrdeyê keynaye zaf celudbi. Melım cıniyê xo keye de hepıs keno u nêverdano ke bê ey nefes zi bıgero u her roj cıniyek repıkan werdên. Rojêk hendek repıkan wena ke yew şewe nêweşxane de

[134] Guntaş Altatmaz, *Pîyê Mi Kemane Cinitêne*, r. 80.

manena. Na cıniye nêwaşxane de çiyêko amey bi sareyê aye yew doxtore ra qıseykena u pê hetkariya na doxtore cıniyek nêweşxane ra remana şına. Reyna zi nêşina mêrdeyê xo het. Peyniyê hikaye kıfş niyo.

Hikayeya **Mêrdeyo Demokrat** de serqehremane Sevim a. Sevim. Hem xebıtina hem zi kar-gureyi keye ra eleqadar bena. Cafer mêrdeyê aye yo. Verê zewac ra Cafer merdımêko zaf baş o, Komelê Heqanê Merdiman de xebıtiyeno u heqanê insanan ra wayir veciyeno, heqê cıniyan mudafa keno. No weziyet zaf şına weşa Sevim. Çunki Cafer zey pi u bırayê aye nêbi, inan rê ciya bi. Zewac ra dıma dı-hirı hewteyi viyerena, zereyê Cafer ra yewna mêrık veciyeno. Cafer teber de zaf demokrat o; labelê keyeyê xo de mêrıko ke feodal o. Cıniyê xo re zey yew xızımkar muamele keno. Sevim verê no weziyet de daymiş nêbena keynaya xo zi gena u Cafer ca verdena şına. Peyniyê na hikaye zi kıfş niya. Sevim şiya koti, se kerda nêzaniyeno.

Hikayeya **Xêxîya Cinîyan** de serqehreman reyna yew cını ya. Hikaye fekê aye ra vaciyena. A, universite de fakulteya tıpi de wanena. Keyeyê aye, aye re tım vatên "Ti wanena, bena doktore, ganî doktor, muhendîs yan kî avûkatî ra cêr nêzewicîyê"[135] Na cıniye fakulteya muhendisi ra Mıstefayi reyde bena şınaş. Mıstefa tam goreyê dılê keyeyê aye bi: wendoğ bi, cahil nêbi, medeni bi u yew karê ey zi est bi. Nê zerr kuweni yewbinan rê. Wextêk ra dıma nê universite qedınêni. Na cıniye bena doxtor, Mısrefa zi muhendis o. U nê pê yew eşqo pil zewıcıyêni. No zewac, pê eşq u şabiyayiş dest pê kena; labelê no hal yew hefte dewam keno. Mıstefa zaf vuriyeno zereyê ey ra yew mêrıko feodal veciyeno. Cıniyê xo re zey yew xızımkar muamele keno. Mıstefa cayê xo ra nêwurzena çaye xo zi nêgeno. Heme kar gure ser cını de maneno. Na rewşa nêşına weşê cıniye. Cıniyê ey xo bı xo vana "...ney çitur hende wendo û nêvurîyo."[136] Mıstefa pi u maya xo ra çi di bi ê çiyan cuyê xo de zi ardên ca. Mustefa cıniyê xo re ixanet zi keno u cıniya ey verê no weziyet de bena nêweş çend roji nêwaşxane de manena. Peyni de zey hikayeyanê binan cıniyek keyeyê xo nêterıknena Mıstafa keye ra şıno. Çunki cıniya ey wına waştbi.

Hikayeyanê Nadire Guntaş Aldatmaze de ma bı zafi cıniyi hêzdari vineni. Her çıqas yew çend cıniyi tıkê meseleyan de verêcu nêhaqiyan qebul bıkeri zi peyni de camêrdan ra u qeydeyanê komelanê pederşahiyan ri sarewedarêni. Hikayeyanê **Almancî, Serekirî, Heqê Vengê Mi Nêheşna, Tersê Zewacî, Mêrdeyo Demokrat u Xêxîya Ciniyan** de hemê serqehremani cını yi. Nê cıniyi verê nêheqiyê camêrdan u qeydeyanê komelanê pederşahiyan

[135] Guntaş Altatmaz, *Pîyê Mi Kemane Cinitêne*, r. 90.
[136] Guntaş Altatmaz, *Pîyê Mi Kemane Cinitêne*, r. 92.

de goreyê xo yew çare diyo u no çare zi bı zafi "şiyayiş" u "remayiş" bi. No şiyayiş nê hikayeyan de nuxtayê wertağı yi. "Seke aseno sey çarevînayîşî, remayîş para qehremananê hîkayeyanê Guntaşe yo. Qehremanê hîkayeyanê aye hemverê tehdeyanê komelê pederşahî ra ancax bi remayîşî eşkenê 'çare' û 'xelasêk' bivînê ke peynîya ameyoxê înan dîyar nîya."[137] Hikayeyanê Guntaş Aldatmaze de hem cıniyi klasiki esti hem zi cıniyi moderni esti u nê cıniyan ra tıkê cıniyan perwerdêyê xo kerdo temam, hetê ekonomik ra xoseriyê xo gureto u cıniyi modern i. Miyanê meslegan ra siyasetmedar, melım u doxtor esti.

3.1.3. Şeyda Asmin

Şeyda Asmin serra 1977 de dewa Gımgımi Sêrgire de ameya dınya. Universiteya Ege Fakulteya Muhendisiya Zireti sınifa dıyın ra wendış caverdayo. 2009 ra nat dest bı nuştışê Zazaki kerdo. Xeylê nuşte u hikayeyi aye rojnameyê *Newepel* u pêseroka *Şewçila* de neşır biyi.[138] "Aye tayê weşananê perîyodîkan yê kurdkî de bi nê naznameyî Ardil Mordem nuşto."[139] Eserê aye ke hetan nıka neşırbiyi nê yi:

-*Zeman Sey Fekê Kardî bî (Hîkayeyê Koyî)* (hikaye), Roşna, Diyarbekir, 2013.
-*Raywanîya Rojawa de* (hikaye), Meyman, 2021.

3.1.3.1. Zeman Sey Fekê Kardî bî

Kıtabê Şeyda Asmin *Zeman Sey Fekê Kardî bî* serra 2013 de hetê weşanxaneyê Roşna ra Diyarbekir de neşırbeno. Kıtab 152 ripeli yo u dı qısımi ra yeno meydan. Qısımo yewın de 14 hikayeyi bı nameyanê **Ez Bîya Çîkînîyade Bêvenge, Pukeleka Peyêne, Şanika Derge, Şade Deleverge û Bizêko Taq, Andalo Kafir, Şade, Qap-Ribêsî, Poşmanîya Xase, Xwezik Mi ê Reyêk Bidîyene, Gule Bîye Bêvengîye, Cemseyî, Asûde, Domanîya Welatê Mi, Şîyayîşa Dîla** ca geno. Qısımo dıyın bı sernuşteyi **Hîkayeyê Koyî** name beno u tede 10 hikayeyi esti: **Şiverê, Zeman Sey Fekê Kardî bî, Sîndorê Welatê Xo, Heskerdişê Cuye, Dırbeta Kermecine, Pêraran de Hona Pîyazan Zîl Dayêne, Simzêre, Omîd Vîndî Nêbeno, Çêneka Macire, Şarî Way û Bira yê** yi.

Kıtab de hikayeya verin **Ez Bîya Çîkînîyade Bêvenge** de mewzuyi ke veciyêni vêr: meseleyê zıwanê dayıkan u mektebanê leyliyan de rewşa domanan o. Serqehremana hikaye yew keynaya şeş-hewt serri ya. Hikaye yew dewa Gımgımi de dest pê kena. Piyê keynaye aye

[137] Yildiz, "Edebîyatê Zazakî De Pêlê Femînîzmî: Analîzê Hîkayeyanê Hîkayenuştoxanê Cinîyan", r. 224.
[138] Şeyda Asmin, *Zeman Sey Fekê Kardî bî,* Roşna, Diyarbekir, 2013, r. 4.
[139] Harûn Bozkurt, "Kirmanckî (Zazakî) De Cinîyê Ke Eserê Ci Weşanîyayê", *Vate,* Humar 55, Zimistan 2018, r.139.

seba mektebi beno Gımgımi u keynaya xo mektebê leyli de qeyd keno u caverdeno ageyreno dewa xo. Tiya ra pey hikaye de domane ke mektebanê leyliyan de maneni nê domani hetê mamostayan ra çı zoru anti inan ra behs beno. Asmin na hikaye de mektebanê leyliyan zey "eskeriya" teswir kerda. Domani hetê mamostayan ra kuwayiş wêni, heqeretan vinêni, miyanê lış u aspıjan de cuyê xo domnêni. U yew het ra zi nê domani Tırki nêzanê. Kam ke zıwanê dadiyê xo de qıseybıkerdên ê hetê mamostayan ra kuwayişo ke zaf xırab werdên.

Hikayeya **Pukeleka Peyêne** yew dewe de yew şewa zımıstani ya ğıdari de viyarena. Destpêkê hikaye atmosferê yew pukeleka de bı teferuat yena zıwan. Serqehremana hikaye Şagule ya u heşt domanê aye esti u a reyna dıgani ya. A roja zımıstani ğedari de wextê biyayişê derguşê aye ameyo. Keye de teyna keynayê aye Gule esta. Gule hetkariya maya xo kerdên destê aye de ameyni u şiyêni. Şagule, nêwaştene ke kesi bêro hetê aye, aye re hetkari bıkero. Çunki zerre aye de reyna tersê ardışê yew keynaya bine esto. A, xo bı xo derguşê xo ana dınya. Heşt keynayan ra dıma yew laj ana dınya. Şade ewniyena ke loj o zaf bena şa.

Hikayeya **Şanika Derge** de yew cıniya extiyar u keynaya aye Asmine asta. Maya Asmin, çı wext bışiyên ser sıfre çımê aye biyên pır u bermayiş ra nêşkeyni çiyêk bıwero. Bı serran na rewşe dewam keno. Çunki na cıniye zaf dejan diya. Rojêk Asmin maya xo de qıseykena. Maya aye dest pê kena u sarebutê xo ya derg vana. Na cıniya extiyar biya şahadê hediseyanê erdlerzê Gımgımi (1966) u hediseyanê Tırkiya ê tarixanê nêzdiyan. Serra 1966 de Gımgımi de yew erdlerzo pil beno tiya de serqehremane hema doman a, pi u waya xo no erdlerzi de mırêni. Na cıniyek bênateyê erdlerzê Gımgımi u hediseyanê 38i de yew tekili awan kena. Çunki gorêye aye her dı hedise zi zey qıyame bi. "Merdena genc, kal, doman, derguş, pîl, xort, çênek nas nêkena. Pêrune cêna bena. Şona hîris û heşti. Hîris û heşt de dewleta romî pêro pîya qir kerdîbî…"[140] Cıniya extiyar dejê bırayê xo ver de zi zaf qehriyena bırayê aye hepıs de ro u yew keynayê aye zi veciyena serê koyan. Cuye aye de her wext dej esta coka zaf xemgin a.

Hikayeya **Şade, Deleverge û Bizêka Taq** de cuyê dewe ra, domanê ke dewe de verê heywanan de şıwaneyi keni inan ra u zoriyê no gure ra behs esto. Miyanê nê şıwanan de viniyeno ke keynayi zi şıwaneyi keni. Serqehremana na hikaye Şade zi inan ra yew a. Hikaye de hediseyi Şade u embazanê aye ke şıwaneyi keni dormaleyi inan de yeni meydan.

Hikayeya **Andalo Kafir** de cuyê dewe ra behs esto. Serqehremana hikaye Sise ya. A kar gureyê dewe de eleqedera, hem gureyi keyeyi hem zi ê teveri kena. Sise heywanan doşena,

[140] Asmin, *Zeman Sey Fekê Kardî bî,* r. 19.

şıt ra mast, pendir çi vırezena. Zey her roji a roje zi gureyi xo qedinena u verê berê de ronışena. Çend domani zi uca de kaykêni u yewbinan ra meseleyê Andalo Kafır persêni, Andalo Kafır nameyê yew ca yo ke goreyê efsaneyêk, yew qefleyê veyveyi tiya de biyi kemer; labelê miyanê domanan ra kes no mesele nêzano. Sise nê domanan eşnawena u dest pê kena meseleyê Andalo Kafır inan re vana.

Hikayeya **Şade** de serqehremana hikaye Şade ya. Piyê Şade, dı reyi zewıciyayo. Cıniya xo ya verin ey caverdaybi. Çunki domanê aye nêbiyeni. Piyê Şade reya dıyın zewıciyeno. No zewac ra panc keynayi ra dıma yew lajê inan beno. Şade miyanê domanan ra tewr pil a. Şade zaf waştenê ke mekteb bıwano zey ma u piyê xo mebo. Labelê piyê aye bı usulê verinan aye "dano mêrdeyi." Bênate ra yew çend aşmi viyerena ke Şade camêrdê xo ra heqeretan vinena u merdeyê aye aye kuwena. Serrêk ra dıma yew domanê inan zi beno. Şade coka xo mecbur hiskena u tiya de bınê zulmê camêrdê xo de cuyê xo domnena. Zewacêko bêheskerdış u bêeşq bi ê aye.

Hikayeya **Qap-Ribêsî** zi zey hikayeya **Şade** u **Deleverge û Bizêka Taq** domani ke dewe de şıwaneyi keni derheqê inan de ro. Nê domani şertê cuyê dewan de şuwaniye de çı zehmeti anceni inan ra behs esto.

Hikayeya **Poşmanîya Xase** de mewzuya ke veciyena ver zulmê camêrdan o. Hikaye yew wadeyê nêweşxaneyi de viyerena. Serqehremane Xase ya u waya aye Ferfe esta. Xase pê zorê keyeyê xo zewıciyeya. Zewacê aye pancyes serri dewam keno; labelê no zewac miyanê zulm, heqaret u kuwayiş de viyereno. Mêrdeyê aye, aye u domananê aye ri her roj heqeretan keno. Na rewşe pancyes serri dewam keno. Merdêyê aye mıreno ancax o wext inan nê zulm ra xelısiyêni. Na rey zi mudeyêk Xase pê domananê xo zereyê vêşani u têşani de cuyeni, heta ke Xase xo re karêk vinena. Yew keye ra wet çiyêk aye çıniyo, no keye zi piyê aye ra mendo. Benate ra wext viyareno Xase reya verina ke zerr kuwena yew camêrdi ri. Nameyê no camêrd Bedri yo. Bedri, Xase xapineno. Çunki çımê ey keyeyê Xase de yo. Benateyê inan de yew tekili vıraziyena. Nê yeni yew ca u piya beni. Xase zaf şa ya ke hetan niyetê Bedri musena. Miyanê taxe de derheqê Xase u Bedri de vatvate veciyeno, şar pê inan qısey keno. Bedri na rewşe zey yew fırsend vineno u verê zewac de Xase ra vano: "Bê keyeyî bivîyarnîme mi ser. Ê tawî ma şikîme bizewicîme."[141] Xase ke nê çiyan heşnena çımê aye beno tari benzin verdena xo ser u adır nana xo ra xo veşnena. A lehza domanê aye yeni virê aye u a zaf bena poşman. Hikaye

[141] Asmin, *Zeman Sey Fekê Kardî bî,* r. 47.

nameyê xo tiya, poşmaniya Xase ra gena. Peyniye de Xase nêweşxane de waya xo Ferfe ra wesiyet kena domananê xo emanetê aye kena u mırena.

Hikayeya **Xwezika Mi Ê Reyêk Bidîyêne** Gımgım de viyerena u hikayeyêka politik a. Çar laji Qemeri veciyêni serê koyan. Qemer u cıniyê ey Zelixane teyna maneni u zaf qehıriyêni. Qemer verê dejanê lajanê xo de daymiş nêbeno wer u awe ra beno, teqet ra kuweno u bêhal maneno. Zelixane goreyê Qemeri dahanê hêzdar a. Zerra Zelixane zi verê ewladanê xo de dejena; labelê tesel dana mêrdeyê xo. Çiyo ke yeno zonayiş cıniyi derheqê ewladanê xo de dahanê hisdar u dahani zaf deji anceni eksê na rewşe na hikye de Qemeri zaf kuweno lajanê xo ver, Zelixanê ey tesel kena.[142] Seke deji ke inan antêne bes nêbi ge-ge esker zi ameyni seba cayê domananê ey musayiş, Qemeri berdên koyan de dayêni geyrayiş yan zi Qemeri berdên qeraqol. Hetan peyniyê emrê Qemeri na rewşe dewam keno.

Hikayeya **Gule Bîye Bêvengîye** de serqehremane Gule ya. Piyê Gule, bêzerriya aye, a bı usulê verinan "dano" yew camêrdi. Gule no zewac qebul nêkeno. Dıma pê zoriya pi u maya xo mecbur manena u zewıciyena. Zewacê Gule ser de yew ser viyereno. Gule u mêrdeyê aye miyanê yew serri de yewbini ra hedi-hedi heskêni. Mêrdeyê Gule merdımo ke baş bi. Cuyê inan endi beno rınd; labelê rojêk xeberêk yeno ke mêrdeyê Gule yew qeza de merdo. Gule zaf qehıriyena, berbena, qirena, qederê xo ri isyan kena u miyanê yew şini de cuyena. Nê roji seba Gule zaf zori bi; labelê hema roji dahanê zori verê aye de bi. Çunki goreyê toreyanê hetê mêrdeyê aye gereka Gule Ali reyde bızewıciyên. Ali bırayê mêrdeyê aye yo. Gule reyna nêeşkabi qederê xo bıvurno. "Gule endî nêşikîye biqîro. Na rey Gule ra vengêk nêame heşnayene… Gule bîye bêvengîye… Gule xo kerd kerr û lal."[143] Bêvengiyê Gule u nameyê hikaye zi tiya ra yeno.

Hikayeya **Cemseyî** hikayeyêka politik a. Hikaye de 12 keşkeloni ra pêy sereştışê dewan u tersa dewıjan ra behs beno. Hikaye Gımgım de viyerena. Gımgımıji ke cemseyi vinêni ters kuwena zerreyê inan. Çunki dewıji zaf rey şahad biyi ke wexto ke eskeri ke ameyni dewanê inan her çiyê inan talan kerdêni. Na rey zi çar cemseyi yeni yew dewa Gımgımi, eskeri kuweni miyanê keyeyanê dewıjan. Coka dewıji tersan ver zerdanê xo u çiyêke seba inan qıymetdaro inan darêne we. Eskeri, ê xorti ke şibi koyan inan dıma bi coka ameybi na dewe.

[142] Akman, *Modern Zaza Hikayeciliği I*, r. 433.
[143] Asmin, *Zeman Sey Fekê Kardî bî,* r. 57.

Hikayeya **Asûde** de dı cıniyi cıwani esti. Nê cıniyan ra Aylin Tırk a, Asûde zi Kurd a. Asûde zaf bala Ayline ancena. Çunki Aylin, awıranê Asûde de dej, renc, xemginiye vinena u wazena ke aye reyde tekili runo. Rojêk Aylin şına hetê Asûde, nê tayê suhbet keni u yewbini şınasneni, wekto ke kılmi de nê yewbinan reyde beni embaz. Asûde hikayeya xo ra behs kena. Dewa inan ameybi veşnayiş, dewıji hetê eskeran ra zaf zulm u heqeret dibi. Hikayeya Asûde Aylin ser o tesirêko pil vırazeno. Hetan a roje Aylin inan zey "terorist" vinena. "Ma eşnawit bî qala rojhelatî kerdêne. Vatenê uca kurdî estê û nê kurdan her tim sere wedarêne, vatêne welatê ma cîya yo, ziwanê ma cîya yo, ma wazenîme bi cîyatîya xo bicuyîme." [144] Peyniyê na embaztiyê Aylin u Asûde de hiş u fikrê Aylin vuriyena. Aylin tesirê sarebutê Asûde de manena u endi yew çımo bin ra ewniyena kurdan.

Hikayeya **Domanê Welatê Mi** hirı qısıman ra yena meydan. Asmin, na hikaye de her yew qısım de domananê welatê xo u problemanê inan ra behs kena. Her yew qısım de cuyê ciya-ciya domanan ra behs esto. Qısımo yewın de mewzu zıwanê dadi yo. Yew keye mecbur meneni u barkêni şıni bacarêk. Hikaye de yew way u bıra esti. Bıra Tırki nêzano u bacar de zori anceno. Waya ey, ey ri hetkari kena ke wa ey Tırki bımuso ke adaptasyonê ey bacari asan bo. Qısımo dıyın de ê domanê ke pawa mayanê xo biyi hepıs derheqê inan de ro. Nê cıniyi sebebanê siyasiyan ra hepıs de ri. Nuştoğe, yew keyna ser o halê domananê hepsiyan ardo zıwan. Nameyê na keyna Norşine ya u Norşine hewt serri ya. Na hikaye hikayeyêka trajik a. Qısımo hirıyın de yew lajeko taybet ra behs esto. Nameyê ey Useno. Domani dewe ey reyde lex keni u ey ra vani "gêj". Hirı qısımi hikayeyan de zi domani esti. Labelê nê hikayeyi şen niyê. "La to na kî rind zanitêne ke şanikê domananê welatê to şanikê şen û şayîye nîye. Şanikê înan kî hendê şanikanê cinîyan pirê xem, êş, dej û pozxinîye yê…"[145]

Hikayeya **Şîyayîşê Dîla** de serqehremane Dila ya. Dila, nêzdiyê hirı aşmiya ke zaf biya bêveng u tımotım ser yew kerra de nuşena ru, ewniyena cayanê duran ra u teyna fikiriyena. Kesi de zi qısey nêkena. Na rewşe bala ma u piyê aye anceno. Nê bênateyê xo de qıseykêni, ma piyi ra vana to tede qıseybık, pi vano no karê mı niyo to qıseybık. Pi cesaret nêkeno karo de no tewır bıkero çunki hetan ewro çiyo ke no tewır nêkerd bi. Piyê Dila piyo ke serdın bi, zey piyanê klasikan teyna hukumnaybi ru. Labelê rojêk pi qerar geno Dila reyde qıseykeno. A roje, piyê Dila çımanê Dila de qerarê "şiyayiş" vineno. "…eke jûkek biryarêk bido, kes nêşikîno çîyê bikero biryarê aye giran bî. Şîyena xo bîye, beno ke ameyena xo nêbo. Oncîya ke o neçar bî

[144] Asmin, *Zeman Sey Fekê Kardî bî,* r. 64.
[145] Asmin, *Zeman Sey Fekê Kardî bî,* r. 80.

biryarê aye rê hurmet bikero."[146] Destê ey ra çiyêk niyeno, vırad şıno keynayê xo u lew nano aye ra. "Dîla peynîye de resaye zerrîya xo. Resaye koyanê berzan"[147] Hikaye de peyniyê Dila kıfş niyo. Beno ke Dila sebebanê siyasiyan ra biya daxile yew organizasyon yan zi bêeleqeyiyê u bêheskerdışiyê ra biya tengezar u remaya xo daya rayiran.[148]

Qısımo **Hikayeyî Koyî** de des hikayeyi ca geni. Nuştoğe, nê hikayeyan de ê kesi ke veciyayi koyan ser heyatê inan ra behs keno.

Hikayeya **Şiverê** de qerektera Beritane veciyena ver. A miyanê orgut de sereka timi ya. Nê eskeran de kuwenê têkewtış u yew çend eskeri mıreno. Gruba Beritane de kesi ra çiyêk nêbeno, yew kes bırindari zi nêbeno. Nê uca ra vêciyêni şıni yewna ca. Goreyê nuştoğe Beritan yew qumandanêka hewl a u grubê xo hol pawena. Hikayeya **Zeman Sey Kardî bî** de reyna yew cını esta. Nameyê aye Tanya ya. Na cını ha ko de ra. Tanya zi zey Beritane qomutanêka baş a. Grubê xo hewl idare kena. Na gruba serê koyan seba zımıstani tedarikê xo vinena. Wext payiz o. Esker erzeno inan ser. Na grube kewena zereyê yew çemberi. Grup goreyê emranê Tanya hereket kena u çember ra vêciyêna u xo xelesnêna. Labelê Tanya eskeran reyde hetan qerşunê xo ya pêyini pêrodana u axıri pê bombaya desti xo teqnena u nêkewena destê eskeran. Tanya seba embazanê xo xo feda kena. Hikayeya **Sîndorê Welatê Xo** de orgut ra yew grube, başur ra viyerêni şıni vakur u hikaye de rayir de nê çı zori anceni inan ra behs esto. Miyanê na grube de yew xort esto ke o hema newe biyo dahilê orguti. Nameyê ey Dıldar o. Dıldar zoriyê şartanê cuyê koyan ra daymiş nêbeno u pê çeka xo, xo kışeno. Hikayeya **Heskerdişê Cuye** de reyna koyan de têkewtış esto. Roza, yew têkewtışi de bena bırindar. Bırina aye zaf xorin a. Roza hirı roji yew ca de dırbetın manena; labelê aye cuye ra zaf heskena u baweriya xo cuye ra nêbırnena. Pê yew sebro pil embazanê xo pawena. Axıri embazê aye yeni. Pêyniyê hikaye de Roza xelesiyena yan mırena kıfş niyo. Hikayeya **Dirbeta Kermecine** de reyna yew têkewtışi de orgut ra 12-13 kesi mırêni. Miyanê inan ra yew cıniye bena bırindar u des rojan ra ziyed pê na dırbet heyat de manena u karm kuwena dırbeta aye ri. **Pêraren de Hona Pîyazan Zîl Dayene** derheqê vengkerdışê dewan ser o ya. Hikaye de yew cıniya serê koyan yew tume de dewa ke ameya vengkerdış aye temaşekena. Dewe de kes nêmendo; labelê tebiat hema cuyê xo domneno. Dıma vengkerdışê dewan ra dewıji dewa xo ca verdenê şınê; labelê tebiat hema cuyê xo domneno "Çi balkêşo ke pêraranê nê çêyan de hona pîyazan zîl dayêne…"[149] Hikayeya

[146] Asmin, *Zeman Sey Fekê Kardî bî,* r. 87.
[147] Asmin, *Zeman Sey Fekê Kardî bî,* r. 87.
[148] Akman, *Modern Zaza Hikayeciliği I,* r. 440.
[149] Asmin, *Zeman Sey Fekê Kardî bî,* r. 127.

Simzêre de serqehreman yew dar a, a dare sımzêr a. A miyane mayınan de ra, nê mayını herbê İran u Iraqi ra dewrê Sadami ra mendi. Na hikaye de sımzêr yena zıwan. Bı serrano ke kes aye ra yew sımze nêwerdo. Rojêk yew cıniya serê koyan şına hetê aye u aye ra sımzi wena ke çar mayını ferq kena u nê mayinan bı diqet binê herre ra vecena. Sımzêr hetek ra zi zaf bena mat ke reya verina yew cıniya serê koyan vinena "Hîkayeya Simzêre ya ke vatoxe yew simzêr a, nê şaşmendişê xo wina mojnena ra,[150] "Hela ez tawo ke musaya cinîyê gerîlayî kî estê, mi bawer nêkerd. Aqilê mi nêguretêne cinîyî se bêrê serê nê koyan de ceng bikerê. Verde cengkerdişî, ê se bicuyê. La mi nika dîyêne ke rast a. Jûya înan nika verê çimanê mi de bîye."[151] "Nuştoğ pê na hikaye bala ma ancena herb ser ke herbi teyna insanan ser de tesir nêkeno tebiat zi herban ra parê xo gêni."[152] Hikayeya **Omid Vîndînêbeno** de yew operasyon de Berivan embazanê xo ra vısiyena, inan kena vindi. Berivan seba mekuyo destê eskeran inan ra remena. Bı rojan teyna koyan de geyrena. Yew het ra zi embazanê xo geyrena; labelê embazanê xo nêvinena. Bênate ra 17 roji viyerena ke Berivan endi baweriya xo vindi kerdên; labelê peyniya operasyone de embazê aye, aye vinêni u pêro piya zaf beni şa. Hikayeya **Çêneka Macire** nameyê xo ra zi diyaro derheqê maciri de nusiyaya. Hikaye de yew keynaya hewt serri esta ke keyeyê aye Botan ra bar kerdo ameyo Mexmur u tiya de cuyê xo domneni. Nuştoğe hikaye de zoriyê cuyê macıreyi arda zıwan. Hikayeya **Şarî Way û Bira yê** kıtab de hikayeya peyên a. Na hikaye de zi ê kesi ke veciyayi serê koyan inan ra behs esto. Yew cını keyeyê xo caverdaya veciyaya koyan ser. Nameyê aye Asmin a. Operasyonêk de yew cenderme, gruba xo ra vısiyeno, miyane bırri de beno vindi. No cenderme u Asmin yêni têduşt. Nê verêcu yewbinan ra tersêni. Labelê dıma mabenê inan de yew suhbet deste pê kena. Cenderme Çorumıj o u eskeriyayiyê xo yo mecburi keno. Asmin verê ey de hem zaf zanayoğ yew cıniya hem zi goreyê nuştoğe Asmin ameya serê koyan seba şarê xo ceng kena. Na rewşe bala cendermeyi anceno u o Asmin re heyran maneno. "Zanayena Asmîne her şîyêne hînî zîyade bala ey ontêne. Pêşaş mendîbî, gerîlayêk hem kî gerîlayade cinîye se şikîyêne serê nê koyan de hende zana bo. Hînî bîbî ke îndî nêşikîyêne heyranîya xo binimno"[153] U inan çıra ameyi nê koyan ser de pêrodanê derheqê nê çiyan de suhbet keni. Dıma no esker gruba xo vineneo u dahilê gruba xo beno u kesi ra derheqê Asmine de çiyêk nêvano. Heto bin ra hikaye de bal anciyena rolê cınsiyeti yê komelkiyan ser o zi: "…tîya de zî tayê rolê cinsîyetî yê komelkî eşkenê bikewê mabênê cinî û

[150] Yildiz, "Edebîyatê Zazakî De Pêlê Femînîzmî: Analîzê Hîkayeyanê Hîkayenuştoxanê Cinîyan", r. 242.
[151] Asmin, *Zeman Sey Fekê Kardî bî,* r. 129-130.
[152] Akman, *Modern Zaza Hikayeciliği I,* r. 444.
[153] Asmin, *Zeman Sey Fekê Kardî bî,* r. 151.

camêrdan,[154] Ça de beno wa bıbo nê rolê cınsiyeti yê komelki her ca de veciyêni verê cıniyan. Seke herb teyna gureyê camêrdan o. Hikaye de kıfş beno ke cıniyi zi eg bıwazi wareyê herbi de eşkêni vêrni de ca bıgeri. "Her kes wazeno tewr vernî de bo. Taybetî kî mîyanê cinî û camêrdan de na mesela ser o xeylê lej beno. Ax camêrdî! Her ca de jû yê!..."[155] Çunke miyanê na grube de herkes waştêni ke tewr verni de ca bıgero Asmin zi inan ra yew a. Qomutanêk vano "Hevala Asmîn u hevalê Munzur şima her de şorê meterîsê tewr verênî."[156] Asmin zaf bena şa ke verni de ca gena. "Asmîne fek kerdo beş, hîri û de didanî asenê."[157] Asmin cıniyeka hêzdar, bıcesaret u bêtersa.

Hikayeyanê Asmine bı zafi Gımgım u dewanê Gımgımi de viyerti u hikayeyi bı zafi politik i. Hikayeyan de mewzuyanê zey hediseyanê Dêrsımi 38i, hediseyanê siyasiyan ê Tırkiya, ê cıniyi ke seba sebabanê siyasiyan veciyayi koyan ser, erdlerzê Vartoyi 1966i, biyayişê domananê keynayan, problemanê keynayan, cuyê dewan u cıniyi, cıniyi kedkari, ê cıniyi ke pê usulê verinan zewıcnayeyi, keynayi ke pê qalınd zewıciyayi, problemê cıniyanê viyayan, zulmê camêrdan, cıniyi ke zewac zey yew xelas vinêni u mektebanê leyliyan ameyi zıwan. No kıtabê hikaye de tıkê hikayeyan de nameyê Şade viyarena. Nameyê nuştoğe Şeyda ya, beno ke nuştoğe tıkê hikayeyanê xo, heyatê xo re gureto u nuşto.[158] Zey hikayeyanê **Şade, Deleverge û Bizêko Taq, Şade, Domanê Welatê Mi.**

3.1.3.2. Raywanîya Rojawa de

Kıtab serra 2021i de hetê Weşanxaneyê Meyman ra neşır biyo. Kıtab de bı nameyanê **Gewre, Fotografê Eskerêk, Rengê Cengî, Berdel, Kilîtê Wendegehî, Resmo Peyen, Qewaroş, Ez Çi Vajî Tal o, Eke Eşq Qedîya, Pawayîşo Nafîle, Pîvoke, Şoreşî de Eşq, Xem û Şênîye, Yew Pepuleye, Hesirê Cinîyan Hemreng ê** de 15 hikayeyi ca geni. Nê hikayeyi mabenê serranê 2012-2020 de nusiyayi. Nê hikayeyi bı zafi rojhelat u vakurê Suriye de viyerêni u derheqê verê Dewleta İslami ya Iraq u Şami (DAİŞ) de xoverdayiş ser o nusiyayi. U tede zey mewzuyanê eşq, ixanet, welat u hesreti de hikayeyi esti. Vervateyê kıtabi de nuştoğ Kamer Soylemez seba no kıtabi nê çiyan vano:

> "Nî hêkatî aynê Rojavayî yê. Mi ke wendî, hen hîskerd. Rojava de se beno, cengê verva DAEŞ ra tepîya û binê tehditanê dewleta tirk de. Gorê homete, cengo en girs Kobanê de amo ciwîyayene. La raştîye de

[154] Yildiz, "Edebîyatê Zazakî De Pêlê Femînîzmî: Analîzê Hîkayeyanê Hîkayenuştoxanê Cinîyan", r. 243.
[155] Asmin, *Zeman Sey Fekê Kardî bî,* r. 147.
[156] Asmin, *Zeman Sey Fekê Kardî bî,* r. 147.
[157] Asmin, *Zeman Sey Fekê Kardî bî,* r. 147.
[158] Akman, *Modern Zaza Hikayeciliği I,* r. 436.

cengo en girs hona rameno. Riznayene rehet a, ama nîznayene zaf zaf zor a. Dirvetanê herbî melem kerdene kî serran cena. Dirvetê herbî xorî yê."[159]

No kıtab de hikayeya verin **Gewre** ya. Hikaye dewêk de viyerena. Serqehremane yew cıniya dıgani ya. Nameyê aye Gewre ya. Gewre seba awk ardış şına ser hêni. Gewre zaf biya gıran pê zor rayir ra şına. Berdoşê xo kena pır gena ke şiyer, wextê welıdiyayişê aye yeno. Dewe de dı cıniyi, Zelixa u Fade, yeni hetkariya aye. Derguş yeno dınya ke merde yo. Verêcu zi çar-panc domanê Gewre wextê welıdiyayişi de merdbi. Mêrdeyê Gewre yew mêrıko bêxêm o, cıniya ey tewr ğêmê ey de niyo.

Hikayeya **Fotografê Eskerêk** koyan de viyerena. Hikaye de serra 1994 de mabenê esker u merdımanê koyan de pêrodayiş, zoriyê cuya koyan u cuya dewan ra behs esto. Mabenê esker u orgut de pêrodayiş dest pê keno. Hikaye de Hilale veciyena ver. Hikaye fekê Hilale ra vaciyeno. Hikaye de wendoği ge şıni viyarteyê aye ge zi yeni wexto nikayınê aye. Pêrodayiş ra orgut serkewte veciyeno. Operasyon de tıkê eskeri mıreni, tıkê beni bırindar. Hilal u embazanê aye wexto ke mıntıqayê operasyoni terıknêni nê yew eskero bırindar vinêni. Bırinê eskeri gıran o. Hilal ey re hetkari keno. Esker Tırk o, verêcu zaf terseno xo bı xo vano nê mı kışêni. Labelê wına nêbeno. Mabenê Hilale u eskeri de suhbetêka kılm viyereno. Tersê eskeri viyereno u baweriya ey inan re yeno. Hilal bırinê esker pêşena ey ra hetkari kena. Esker wasiyetê xo Hilale ra kena. Esker verêcu mektubêk nuştbi u vano: "Mi maya xo rê meterîs de nameyêk nusnayo. Ti şikîna naye biresnê maya mı"[160] u esker cêvê xo ra yew fotgraf zi veceno no fotograf de esker u maya ey esti u fotograf dano Hilale. Hilale eskeri ra vana: "Eke ti û ma weş bimanîme beno ke ma peyê na cengî de jûmînî bivînîme." [161] Endi wextê şiyayişê merdımanê koyan ameybi. Gereka inan o mıntıqa bıterıkni. Çunki esker ameyni meyiti u bırindari xo berdên. Hilale u embazanê aye, no esker uca de ca verdêni, hetê ey de tayê wer çi zi verdêni. Destê Hilale de fotografê eskerêk uca ra şıni. Hikaye nameyê xo tiya ra geno.

Hikayeya **Rengê Cengî** de serqehremane yew cıniya ereb-elewi ya. Nameyê aye Amina ya. Hikaye Kobanê de viyerena. Amina zewıcnayi ya u domani aye zi esti. Endamê "Artêşa Azad" Amina ri tecawuz keni. "Amina 'Arteşa Azad' vat, hêrîş dergî vat û reyna kewte kirîzî. Da xo ra. Leçege xo ser ra eştê. Her halê aye ra aseyêne ke tawo ke qal kena ê vîsta reyna cuyena..." Endamê DAİŞi verê çımanê mêrde u domananê Amine de Amine ra tecawuz keni.

[159] Şeyda Asmin, *Raywanîya Rojawa de*, Weşanên Meyman, 2021, r. 5.
[160] Asmin, *Raywanîya Rojawa de,* r. 18.
[161] Asmin *Raywanîya Rojawa de,* r. 19.

Dıma verê çımanê Amina de mêrde u domanê aye zi kışiyêni. Amina verê nê dejan de bena gêj u xo dana çolan. Serê rayirê Kamçiye de endamanê asayişi cıniyek zey yew meyit vinêni u benê asayişê Kobane u aye re hetkari keni.

Hikayeya **Berdel** de mewzuyê berdeli ameya zıwan. Serqehremani Zehe u Hemedi yi. Nê zewıcnayi yi. Dı domanê inan esti. Rojêk Hemed bı hêrs yeno keye u cıniya xo Zehe re cıgiriyeno vano: "Wurze ra şo çeyê pîyê xo. Ê min û to êdî nêbeno."[162] Çunki waya Hemedi Sedıqa, bırayê Zehe reyde zewıcnaye ya. Yani Zehe u Sedıqa bı usulê berdeli zewıciyaybi. Bırayê Zehe, waya Hemedi Sedıqa caverdeno u erşawano keyeyê Hemedi. Verê na rewşe de gereka Hemedi zi goreyê qeideyanê urfi u usulê berdeli cıniya xo Zehe caverdo. Hemedi xo mecbur hiskeno cıniya xo erşaweno keyeyê piyê aye. Hemedi nêwaştêne cıniya xo caverdo. Labelê bınê tesirê şari de maneno. Çunki o terseno ke şar ey dıma qısey bıkero u pê ey xax bıkero. Zehe şına keyeyê piyê xo. Niyetê bırayê Zehe zi zaf xırab o. Çunki ey waştên waya xo Zehe mêrdeyê aye ra cêra bıkero u pê pereyan "bıdo" yewna camêrdi. Hemedi, cıniya xo ra zaf heskerdên; labelê no weziyet ra zi eciz u bêçare mendıbi. Xo ri gêrayeni çareyêk. Rojêk yew embazê Hemedi fıkrêk dano cı u rayir mojneno ey. Vano: "Kanê ti kî zanena ya nika Çeyeyê Cinîyan esto. Ê persanê cinîyan ra mujil benê. Zafêrî kî çareser kenê. Çîyanê sey berdelî kî qebul nêkenê..."[163] Hemed u Zehe şıni keyeyê cıniyan. Wextêk ra dıma mehkemaya Kobanê her dı hetan zi goştari kena. Bırayê Zehe ra wet kes hemberê inan de nêvındêni. U mehkema qey dewayê inan yew çare vinena. No qerardayişi dıma Zehe u Hemedi reseni yewbinan.

Hikayeya **Kilîtê Wendegehî** Kobanê de viyereno. Hikaye de dı temsilkarê Sazîya Ziwanê Kurdî Zelal u Mıstefa veciyêni ver. Wextê herbi de mektabanê Kobanê beni xan-xırabe u qefiliyêni. Zelal u Mıstefa wazenêki nê mekteban reyna akeri. Nê mektebi mektebê zıwani yi u nê mekteban de dersanê Kurdi ameynê dayiş. Nê dı temsilkarê dew bı dewe gêyreni mekteban tespit keni u nê mekteban newe ra awan keni. Dewa Qorê de zi mektebêk esto. Mıstefa u Zelal seba mıfteyê mektebê guretiş kuweni rayir ke şiyêri keyeyê mudiri. Mudır keye de niyo cıniya muduri nêwazeno mıfte bıdo inan. Mabenê inan de tayê mıneqeşa veciyeno. Labelê peyniye de Zelal mıfte gena u nê şıni mekteb ke çı bıvini mekteb biyo xan-xırabe.

Hikayeya **Resmo Peyen** hikayeyêka kılm a. Serqehremane yew keyna ya. A zaf qayila şiyer koyan. Maya keyna kena nêkena nêeşkena pê keynaya xo. Çunke keyna hema serran ra qıj bi. Dıma cıniyek ewniyena ke keyna qerara xo daya. A keynaya xo pê destanê xo erşawena

[162] Asmin *Raywanîya Rojawa de*, r. 24.
[163] Asmin *Raywanîya Rojawa de*, r. 27.

koyan. Rojêk zerreyê maya keyna bena teng, hiso ke xırab kuwena zerreyê aye, a roj keynaya aye verê çımanê aye ra nêşına. Dıma zey her roji televizyoni ra xeberan kena a. Tıkê xeberi temaşe kena u xebera bine de fotografê keynaya xo vinena. "Na wo resmê vîla aye bi heme rûyê xo yê pêşmirîyayî verê çimanê aye de bî. Peynîye de teyna çekuya 'şehîd' heşnaye. Û reyna çekuyade bîne nêheşnaye..."[164] Cıniyek famkena ke keynaya aye ko de merda.

Hikayeya **Qewaroş** Heleb de viyerena u hikaye de zulmê DAİŞi ra behs esta. Yew lajeko qewaroş kuçeyan de qewa roşeno. Nameyê ey Hemed o. Çımê Hemedi gıneno çar-panc endamanê DAİŞi ra. Nê herdiş derg i. Hemed verêcu terseno; labelê ewniyeno karê xo u qewa roşeno. Hemed beno nezdiye inan, inan ra yewi, fiyatê qewa perseno. Hemed vano: "100 panote roşena"[165] No herdiş derg yew qewa geno; labelê 100 panote qebul nêkeno u 50 panote dano cı. Hemed zi 50 panote qebul nêkeno. Mabenê inan de munaqeşe veciyeno u Hemed vano "Heq zî asmên ra bêro hard, bi 50 panote nêbeno"[166] Nê vateyanê Hemedi ser o endamê DAİŞi lajek kışêni. "...herdîşderg û kincderg bi xêx, hêrsî dîrega pirnike hejnaye, dest eşt şimşêrî, vateya 'Allahûekber' û perrayîşê sereyê Hemedî bî yew..."[167]

Hikayeya **Ez Çi Vajî Tal o** de zulmê ke hetê DAİŞi ra ameyi şari ser inan ra behs esto. Hikaye de yew keyeyê Kurd ra behs beno. Lajê no keyeyi, dı serri esto ke Şam de rejimê Esadi ri eskeri keno. Rejimê Esadi, yew qeideyo ğıdar nayo ru. Eg merdumêk eskerayi bıqedino zi teskere nêdanê cı, dest nano ey ser o u ey rına zey eskeri gurineno; labelê no qeide qey tıkê merduman raviyerte nêbi. Kam ke pereyi ey bıbiyê u pere bıdên dewlet lajê xo tera guretên. No keye zi wazeno ke lajê xo eskerayi ra biyari. Piyê lajeki şıno Şam u pere dano lajê xo geno. Laj u pi seba ageyrayişê keyeyi kuweni rayir. Rayir de tayê cayan de qontrol esto. Cayêk de endamê DAİŞi qontrol keni, lajek erebe ra ani war. Dest nani lajeki ser. Piyê lajeki zaf terseno. Ewniyeno ke çareyêk bıvino. Çendêk pereyi ey cev de mendi inan zi dano inan. Labelê o zi feydı nêkeno. Çunki nê merdımê DAİŞi hem pereyan gêni hem zi lajeki canêverdani. Vani: "Meterse! Ma lajê to rê çîyê nêkeme. Ma teyna tayê persan ci ra pers kenîme û verdanîme ra."[168] Merık bêçare qebul keno. Beno sêrsıbay mêrık şıno ke lajê xo bıgero, ewniyeno ke cayê nuxtayê qontroli de kesêk çino. Mêrık zaf qehıriyeno. Şıno yew dewa nêzdi, a dewe de lajê xo perseno ke dewıji vani: "Çar xortê Kurdan serebirnayê eştê binê darade zeytûne."[169] Mêrık bı ters şıno

[164] Asmin, *Raywanîya Rojawa de,* r.39.
[165] Asmin, *Raywanîya Rojawa de,* r. 41.
[166] Asmin, *Raywanîya Rojawa de,* r. 41.
[167] Asmin, *Raywanîya Rojawa de,* r. 41.
[168] Asmin, *Raywanîya Rojawa de,* r. 46.
[169] Asmin, *Raywanîya Rojawa de,* r. 46.

ewniyeno ke çar mêyiti sare tırakerdi hê bınê yew darê zeytuni de yi. İnan ra yew lajê ey o. Mêrık lajê xo destê Baas ra xelesneno; labelê nêeşkeno destê DAİŞi ra bıxelesno. Çımê maya lajeki zi rayır de maneno.

Hikayeya **Eke Eşq Qedîya** hikayeyêka qıj a. Hikaye teyna yew diyalogo kılm ra yena meydan. No diyalog mabenê yew cını u camêrd de viyereno. Verêcu mabenê inan de yew eşq est bi; la nıka no eşq qediyayo. Mêrık cıniyek ra efê xo wazano; labelê sebep çiyo hikaye de kıfş niyo. Cını vana: "Ez edî to ra nêqarîna ke to re efû bikerî."[170]

Hikayeya **Pawayîşo Nafile** de bawêvındertışê yew cıniye ra behs esto. Hikaye de na cıniye serqehreman a. Hikaye yew keye de viyerena. Yew cını baweyê yew camêrdi ya. Na cıniye, zerr kewta no camêrdi ri; labelê camêrd niyeno. Qey niyeno no kıfş niyo. Cıniye verêcu zi camêrdêk ra heskerdbi; labelê no camêrdi aye caverday bi. Endi na cıniye nêwaştên reya dıyın bıxapiyo. Xo xo tesel kerdên u vatên; "Ma no? No kî sey ey bo? No ciya yo? Ya ya no ciya yo. No zaneno hes bikero. To xo bixapne, camerd camerd o. Pêro camerdî eynî yê!"[171] Na cıniye her çıqas hêvidar bıbo zi reyna hetê camêrdan ra xapiyena. Na dora dıyın ra pê bena toş. Hetê hisan ra endêk têmiyakewtiya ke nêzana sebıkero.

Hikayeya **Pîvoke** bacarê Erzıromi de, mektebêk de dest pê kena. Serqehreman Mansur o. Mansur des serre yo. Rojêk Mansur kağıdêk ra yew resm vırazeno. Resım de koyi, tije u pivokêk esti. Melıma Mansuri, ey ra bı Tırki derheqê çiyêki kağıt ser de esti persan persena:

"- Mansur bu çizdiğin nedir (Mansûr no çî yo to xîz kerdo?)
- Oretmenim dağdır. (No koy o mamoste.)
- Bu nedir? (Na çi ka?)
- Bu guneştir ortmenim. (Na tîj a mamoste.)
- Peki bu nedir oğlum? (Na çi ya lajê mi?)
- Bu pivoktur ortmenim. (Na pîvok a mamoste.)
- Nedir? (çî ya?)
Mansûrî va qey mamosteye nêheşnayo vengê xo kerd berz û va:
- Pivoktur ortmenim. (Pîvok a mamoste.)"[172]

Melıma Mansuri cewabê ey ra zaf bena hêrs u şına mudiri re gerreyê Mansuri kena. Çunki Mansur Tırki qeseynêkerd bi. Dersa bine de mudır yeno ders u heme wendekari zey eskeran wurzêni pay. Mudır şıno verê Mansuri ewniyeno resmê Mansuri ra u vile ke xêz kerdo

[170] Asmin, *Raywanîya Rojawa de,* r. 47.
[171] Asmin, *Raywanîya Rojawa de,* r. 49.
[172] Asmin, *Raywanîya Rojawa de,* r. 51-52.

vano na çı ka? Mansur zi vano qey mudıri resmê ey ecebnoyo coka perseno bı keyfweşi cewap dano reyna vano: "pivoktur ortmenim." Mudır bı hêrs reyna perseno Mansur vano "pivoktur." Mudır hendi qariyeno ke na rey pê vengêka zaf berz perseno. "Ulan eşşoğlu eşşek ben sana diyorum bu nedir? (Ero herê lajê heran ez to ra vana na çî ya?) Mansûr na rey vano Pîvok a. Pîvok."[173] Mudır keno nêkeno nêeşkeno Tırkiya çekuyê pivoke Mansuri re bıdo vatış. Mudır erziyeno Mansuri ser o goşanê ey hend şıdıneno ke goşanê ey ra ey keno berz, lınganê ey hewa de maneno. Dıma Mansur mekteb ra remeno. Yew hefte niyeno mekteb. Tabi xeberê keyeyê ey zi çino. Keyeyê ey vani qey ho mektebdo. Nê serebutê Mansuri ey ser de zey yew travma yo. Mansur heyatê xo yo perwerde hetan universite domneno. Dıma hikaye mehkemeyêk de dewam kena. Nameyê Mansuri vuriyayo biyo Rênas. Rênas sebebanê siyasiyan ra kewtbi hepısxane. Hepıs de derheqê vıla pivoke de zaf cigerayişan kerdbi u zaf çiyi wendbi. Rojêk yew pêseroka Tırki de fotografê pivokêk vineno ke ewniyeno bınê ey de "çixdem" nusiyayo u vano: "Way pîvok way demêk ti çîxdem a ha. Demêk mi seba to hende kuyayîş werd ha."[174] Welhasıl Rênas beno zey yew pısporê pivoke. Wexto ke Rênas veciyeno mehkeme dadger vano: "Goreyê dozgerê cumhurîyeti ti terorist î. Ti tewrê rêxistinê terorî bîya. To waşto welatê ma perçe bikerê. Ti vana çi?"[175] Rênas zi wına cewab dano u vano: "Ez do vajî la gereke şima qet mi qut mekerê û heta pêynîyê mi goştar bikerî."[176] Rênas verêcu dest pê keno derheqê pivoke de derg u dıla bı seatan melumatan dano. Dıma ewniyeno pêro dozger u dadgeran u vano "Şima nêşkînê mi bidarazînê. Ez nika o yo ke seba pîvoke dayo mi ra ey darêznena..."[177] Vıla pivoke zerreyê Mansuri de beno bırinêka pil. Kuyayişi ke ey seba pivoke werdbi virê ey ra nêşıno.

Hikayeya **Şoreşî de Eşq** kıtab de hikayeya tewr derg a. Hikaye bacarê Qamışlo, taxa Hilali de dest pê kena. Taxa Hilali sinorê Nısaybini de ca geno. Serqehremanê hikaye Hamudê u Şirine ya. Hamudê xo diyo nêdiyo Şirine ra heskeno. Hemê taxa Hilali eşqê inan zanıtên. Hemudê rojêk piyê xo reyde qıseykeno vano şo mı re Şirine bıwaze. Piyê Hemudê qariyeno qebul nêkeno. Çunki rewşa inan hewl niyo ê nêşkeni qalındê Şirine bıde. Yew het ra zi welatê inan miyanê yew herbi de ro. DAİŞi hêrışê welatê inan kerdo. Hemudê rojêk şino keyeyê Şirine piyê aye reyde qıseykeno. Piyê Şirine miqdarêk qalındi vano. Hemudê qebul keno. Wextêk xebıtiyeno u pê hetkariyê embazanê xo zi qalındi kêm nê, ziyed dano are u beno dano piyê Şirine ri. Labelê piyê Şirine ey keyeyê xo ra fetelneno vano "...Ma kêna min a ke ez bido to

[173] Asmin, *Raywanîya Rojawa de*, r. 53.
[174] Asmin, *Raywanîya Rojawa de*, r. 56.
[175] Asmin, *Raywanîya Rojawa de*, r. 55.
[176] Asmin, *Raywanîya Rojawa de*, r. 55.
[177] Asmin, *Raywanîya Rojawa de*, r. 56.

esta. Ti ya feqîr û belengaz ti kotî kêna mi kotî!...”[178] Şirine zi vengê xo nêvejena piyê aye se vajo o yo. Hemudê miyanê xem u xeyalan de bı rojan fikiriyeno. O çı wext bıkewo teng u nêçar bımano şıno hetê şoreşgeran u inan re hetkari wazeno. Çunki tekiliyê Hemudê u şoreşgeran her wext est bi. Hemudê seba welatê xo çı destê ey ra bero keno. Hem hetkariyê inan keno, hem zi inan ra moral geno. Niyetê Hemudê çıniyo ke fek Şirine ra verado. Welat de cını-camêrd herbi de xejıliyaye bi. Destê kami ra çı biyero kerdêni. Labelê Şirine keye ra nêveciyena. A bınê bandurê ma u piyê xo de cuyena. Na rewşe weşê Hemudê nêşıno. O wazeno ke Şirine zi bıbo daxilê şoreşgeran u a zi seba welatê xo çiyêk bıkero. Hemudê rojêk Şirine beno embazanê xo reyde dano naskerdış. Şirine wextêk may u piyê xo ra pê dızdi şına hetê şoreşgeran u yena. A her het ra zaf vuriyena. Dıma qerarê xo dana u bena daxile inan u şına Efrini. Şiyayişê Şirine ra dıma rayirê Efrini hetê DAİŞi ra yeno guretış. “Çeteyê ke xo ra vatênê daîş kewt bî mabenê Efrîn u Kobanî.”[179] Zerreyê Hemudê bıdejo zi verêcu no qerarê Şirine ra zaf bena şa. Çunki goreyê ey Şirine bındestiyê may u piyê xo ra xelesiyaybi. Labelê wektêk ra dıma Şirine zaf kuwena virê ey. Hemudê wazeno ke bıreso Şirine u şıno asayişê Qamışloyi embazê xo Baz reyde qıseykeno u ey ra hetkari wazeno. Hemudê uca de museno ke rayirê Efrini biyo a. Hemudê zaf beno keyfweş. A roje şoreşgeri şiyêni Efrini. Hemudê zi çeka xo geno beno daxilê inan: “Embazê Baz tawo ke raya Efrînî bîye ya gereke keso ke reya yewîne bikuyo Efrîn ez bî.”[180] vano u şıno Efrini. Hemudê Efrin de zaf rey kuweno pêrodayişan zaf rey beno bırindar; la reyna zi qet xo pey de nêgeno. Bırindar biyayişê eyo peyin de Hemudê nêweşxaneyê Kobanê de tedawi vineno. No nêweşxane de zaf bırindari esti. Peyniyê hikaye de Hemudê u Şirine resya yewbina yan nêrasayi kıfş niyo.

Hikayeya **Xem û Şênîye** koyan de viyerena. Zerya u Berivane seba yew kari şıni cayêk. No kar çi yo hikaye de kıfş niyo. Nê dı embazi cografyayêka zaf çetın de raywanti keni. Serqehreman Serdem, inan re rayir mojneno, raybêri keno. Serdemi yew pêrodayiş de destê xo yê çepi keno vindi. Serdem hema zaf cıwan o u cıwanêko riweş o, huyayişê ey riyê ey de kêm nêbeno. Na rewşe Serdemi, bala Zerya anceno u aye ser de tesir keno. “Serdemo genc. Serdem o ke destê xo kerd bî qurbanê nê cengê harî. Serdem o yewin bî mi dîyênê perçeyêk laşa xo kerdbî qurban?”[181] Serdemi parçeyaê leşa xo şer de vindi kerdo; labelê hêviya xo baweriya xo u şayiya xo vindi nêkerdo.

[178] Asmin, *Raywanîya Rojawa de,* r. 61.
[179] Asmin, *Raywanîya Rojawa de,* r. 64.
[180] Asmin, *Raywanîya Rojawa de,* r. 67.
[181] Asmin, *Raywanîya Rojawa de,* r. 71.

Hikayeya **Yew Pepuleye** qampêk de dest pê kena. Qamp de yew cıniya extiyar esta nameyê aye Pepule ya u aye tımotım kıncanê siyayan dana xo ra. Miyanê yew şini de cuyê xo domnena. Çunki a dejanê zaf gıranan antbi. Rojêk veyva aye ya dıgane, torn, lajê aye u zaf kesi verê çımanê aye de kışıyêni. Pepule yew tewır xelısiyena u na qamp de cuya xo domnena. Qamp bınê qontolê YPJ de ro. Qamp de Pepule bala yew cıniya wezifedre ancena. Na cıniye hikayeya Pepule zaf meraq kena u pê ısraran na cıniyek dana qıseykerdışi. U Pepule dest pê kena hikayeya xo vana.

> "Ê amay. Serê hardî ra nê. Asmenî re amay. Eke serê hardî ra bîyamenê beno ke ma kî bişîkîyênê çîyêk bikêrdêne. La ê asmenî ra amay. Dest û paye ma girêdayî bî. Ma nêşîkîyayme çîyêk bikerîme. Çend teyrê asinênî bî nêno vîra mi. Bi orînîye û qorînîye ser sereyê ma ra fir da… bombay varnay ma ser de. Ma kiştîme. Bêvin ma kîştîme. Ez a roje merda. Şima mi de nîyamedê ez sey gandar a ya la ez a roje merda."[182]

Ê yi ke sarebuti Pepule goştari kêni zaf qehıriyêni. Pepule "Xo vîr ra mekerê. Kerdenanê dişmenî xo vîr ra mekerê."[183] va u şi. Beno ke Pepule waştênê ke heyfê inan bıameyni guretış.

Hikayeya **Hesirê Cinîyan Hemreng ê** Suriye de bacarê Reqa de viyerena. Hikaye de tadayê DAİŞi ke cıniyan ser o biyo inan ra behs esto. Serqehremane yew cıniya Êzidi ya. Nameyê aye Xoxe ya. Xoxe hırı serri ra ziyed destê DAİŞi de esir manena. Rojêk daymişnêbena keynayê xo zi gena u destê inan ra remena. Hırı roji teber de kuçeyan de xo nımnêni ke Heyfa u maya aye inan vinêni. Xoxe u keynaya qije bala inan zaf ancena. Xoxe miyanê çarşafa siya de ra, teyna çımanê aye eyseni u destê keynayê xo hendi çip tepışta ke tersê inan zaf eşkera eyseno. Heyfa u maya aye benê nezdiyê inan ke inan re hetkari bıkeri. Verêcu Xoxe baweriyê inan nikena çunki a tersena. Labelê dıma bena iqna.

> "Beno ke nî xilaskarê mi bê? Beno ke na îşkenceya ke ez hîrê serrîyo ancena biqedîyo? Nê nê. Nî kî ereb ê. Nî qey hetê mi bikerê kê? Ma se bîyo ereb ê. Pêro ereb sey înan nîyê. Hem ereb kî deste înan de zulm vînenê. Kam ke goreyê înan mebo ey/aye merg heq kerdo lewê înan de..."[184]

Heyfa u maya aye, Xoxe u keynayê aye benê keyeyê xo. Xoxe çiyeki ameyi sareyê aye inan ra vana. Heyfa, hikayeya Xoxe ra mutesir bena nêeşkena hesiranê xo bıgero.

Kıtabê *Raywanîya Rojawa de* hikayeyi bı zafi Suriye (Kobanê, Haleb, Efrin u Qamışlo) de viyerêni. Nuştoğe, hikayeyanê xo bênateyê serranê 2012-2020 de nuşta. Suriye de

[182] Asmin, *Raywanîya Rojawa de,* r. 76.
[183] Asmin, *Raywanîya Rojawa de,* r. 76.
[184] Asmin, *Raywanîya Rojawa de*, r. 78.

serra 2013 de bênateyê Dewleta İslami ya Iraq u Şami (DAİŞ) u Yekineyên Parastına Gel/Yewineyê Pawıtoğê Şari (YPG), Yekineyên Parastına Jın/Artêşa Pawutoxê Cinîyan (YPJ) de herbêk dest pê kerdo. Hikayeyi bı zafi 2013 de nusiyayi. Hikayeyi ke Suriye de viyerêni zey **Rengê Cengî, Qewaroş, Ez Çi Vajî Tal O** u **Hesirê Cinîyan Hemreng ê** de zulmê DAİŞi ra behs esto. Asmin, zey kıtabê xo yê bini no kıtabê xo de zi ca dayo heyatê endamanê orguti, pêrodayiş, mergê esker u merdımanê orguti ri. *Raywanîya Rojawa de* her çıqas bı zafi hikayeyi miyanê herbi de bıviyari zi zey hikayeyanê **Berdel, Eke Eşq Qedîya** u **Şoreşî de Eşq** de mewzuyê eşq zi cayê xo gureto. Tıkê hikayeyan de zi mabenê cıniyan de yew paştdayişo ke quwetın viniyeno. Mesela problemanê cıniyan "Çeyeye Cıniyan" de beni hal. "Artêşa Pawutoxê Cinîyan" esta ke nê cıniyan paweni. No kıtab de hem cıniyi hêzdari hem zi cıniyi meğduri esti. Cıniyi hêzdari cıniyanê meğduran rê hetkari keni u inan destê zulmê DAİŞi ra xelesneni. Kıtab de viniyeno ke xelaskerdoğê cıniyan reyna cıniyi beni. Bilhesa Suriye de verê hêrışê DAİŞi de cıniyan wezifeyo ke muhim gureti xo ser. Verê inan de bı cesaret pêrodayi u peyniye de zi cıniyi biyi serkewte.

3.1.4. Burçin Bor

Burçin Bor, serra 1989 de Çolig de yena dınya. A serra 1996 de pê keyeyê xo şına Almanya. 1997 de dest pê mekteb kena. 2010 de Altes Gymnasium Bremen ra mezun bena u Alberts Ludwigs Universitat Freiburg de dest pê wendişê qısımê eczakariye kena; la dıma ca verdena. Dıma 2011 de Carollo Wilhelmina Universitat Braunschweig de dest pê wendişê muhendisiya biyoloji kena. A verêcu rojnameyê *Newepel*i de bı nameyê Zerîn Azrawa dest pê nuştışê Zazaki kena. Dima tıkê hikayeyi aye *Şewçila* de neşırbeni.[185] Bor nıka Almanya de cuyena. Hetan nıka yew kıtabê aye yê hikaye neşır biyo:

- *Hêvîya Macire,* (hikaye) Roşna, Diyarbekir, 2013.

3.1.4.1. Hêviya Macire

No kıtab serra 2013 de hetê weşanxaneyê Roşna ra Diyarbekır de neşır biyo. Kıtab 70 ripeli yo u tede bı nameyanê **Tersê Bacaran, Roja Sîyaye, Bêvengîye, Xuy, Fatima û Helga, Hêvîya Macire, Vînbîyayîşê Zîne, Vileyê Xerîban Çewt o, Xururê Yew Nîjadperestî, Dara Muzan, Gula Xalfetî, Muptelayîye, Axîret** de 13 hikayeyi ca geni.

Kıtab de hikayeya verin **Tersê Bacaran** a. Hikaye de serqehreman yew mêrık o. Emrê no mêrık nêzdiyê se serri yo. Emrê ey o pêrın dewe de viyarto. Domanê u tornanê ey bacar de

[185] Burçîn Bor, *Hêvîya Macire*, Roşna, Diyarbekir, 2013, r. 4.

cuyêni. Lajê ey qayilo ke piyê xo zi bero bacar çunki o zaf extiyar o u dewe de teyna cuyeno. Labelê mêrıko extiyar nêwazeno şiyero bacar, bacaran ra zaf terseno u sebebê no tersi bı zafi sebabanê politiki yi. Verêcu milisanê Hamidiye, dı api ey berdbi bacaran u inan ra reyna xeberêk nêveciyaybi. Dıma hediseyanê Şex Seidi de tayê merdımê ey ameybi tepiştış u bacaran de ameybi darde kerdışi. Reyna bacar de kılawe ey hetê cendermeyan ra dıriyaybi, cıniyê ey bacar de merdbi u problemo tewr pil zi zıwanê bacaran bi. No mêrıko extiyar zıwanê bacaran ra famnêkerdên, tornanê ey zi zıwanê ey ra famnêkerdên. Nê sebeban ra mêrık bacaran ra xo kerdên. Caverdışê dewa xo u eslê/koka xo ey ra zaf zehmet ameyni. Labelê mêrık ewniyeno yew çareyê ey çin o, bêzerre xo bıbo zi şıno bacar u tiya de mergê xo paweno.

Hikayeya **Roja Sîyaye** derheqê problemanê biyayişê keynayan dı yo. Hikaye de keynayê yew mêrık bena. Na rewşe seba ey zey yew felaket a. "Erê xalkêna, mi vatên mi rê yew laj ho beno, laj! Cinîya mi ewro bîye weşî, kêna arda, kêna. Wa ez bimerdên mi ina roja sîya nedîyen!"[186]

Hikayeya **Bêvengîye** hikayeyêka kılm u politik a. Serqehreman yew keynaya çar serri ya. Nameyê aye Berxe ya. Hikaye yew dewe de viyerena u na dewe de zaf reyan vengê pêrodayiş, tanq, panzer u çekan kêm nêbiyeni. Na rewşe bala Berxe zaf ancena. Berxe, hendê zaf maruzê nê vengan mendibi ke goşanê aye de nê vengi nêşiyêni. A şewe, dewe de zey her şewi vengê çekan u pêrodayiş çın bi. Labelê Berxe reyna zi nê vengan eşnawıtên. A nêwazena kes bımıro u hikaye de mabenê Berxe u piyê aye de no mewzu ser o yew diyalog ca geno. Berxe piyê xo ra persena "Bawo, o çi veng o ho yeno?"[187] Labelê piyê aye vengê qırincela ra wet vengêk nêeşnaweno. Berxe, tesirê venganê çekan u pêrodayişi de menda. Nê vengi aye ser de yew tesiro negatif vıraşto. Hikaye ra fambeno ke herb seni psikolojiyê insanan keno xırab. Bı taybeti domanan ser de seni travmayan vırazeno u psikolojiyê inan seni xerepneno.[188]

Hikayeya **Xuy** de serqehremane Keje ya. Hikaye yew keye de mabenê Keje u maya aye de viyerena. Keje wendış ra zaf heskena u keye de kıtabi aye zaf i. Keje aboneya rojnameyê "Neweya Jine" ya zi. No rojname de siyaset ra bıgeri hetan babetê qıjan, her mewzu ser o nuşteyi esti. Maya Keje keye de teyna kar gureyi keye reyde eleqedar bena, tede "nêweşiyê paki" esto, her wext destê aye de paçê pakiye esto u paki kena. A kıtab u rojnameyan ra zi xo kena. Eg aye re bımano keye de tek kıtab nêverdana. Rojêk Keje maya xo reyde qısey kena u

[186] Bor, e.n.v., r. 11.
[187] Bor, e.n.v., r 12.
[188] Akman, *Modern Zaza hikayeciliği I*, r. 402.

maya xo rexne kena. “Dayê, xo tim û tim yew gure mede, ti pakîye ra wet tiway nêzana? Ti verçimikê astoran kerdê xo çiman a, ti ne natê xo ne zî wetê xo vînena… to lîse qedînaya. Lakîm to nêwendo nêwendo! Ti zaf pey da menda…”[189] Maya Keje heq dana keynaya xo u vana temam ez endi wanena. Rojêk maya Keje rojnameyê “Newaya Jinê” wanena u derheqê paki de çı nuşteyi esti teyna nê bala aye ancena u inan wanena. Keje bena şaş u vana “Gan vecîyeno la xuy nevecîyeno”[190]

Hikayeya **Fatma û Helga** de serqehremani Fatmau Adıri yi. Nê pê zerrê xo, pê heskerdış yewbini reyde zewıciyêni. Verê zawaci de Adır merdımêko zaf hol bi. Fatma ra qalanê weşan vatên aye ra zaf heskerdên. Labelê zewac ra pêy Adır zaf bedıliyeno, cıniya xo ra heqeretan keno. Fatma hêviya xo nêbırnena u vana belka yew domane ma bıbo Adır beno zey veri. Labelê Adır çend şino beno afat. Dı domani inan beno. Adır dınyayê inan keno zey cehenem. Fatma seba domananê xo derdê Adır ancena u hem kar gureyi keye ra bena eleqedar hem zi teber de seba debariye xebıtiyena. Adır aye ra peron geno her roj serxoş yeno keye. Rojêk Adır seba şiyayşê Almanya zerdanê Fatma aye ra geno u şino Almanya. Adır Almanya de rojêk geyreno Fatma u aye ra pere wazeno u vano mareyê xo ye resmi zi bıd ez tiya de zewacê formalite keno. Fatma mareyê xo ya resmi dana; labelê no zewac formalite nêbeno. Adır Almanya de zewıciyeno u cıniya xo Helga zi geno yeno dewe, keyeyê domananê xo. Fatma ewniyena ke Adır zaf bedıliyayo, o Adır şiyo yewna Adır ameyo, Adır biyo yew mêrıko hol u qıseyweş, cıniya xo Helga ra xızmet keno, hetkari keno u aye ra heskeno. Fatma verê no weziyet de daymiş nêbena u şına piyê xo het u vana “Bawo, veng bide yew melayi û Adirî re zî vace wa mi verdo…”[191]

Hikayeya **Hêvîya Macire** Almanya de dest pê kena. Dı cıniyi, Almanya de keyeyê cıniyan[192] de benê şınas. Serqeramana hikaye Hêvi ya. Hêvi, Almanya de keyeyê cıniyan de manena. Cıniya bin zi tiya de xebıtiyena. Nê dı cıniyi tiya de beni embaz. Her dı cıniyi zi Çolig ra yi u Zaza yi. Coka nê yewbinan ra beni nızdi. Hikaye de cuya Hêvi veciyena ver. Cuya Hêvi pê dert, işkenc, zulm u zori viyarta. Destpêk de cuya Hêvi zaf rındbi. A hema 17 serri bi ke pê yew eşqo ke pil zewıciya bi u zaf bıbi şa. Cuyê inan de problemêk çin bi. A u mêrdeyê aye yew dewa Çoligi de melım bi. Rojêk mêrdeyê aye keye ra veciyeno u bı rojan ey ra xeberêk

[189] Bor, e.n.v., r. 14.
[190] Bor, e.n.v., r. 16.
[191] Bor, e.n.v., r. 26.
[192] **Keyeyê Cinîyan**: Cinîyî ke mêrdeyê xo ra teda vînenê yan zî keyeyê xo de problemê xo estê şinê uca manenê kese teda înan nêkero. Eke biwazê eşkenê qijanê xo zî xe reyde biberî uca. (Bor, e.n.v., r. 27.)

nêveciyeno. Dıma heşt roji ra yew torosa sıpi mêrdeyê aye ano vere beri de caverdeno u şıno. Halê ey perişan o, zıt-pılıt miyanê goni de ro. Mêrdeyê Hêvi işkence vineno sebebê cı zi mêrdeyê aye mekteb de wendekaran reyde ge-ge Zazaki qıseykerdên ke wa wendekari dersan rınd fambıkeri. Çunki wendekari Tırki zaf hol nêzanıtên. Tayê merdımi gereyê ey kerdbi vatên no melım dewayê kurditi keno. Mêrdeyê aye çend rey wına işkenceyan vineno. Nê cını u camêrd verê nê işkenceyan de daymiş nêbenê u melımti caverdêni şını merkezê Çoligi de cuyê xo domnêni. Tiya de zi inan rehet nêverdanê tımotım erzeni keyeyê inan ser. Mêrdeyê Hêvi endi verê no zulm de daymiş nêbeno u şıno Almanya. Hêvi u dı domani inan Çoligi de maneni. Na rey zi Hêvi maruzê işkenceyan bena u aye zi qerar gena ke şiyero Almanya. A, dı domananê xo Çoligi de verdena u kuwena rayiran. Hêvi heta şına Almanya zaf zori ancena. Dıma şiyayişê mêrdeyê xo ra musena ke dıganiya. Na rewşe zi zaf zor dana aye ri. Hêvi kuwena destê simsaran u hetan şına Almanya Tırkiya de bacar bı bacar gêyrena. Hêvi mudeyêk İstanbul de hetê yew embaza xo de manena u doğım kena, zarcıloniya xo tiya de viyernena ke xeberêk yena. A derguşê xo gena u pê otobusêk kuwena rayirê Almanya. Rayir de zaf zori ancena. Hetan cayêk pê otobus şına dıma warway şına Almanya. Labelê zımıstan o, her ca vor o u derguşê aye rayir de serd u veşani ver de mırena. Hêvi pê yew dejêko pil şına resena Almanya mêrdeyê xo. Labelê halê inan perişan o. Mêrdeyê aye tiya de beno alkolik, seba ke Tırkiya de işkence dibi ay ra psikolojiyê ey xerıpiyaybi u o zaf vuriyaybi. Benate ra dı serri viyareno. Nê, dı keynayanê xo zi genê xo het. Mêrdeyê Hêvi inan re heqeretan keno u inan kuweno. Keynaya pil daymiş nêbeno keye ra remena u bena vindi şına, keynaya bine zi dewletê Almanya dest nona ser. Hêvi zi zulmê merdêyê xo ra remena şına keyeyê cıniyan.

Hikayeya **Vînbîyayîşê Zîne** Almanya de viyerena. Serqehremana hikaye Zine ya u hikaye, panc serriya aye ra dest pê kena. Zine keynaya zaf bıaqıl a. Hema panc serri bi; labelê dest pê mektebi kerdbi. Zine keye de Kurmanci qıseykerdên, mektebê xo de zi Almanki zaf hol zanıtên. Eleqeya aye zıwan, matematik, resım u tiyatro ser o estbi. Bıaqıliye Zine bala herkesi antenê. Labelê bala piyê aye nêantenê. Zine hem zaf aqıl bi hem zi roj bo roj biyene pil u rındek. Na rındekiye, bala embazê piyê aye Zılfo antbi. Zılfo Zine ra 25 serri pilyer bi. Piyê Zinê qalındê aye bırnaybi u keynayê xo dabi Zılfo. Labelê Zine no zewac qebul nêkena u keye ra remena u reyna zi aye ra xeberêk nêveciyena.

Hikayeyanê **Vileyê Xerîban Çewto** u **Xururê Yew Nîjadperestî** de serqehremani cıniy i u personelê weşi yi. Her dı cıniyi zi şını keyeyan de xızmet danê neweşan re u ewrupa de cuyêni. **Vileyê Xerîban Çewto** de serqehremane, rojêk şına keyeyêk no keye zaf pis u lışın o.

U no keye de yew cıniya nêweş esta na cıniya nêweş miyanê buyê cığara, esrar, alkol u lışi de cuyena. Personela weşi bı zori no keye de nefes gena, derzin dana na cıniye ra u lapıke ke hê dest de vecena nana ser masa ke cıniya nêweş qirena vana tı qey lepıkanê xo ye pisi nana masaya mı ser. Personela weşi mat manena çunki no keye miyanê lışi de bi, çıra hende qira bi ke aye ser? Personela weşi tiya ra veciyena şına keyeyê xo u a şewe hewnê xo de welatê xo vinena çunki na rewşe aye ser de tesir kerdi bi aye hesreta welatê xo zaf antên. **Xururê Yew Nîjadperestî** de serqehremane, seba xızmet dayişê nêweşêk şina yew keye. Waharê keye Şımit, 97 serri yo, merdımoke zaf extiyar, dest u lıngan ra kewte, alkolik u nijadperest o. Endek nijadperesto ke na personela weşi wexto ke seba tedaviyê Şımit şına keyeyê ey Şımit nêverdano cıniyek dest berzo cı. Çunki Şımiti miletanê binan ra hesnêkeno u xurur keno vano se yew xerib mı re hetkari keno. Roja bin cıniyek reyna şına no keye ke Şımit banyo de gınawo erd u miyanê pisiyê xo de (gi u miz) nêeşkeno rawurzo. Cıniya Şımit zi cıgiriyena ey ser o vana: "Ero o çi xururo ehmeq o to gırewt o, verde wa kêneke to rê hetkarî bikero?"[193] Personele dest erzena Şımit; labelê o qebul nêkeno. Cıniyek Şımit miyanê pisiye de ca verdena u şına. Nuştoğe, yew merdımo nijadperesti miyanê pisiya xo de verdano u ey wına keno mehkum.[194]

Hikayeya **Dara Muzan** yew dewe de viyerena u hikaye de dı keynayi veciyeni ver. Nê Selma Dilan u Elif i. Nê dı keynayi qeşaşıt ra zaf heskeni. Dewe de dıkanêk esto, yew cıniye inan seba detarjan herinayiş erşaweno dıkan. U pere zi dana nê domanan ke wa xo re qeşaşıt bıgeri. Keynayi ca de şıni dıkan ra detarjan gêni yene ke destê inan de muz zi esto. Labelê kes nêperseno, nêvano şima nê muzi ça ra ardi. Nê dı keynayi peran gêni reyna şıni dıkan u reyna destê inan de muz, ageyreni yeni na rey cıniyek persena vana: "Erê, şima inî muzî kamca ra ardî?" Keynayi vani: "Ma xo rê dari ra kerdê."[195] Ti nêvana nê dıkan ra bêmısade gureti. Cıniyek şına dıkandar het u ey ra vana. "...hayîyê xo be, qijan dara mûzanê to pêro rûçiknaya." Dıkandar zi vano: "wa ganê inan weş bo."[196]

Hikayeya **Gula Xalfetî** zi yew welatê Ewrupa de viyerena. Nuştoğe, verêcu tezati ke Ewrupa de diyi inan ardo zıwan. Kuçeyanê Ewrupa de yew het ra dewlemendi esta hetêk ra zi feqiri esta. Dı embazi kuçeyanê no welat de geyreni. Hetêk ra cuyê dewlemendan bala inan anceno hetêk ra zi feqiri u bêkesi. Nê dı embazi zi Kurd i. U nê miyanê dınyayê feqiran de yew keynaya Kurd vineni. Nameyê aye Zelal a. Porê Zelal zey gulanê Xalfeti siya ya hikaye nameyê

[193] Bor, e.n.v., r. 51.
[194] Akman, *Modern ZazaHhikayeciliği I*, r. 413.
[195] Bor, e.n.v., r. 55.
[196] Bor, e.n.v., r. 56.

xo tiya ra gena. Zelal Xalfeti ra ya u seba pawıtışê heqanê Kurdan, seba sebebanê siyasiyan her çiyê xo welatê xo de caverdaya u ameya Ewrupa. Labelê kes tiya de hetkariyê aye nêkerdo u Zelal taber de menda. Nê dı embazi Zelale ri hetkari kêni u beni keyeyê xo. Hikaye de hem welati Ewrupayi hem zi welatperweriya Kurdan ameyi rexne kerdış.

Hikayeya **Muptelayîye** de serqehremane yew keyna ya. Kar u gureyi na keyna teyna verê eyneyi de xo vıraştışo. A xo xemılnena, boyax kena, porê xo şane kena. Dınyayê aye de teyna nê çiyi muhim i. Vana ez ez a mı ra rınd kes çin a. Rojêk maya aye werd nana ser adıri u vana: "Kêna mi ez ha xo şina kar, mi tencereyêk taşti naya serê adirî ya. Wa çimê to taştî ser o bo..."[197] Keyna hend pê xo xejilîyayene ke şuxiliya xo ra werd xo vir ra kena. Werd veşeno tay maneno ke keye zi pa aye bıveşo u hikaye yew nêweşxane de qediyena.

Hikayeya **Axîret** de dı mewzuyi veciyêni ver. Yew sereştışê dewan o, o bin zi problemê zıwanê dadiyan o. Hikaye dewêk de viyarena. Na dewe hetê eskeran ra çend rey ameybi veşnayiş u dewıci remaybi şıbi. Dewe de teyna yew mêrıko extiyar u cıniyaa ey mendbi. No mêrık zaf eqsi yo u rıkdari keno u dewa xo canêverdano. Eskeri çendêk keyeyê ey bıveşno o reyna u dahanê rınd newe ra yew keye vıraştên. Qıj u tornê no mêrık zi bacar de cuyêni. Rojêk tornê ey zaf kuweno virê ey. Mêrıko extiyar nışeno astore xo şıno bacar ke çı bıvini tı vani qey bacar de kes nêmendo. Herkes anciyaybi zereyê keyeyanê xu. Şıno keyê lajê xo ke herkes verê televizyon de yew film temaşakêni; la mêrık no zıwan ra çiyek famnêkeno u terseno. A hele de tornê ey o vineno u mêrık tornê xo geno nê aspar beni şıni dewe ke cıniya aye mat manena vana tı qey rew ameyi? O vano

> "Cinîyek bacar de her kes kewto zere. Ez nêzana çira kewtê zere, cuwa ver yew ziwano xerîb bacar de amêne qiseydiş, înke bîyî di ziwanî. Mi qet fam nêkerd eke zıwanê na dinyayo yan yê dinyayo bîne yo… ez nêzana. Axirî mi tornê ma xelesna tê ard... Eke ino zıwanê ma bimuso ma rê bes o"[198]

Nuştoğe Bor, kıtabê xo de zey dewe u cuya dewan, sereştışê dewan, meseleyanê politikan, problemê biyayişê keynayan, zulmê camêrdan, keynayi u problemanê inan, hesretê welati, ğurbeti u nijadperesti ciya-ciya mewzuyan ser o vınderta. Hikayeyi Bor, zafyer welatanê Ewrupayi de viyerêni. Nuştoğe, hikayeyanê **Hêvîyê Macire** u **Vînbîyayîşê Zîne** de problemanê cıniyan ser o rexneyê welatanê Ewrupayi kena. "Almanya problemê ma hîna zêdnaybî. Ma gêraybî azadîye lakim ma hema newe bîbî bindest. Almanya muameleya kutikan ma de

[197] Bor, e.n.v., r. 62.
[198] Bor, e.n.v., r. 69-70.

kerdêne…"[199], "Sey henzaran kênayanê kurdanê kuçanê Ewropa de bîye vîndî, a zî kewta mîyanê kerwanê înan."[200] Nê hikayeyan de welatanê Ewrupayi beni rexne u tayê hetan ra Almanya kêm viniyeno. Almanya seke vanê hende demokrat niyo. İnsanê ke miletanê binan ra yê Almanya de zaf probleman vinêni. Hikayeyanê **Vileyê Xerîban Çewto** u **Xururê Yew Nîjadperestî** de zi ê cıniyi ke Ewrupa de cuyêni u meruzê tayê çiyanê negatifan beni inan ser o nusiyayi. Her dı hikaye de zi nijadperesti veciyena ver. Merdımi Ewrupayiji miletanê binan qebul nêkeni u inan re pê vatışanê xo yê nijadperestiyan heqeretan keni. Hikayeya **Gula Xalfetî** de zi ğurbeti de problemanê cıniyanê politikan ameyi zıwan.

3.1.5. Lorin Demirel

Lorin Demirel serra 1985 de Dêrsım de ameya dınya. Mektebê verin dewa xo de mektebê miyanin u lise Dêrsım de wendi. Serra 2003 de Manisa de qısımê işletme (gurenayiş) de wendo. 2009i ra dest pê kerdo Zazaki ser o xebıtiyena. 2013 de Zıwan u Kulturê Kurdan yê Universiteya Artukluyi de dest bi lisansê berzi bêtezi kerd u na babeta ser o xebıtiyaya: "Muqayeseyê dem û zemîranê kirmanckî, kurmancî, sorankî û îngîlîzkî reyde." Serra 2016 de Universiteya Munzuri de qısımo zıwanê Tırki qedêna.[201] Hema zi nuşteyê aye *Newede Dêrsim, Azadîya Welat, Tîroj, Zend* u *Bass New*sê de neşır beni.[202] Eserê aye ke hetan nıka neşır biyi:

- *Vîndîbîyaye,* (hikaye) Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul, 2014.

3.1.5.1. Vîndîbîyaye

Kıtabê Lorin Demirel *Vîdîbîyaye* serra 2014 de hetê weşanxaneyê Vateyi ra İstanbul de neşır biyo. Kıtab 87 ripeli yo u kıtab de bı nameyanê **Gaxan, Hanzala, Vîndîbîyaye, Qendîl, Saya Herame, Demê Qeçaxçîyan, Hardo Dewrêş Şahid o, Persa Xelete, Ma û Înan** de new hikayeyi ca geni.

Kıtab de hikayeya verin **Gaxan** a. Bıngehê hikayeya **Gaxan** hediseyanê 1915 u 1938i ra yeno meydan. Hikaye yew dewa Dêrsımi de viyerena. Zımıstan o, her ca vor o, wextê Gaxani yo. Destpêkê hikaye de nuştoğe derheqê roşanê Gaxani de tıkê melumatan dana. Hikaye de dı cıniyi veciyeni ver. nameyê inan Meryem u Elif Xanıme ya. Meryem Armeni ya u xırıstiyan a u meğdurê hediseyena 1915i ya. Elif Xanıme zi meğdurê tereteleyê 38i ya. Serra 1915 de keyeyê Meryeme pê keyeyê xo surgın beni Ameriqa. A Ameriqa de bena pil, uca de

[199] Bor, e.n.v., r. 39.
[200] Bor, e.n.v., r. 45.
[201] Bozkurt, "Kirmanckî (Zazakî) De Cınîyê Ke Eserê Ci Weşanîyayê", r.140.
[202] Özkan, e.n.v., r. 77.

zeweciyena, domani aye esti u a hemşire ya. Meryem domananê xo kena pil serran ra dıma yena dewa xo, tiya de xo re yew keye vırazena u tede cuyena. Elif Xanıme zi terteleyê 38i ra dıma rojawanê Tırkiya de bena pil, zewıciyena domani aye zi esti. Elif Xanıme hesretê welatê xo zaf ancena u wazena ke cuyê xo ya peyini dewa xo de bıviyarno. Domanê aye maya xo anê dewe dı-hirı roj ra dıma cıniyek tiya de dınyayê xo bedılnena u waştena aye peyin yena ca. Nê dı cıniyi zi meğdurê hediseyanê tarixiyani u hesretê welatê xo anceni, cuyê xo yê peyini zi dewa xo de viyarneni.

Hikayeya **Hanzala** xoverdayişê Filistini ser o nusiyaya. Serqehreman Hanzala, sembolê xoverdayişê Filistini hesıbiyena. Hanzala serra 1967 de Lubnan de yeno dınya. Serra 1967i de İsrail erzeno welatê ey ser. Hikaye de sereştışê welatê Hanzala ra, zulmê İsrail ra, xoverdayişê Filistınıjan ra u xeyalê azadbiyayiş ra behs esto.

Hikayeya **Vîndîbîyaye** de mewzu zıwanê dayikan a. Hikaye pê yew diyaloga ironik dest pê kena. Serqehremane yew cını ya. A zıwanê dadiya xo kerda vindi. U seba zıwanê xo vinayiş şına qeraqol ke ilan bıdo. Uca de yewna cıniye esta u a kurmanc a. A vana: "... Min jî zimanê xwe wenda kiribû labelê min yê xwe dît."[203] u rayir mojnena serqehremana hikaye ke wa şiyêr welatê xo, uca de eşkena zıwanê xo bıvino. Serqehremane şına welatê xo Dêrsım, tiya de vinena ke yew parke de domani u yew extiyar hê zıwanê Zazaki de qıseykêni u serqehremane zi daxilê inan beno pê inan zıwanê dadiya xo de qıseykeno u axırı zıwanê dadiya xo vineno.

Hikayeya **Qendîl** seba yad kerdışê Ceylan Onkoli nusiyaya. Na hikaye, Ceylan Onkola ke hema 12 serri bi pê topa hawani ameya parçekerdış u kıştış derheqê aye de nusiyaya. No hedise Diyarbekir-Lice de serra 2009 de ameyo meydan. Ceylan rojêk heywananê xo seba çerenayiş bena u a roje yena kıştış. Leşa aye bena parçe parçe. Maya aye parçayanê meyitê keynayê xo daran ra kerran ra ari dana.[204] Hikaye, na mesela ser o şına resena yew cıniya extiyare u meseleyê zıwanê dayike. Yew cıniya extiyar dıma doman u tornanê xo de şına rojawanê Tırkiya u pê inan cuyena. Na cıniya extiyar Tırki nêzana, miyanê tornanê aye ra zi teyna yew ten Zazaki zona. Na cıniya extiyare televizyon temaşe kena u tewr çiyêk zi famnêkena. Labelê rojêk wexto ke xeberan temaşa kena xeberan de hediseyê Ceylan Onkoli veciyena. A, Tırki famnêkena; labelê dejê maya Ceylan Onkoli zerre ra his kena "Pîrika mi tirkî

[203] Lorin Demirel, *Vîndîbîyaye*, Vate, İstanbul, 2014, r. 24.
[204] Akman, *Modern Zaza Hikayeciliği II,* Gece Kitaplığı, Ankara 2019, r. 105.

nêzanena labelê hesiranê maya Ceylane rind fam kena. Zanena, Rojawanê Tirkîya de kamî ke Tirkîya ra zêde heskerd, rojhelat de qerşunî yenê virara maya de pite kişenê."[205]

Hikayeya **Saya Herame** hikayeya modern ra wet manena hikayeya şari. Çunki hikaye de ma efsaneyê Feqiyê Teyran u Zembılfıroş waneni. Nê dı kesi edebiyatê Kurdan de dı kesi muhim i.

Hikayeya **Demê Qeçaxçîyan** hikayeyêka tarixi ya u hediseyanê serranê 1924-25i ra behs kena. Nuştoğe, destpêkê hikaye ra hetan peyni sarewedartışê Şex Seit ra behs kena. Hikaye de zaf nameyê qehremanê Kurdan zi viyereni u tede pêrodayiş, sarewedarıtış, merg, ixanet, baweriyê azadi, zulm u heqeret kerdışê cıni u domanan esti. Hikaye de yew qerektera cıni esta a zi Teli ya, Teli cıniya Yado ya. Yado sarewedartışê Şex Seidi de yew qerektero muhim o. Hikaye de ca diyena kıştışê Teli u Yado yi. Mıcadeleyê Yado u embazanê ey bı teferuat yena zıwan.

Hikayeya **Hardo Dewrêş Şahîd o** hikayeyêka fewqelade/halo istisnai ya. Hikaye de hediseyi serraştiyi esti. Serqehremanê hikaye yew mêrıko merde yo. No mêrık dınyayê bin de beno şahadê herbê cınan u teyran ke no herb bı henzar serrano ke berdewam keno. Miyanê hikaye de derheqê cın u pisıngan de yew efsaneya derg ca gureta. Nuştoğe na hikaye de seke yew terzo newe awan kerdo. Miyanê na hikaye de zobina hikayeyi esti, efsane esta, baweriyê şari esto, hewayê fabl zi esto, teyri u cıni ameyi qıseykerdışi usb.

Hikayeya **Persa Xelete** de serqehremane Sultan a. Hikaye yew dewe de viyerena. Sultan wendekarêka baş a. A wendış ra zaf heskena u wazana ke şiyero universite de bıwano. Sultan seba dekewtışê imtihanê universiteyi şına bacar qeydê xo kena. Maya aye nêwaştenê Sultan şiyer bacaro pil çunki dıma hirı lajan ra Sultan ameybi dınya u coka seba maya xo a zaf qıymetın bi. U maya aye waştene ke wa Sultan hetan emrê aye pêyine leyê aye de vındero. Cuyê bacari u derdolmaleyê aye Sultane zaf bedılnena. Sultan miyanê embazanê xo de eslê xo inkar kena, keyeyê xo u dewa xo ra şermayena. Yew serr ra dıma Sultan universite qezenç kena u şına İstanbul. Tiya de tekiliyê xo keyeyê xo ra tam bırnena. Maya aye zaf kuwena verê na rewşe u bena nêweş kuwena miyanê cılan. Wextêk ra dıma Sultan xeber gena ke maya aye zaf nêweş a u kewta cılan. Sultan seba maya xo İstanbul ra veciyena rayir u yena dewa xo. Sultan miyanê no yew serri de zaf zori antbi. cuyê İstanbuli aye re zaf zor ameybi. Yew het ra zi hesretê welatê

[205] Demirel, e.n.v, r. 31.

xo u keyeyê xo zi antbi. Maya aye wexto ke Sultane vinena zaf bena şa u bena weş. Zey veri nê beni yew keye u cuyê xo domneni.

Hikayeya **Ma û Înan** de sereştışê dewan u keyeyan, herb u xoseriye ra behs esto. Nuştoğe, ser o nê mewzuyan hisanê seqehremanê hikaye u çiyêki aye diya inan arda zıwan. Dewe ke pê destê dewleti ameyi vengkerdış, no vengkerdiş ra dıma insani ke dewe de mendi dejê nê insanan, bêkesiyê nê insanan u zulmê dewleti pê yew fekê akerdı ameyo zıwan.

Kıtabê *Vîndîbîyaye* de behsê hediseyanê tarixiyan, meseleyê zıwanê dayike, meseleyê Ceylan Onkoli, meseleyê Filistini, hediseyanê serraştiyan, hesrete welat, hesrete zıwan, ideoloji, meseleyanê komelki u dejê komela Kurdan ca gureti. Nê meseleyan ra hesretê welati, hesretê zıwani u deji komelê kurdan hina zaf veciyeno ver. Kıtab de meseleyi bı zafi derdormaleyê dewanê Dêrsımi u mıntıqaye ke Kurdi tede cıwiyêni dormaleyê nê mıntıqayan de viyereni.

3.1.6. Pınar Yıldız

Pınar Yıldız, serra 1988 de Diyarbekir de maya xo ra biya. Şiir u hikayeyê aye reya verine pêsroka *Vate*yi de neşır biyi. Aye pêseroka *Ewro*yi de ca gırewto u nuşteyê aye zi na pêseroke de neşır biyi.[206] Pınar Yıldız 2012 ra nat Zazaki reyde eleqedar a. A seba nuştoğiya xo ya Zazaki nê çiyan vana; "Heta ke dinya qasê mexmela dapîra mi pak û sipî bo û çekuyê Lîcê û Paliyî mi pistin ra nêqedîyê ez do kirmanckî binusa."[207] Yıldız hema zi xabatanê akademikan u edebiyan kena. Eserê aye ke hetan nıka neşırbiyi nê yi:

- *Mehelî û Kirmanckîya Înan* (folklor) Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul, 2017.
- *Vena* (şiir), Weşanxaneyê Avesta, İstanbul, 2019.
- *Hîkayeyê Hewn û Hişyarî* (hikaye) Weşanxaneyê Avesta, Îstanbul, 2021.
- *Vateyê Zimistanî* (şiir), Weşanxaneyê Avesta, Îstanbul, 2024.

3.1.6.1. Pınar Yıldız reyde Roportajêko Kılm

- ✓ **Eleqayê şıma yê Zazaki ça ra dest pê kerda? Şıma eşkenê derheqê xo de bı kılmi malumati bıdi?**

Zazakî ziwanê maya min o. Coka ez na perse, sey eleqeyê xo yê wendiş û nuştişê zazakî vînena. Ez wexto ke lîse de, unîversîte de wendekar bîya ez ge-ge fikirîyayêne û xemgîn bîyêne ke çira ez nêeşkena kurdkî biwana û binusa. Bîlhesa wexto ke mi yew nuştoxo/a kurd yan zî

[206] Pinar Yildiz, *Hîkayeyê Hewn û Hişyarî,* Avesta, İstanbul, 2021.
[207] Ewro, Humar 3, r. 169.

nuşteyê kurdkî bidîyêne mi wina hîs kerdêne. Zafane zî ê nuştoxî kurmancî bî. Coka beno ke mi zaf îxtîmal nêdayêne ke merdim bieşko zazakî binuso. Mi meraq ra dest pêkerd hêdî-hêdî kurmanckî wend zaf zehmet bî destpêk de labelê mi zaf waştêne. Mi biney kurmanckîya xo ya wendiş û nuştişî aver berd û dima Unîversîteya Mardîn Artukluyî de mi dest bi lîsanso berzo bêtez yê Kurdkî kerd labelê ez sinifa kurmancan de bîya. Tîya de dersê ke mi tewr zêde meraq kerdêne dersê zazakî bî çike reya verên bî ke mi unîversîteyêk de zazakî dîyêne hem zî bi ziwan û edebîyatê xo ya. Na serre mîyan de mi dest pêkerd hema-hema heme kitab û kovarê zazakî mi wendê. No seba mi zaf baş bî, wendiş û nuştişê mi aver şî. Badê nê bernameyî, serra 2013î de zazakî de mi dest bi masterê bitezî kerd û o wext ra zazakî (ziwan, edebîyat, folklor) werteyê cuya min de ya. Mi tezê xo yê master û doktora qedîna. Kovaranê akedemîkan de û kitabanê edîtoryalan de meqaleyê mi weşanîyayê. Sewbîna kovaranê edebîyan de û sînema de nuşteyê mi weşanîyayî. Di kitabê minê şîîran û kitabê minê hîkayeyan çap bîyê.

- ✓ **Şıma rewşê edebiyatê Zazaki ser çı fıkıriyêni? Edebiyatê Zazaki de nuştoğanê cıniyan ser o şıma eşkeni çı vaci?**

Wexto ke ma goreyê standardanê dinya bifikirîyê rewşa edebîyatê zazakî zaf baş nîya. Nuştoxî zaf tay ê, rexne seba ke zaf tay o û tradîsyonê rexneyî çino averşîyayîşê nuştoxan zaf lez nêbeno. Reyna seba ke edîtor û redaktorê başî çinîyê zafê kitaban de xetayê edîtorî û redaktorîye estê. Goreyê mi şuxulnayîşê alfabeyanê cîyayan zî rewşe zehmettir kena. Labelê eke merdim rewşa zazakî çiman ver de bigîro û mesele ser o bifikirîyo ewro berhemê ke vejîyayê meydan bîle sey mucîzeyêk ê. Çike şertê weşangerî û nuştoxan zaf zehmet ê, wendoxî zaf tay ê labelê reyna zî zaf kesan (sey nuştox/e, weşanger) ked daya û ewro ma zî wayîrê berhemanê edebîyan ê, na kedêk a.

Seke ti zî zana nuştoxê cinîyî zazakî de hîna tay ê, heta merdim eşkeno vajo ke zaf tay ê. Ez na keda înan zaf biqîymet vînena ke înan şîîranê xo de hîsê xo; hîkaye û romananê xo de dinyaya xo ya cinîyane mote ma, bala ma ante na dinya ser.

- ✓ **Ma eşkeni vaci ke bı zafi hikayeyanê şıma de serqehremani cını yi, şıma derheqê nê cıniyan de ma re eşkeni çı vaci, çıra cıniyi?**

Helbet wexto ke mi dest bi nuştişî kerd, mi bi zanayîş nêva ke wa serqehremanê mi cinîyî bibê, ez îllehîm behsê cinîyan bika. Labelê peyên de ez cinîyêk a û îhtîmalo pîl heme ê cinîyê ke mi domanîya xo ra derûdormeyê xo de dîyê, problemê înanê ke mi eşnawitî mi ser o tesîr verda, binhişê mi de ca girewt û badê serran ameyê qelem û kaxizê mi ver de kona xo ronaye.

- ✓ **Hikayeyanê şıma dı xusisiyeti ke veciyêni ver çıta yi?**

Goreyê mi cewabê na perse wendox û rexnegirî bidê do hîna bi mana bibo.

- ✓ **Edebiyatê Zazaki de humarê nuştoğanê cınıyan gorêyê nuştoğanê camêrdan dahani tay a. Şıma no mewzu ser o eşkeni çı vaci?**

Na mesele tenya edebîyatê zazakî de ney pêroyê tarîxê edebîyatê dinya de wina ya; heyf ke nuştoxê cinîyî hîna tay ê û înan goreyê camêrdan zaf erey dest bi nuştişî kerdo. Na rewşe helbet rewşa cinîyan ya mîyanê komelî ra azad nîya. Goreyê mi rolê cinsîyetî yê komelkî ke komelan bi serran o sey nasnameyêk nayo paştîya cinîyan ser o barêko zaf giran bî. Û mîyanê na rewşe de zaf zehmet o ke cinîyî bieşkê biafirnê, ruhê xo yê afirnayîşî û nuştişî bidê teber.

- ✓ **Goreyê tespitanê ma şıma edebiyatê Zazaki de derheqê cınıyanan de zaf xebatê akademiki kerdi. No çiyo ke zaf qıymetdar o. La hewce keno ke no ware de dahanê zaf xebati bıvıraziyo. Yew tewsiyeyê şıma esta? Derheqê cınıyan de ma gereka kamci xebatan bıkeri?**

Berhemê cinîyan û edebîyatê înan bala mi ancenê coka nê derheqî de mi çend çî nuştî. Sey teori zî femînîzmî û prosesê xoverdayîşê cinîyan bala mi antîbî coka mi ser o tayê wendîbî û nê wendişê mi dewam zî kenê. Rasterast sey tawsîye ney labelê ma bieşkê berhemanê nuştoxanê cinîyan û a dinyaya ke ê afirnenê û mojnenê ra baş fehm bikê beno ke ma rewşa înan ya komelkî zî hîna nêzdî ra nas bikê.

- ✓ **Seba Zazaki yew xebata şıma yê newe esta?**

Estê, nika çend babetanê cîyayan de tayê xebatê akedemîkî (meqale, beşê kitaban û kitab) destanê mi ver de yê ke ez wazena heta peynîya serre înan biqedîna. Sewbîna bi serran o tayê hîkayeyê minê dergî yê ke ez nêzana merdim sey novella yan zî roman name biko nêmcet mendê ke xebatanê akademîkan ra ez nêeşkena înan ser o konsantre bixebitîya. Badê nê xebatanê akademîkan ez wazena agêra înan û vera-vera înan çap bika. Labelê wina aseno ke hema înan rê zaf wext mendo, ê zaf wext wazenê.

3.1.6.1. Hîkayeyê Hewn û Hişyarî

Kıtabê hikayeyê Pınar Yıldıze *Hîkayeyê Hewn û Hişyarî* hetê weşanxaneyê Avesta ra serra 2021 de İstanbul de neşır biyo. Kıtab 172 ripeli yo. Hikayeyê kıtabi, bınê çar sernuşteyan de kom biyi. Qısımo *Şîn* de bı nameyanê **Kek Ehmed, Hîkayeyêka Eşqê Pergendeyî, Çar Mewsimî** u **Şîyayîşi** de çar hikayeyi, qısımo *Cinîyê Domanîya Mi* de bı nameyanê **Cemîla, Zerence, Sûzane** de hırı hikayeyi, qısımo *Çend Fitografî* de **Anka Dinya Xeylê Bîya Weşe!, Versîya Awiran de, Çarçewayê Dêsanê Bêvengan, Çarçewaya Venge, Fotografê Nimiteyî** de panc hikayeyi, qısımo *Fetiloke* de zi bı nameyê **Şewa Tewr Derge** de yew hikaye ca gena.

Qapağe no kıtabi de dı hebi çarçeweyi vengi u yew fotgrafê ko kahan esti. No fotograf de yew cını esta. Roportajêk de Yıldız vana "...na cıniye maya mına."[208] "Kitabo 3. yê Pinar Yildiz bi nameyê *Hîkayeyê Hewn û Hîşyarî* 8ê Adare Roja Cinîyanê Kedkaran a Dinya de vejîya."[209] Tarixo ke *Hîkayeyê Hewn û Hişyarî* neşır biyo tesaduf niyo. Na rewşe nişan dana ke hikayeyi Pınar Yıldız, teyna eserê edebi niyê; no tarix nasnamayê aye yê edebi u politiki zi mocneno ra. Mefhumê "hewn" u "hişyari" tezatê yewbinan i. Beno ke Yıldız wazena pê hikayeyanê xo cıniyan hewn ra wurazno u inan hişyar bıkero.

Kıtabê *Hîkayeyê Hewn û Hişyarî* de qısımo yewın bı sernuşteyê *Şîn*i veciyena ver. No qısım de çar hikayeyi esti. Mewzuyê nê hikayeyan yew o: Çar hikayeyi de zi dejanê cıniyan u şin ra behs esta.

Hikayeya **Kek Ehmed** fekê çar kesan ra yena vatış. İnan ra hırı kesi cıniy i. Nê maya Ehmedi, waya Ehmedi Şilane u cıniya Ehmedi Neslixane ya u peyni de zi Ehmedi qal geno. Hikaye dormaleyê hediseyê xo kıştışê Ehmedi de viyerena. Keyeyê Ehmedi roşanêk de şıni dewe, Ehmed a şewe keye de teyna yo u a şewe Ehmed xo xenıqneno u mıreno. Na hikaye bınê çar sernuşteyan de nusiyaya. Destpêk de maya Ehmedi mergê Ehmedi ra behs kena, na xebera siya roşanê inan açarneno yew şini. Maya Ehmedi waharê new domanan bi, dı domani aye pê emrê Homayi merdi bi u hewt domani aye mendi bi. İnan ra zi yew Ehmed o. Mergê Ehmedi ra dıma maya ey reyna derdê ewladi/kezebê ancena. Dıma hikaye de waya Ehmedi Şilane qal gena. Şilan zaf kewta verê mergê bırayê xo. Heyatê aye de qet çiyêk zi hendê mergê Ehmedi aye nêdecnaybi. Şilane ra dıma cıniya Ehmedi Neslixane qal gena. Neslixane dejê Ehmedi ver de zaf qehıriyena u qet hesrê çımê aye nêvındêni u zaf zi meraq kena ke Ehmed çı ra xo kışto? Labelê cewabê no persi qet nêgena. Çar domani Ehmedi u Neslixane esti. Neslixane nê domanan ra hêz gena u pay ra vındena. Peyniya hikaye de Ehmedi qal geno. Zerreyê Ehmedi de zaf deji esti u o bı xo zi nêeşkeno nê dejan biyaro zıwan "Ez hêvî kena ke merg heme sirranê mi binimno. Mi barê hemê sirran û guneyanê mi ra bixelesno… wa kes mi ra nêperso çira? Eke mi bişîyayêne eşkera bika ez ka çira xo bikişa…"[210] Hikaye pê yew şiira Edip Canseveri destpêkena. *"Kek Ehmed, delalîyê mi, yew destmale ra çira gonî yena? Dindan nîyo, nengû nîyo, yew destmale re çi ra gonî yena? Destmala mi de vengê gonî"*[211] Nuştoğe, bênateyê na şiire u rewşê halê ruhi ey Ehmedi de yew tekili awan kena u hetan peyniyê hikaye wendekaran

[208] https://www.youtube.com/watch?v=GuoLlvRgrS4&list=LL&index=5 (15.05.2026)
[209] Rûpela nû(kurdî) 8ê Adare de kitabê 'Hîkayeyê Hewn û Hîşyarî' vejîya (05.10.2025)
[210] Yildiz, e.n.v., r. 31
[211] Yildiz, e.n.v., r. 15.

de yew meraq vırazena u wendekaran ancena zereyê hikaye. Labelê Ehmed çıra xo kışto kıfş niyo. Na hikaye yew mergo ke peyniyê xo de hezar persi verdayi ya. U yew hikayeya şin u huzn a

Hikayeya **Hîkayeyêka Eşqê Pergendeyî**, terzê fabli de nusiyaya. Hikaye de serqehreman yew çırçele yo. Ma fekê no çırçeleyi ra na hikaye waneni. No çırçele kıştışê Xatuna xo ra behs keno u wazeno ke heyfê aye bıgero. Hikaye de yew cını esta na cıniye, Xatuna ey çırçele kışta. Labelê na cıniye bêwaştış, tersan ver a çirçela kışta çunki a vatenê qey na çırçele jehrın a. Dıma cıniye derheqê çırçeleyan de yew cigêrayiş kena u ewniyena ke çırçeleyi jehrın niyi u coka zaf bena poşman. Serqehreman seba heyfê Xatuna xo şına keyeyê na cıniye, wazeno ke aye bêxuzır bıko u bı rojan keyeyê aye de maneno. Raşta zi xuzurê cıniye remena. Şewêk no çırçele hêrışe cıniye keno u gaz dano mılê aye ra. U kuweno miyanê porê aye u fetelino, cıniye kena nêkena nêeşkena ey ra bıxelıso u teqat ra kuwena ke nê yeni têçım. Cıniye gışta xo ya işareti dergê ey kena u dest pê reqs kena. Hikaye de eşq u şinê yew çırçeleyi veciyena ver. Nuştoğe, hisanê çırçeleyan zey insanan arda zıwan.

> "Na cinîya qetilkare çend rojî verî Xatuna min ya delale kiştîbî û nika zî qet çîyêk nêbîyo, peyê nê berê na odaya tarî de ez verdaybîya û aye sey her wextî kar û guretê xo kerdêne... Min û Xatuna xo ya delale ma xeyalê na şewe, xeyalê qaşikê xo ra vejîyayişî wina nêkerdbîy…"[212]

Hikayeya **Çar Mewsimî**, bı nameyanê **Hamnan, Payîz, Zimistan** u **Wisar**i de çar sernuşteyan ser o ameya meydan. Nuştoğe, şinê yew cıniye bınê nê çar mewsımi de arda zıwan. Seqehremana na hikaye yew cıniya. A dejê ewladi ancena. A u merdeyê aye Cewdet pê yew eşqo pil zewıciyêni. No zewac ra yew lajê inan beno, nameyê ey Umut o. Cını u camêrd melım i u hetê ideolojik ra çepçi yi. Nê ge-ge şını çalakiyan u Umuti zi xo reyde berdên. Umut vist serriya xo de mıreno; lebelê çıra merdo kıfş niyo. Na cıniye dıma lajê xo ra her mewsım de şinê xo, dejê xo yewna tewır cuyena. Cıniye, bacarêko tede cuyena her kuçeyê no bacar de lajê xo u vayerteyê xo vinena. Wext seba aye vındeno. "Mi vatêne qey badê ê zimistanê bêyomî ez do hertim çewresserra bimana. La ê mi çewres û panc zî qedîya, Umut reyna vîst serre…"[213] Wextê hikaye kıfş niyo; labele miyanê rêzanê hikaye ra atmosferê siyasetê ê dewri xo dano hiskerdış. "Çend reyî peyê şibakanê keyeyê ma de, Umut verika mi de, ez bi ters û xewf pabeyê Cewdetî vindertbîya. Ez vana qey ê serran de her kesî yew reye zî bibo, bi nê ters û xewfê nêameyîşî,

[212] Yildiz, e.n.v., r. 41
[213] Yildiz, e.n.v., r. 56.

pabeyê yew kesê xo, sînayoxê xo vindertbîya."[214] Beno ke wext, wextê kıştış u vindikerdışê merdımanê ê faili meçhulan bo.

Hikayeya **Şîyayîş** yew atmosferê taziyeyi de dest pê kena. Yew keyeyê qıji de wadeyêk de camêrdi, wadeyêk de cıniyi kom biyi. Serqehremana hikaye yew cını ya. Na cıniye hema şiyes serreyi xo de Ferzende reyde zeweciyena. Ferzende aye ra zaf pil o, serranê piyê aye de ro. No zewacê ey o dıyın o. Zewacê Ferzende yo yewını de domanê ey nêbıbi coka na cıniya şiyes serriye de zewıciyaybi. Na cıniye, Ferzende u wesniya xo piya yew keye de cuyêni. Nê dı cıniyan na rewşe qebul kerdbi. Miyanê hewt serran de cıniya dıyın ra hewt laji Ferzende beno u cıniye zaf qayila ke yew keynayê aye zi bıbo. Labelê hewt serri domanê inan nêbeno. Hewt serri ra pêy a reyna bena dı gani u yew keyna ana dınya. Na keyna seba inan zaf qıymetdar a. Benate ra serri viyereni domani beni pil. Rojêk Ferzende u yew lajê eyo ke vist u yew serri yo, nê kuweni nezaret, vist u yew roci ra dıma Ferzende bê lajê xo ageyreno keyeyê xo. Lajek merdo, beno ke faili meçhul o. Çunki cendekê ey bınê dewe de kışta rayire de viniyeno. Ferzende zi bı rojan işkenceyan de bi u serrek ra dıma zi mıreno. Keynayê inan zi verê nê çiyan de zaf bena hêrsın u şına. Labelê şına koti o kıfş niyo. Beno ke tesirê pi u bırayê xo de bı hêrs şiya koyan. No rewşe zaf kıfş nêameyo vatış. Şiyayişê keyna seba maya aye u dewıjan zey merg o. Keyna wexto ke şına, keyeyê xo rê yew mektub verdena. Mektub de nê çiyan nusena: "Wexto ke birayê mi merd ez mergê ey ra zafêr a bêmcalîya ma rê bermaya dayê! A bêkesî, a bêmcalî zerreyê mi têwdayêne. Hêrsêko xurt domanîya mi ra heta na game heme ruhê mi ra gêreno"[215] Şiyayişê na keyna ra dıma maya aye cuyê xo miyanê yew şini de domnena. Keynayê aye merda yan cuyena kıfş niyo. Miyanê no atmosferê taziyeyi de cıniyi mabenê xo de fıs-fıs qıseykêni. "Yew vatêne, 'Xapênay, xapênay domane! Qay, mekteb de embazî kewtê aye bin!' Yewa bîne vatêne, 'Çira Xapênay, ma kêna kênaya xapênayîşî bîye! Ma pêrin ra zanayêr û aqilêr bîye.' Yewa bîne domnayêne, "Qey pî û birayê xo dima… Ma mektuba xo de zî nêvato!'..."[216] Nê diyalogon ra zi fambeno ke keyna beno ke şiya koyan u mektuba xo de zi no mesaj dayo. "Dayê! Qîtaleka mi! Qentsipîya mi! Eke hêrsê to yew rey zî bibo bieşko tersê to, êdî ti bena teyr û turê yaban û koyan!"[217] Na cografya de "şiyayişê" yew cıwan zey mergi yeno qebulkerdış, keyeyê inan bena zey keyeyê taziyeyi. Hele ke no şiyayiş sebebanê siyasiyan ra bıbo. Coka hikaye yew atmosferê taziyeyi de dest pê kena.

[214] Yildiz, e.n.v., r. 54.
[215] Yildiz, e.n.v., r. 69.
[216] Yildiz, e.n.v., r. 68-69.
[217] Yildiz, e.n.v., r. 69.

Qısımo dıyın *Cinîyê Domanîya Mi* de hirı hikayeyi esti. Her yew hikaye nameyanê xo nameyê yew cıniyi ra gureto, Nê: Cemila, Zerence, Suzane ya.

Hikayeya **Cemîla** Diyarbekır de yew salona veyve de pê veyveyê Mehmedi dest pê keno. Nuştoğe, zey hikayeyanê binan na salone ra şına serran ver, şına viyarteyê qehremananê xo. Şexmusi u Cemila pê zerrê xo zewıcıyaybi. Nê yewbinan ra zaf heskerdbi. Hewt keynayê inan esto; labelê nê zaf qayilibi ke wa yew lajê inan zi bıbo. Şexmusi ewniyeno ke çare çino bêzerrê xo bıbo zi qerar geno ke reyna bızewıci. Şexmusi bı zafi zi bınê tesirê şari de maneno. Çunki goreyê şari Şexmusi "ocaxkori" bi. "Înan beno ke hezar rey Şexmusî ra vatîbîy. Reyna bizewicî. Beno ke qismetê Cemîla de dimano laj çin o. Ma beno ke ti ocaxkor bimanê?"[218] Şexmuzi bınê nê tadayan de mendıbi. O gereka keyeyê xo şen bıkerdên. Şexmusi xo bı xo vano: "Hewt, hewt, bîy hewt hey kênayê mi. Ez edî nêeşkena fekê kesî bigîra… Merdimanê xo ra, qewm u dostanê xo ra ez çi vaja?" Goryê ey no problemêko pil bi. Axıri Şexmusi Gulizare reyde zewıciyeno. Gulizare cıniya viya ya. Zewacê aye yê verini de mêrdeyê aye hewl nêbi; aye re zulm kerdên, içki werdên. Gulizare daymiş nê tadayan nêbena u merdeyê xo ca verdena şına keyeyê piyê xu. Şexmusi u Gulizare zewıciyeni Cemile zaf qehıriyena u hêrs bena bı aşman Şexmusi reyde qıseynikena u hesudiye kena. Nê pêro piya yew keye de cuyê xo domnêni. Çar aşmi ra dıma Gulizare bena dı gani. Cemila verê na rewşe de hesudiya xo ra yew şewe şına hetê mêrdeye xo a zi a şewe bena dı gani. Mabenê Cemila u Gulizare de çar-panc aşmi esti. Verêcu Gulizare lajê xo Hikmeti ana dınya. Panc aşmi ra dıma Cemila lajê xo Mehmeti ana dınya. Şexmus ewniyena ke Cemila laj arda dınya, zewacê xo yo dıyın ra beno poşman. Çunki o newaştên reyna bızewıco u o Cemila ra heskerdên. Labelê seba qıseyanê şari reya dıyın zewıciyabi. Lajan ra dıma her dı cıniyi zi yew keynayi bini ani dınya. Benate ra serri viyareni wextê mektebê Hikmet u Mehmedi yeno. Şexmusi u Cemila seba qeydê mektebi şınê mekteb. Qeydê Hikmet vıraziyeno; labelê emrê Mehmedi seba qeydi nêgeno. Coka qeydê ey nêvıraziyeno. Verê na rewşe de Cemila zaf rık kena u vana qet nebo qeydê Hicrane vırazên. Hicrane kaynayê inan a hewtın a u inan heta a roje şeş keynayan ra yew zi nêdabi mektebi. Rıka Cemila seba Hicrane bena yew çiyêko weş u Hicrane dest pê mektebi kena.

Hikayeya **Zerence** de serqehremane Zerence ya. A maya xo ra wextê xo ra ver yena dınya. Coka goreyê çar wayanê xo bınênê zehif u çelımsız a. Hetê leşi ra bınenê zehif mende bi. "Zerence seba ke wextê xo ra ver bîbî, domanêka bê cîf û nêweşe bîye"[219] Wexto ke a ameybi

[218] Yildiz, e.n.v., r. 81.
[219] Yildiz, e.n.v., r. 96.

dınya kes bawer nêkerdên ke na derguşe cuyena u coka name aye zi panênaybi. Aşman ra dıma pırıkê aye vano wa nameyê aye Zerence bo. No name nêşina weşê pırıka aye. Çunki hikaye ra kıfş beno ke wextanê verinan de yew cını, nameyê aye Zerence bi, pırıkê aye caverdaybi, coka pırıka aye qet nameyê Zerence nêguret bi fekê xo u aye ra vatene "Pizze" yan zi "Pizzik!" u wına name nayêne Zerence ra, zewtan zi dayene pıro. Zerence domaniya xo ra nat, seba xısusiyetanê (vıraştışê) leşa xo hem hetê wayanê xo ra hem zi hetê piyê xo ra qıj viniyena. U na rewşe heme cuyê aye ser o tesiro ke negatif kerdbi. Miyanê çar wayanê xo de teyna Zerence bêzerrê xo bıbo zi şibi mektebi. Mekteb seba aye armanç nê yew wesıta bi. Çunki aye sayeyê mektebi de eşkeyni bıveciya tever u embazanê xo bıvina. Hikaye de çiyê bin ke bala wendoğan ancena, Zerence u tıkê embazê aye u tıkê keynayê bini ê mehlayi, pê nameyanê sexteyan eskeran reyde beni şınas u inan reyde tekili nanê ru. Beno ke Zerence yew eskeri de zewıciyaya. Derheqê zewacê aye de melumatêk çin o; labelê Zerence zewıciyayi ya u no zewac ra çar domani aye esti.

Hikayeya **Sûzane** hikayeya Ferfure u hirı keynayanê aye ya. Nameyê keynayan Suzane, Mırcane u Nurcane ya. Piyê keynayan, her wext mêrıkêko deyndar o u no het ra Ferfure zaf kerda mexdur. Mêrdeyê Ferfure ge-ge deynanê xo mılê Ferfure ser o verdaynê u wextêk vindibiyênê u wextêk ra dıma reyna ameyni keye. Ferfure tım dıma mêrdeyê xo aridiyên. Suzane keynaya aye ya pil a u ezeb a. Nurcane keynaya miyanin a. Mırcane hewtyes serri ya, nişankerde ya u yew kare de xebıtiyena. Na hikaye de hikayeya Suzane veciyena ver. A, zerr kuwena yew laji ra; labelê eşqê inan nimcet maneno. Lajek keynaya xala xo reyde zewıciyeno. Suzane dejê no eşqi ver de zaf qehiriyena xo qefılnena keye. A, lajeki ra dıma sond wanena u xo eşq ra dur gena. Reyna qet kesi ra hesnêkena. A, no tewır wayirê eşqê xo veciyena. Labelê goreyê derdolmaleyê aye Suzane eşqê xo ver de bıbi gêj

Qısımo hirıyın *Çend Fotografî* de panc hikayeyi esti. Hikayeyanê no qısımi de hema her hikaye de behsê fotografan esto. No qısım nameyê xo tiya ra geno. Her hikaye de fotografi veciyêni ver. U heme hikayeyanê no qısımi de yew hewayê nostaljiki esto.

Hikayeya **Anka Dinya Xeylê Bîya Weşê!** de yew wendekara cını, Diyarbekır de seba xebata xo yê tezi, şına dewêk estanıkan u deyiran aridana. A şına yew keyeye ke cıniyi hê lehif dekeni. Wendekar, wazena ke inan ra tayi estanıkan qeyd bıkera. Labelê cıniyi xebat ra wet heyatê na wendekar ra eleqedar beni, çunki wendekar ezeb a. Yew cını na wendekare ra vana eg tı dewa ma heskerda tiya de bızewıci. Wendekar goreyê xo sebebê cı esti u vana nêy. Cınıye dest pê kena cuya xo ya verin ra zoriyê heytê xo ra u tayi çiyan ra behs kena. Wextanê verinan

u nıka nana tiver u vana “Anka Dinya Xeylê Bîya Weşe” yani cıwaniya na cıniye de cuya dewe hina zori bi; labelê nıka her tewır imkani u rehıti esta u cuya dewan endi biya rehet, coka na cıniye na wendekar ra vana bi dewa ma de bızewıc. Heto bin ra wexto ke wendekare xebata xo ser o xebıtiyena dewe de ciya-ciya hediseyan zi eşnawena. İnan re yew zi xo kıştışê yew cıniya cıwan a. Nuştoğe, na hikaye de xo kıştışê cıniyan ser de zi vınderta. Yew cıniya hewtay serri, xo axor de dalıqnabi çunki aye, bı zori yew mêrokêko serranê piyê aye de ro zeweciyaybi. “Birayê aye kênaya Hecî remnaybîye. Hecî zî şi a mare kerde. Ê de temam, ma zî zanê; Hecî Qaso herin da bawe de aye de bî, xo ra dı cinîya ey e bînî bî.”[220]

Hikayeya **Versîya Awiran de** de eşqo ke nimcet mendo ey ra behs esto. Serqehremanê hikaye yew mêrık o. No mêrık yew dewa Qerejdaxi de cuyeno u na hikaye fekê ey ra vajiyeno. Rojêk yew keyna u lajeko cıwan seba xebatêk şını na dewe. Nê dı cıwani fotografan ancêni u derheqê na dewe de yew cıgêrayiş kêni. Na dewe de şar seni cuyêno, çı kar keni, şarê na dewe ça ra ameyi, eseranê inanê verinan çıta yi u behskerdışê wextanê verinan de xebatêk vırazêni. Seba na xebate, dewıji u extiyari dewe yêni piser yew hedreyi vinêni u yew wade de kom beni. Na wade de keynaya cıwan bala serqehremani zaf anceno. Bı taybeti awıranê keyna bala ey zaf anceno, hikaye nameyê xo tiya ra geno. Çunki a zaf mendenê Gılyaze ri. Gılyaze, keynaya Melayê Suri ya. Tiya de serqehreman şıno wextanê verinan, qıjtiyê xo ra u eşqê xo yo Gılyaze ra behs keno. “Yew cinîka wendaye bîne, serran ra dima Gilyaze mina rindeke ardîbî mi vîrî. Ez senî bieşka şima rê qalê rindekîya Gilyaze xo bika ke…”[221] Serqehremanê hikaye qıjtiyê xo ra zerr kewt bi Gılyaze re. Miyanê na dewe de teyna Melayê Suri keynayê xo pê lajan erşawıt bi mekteb u no lajek zi seba wendışi nê, seba Gılyaze bı serran rayirê mekteban de şi u ame. Benate ra serri viyarêni tayê sebeban ra Melayê Suri dewe terıkneno şıno yewna ca. Eşqê Gılyaze zerreyê serqehremani de sey yew bırine maneno.

Hikayeya **Çarçewayê Dêsanê Bêvengan** zi reyna derheqê fotografen de yo. Nuştoğe, verêcu fotoğrafêki dêsanê keyeyê ina de dalıqnayibi inan ra behs kena. İnan ra yew fotografê Ahmet Kaya yo, yew bırayê aye Roni yo, ê bin zi piyê aye u Şex Necmedin o. Nuştoğe dêsanê keyeyê xo ra şına dêsanê keyeyê pırıkê xo, tiya de zi fotografanê pırıkê xo u Şex Seidi ra behs kena. Şex Seid, seba inan merdımêko bımbarek o u inan verê fotografê Şex Seidi de bu hurmet vındêni. “Seba xatirê ê fotografê aliqnayî ra zî bibo zûrîkerdiş zaf zehmet bîyêne.”[222] Heto bin ra na hikaye de tıkê rêzan de hewayêko nostaljik esto u merdım beno wextanê verinan. “Bê

[220] Yildiz, e.n.v., r. 118.
[221] Yildiz, e.n.v., r. 125.
[222] Yildiz, e.n.v., r. 131.

fotografan, teqwîm û îmsaqîyeyê ke aşma remezanî ra mendîbîy zî dêsan ser o rêz bîbî.” Hikaye de xısusiyeti ke bala wendoğan anceni unsuranê nostaljiakan o. U hikaye de no mesaj zi veciyeno ver: tıkê merdımi eke bımıri zi nameyê inan na dınya de ebedi manêni: zey Ahmet Kaya u Şex Saidi.

Hikayeya **Çarçewaya Venge** feka yew keynaye ra vajiyeno. Na hikaye de zi mevzuyê fotografan veciyena ver. Na rey fotografanê pırıka u pırıkê aye biyo mewzu. Dêsê keyeye inan de fotoğrafê pırıkê aye dalıqnayi bi. Piyê keyna wazeno ke fotografê maya xo zi vec u dês ra, hetê piyê xo de bıalıq. La gureyê xo her wext pey de eşteni. Sebebê no peyeştışi esto. No mêrık qıjtiyê xo de rojêk piyê xo ra kuwiyayişêko xırab weno maya ey kuwena benatê inan la a zi repıkan wena. Lajek panc roji wer u awe ra bıriyeno u miyanê cıl ra nêvejiyeno. U ma nışka ra lajek miyanê tezayiya maya xo de vineni. Maya ey çıra merda kıfş niyo beno ke zulmê mêrdeyê xo ra zi merdo. Lajek tesirê merga maya xo de maneno u piyê xo ra hêrs beno. Beno ke nêwazeno ma u piyê xo yew ca de bıvino coka fotografê maya xo vetış her wext pey de eşteni u nêwaştenê ma u piyê xo têhedı de bıvini. No qeyde çarçewa veng manena. Hikaye ra yeno fakmerdış ke pırıkê ey yew mêrıko hêrsbiyaye yo. “…Çimanê mi ver de o rîyê bawkalê mi û ê awirê ayê hêrsinî. Sereyê mi de yew çarçewaya venga ke ez zî sey bawkê xo nêeşkena aye bi rîyê dapîra xo neqiş bika”[223]

Hikayeya **Fotografê Nimiteyî,** hikayeyi ke derheqê fotografan de nusiyayi inan ra tewr peyin a. Na hikaye fotografo ke qapaxê kıtab ser de ca gureto derheqê ey de ro. No fotograf fotografê maya nuştoğ a u fografêk siya u sıpi, çıqıriyayi u kahan o. Piyê nuştoğe wexto ke şıno eskeriyayi fotografa cıniya xo zi tey beno. Seba kes nêvino hen nimneno ke fotograf cızdanê ey de çıqıriyeno. Hikaye nameyê xo tiya ra geno. Esasê xo de nuştoğe no fotografi nımıteyi ser ra heyatê cıniyanê nımıtiyan ra zi behs kerda. “Hemê fotografê cinîyanê ke zereyê sindoqan de û tûnika camêrdan de nimite mendîbîy û şikîyaybîy. Beno ke sey xortîya înan, sey xasekîya înan û cuya înana ke zereyê keyeyan de nimita mendîbîy.”[224] Nuştoğe, na hikaye de derheqê maya xo de cıwaniya aye u viyarteya aye de dergudıla melumatan dana. Hikayeyêka nostaljik a. Na rewşe heme hikayayenê no qısimi de esto.

Qısımo çarın **Fetiloke** de yew hikaye esta. Nameyê na hikaye **Şewa Tewr Derge** ya. Miyanê na hikaye de zi çar hikayeyi, zereyê yew apartmani de dayireyanê ciyayan de viyerêni. Her yew dayire de cuya bine, hikayeya bine esti. **Apartmanê Feza, Qatê Hîreyinî**, **Dayîre 26**

[223] Yildiz, e.n.v., r. 137.
[224] Yildiz, e.n.v., r. 149.

de yew cını u mêrdeyê aye esti. Nê, keye de roniştiyi, mêrdeyê cıniye reqa weno u cıxara anceno, cını zi kıştê ey de ronişta cıxara ancena. Nê cını u camêrd televizyon de Asyaya Duri ra yew film temaşe kêni, nameyê film *In the Mood for Love* (Wextê Eşqi) ê Won Kar-Waıyi yo. Film de yew cıniya zewecnayi u yew camêrd esti. Mabenê inan de yew eşqo qedexe esto. Na cıniye pê no camêrd mêrdeyê xo re ixanet kena. Na rewşe qehremanê hikaye ser de yew tesiro neqatif vırazeno u tesirê serxoşi ra zi o vano qey cıniya ey zi ey re ixanet keno u dabanceyê xo veceno cıniya xo kışeno. Hikayeya **Qatê Zemînî, Dayîre 2** de hırı embazi esti. İnan ra dı têni yewbinan reyde pêrodani. Embazê inan seba ciyakerdışê inan kuweno mabenê inan. Wade de televizyon de yew film dest pê kena. Na film, filmê Quentin Terantino *Kill-Bill Volume 1* o. Destpêkê filmi de vengê teqayişê yew dabançe yeno, tam o wext de qatê hırıyın de vengê teqayişê dabançeyê mêrıko dayireyê 26 zi yeno. Nê hırı embazi tênivejenê ke no veng televizyon ra ameyo yan apartmanê inan ra ameyo inan famnêkeni u matmaneni. **Qatê Pancinî, Dayîre 34**i de mewzuyê "bekaret" reyna yew film ser o yeno zıwan. Yew veyve u zamayo newe dıma veyve ra yêni no dayire. Na şewe, şewa inan o verin o. Kıştê no dayire de yew cıniya nuştoğe nuşena ru. Eywonê na nuştoğe u wadeyê nê veyve u zamayi têkışt de yi. Nuştoğe keyeyê xo de filmê Ingmar Bergmani *The Virgin Spring* (Çemê Keynaya Cıwan) temaşe kena. Film de behsê yew keynaya "bakire" esta u camêrdêk aye re tecawuz keno. Dayireyê kıştê nuştoğe de zi veyve u zama seba mewzuyê "bekareti" munaqeşa keni. Vengê veyve yeno, a seba bekaretiyê xo mêrdeyê xo Memedi ra sondan wanena. Labelê Memedi aye ra bawer nêkeno. Keynaya ke filmi de ca gena u na veyveya newe eyni wext de hetê camêrdan ra yeni tecawuz kerdış. Tam o wext de vengê dabançeyê mêrıko dayireyê 26i yeno. **Qatê Zemîn, Dayîre 1** de Murad, pi u maya ey no dayire de nuşeni ru. Bınê apartmanê Feza de yew dukanê inan zi esto. Murad yew kuncıkê wadeyi de nuşto ru televizyon ra filmêk temaşe keno. No film Pier Paolo Pasoliniyi yo, nameyê film *Oedipus Rex* o. Film de yew Madam esta rındekiya cıniye bala Muradi ancena. Muradi xorto ke kılm o u zerr kewto yew nuştoğe cını na cını zi no aprtmani de manena. Muradi wextoki no film temaşe keno kuweno miyanê xeyalan. Xeyal keno ke bejnê ey biyo derg, biyo pil, xo re yew erebe gureto u na nuştoğe reyde zi zewıciyayo. Labelê nışka ra vengê teqayişê dabançeyê mêrıko ke dayireyê 26i de yeno u xeyalê ey nimcet maneno. Nê heme hediseyi yew şewe de benê. Coka nameyê hikaye **Şewa Tewr Derge** ya. Yew şewe de çar dayireyan de ciya-ciya hedisêyi yêni meydan. Yıldız, bı yew teknike de ciya na hikayeya xu piarda u nuşta.

Peyniyê qısımê **Fetiloke** de bınê sernuşteyê **Roja Tewr Kilme** de neticeyê hikayeyanê nê çar dayireyi ca gureto. Şewa ke tew derg qediyaybi, tij eştıbi u her ca bınê vore de bi. Mêrıko

ke cıniya xo pê dabançeyê xo kışto, sêrsıbay vengê polisan dano u dıma dabançe nano xo sare u xo kışeno. Embazi ke dayireyê 2. mendêni inanra lajeko kılm sêrsıbay rew wurzeno verê pencera de fikıriyeno u seba pêrodayişê şabini beno poşman u lajeko derg seba haşti yeno destê xo derg keno, embazo hirıyin zi yeno u nê hirı embazi vırard şını yewbinan u yenê werê ke nışka ra vengê dabançeyê merıko ke dayireyê 26i de nabi xo re yeno. Dayireyê 34 de veyve ke est bi aye sêrsıba rew wurzena u mêrdeyê xo miyanê cılan de verdena vana "Ez nêwazena kesêko verê cu mi ra bawer nêkerdo dima zî heta destê sibayî bi camêrdîya xo mi ser o hukum kerdo, reyde emr bivîyarna."[225] Veyve şına verê pencera, ewniyena teber u a lehza de a u nuştoğa ke kışta dayireyê inan de manena a zi pencerayê xo de teber temaşekerdên u nê de cıniyi yêni têçım ke vengê dabaçeyê merıko ke dayireyê 26i de xo kışto yeno. Nê dı cıniyi bı matmendi pencerayanê xo qefelnenê. Dayireyê 1. de Muradi, apartman esterıtên verê berê yew melımi reyde yew cıniya zaf hêrsın vineno. Na cıniye u no melım yewbinan reyde pê yew vengo berz mıneqeşe kerdên. Çunki zereyê keyeyi de yewna cıni esta; yani melım cıniya xo re ixanet kerdên. Cınaya ke zere de ya a zi matmanena u keyeyê no melımi terıknena. Çuni xowardayiyê melımi veciyaybi meydan. Peyniye de ambulans u polisi yêni verê apartmanê Feza. Dı meyiti pê ambulans apartmani ra veciyêni, veyveya newe destê aye de poşetêk, zereyê poşet de "çarşefa bı guynin", u embazê melımi piya bina ra veciyenê şınê. Nuştoğe u Muradi zi dımê inan ra matmaneni. Nê heme hediseyi seba Muradi yew fetıloke bi. "Seke rojêk de o pîl bîbî, neynike ver de o pîl û semt asa."[226]

Kıtabê Pınar Yıldız ê *Hîkayeyê Hewn û Hişyarî* de meseleyanê politiki ra biger hetan meseleyê namusi ciya-ciya mewzuyi ca gureti. Çend ke tıkê hikayeyan de merkezê hikaye de mewzuyê politi ca nêguretbo zi miyanê rêzan de zey mewzuyanê failanê meçhuli, xorti ke sebebanê siyasiyan ra şiyi koyan, xorti ke kışiyayi viniyêni. Mesela hikayeyanê **Şiyayiş** u **Cemila** de kıştışê ke failê inan kıfş niyi, inan ra behs biyo. **Anka Dinya Xeylê Bîya Weşe** de şiyayişê xortan ra behs esto. Beno ke nê faili meçhuli, yan zi nê xorti sebebanê siyasiyan ra şiyi koyan. "Nê derudormeyan ra çend xortan da piro şîyê, hey şîyê! Ne rêçêk, ne xeberêk![227] Nê xorti şiyi ça kıfş niyo.

Yıldız, qısımo **Fetiloke** de yew terzo ke newe cerıbnawa. Bınê yew sernuşteyi de hikayeyanê ciyayan ra behs kerdo. Esasê xo de heme nê çar hikayeyi eyni wext de viyarêni; hem yewbinan ra zaf ciya eysêni hem zi seke miyanciyê nê hikayeyan wertağ i. Miyanciyê nê

[225] Yildiz, e.n.v., r. 169.
[226] Yildiz, e.n.v., r. 172.
[227] Yildiz, e.n.v., r. 118.

hikayeyan yew noştoğe ya. Na nuştoğe Apartmanê Feza de bena şahadê hediseyanê çar dayireyan. U wertağiya bine zi teqayişê dabançeyê mêrıko ke dayirayê 26i ya. Hikayeyi ke miyanê no qısım de ca geni, heme hikayeyan de yew filmo bin ra behs esto. Wendoği pê nê hikayeyan hişê xo ye sinamayi zi keni hira. Mesela sinemayê Emeriqa ra biger hetan Swed, İtalya u Asyaya Duri misalanê filman hikayeyan de ca gureti. Nuştoğe pê na hikayeya xo ma ri zanayişê xo yê dewlemendi ê sinema zi nişan dayo. Bê inan no qısım de kışiyayişê cıniyan, mewzuyê "bekareti", "çarşefa bı guynin", eşq u ixaneti ra zi behs beno.

3.1.7. Berfin Jêle

Berfin Jêle, Dêrsım de ameya dınya. Mektebê verin u lisa Dêrsım de wenda. Wextê cuntaya 12 keşkeloni de dı rey ameya pêguretış. Dıma Estembol de şiya mektebê Moda Tasarım. Serra 1991 ra nat Almanya de cuyena. Jêle, verêcu Tırki de nuşte u şiiran nusena, 1990 ra nat Zazaki nusena. Seba Zazaki xeylê emeg u xebatê aye esto. 1992 de tayê embazanê xo ra piya pêseroka cıniyan *Vengê Cêniyu* veti. 1995 de pêseroka *Tija Sodıri* veta. Dıma, hirı zıwani de (Zazaki, Tırki, Almanki) pêseroka *Ware* de cematê ağme de ca gureta. Xeylê pêserok u rojname de şiir, hikaye, nuşte u roportajê Jêle veciyayi. İnan ra yew çend têni: *Jiyana Nu, Vengê Cêniyu, Pazartesi, Ware, Tija Sodiri, Şewq, Ma, BirGün, Miraz, Zazana, Munzur, Vir* u *Piltan*.[228] Eserê aye ke hetan nıka neşır biyi nê yi:

- *Çımê Esqi To Dero* (şiir), Peri Yayınları, İstanbul, 2013.
- *Antolojiyê Sairune Dîna,* Belge Yayınları, İstanbul, 2014.
- *Vana* (şiir), Vir, İstanbul, 2020.
- *Phêznê Gamu* (hikaye), Sancı Yayınları, İstanbul, 2023.

3.1.7.1. Phêznê Gamu

No kıtab serra 2023 de hetê weşanxaneyê Sancı ra İstanbul de neşır beno. Kıtab 96 ripeli yo u tede bı nameyanê **Ax Ejma, Phêznê Gamu, Bom U Baqilu Ra Ke Hurêndi Vurne, Di zerri Jü Esq Ra Vêsenê, Ana Gulizare**, **Mexbula, Zewez, Xelifa Be Henri Ra**, **Kata Sona?, Thoraqê Xocau, Tiyatora Cêncu**, **Sosıne**, **Aliyê Qarşi**, **Çhepçiyo Koli**, **Serxoş**, **Zonê Mae Hondê Sitê Mae Şırên** de 15 hikayeyi esti.

Kıtab de hikayeya verin **Ax Ejma** ya. Hikaye bacarê Diyarbekir qezayê Suri de dest pê kena. Serqehremane Ejma ya. Piyê aye merdo. Maya Ejma waharê şeş domanan a u keyeyanê memuran pak kena u wına debariyê xo kena. Rojêk maya Ejma şına keyeyêk u Ejma zi xo reyde

[228] Berfin Jêle, *Phêznê Gamu,* Sancı Yayınları, İstanbul, 2023.

bena. Domanê waharê no keyeyi nêbeno coka xanıma no keye çım verdena Ejma u a qayila ke Ejma xo re ewlad bıkero. Na cıniye meramê xo maya Ejma ra vana. Labelê maya Ejma qebul nêkena. Çunki aye yew keynaya xo ya bine dabi yew keye u reyna keynayê xo ra xeberêk nêguret bi. Coka a nêwaştêne Ejma zi bıdo. Waharê keye Umer, maya Ejma reyde qıseykeno u aye iqna keno. Peyniye de no keye Ejma xo re ewlad geni. Dı-hırı serran ra tepiya tayinê Umeri veciyeno Edirne. Nê zi zey ê binan eleqayê xo maya Ejma ra bırnêni u Ejma zi gêni şını Edirne. Umero ke cı re domani nêbiyeni dıma cıniya xo bena dıgani u yew keynaya inan bena. A roj ra tepiya nê endi Ejma zey xızımkar vinêni u mektebê verin ra dıma aye nêruşneni mekteb. Wexto ke Ejma ameybi no keye şeş-hot serre bi. Serri viyereni Ejma bena pil, bena rındek. Umer çımverdeno aye; çı wext cıniya ey keye de nêbiyen Umer Ejma taciz kerdên. Rojêk Ejma xo destê Umeri ra zor xelesnena. Şık kuweno zereya Xanıma keye zi coka endi a şiyen ça Ejma zi xo reyde berdên. Çar-panc aşmi ra dıma Ejma u xortêk zerr kuweni yewbinan. Ejma zewac zey yew xelısiyayiş vinena u no lajek reyde remena. Nê zewıcıyêni; labelê cuya Ejma dahanê beno çetın. No zewac ra yew lajê inan zi beno. Merdeyê aye hol niyo, nê madi-manevi tengasi ancêni. Ejma seba xebat şına Almanya. Almanya de kewena yew xebat, pere qezenç kena, zıwan musena u wazena ke lajê xo zi bigero hetê xo; labelê merdeyê aye qebul nêkeno. Wextêk ra dıma Ejma u mêrdeyê aye cêrabeni. Teselê Ejma lajê xo ra kuwena. Na rey zi Ejma kuwena dıma maye, waye u bırayê xo. Ejma şına Diyarbekır-Sur, pê hetkariya naskerdoxanê xo bırayê xo vinena. Ejma wexto ke Sur ra veciyaybi hewt serre bi u wexto ke ageyraybi Sur çoras u panc serre bi.

Hikayeya **Phêznê Gamu** Almanya de viyerena. Serqehremane Esmere, hema şiyes serriya xo de verê zulmê bavalıxê xo ra zewac zey yew xelas vinena. A, Hemedi reyde zewıciyena. No zewaci ra yew keynayê inan bena. Zewacê inan qet baş nêşıno. Wextêk ra dıma her çıqas Hemedi nêwazo zi nê yewbinan ra cêrabêni. Labelê Hemedi, Esmere rehet nêverdano ge pê telefoni aye nêrehet keno ge zi şıno vere berê aye. Esemere de xuzur nêmaneno a, tım miyanê yew tersi de cuyena. Rojêk Hemedi şıno keyeyê Esmere de aye kışeno u keynaye xo zi geno yeno bacarê Tırkiya ê Qeyseri. Labelê huquqê Almanan ey rehet nêverdano. Hemedi yeno tepıştış u Almanya de erziyeno hepıs. Hikaye de yew embaza Esmere esta nameyê aye Nermine ya. Embaztiyê inan zaf baş o. Nê yewbinan ra zaf heskêni. Nermine her wext hetê Esmere de bi, zaf paşt dayenê aye re. Dıma cêrabiyayişê Esemere u Hemedi ra rojêk Esmere telefoni de Nermine ra vat bi "… tewr jêde teli sero mı keno tazız, tavi ranêken. Xo ra lêl ke kot de pê

çêveri de phêznê gamu kêm nêbenê…"[229] Kıtab nameyê xo tiya ra geno. Emrê Esmere ya pêyın miyanê tersi de viyertbi. Nermine ke xeberê Esmere gena zaf qehiriyena. Çı wext embaza aye yena vira aye a, na şıware seba Esmere u keynayê aye vana:

…
"Ax…
Zılometa, tariyo
Çêver ma sero cadiyo
Teyna phêznê gamu yo."[230]
…

Hikayeya **Bom u Baqilu Ra Ke Hurêndi Vurne** de serqehreman Mıqeday o. Mıqeday hema qıj bi ma u piyê ey merêni. Apê ey, ey keno pil, hetan mektebê verin dano mekteb. Mıqeday beno pil zewıciyeno hirı keynayê ey beno. O cıniya xo u keynayanê xo ra zaf heskeno u nêwazeno dewe de vındero. Mal u heywananê xo roşeno keyeyê xo geno şıno Fransa. Fıransa de Mıqeday beno daxilê yew komelo çepçiyan. Ge-ge daxilê pêserameyişê inan beno. Hikaye de Mıqeday u keyeyê ey çı cuyayi inan ra behs esto. Mıqeday vatena cıniya xo ra qet nêvecino. Cıniya ey Naze çı vace, o ey keno. Nazê goreyê Mıqeday bınêna veciyena ver, cıniyêka çımakerde ya. Nazê şına verê hoca u heciyan nusqayan dana vıraştış. Labelê Mıqeday xapênena u vana ez seba grubê şıma nusqayan dana vıraştış.

Hikayeya **Di Zerri Jü Esq ra Vêsenê** de eşqo ke nimcet mendo ey ra behs esto. Seqehremane Rame ya. Rame Dêrsımıj a. Labelê pê keyeyê xo İzmir de cuyena. Sareyê Rame ra yew zewaj viyerto u dıma a mêrdeyê xo ra cêrabiya. Rame xeylê wext bêkar manena dıma kuwena yew kare u zaf bena şa. Hema roja sıfteyini de Rame yena keye, maya aye Rame reyde qıseykena vana haydarê xo vınde tı cıniya viya ya wa seba to qıseyêk nêveciyo. Rame bıne sarêhuşk a. Hetê ma u piyê xo ra zaf rigırewta u zaf goşpanikewena qıseyanê maya xo ra. Cayê kare de Rame u çend embazi aye qerar geni ke şiyêri Yunanistan uca ra zi bıviyarni ewrupa. Nê rayiranê qeçaxan ra çemê Meriçi ser o kuweni rayir u resêni Yunanistan. Her yew embazê aye şınê yewna dugelan. A, Yunanistan de yew qezaya qıje de manena. Tiya de fabriqayê zeytunan de karêk vinena. Na fabriqa de yew lajek zerr kuwena Reme ri. Nameyê ey Yannis o. Verêcu na rewşe nêşına weşa Rame; la dıma zerreyê Rame zi Yannis ra beno germın. Tekiliya inan dest pê keno. Rojêk nê cayêk de nuşêni ru suhbet keni. Na suhbet ra kıfş beno ke keyeyê Yannisi, hetê dewleta Tırkiya ra pê zori İzmir ra surgun biyi ameyi Yunanistan. Hikayeyi Rame

[229] Jêle, e.n.v., r. 24.
[230] Jêle, e.n.v., r. 26.

u Yannisi maneni yewbinan. Çunki keyeyê Rame zi qırkerdışê Dêrsım de biyi vıla u biyi surgun. Bênate ra wext viyerena Rame Yannis ra ciyabena. Çunki Rame wazena ke şiyer Hollanda. Eşqê Yannis u Rame nêmcet maneno, Yannis dıma aye ra beno serxoşêk, her çiyê xo ca verdeno kuweno suqaqon. Rojêk bıne yew wesayit de maneno u mıreno. Wextêk ra dıma Rame, xeberê Yannis geno u xo sucdar vinena. La poşmaniya pêyin endi fayda nêkeno.

Hikayeya **Ana Gulizare** de serqehremane Ana Gulizare ya. A, dewe de teyna cuyena. Mêrdeyê Ana Gulizare şiya heqiya xu. Domanê aye bacaran de cuyêni. Ana Gulizare cıniyêka extiyar u nêweş a. Bınê bane de tık teyna menda u domananê xo re lome kena. Domanê aye kêni nêkeni aye nêşına hetê inan. Çunki a zıwanê bacar ra famnêkena u a wazena ke dewa xo, hardê xo de pê zıwanê xo bıcuya u tiya de bımıra. Yew ciranê aye esta nameyê aye Xeyzane ya. Xeyzane ge-ge werd çi bena dana ana Gulizare ri u kar gureyê keyeyi ayw kena. Rojêk Xeyzane bınêk werd gena şına keyeyê Ana Gulizare. Nê derheqê yew cıniye de qıseykêni. Nameyê na cını Dilife ya. Dilife, mêrdeyê xo Usivi ra heqeretan vinena. Ma u wayanê Usivi tım Usivi temeykêni verdenê Dilife. Ana Gulizare verê na rewşe de zaf qehıriyena. Xeyzane zi hetê vıstewri u zeyeyanê xo ra tıkê heqeretan dibi. Rewşa nê dı cıniyi u çiyêki ameyi inan sare Ana Gulizare ser de tesir keno. U Ana Gulizare dest pê kena derheqê weyekerdışê doman de tayê nesihetan dana Xeyzane ri. Bı taybeti weyekerdışê lajan ser o tayê çiyan vana.

Hikayeya **Mexbula** İsveç-Stockholm de viyerena. Mexbula, mêrdeyê aye u dı domani inan tiya de cuyêni. Hikaye de yew raywantiya no keye ra behs esto. Zımıstan o, her ca vor o u rayiri cemed gurewto. Nê pê erebeyê xo seba erinayişê çi-miyi kuweni rayir. Mêrdeyê Mexbula ehliyetê xo hema newe gureto u zaf qayilo ke wesayit bıramo. Mexbula zi nêwazena camêrdê aye wesayit bıramo; çunki o hema zaf acemi yo. Mêrık wesayitê xo rameno hedi hedi rayir ra şıno. Mexbula zi kıştê ey de nuşenaru pıl-pılê aye ya. Mêrık endêk hedi şıno ke trafik beno têmiyan. Mexbula ey ra cıgiriyena, pê şofortiya ey de mexsari kena u qalan kuwena cı. Nê wext resenê cayê erinayişi qey ehtiyaciya xo çi-mi genê u ageyrenê. Na rey Mexbula wesayit ramena. Tayê rayir şını, rayir cemed gureto no semed ra ereba xıj beno gıneno yew wesayito vınderte u no wesayit çend cayan ra şıkiyeno. Nê pawenê nêpawenê waharê wesayiti niyeno. Mêrık vano ma caverdi u şiyeri. Mexbula vana ma adresê xo bınus, vere erebe de runi wa waharê wesayiti biyer ma bıvino, tiya ewrupa ya welatê ma niya; gereka ma goreyê qanunanê tiya hereket bıkeri. Yew het ra zi Mexbula nêwazena ceza bıdo. Reyna zi Mexbula kağıt ra "Tıya ke ita tomofil park kerdo, bilasewet ma kerdime gunekar, sola noloti şêro to"[231] nusena

[231] Jêle, e.n.v., r. 55

u nê şıni keyeyê xu. Hefteyêk ra dıma kağıdê cezayi şıno keyeyê inan. Goreyê xo Mexbula çımakerdeyi kerdıbi; la na rey çımakerdeyiya aye tabay ra nêbi. Na hikaye de kurmê yew cını ser o ironi esto. Na cıniye goya şofortiya mêrdeyê xo begon nêkena, qureti kena; la fırsent kuwena ay dest a wesayit ramena qeza kena. Vateyi verinan ra "meker mevin" tiya de bena mesajêk.

Hikayeya **Zewez** de hırı cıniyi veciyêni ver. Nameyê nê cıniyan: Gezale, Pelge u Çêkere ya. Nê embazê yewbinan i. Hikaye bacarê Köln de viyerena. Gezale teyna cuyena. Rojêk Gezale u Pelga yêni têhet vengê Çêkere zi dani. Verêcu Pelge nêwazena Çêkere bêro hetê inan. Labelê Gezale aye iqna kena u Çêkere zi yena. Çêkere zewıciyayi ya. Gezale u Pelge zi ezeb ê. Nê hırı embazi çı wext biyêr têhet Çêkere mewzuyê zewaci kena a. Na rewşe weşa Pelge nêşına. Pelge u Gezale bawerê camêrdan nêkeni. Ê zewaci ke hetan ewro Gezale u Pelge biyi şahad pêyniyê nê zewacan xırab qediyaybi. Coka nê dı embazi zewac ra tersêni.

Hikayeya **Xelifa Be Henri ra** Estanbol de viyerena. Serqehremane Xelifa ya u zewıciyayi ya. Na hikaye fekê cirana aye ra vaciyena. Xelifa, rojêk mêrdeyê xo reyde mıneqeşa kena u nê cını u camêrd danêpêro u Xelifa bı bermayiş şına keyeyê cirana xu. Xelifa çı wext mêrdeyê xo rê bıqahıriyo ey ra vana "Henri". Sebebê pêrodayişê inan zi waştiyê Xelifa ya verin o. Henri camêrdo ke celud o. Henri vano waştiyê to yo verin tı paç kerdo, mı ra raştiye vace? Cirana Xelifa cı re persena vana şıma bı zerrê xo nêzewıciye? Tiya de Xelifa dest pê kena hikayeya xo vana. Xelifa hema Heni reyde nêzewıcıyay bi yew waştiyê aye esti bi. La eşqê inan nimcet mendbi. Waştiyê Xelifa mekteb qedineno Xelifa ra vano bê ma şimê hetê embazanê mı. Xelifa qebul nêkena. Waştiya aye şıno beno daxile embazanê xo. Beno ke no lajek beno daxilê yew orguti. Çunki dıma no lajeki ra eskeri ge-ge ameyni dewıji nêrehet kerdêni. Endi teseliyê dewıjan kuweno. Her yew dewıji dewa xo terıknenê şınê yewna welati. Keyeyê Xelifa zi şıni Xarpiyet. Xarpiyet de piyê Xalifa keynayê xo "dano" Henri ri. Yani bı usulanê verinan nê zewıcıyêni. Henri waharê mal mulk o coka piyê Xalifa vano paskul mede qısmetê xo ra.

Hikayeya **Kata Sona?** Estembol de viyerena. Yew cını u camêrdi extiyari Estembol de cuyêni. Hurdemını zi ğerib i. Cıniyek Azeri ya, mêrık zi Hemşin o. Tiya de kesê inan çıno. Teyna yew bırayê cıniye esta. Rojêk na cıniye seba şiyayişê keyeyê bırayê xo keyeyê xo ra veciyena nışena otobusêk. Şofor ra vana "Lazê mı, ez lewê tomofilê sıpêy de gınenu waro. (Oğul, ben beyaz avtobusun orda düşerem.)"[232] La şofor u raywani bini famnêkenê na cıniye

[232] Jêle, e.n.v., r. 69.

vana se. Çend rey cıniyek no waştena xo ana zıwan dıma raywanan ra yew fam keno ke cıniyek wazena cayê otobusa sıpi de biyero war. Cıniyek yena war ke seba peyayan lembayo sur vêşena; la na cıniye nêvındena veciyena rayir. Trafik beno temiyan. Erebeyê polisan anons kenê "Naijni kata sona? Vınde! Kata sonaaaa?"[233] Hikaye nameyê xo tiya ra geno.

Hikayeya **Thoraqê Xocau, Tiyatora Cêncu** hikayeyêka mizahi ya. Hediseyi Dêrsım u dewanê Dêrsımi de viyereni. Hikaye de behsê xortanê çepçiyan esto. Nê xorti dêsan de nuşteyan nuseni. No gure de Heyder u Weli veciyeni ver. Heyder mekteb ra xıtım beno u war verdeno. Heyder mesulê Dêrsımi yo. Heyderi pawa embazê xo Weli dewanê Dêrsımi ra gêyrêni. Dêsan re solaganan nusêni. "Her kêşi rê kar, dewızurê thoraq, qomi rê serbestiye"[234] Xorti ke nê karan de xejıliyayenê xeberê keyeyê inan çınık o. Maya Weliyi ke pêhesiyena ey ra vana: "...Malo Heqo! Tı eve na zugırtêni mıleti xelesnena ra?"[235] Merdımo ke xo ri nêbeno o merdım şari ri seni beno. Yew hetra zi hikaye de xorti ke tiyatro reyde eleqedarê inra behs esto. Nê xorti yew şewa tiyatroyi organize kêni. Dêrsım u dewanê Dêrsımi ra seba temaşeyê tiyatroyi insoni yêni pêser ke tıkê cıniyi ewniyeni lajanê inan zi hê sehna de yi. Dı cıniyi zaf benê hêrs mıdaxaleyê tiyatroyi kêni. Sehneyêk de çend xorti nano wuşk pê piyanz wenê. Miyanê temaşekaren de yew cıniye ewniyena ke lajê cı tey de ro u xafilde wurzena pay u vana: "Ax, erelemene! Heq kenê ke destê mı de mecêrê jüyê qafika dey ro dine. Çê de faşla pozen nêweno, rono teze u hemgên anune ver nêweno, ita ke koto ra ver nano anculi be piyaz ra çıtur weno..."[236]

Hikayeya **Sosıne** de serqehremane Sosıne yew cıniya entelektuel a. A karêk de xebıtiyena u wendış ra zaf heskena. Sosıne wexto ke kar ra veciyena yena kıştê derya de nışena ru kıtab wanena. Miyanê hikaye de nameyê hirı nuştoğanê cıniyan zey edebiyatê İran ra Feruğ Ferruzade, edebiyatê Tırkiya ra Gulten Akın u edebiyatê Emeriqa ra nameyê Maya Angelou viyerêni. Rojêk Sosıne kıştê derya de ronışte bi yew mêrıko resam de bena şınas. Derheqê hale dınya u resiman de tıkê suhbet kêni. Mêrık zewıcnayi yo u cıniya ey Dêrsımıj a. Sosıne zi Dêrsımj a. Sosıne xatır wazena u şına. Roja bine Sosıne reyna yena kışta derya de no mêrık vinena nê selam dani yewbinan u mêrık cıniya xo zi ardo tiya u cıniya xo u Sosıne dano şınasnayiş. Nê xeylê suhbet kêni. Sosıne inan dawet kena keyeyê xo nê werd çi wenê heta nimeyê şewe suhbet kêni.

[233] Jêle, e.n.v., r. 70.
[234] Jêle, e.n.v., r. 73.
[235] Jêle, e.n.v., r. 74.
[236] Jêle, e.n.v., r. 75-76.

Hikayeya **Aliyê Qarşi** hikayeyêka mizahi ya. Hikaye de hirı xorti bacar de mekteb waneni. İnan ra yew Sa Heyder o. Nê hirı embazi qerar genê ke peyniyê hefteyi de şiyêri dewa Sa Heyderi. Nê benê meymanê keyeyê Sa Heyderi. Maya Sa Heyderi inan ri werd çi hedre kena. İnan wenê, şimenê u mabenê xo de tayê meseleyan ser o suhbet kêni. Piyê Sa Heyderi zi goş nawo inan ser o u miyanê suhbeti de çekuyê "oligarşi" viyareno. Nê xorti idareyê oligarşi rexne kenê. Piyê Sa Heyderi seni ke çekuyê oligarşi heşneno beno daxılê suhbet u vano: "Daybêter, daybêter! Nêro bıraê mı, nıka na Alê Qarşi sıma rê se kerdo? Sıma ça honde nik esto ney ver? Ero Heqi ra bıtersê, Oli ra bıtersê! Sıma honde raê kerda xover, na pesewe dariyê we amê serva Alê Qarşê nêçari?..."[237] Piyê Sa Heyderi çekuyê oligarşi ğelet famkeno vano qey nê xorti derheqê ciranê ey, Alê Qarşe de qısey kêni. Zaf qariyeno. Xorti kenê nêkenê nêeşkêni mêrık iqna bıkeri.

Hikayeya **Çhepçiyo Koli** de dı cıniyi veciyêni ver u yew mêrıko çepçi esto. No mêrık verêcu Fatoşe reyde zewıciyeno. Nê hetê baweri u ideolojik ra pênikêni u cêra bêni. Çunki Fatoşe yew cıniya bawermend a. A, goreyê baweriya xo rituelanê xo ana ca. Mêrdeyê aye zi na rewşe qebul nêkeno. Wextek ra dıma mêrık yewna cıniye reyde zewıciyeno. Na cıniye hetê ideolojik ra zey mêrık fikiriyena, yew cıniya politik a. No mêrık heyatê xo de qet yew kare de nêxebıtiyayo. Kar çiyo, karkerti çiyo nêzano; labelê dewayê karkeran ser zi zaf qıseykeno u qal zi nêdano yew. Tı vana belka dewaya çepçiti ey ra yena persayiş; la tu eleqayê ey çepçiti çina. Cıniye cayêk de xebıtiyena xo re tıke pere zi aridona wazena ke İstanbul-Cihangir de yew daire bıgera. Mêrık qebul nêkeno u beno har, cıniyek ra hêrs beno. Ay temızneno u no semed ra rey-rey yewbinan reyde mıneqeşa keni. Mêrık keye terıkneno şıno keyeyê piyê xo. Wextêk ra dıma cıniyek şına mêrdeyê xo reyde qıseykena. Peyniyê hikaye kıfş niya.

Hikayeya **Serxoş** de rexneyê çepçiyan esto. Serqehreman Hesen rojêk şıno yew bar, yew çend bira şımeno beno serxoş. Embazê ey Picaso (Metin resam o, coka ey ra vani Picaso) zi bar de yo. Hesen ewniyeno Picaso u yew çend cıniyi masayêk de roniştiyi suhbet kêni u şımêni. Picaso ceniyan reyde hol embazti keno. Hesen meraq keno "Ne bıra tı be Heqi kena, na hondê cênıyu de çıtur imiş bena, çı qesey kena?"[238] Picaso ewniyeno Hesen serxoş o pê ey lex keno vano: "Xore mesela sosyalizm sero qesey kemê"[239] Esase xo de Picaso mewzuyanê edebiyat u siyaset xo re keno mane u cıniyan reyde tekili nano ru. Hesen cewabêk hol dano:

[237] Jêle, e.n.v., r. 84.
[238] Jêle, e.n.v., r. 91.
[239] Jêle, e.n.v., r. 92.

> -Ti ke gos nana ro mi ser jêde lerze meke, mırodê to bıbo qapitalıstu xora pêyniya dina arda. Dı-hirê serru ra têpia ne ez, ne to, ne ke ni cêni estê. Na dina faniya kês rê nêmanena, a dina bêbeyêna pêro sosyalistê rametın ke uza derê. Eke heni çhêra, dê uza de lewê rametiyu de ni cênyu rê qalê sosyalizm biya ra, kam şêro, kam niyo bıvinime.[240]

Hikayeya **Zonê Mae**, **Hondê Sitê Mae Şırên** de nuştoğe, yew hikaye ra wet derheqê zıwanê dadiya xo de fıkıri xo nuşti. Muhimiyê zıwanê dadiye ser vınderta. Yew ca de pırıka xo ra behs kerda. Domantiyê inan de pırıka aye inan re yew efsene ra behs kerda. Na efsane, zıwani seni veciyayi werte aye ser o yo.[241] Goreyê nuştoğe, musayişê zıwan de wazifeyê cıniyan/mayan zaf muhim o.

> "Dêk u khalikunê ma vatênê ke; zonê mae, honde sitê mae girêno. Çike, inson ke ame dina, çimê xo kerdi ra, virênde veng u seda maa xo hêsino pê u taniya lorikunê maa xo de, peyê coy a ra gira, gira geseykerdene u zon miseno. Domani, sifte zonê maa xo de, dormê xo, tabiyat u cindeu wa-zenê nas kerê u fam kerê. Inson, zono ke maa xo ra miso, o zon, zono de naturo, jêde geyde u qural tey çino... Şikime nia vacime: mae, ustına zon u kultıriya..."[242]

Kıtabê *Phêznê Gamu* de hikayeyi bı zafi welatanê ewrupa de viyarti. Zafi hikayeyan de serqehremani cını yi u problemanê cıniyan ameyi zıwan. Hikayeyan de hem cıniyi bacarıji hem zi dewıji esti. Hem cıniyi cıwani i hem zi extiyar i esti. Heme hikayeyi heyatê raştıkın ra nusiyayi teyna nemeyê kesan u cayan vuriyayi. (Ma na melumat nuştoğ ra gureti.) Hikayeya **Ana Gulizare** de nuştoğe, mewzuyê zıwanê dayik Ana Gulizere ser ra awan kerda. Hikayeyanê **Bom u Baqılu Ra Ke Hurêndi Vurne de** Naze, hikayeya **Mexbula** de Mexbula, goreyê mêrdeyanê xo bınêni veciyêni vêr u her dı hikaye de zi mêrdeyi inan qerekterêki pasif i, cıniyi inan zi çımakerde yi. Jêle hikayeyanê xo de zewace ke bêzerre ra zi behs kerda. Hikayeya **Xelifa Be Henri Ra** de zewacê ke bı usulanê verinan biyi u bêbextiyari yi ra behs kerda. Miyanê hikayeyanê Jêle de zey hikayeyanê **Bom u Baqılu Huretiye Vurne**, **Mexbula, Kata Sona?, Aliyê Qarşi, Thoraqê Xocau, Tiyatora Cêncu** u **Serxoş** hikayeyanê mizahiyi zi esti. Tıkê hikayeyan de zi çepçiyi ameyi rexne kerdışi. Mesela: **Bom u Baqılu Huretiye Vurne, Çhepçiyo Koli, Thoraqê Xocau, Tiyatora Cêncu** u **Serxoş** inan ra yi.

---

[240] Jêle, e.n.v., r. 92.

[241] Na efsane verêcu pêseroka *Tija Sodıri* humara 4. de nuşteya Berfin Jêle bı nameyê *Felsefê Dêke de* neşır biya.

[242] Jêle, e.n.v., r. 94-95.

4. QISIMO ÇARIN

4.1. Hikayeyanê Zazaki de Çımanê Nuştoğanê Cıniyan ra Cıniyi

Edebiyatê Zazaki de temsiliyet u esayişê cıniyan, verêcu hina zaf bı çım u fikrê nuştoğanê camêrdan sinor biyo. Labelê pê dest pê kerdışê hikayenuştoğiya cıniyan, no mewzu de ewniyayişêko modern u xoser peyda biyo. Nuştoğanê cıniyan zey nuştoğanê camêrdan cıniyan re teyna teber ra nêewniyayi; zey yew "objê" cıniyan nêgureti dest, her çi ra wet cıniyan re zey "kerdoğê heyati" ewniyayi. Ê, miyanê hikayeyanê xo de qeder, dınyayê fıkranê cıniyan, rumet, tada, bêvengi u xoverdayişê cıniyan bı raste rast pê veng u hisê cıniyan gureti miyanci. No qısım de bıngehê no ewniyayişi analiz biyi; nuştoğanê cıniyan fikrê sistemê pederşahi seni gureti dest u nasnameyê cıniyan seni newe ra awan kerdi xebate de hina hira aseni u nişan dayeni. Bı no gore:

4.1.1. Cıni u Zewac

Edebiyatê modern de mewzuyanê cıni u zewac, rolanê cinsiyeti ê komelki, xoseriya şexsi, tekiliyê ekonomiki, tadayê urf u adeti ser o zaf yeno vındertış. Qerekteranê cıniyan, derzgeyê zewaci hem zey cayêko pawıte hem zi zey yew hepıs tecrube keno. Dezgeyê keyeyi, bı taybeti pê rexneyê feministi ra, nêheqiyê komeli u xiretê estbiyayişê cıniyan ser o rexne beno.[243]

Zey edebiyatanê modernan ê binan edebiyatê Zazaki dı zi nuştoği cıniyi eseranê xo de dezgeyê zewaci teyna piyabiyayişê dı kesi yan zi awankerdışê yew keye ser o nêgureti dest. Nuştoğanê cıniyan, nê hikayeyan de zewac; hetê rolanê cınsiyê komelkiyan ra gureto dest. U hikayeyi, rolo ke komeli mılê cıniyan ser nayi ru, no rol hesabê mal u mılki u hetê tadayê komeli ra viniyayo. Nuştoği, hikayeyanê xo de ge cıniyi ke zey yew "mılk" ameyi rotış, ge pê wesniti, ge cıniya viyayi ser ra, ge zi zewace ke bı usulanê verina biyi inan bı zıwano ke realist ardi çıman ver. Heto bin ra nê hikayeyan de zewaci ke pê zoriyê keyeyi biyi, zewaci ke emrê qıckeki de biyi u cıniyi ke zewacê xo de şidet u muameleyê xızımkari diyi nê zi bala wendoğan anceni. Labelê nê hikayeyi teyna bêçareyi ser o nêameyi zıwan. Eksê cı cıniyi ke zey yew "mılk" viniyayi, verê no hişê de yew reaksiyon mojnayi. Tayê cıniyi zi qederê xo re mıl nênayi ru. Cıniyi derheqê cuyê xo de iradeyê xo mojnayi. Seba xoseriyê xo qeyideyanê komeli ra sare

[243] Fulya Çelik Özkan, "Kadın, Evlilik ve Sınırlar: Nazan Bekiroğlu'nun *Mücellâ* ve Laura Esquivel'in *Acı Çikolata* Romanlarına Karşılaştırmalı Bir Bakış". *Litera: Journal of Language, Literature and Culture Studies* 33/1 (01 Temmuz 2023): 239-260. https://doi.org/10.26650/LITERA2022-1197553. (25.05.2026)

wedariti. Cıniyi zey objeyê cinseli viniyayi. Camêrdi, leşa cıniyan ser de quwet u iqdidarê xo, mewzuyanê "bekarer" u "çarşefa bı guynini" ser ra mojnayi ra.

> "Wextanê verinan de seba qontrolê namusi dardekerdışê "çarşefa bı guynin" estıbi; nıka cayê no çi "muayeneyê bekareti" gureto. Esasê xo de na rewşe mojneno ke hişê namusi goreyê wextan senin bediliyayo. Wextanê verinan de cını, roja sersıbayê veyveyi xo de "çarşefa bı guynin" dayene vıstewriya xo u u wına "safiyê xo" ıspat kerdên. Dıma zewacê xo ra cını kewena bınê qontrol u tadayê keyeyê mêrdeyê xo, hema roja xo ya ewılın de mecbur manena ke "bekaretiya xo" ıspat bıkero." [244]

Adetê dardekerdışê "çarşefa bı guynin" miyanê komelê Zazayan dı zi esto. Pê "çarşefa bı guynin" cıniyi "pakiyê xo yê cınseli" nişan dani. U no rituel zi pê destê yew cıniye (vıstewri) eşkera beno.

Hikayeya Bedriye Topaç **Eşq Gêj o** de serqehremane Asmin mêrdeyê xo ra ciya bena; labelê reyna zi zulme mêrdeyê xo ra nêxelısiyena. "Mi to ra nêvat ti şirê kotî ez to vînena. Xelasa to destê mi ra çin a. Ney rind mezgê xo de ca bike!"[245] "Cayê to yan leyê min o yan kî goristan o."[246] Asmin, kağıt ser o mêrdeyê xo ra ciya biya; labelê çımê mêrdeyê aye ra no zewac hema nêqediyayo. Tiya de zewac zey piya cuyayiş, bınê yew bani de piya keyekerdış, yewbinan ra heskerdış u mesuliyetê xo gore waharê no piyati veciyayiş nêameyo mojnayiş; cını zey yew "mıl", obje, xızımkar u wesıtayê piya rakotış ameya mojnayiş. Hişê merdeyê Asmin gore o waharê Asmin yo. Xo ay ser o fermandar vineno, aye tehdit keno. Komelanê pederşahiyan de zaf cıniyi maruzê nê tehdidan beni. Camêrdi, cıniyan zey yew obje vinêni, eg ey bıwazi cıniyi heyatê inan de ca gêni; eg ey nêwazi cıniyi heyatê xo ra veceni. Tayê komelan dı wına yew hiş zi esta: Cıniyi zewacê xo de bêbextiyar bıbo zi gereka zewaca xo bıdomno. İradeyê cıniyan yeno redkerdışi.

Hikayeya **Qîrîya Şabîyayîşî** de serqehremana hikaye, cıniya cıwan, verêcu zewıciyayi bi; labelê zewacê aye baş nêşibi u mêrdeyê xo ra ciya bıbi. "Ti zewacê xo ana vîrê xo. To zî sey xeylê cinîyan zewac sey yew xelisîyayîşî dîbî…"[247] No weziyet raşta zi miyanê komelan de esto. Tayê cıniyi zewac zey xelas vinêni; labelê nêzane ke wına yew komel de u wına yew hiş gore xoseriya xo yew mêrık ra geni u dani yewna mêrıki. Cıniyi pê destanê xo xoseriya xo dani destê camerdan. Heto bin ra hikaye de hetê cinseliya cıniyan de yew zıwanêko bêsansur şıxuliyaya. Yıldız zi meqaleya xo de bala wendoğan ancena nê çiyan ser: "Hikayeya *Qîrîya*

[244]Ayşe Kalav, "Namus ve Toplumsal Cinsiyet", *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 2 (2), 2012, r. 160. https://izlik.org/JA34DR37YM (25.05.2026)

[245] Topaç, *Bero Sûr*, 56.

[246] Topaç, *Bero Sûr*, 57.

[247] Topaç, *Menewşî*, r. 11.

Şabîyayîşî de cînselîya cinîyan a ke mîyanê edebîyatê kurdkî de zaf zêde nêameya mojnayîş û nusîyayîş, nuştoxe bi ziwanêkê metaforîkî a dinyaya nimitaya peyê beran, şewanê tarîyan, binê lihêfan bi heme dej û îhmalkerdişanê hîsîyan mojnena ra."[248] Sistemê pederşahi de hepso tewr gıran peyeyê beranê nımıtiyan u bınê lehehıfan de vıraziyayo. "O wext ti azebe bîya la to her çî rind fehm kerdêne. Ê heme çî bine yew lihefî de ciwîyayêne… Wexto ke kare pîyê to qedîya înan peyê xo çarnayêne yewbînî u kewtêne ra…"[249] No iqdibas zi mojneno ke cıniyi wextanê xo yê tewr xısusiyan de bile bınê yew tadayo pili de rê. "Ey heme camerdîya xo heriknayêne miyane faqanê to u dima peye xo çarnayenê to…To sey maya xo cinîkîya xo kerde vîndî. Çunki her şewe yew camêrd bê heskerdiş dekewetenê virare to u heme makîyîya to to ra girewtene."[250] Tiya de zi viniyeno ke cıniyi zey yew objeyê cinseli cuyê camêrdan de ca gureti u camêrdi cıniyan teyna seba ehtiyacanê xo vineni. Labelê Topaç cumleyane xo yê bı cesaretınan verê no weziyet de vinderta. Seba serqehremane nê çiyi başleş i: "…a hîna xoser û azad biba zî binhişê aye de heme ê rolê cinsîyê komelkî yê ke hetê maye û pîyî ra ameyê musnayene na şewa şabîyayîşî de zî sey xeyaletêk fek aye ra vera nêdanê."[251] Her çıqas na cıniya cıwan zewacê xo yê xırab qedinayo u nıka yewna mêrıki de bextiyar bıbo zi a viyarteyê xo ra nêeşkena xo bıxelısno. Bı taybeti tekiliyê ma u piyê xo ra, zewacê inan de maya aye çı diyo inan ra nêhelisiyeno. Nê çiyi zey yew miras aye re mendo.

Hikayeya **Şade** de mewzu, zewacê bı usulê verinan o. Piyê Şade wazeno ke keynayê xo Şade yew merıko dewlemen de bızewecno. Na hikaye de çiyêko bala wendoğan anceno komel nêverdano cıniyi derheqê ameyoğê xo de qerar bıgeri. Heqê inan ê weçinayişê mêrdeyi yan zi cayê cuyê xo çın o.[252] Piyê Şade keynayê xo zey yew "mılk" vineno goreyê hişê ey "cıniyi yenigüretış u yenirotış". "Mezgê ê de tena pere estbî. Waştêne çênaya xo bido jûyê dewlemendî.", u "Pîyê mi peren ra zaf hes keno. Pereyî ruhê ey ê. O nê firsendî destê xo ra nêremneno. Ez nêçara qebul bikeri."[253] Labelê Şade keynayêka bıaqıla a. A qayila mekteb bıwano; labelê yew het ra zi a zewac zey yew xelısiyayiş vinena u no mêrık reyde zewıciyena. "Ez endî wazena îta ra biremî şorî. Şorî hema kotî beno bibo."[254] Şade şıliye ra remana; labelê torge ay geno. Şade xoseriya xo yew camêrdi ra gena (piyê xo) pê destanê xo dana yewna camêrdi. Şade hetê camêrdê xo ra kuwayiş zi wena; labelê piyê ay vano: "Tawo nêbeno.

[248] Yildiz, "Edebîyatê Zazakî De Pêlê Femînîzmî: Analîzê Hîkayeyanê Hîkayenuştoxanê Cinîyan*"*, r. 231
[249] Topaç, *Menewşî*, r. 9.
[250] Topaç, *Menewşî,* r. 11.
[251] Yildiz, "Edebîyatê Zazakî De Pêlê Femînîzmî: Analîzê Hîkayeyanê Hîkayenuştoxanê Cinîyan", r. 231.
[252] Özaslan, m.n.v., r. 31.
[253] Asmin, *Zeman Sey Fekê Kardî bî*, r. 34.
[254] Asmin, *Zeman Sey Fekê Kardî bî*, r. 34.

Mêrdeyê aye dano piro kî ci ra hes keno kî"[255] Yeno vinayiş ke camêrdi cıniyan ser de xo sey wahar vineni derheqê cuyê inan de qereran geni, hukman dani, nêverdani cıniyi derheqê cuyê xo de qerari bigi. Hikaye de yew cıniya milê xo verê qeraranê piyê xo de naya ru aye veciyena ver. U no mılrunayış cuyê aye çarneno zından. Na hikaye edebiyatê Zazaki de statuyê cıniyan ê miyanê keyeyi mojneno ra. Destê nê cıniyan ra heqê perwerdeyi ameyo guretış u cuyê nê cıniyan bınê mefhumê "qederi" de seni biyo tarumar na hikaye de viniyeno.

Hikayeya **Poşmanîya Xase** de zi ma tadayê keyeyi vinêni ke na tada cuyê yew cıniye kerda ser u bın. Serqehremane Xase, pê zoriya keyeyê xo zeweciyena. Zewacêko bê eşq u bê heskerdış o. No zewac pancyes serri dewam keno; labelê no zewac seba aye u domananê aye zey yew cehenem bi. "Ti zana mi ê ra hes nêkerdênê. Înan bi zor ez daya ey. Ey cuye mi re kerde cehenem. Her roj dayêne mi ro. Roja ke medayêne mi ro, hewnê xo nêameyêne…"[256] Xase pê waştış u heskerdış mêrdeyê xo nêvicnaybi. Zewacêko bê heskerdış cuyê aye de dejanê pilan kena a. Na rewşe ameyoxê aye dı problemanê hina pilan ano meydan. Pancyes serri ra dıma mêrdeyê aye mıreno. Tayê wexti viyareno Xese, zerkuwena Bedri ri. Bedri aye reyde eleqadar beno. Na eleqa zaf şına weşa aye. Reya verinbi ke yew camêrd eleqa mojnaybi Xase ra u aye ra heskerdbi. Xase zi ey ra heskerdbi u ey ra bawer kerdbi. Labelê niyetê Bedri ciyay bi, çımê Bedri keyeyê ke piyê Xase ra mendbi o keye de bi. U Bedri mêrdeyê aye ra dahanê xırab veciyaybi. "Mi o dî mi talîxê xo yo sîya tayê bîn kerd sîya Mi keyeyê xo veşna. Mi adirê keyeyê xo dard we. Mi xişmode bîn ard xo û domananê xo ser. Ez newe xişmekî ra xelesîyaybîya ra, mi xişmode newe ard xo ser."[257] Xase qet nêameybi heskerdene yew rey ke yew camêrd ra tıkê elaqa di, va qey raşt a. Coka Xase xeta kerdbi. Na hikaye nişan dana ke cuyeko bêheskerdış u bêeleqayi cıniyan ser de seni yew tesiro neqatif vırazeno. U no tesiro neqatif beno sebebê qereranê şaşiyan u cuyê yew cıniye u domanan beno ser u bın. Xase teyna pê zerre xo nê; pê mal-mılkê xo u pê domananê xo zi yew bedelo pil dana.

Hikayeya **Fatma û Helga** de ma destpêk de eşqê Fatma u Adır vineni u nê yewbinan ra zaf heskeni u yewbinan reyde zewıciyeni. Labelê esıl hediseyi dıma vuriyayişê Adıri ra dest pê keno. Adır nêxebıtiyeno, Fatma hem kar gure keye kena, hem ewniyena domanan ra, hem zi dabareyê keye kena. Adır dıma zewaci ra zaf bedıliyeno u cıniya xo Fatma re zey yew xızımkar muamele keno "Erê Fatê! To qey îşligê mi utî nêkerdo! De hayde destê xo têwbide, lez bikir.

[255] Asmin, *Zeman Sey Fekê Kardî bî*, r. 35.
[256] Asmin, *Zeman Sey Fekê Kardî bî*, r. 43.
[257] Asmin, *Zeman Sey Fekê Kardî bî*, r. 44.

Ez şina sûke."[258] No meseleyê işligi hikayeya Guntaş Aldatmaz **Mêrdeyo Demokrat** de zi viyareno. Fatma hemê rolanê xo ye cınsiyê komelki ardên ca. "…aye çeketê ey tepişt, ey çeketê xo da xo ra xo ra, solê ey kerdî rast..."[259] Yeno vinayiş ke komelanê pederşhiyan de cıniyi hetanê kıncanê ke camêrdi danê xo ra heme çiyê keye ra mesul viniyêni. Na rewşe zi hişa "cıniyi gereka xızmetê camêrdi bıkero" keno meşru.[260]

Fatma çı wext çiyêk ra vengê xo bıvetên Adır vantên "Biewnî, mi meya uja haa! Senî ziwanê to bîyo derg. Ti sey dele zon kena…"[261] Fatma maya xo ra çi musaybi wına cuya xo dewam kerdên. Maya aye, aye ra vatbi "Camêrd çi vajo heqdar o. O camêrd o… Estûnê keyi yo. La maya aye wina zî vatbi, camêrd vay a cinî gol a. Bê cinî keye nêbeno."[262] Hişa "camêrd estunê keyeyî yo" na hikaye de rıjiyena. Wexto ke Adır şıbi Almanya, Fatma teyna keye u domananê xo reyde elegqedar bıbi. Çunki Fatma cıniya ke hêzdar a. Eger ma bıewni xoverdayişê aye ra Fatma endi bıbi estunê keyeyi xo.

Bê nê çiyan Bor, pê na hikaye bal ancena nê çiyan ser o zi: Eg cıniyi bıwazi bêcamêrdi eşkenî cuyê xo bıdomni; hem debareyê xo bıkero hem zi bıewni domananê xo re. Adır wexto ke şıbi Almanya u ey ra bı serran vengêk nêveciyaybi, Fatma bê Adır hina şabi. Çunki estbiyayiş u çinbiyayişê Adıri seba ey ferq nêkerdên, heta estbiyayişê ey dahani çetın bi seba Fatma. "Xora qayîl nêbîye ey ra xebere zî bivejîyo. Halê xo ra memnun bî. Sey verî hem gureyê keyeyî kerdên, hem gureyê teverî û ewnîyayênî qijanê xo. …aye qijê xo hetanî înke bêcamerdî kerdbî pîl…[263] Yew het ra zi hikaye de yew maya fedakare zi veciyena ver: Fatma seba domananê xo hemê nê zoriyi ancena sine. Nuştoğe, seba hemê cıniyan nê çiyan vana "…lakim cinîyê ma, qijkekîya xo ra musenê ke barê dinya wedarê."[264] Raşta zi no heqiqeto dej zafyer hikayeyan de esta. Zoriyê heyati, cuyê tıkê cıniyan de wextê biyayişê inan ra dest pê keno u heme cuyê inan de viniyeno.

Hikayeya Berfin Jêle **Zewez** de mewzuyê zewaci ca geno. Hikaye de baweriyê Gezale u Pelge zewac u camêrdan ra nêmendo. Embazê inan Çêkere zewecnayi ya u her wext seba zewaci inan ser de yew tada kena. Nê dı embazi zi nêwazeni bızewıci; çunki hetan nıka zewace ke inan biyi şahad peyniyê nê zewacan xırab qediyaybi coka nê dı cıniyi tersenê bızewıci u no

[258] Bor, e.n.v., r. 18.
[259] Bor, e.n.v., r. 19
[260] Özaslan, m.nv., r. 28.
[261] Bor, e.n.v., r. 19.
[262] Bor, e.n.v., r. 19.
[263] Bor, e.n.v., r. 23.
[264] Bor, e.n.v., r. 19.

ters hına yeno zıwan: “Uşşş… waa pile, iyêki zeweciyê se kerdo? To ke zonena, taê cuamerdi domani cênuyu caverdê, şiyê. Yi kêf u kelevetê xo derê, yê cênıyu ke ne halê xo halo ke weşiya xo. Weşiya. Wertê mıleti de itivarê cênıyu nê, oncia yê cuamerdunê nianeni esto.”[265] Hikaye de dı cıniyi ke nêwazeni bızewıci goreyê inan sebebê xo yê heqdari esti. Beno ke ê seba camêrdan ra xo pawıtış ezebiye tercih keni. Nuştoğe Jele, na reaksiyone zey yew çareya pawıtış diya. Çunki sistemê zewaci de camêrdi ewniyenê keyfê xo cıniyi zi hemeyê zori ancêni.

Hikayeya **Xelifa Be Henri ra** de yew zewaco bı usulanê verinan ra behs esto. Keyeyê Xelifa wazeni ke wa Xelifa Henri de bızewıciyo. Çunki Henri dewlemed o. Keyeyê Xalifa aye zey yew “mılk” zey yew “meta” vinêno u vera yew apartmani de aye zewecneno. Xalifa no mêrıki tewr nêşınasnena. Xelifa zey mılkokê yeno herinayiş u rotış o qey de viniyeno. Aye nêeşkena derheqê ameyoxê xo de qerar bıgero. “Ez hona no mordemeki nas nêkenune, sıma çıtur mı danê dey? Yinê ke mı ra vake Estembol de apartmanê nine estê, hal u waxtê xo hurênd dero. Qısmeto niyanen reyna çêverê insoni nêcıneneo, xo re şına xelişina…”[266] Bê zerre bıbo zi Xelifa Henri reyde zewıciyena. Zewacê Xelifa qet rojêk zi baş nêviyerena. Her wext heqeratan vinena. Bı vatışê Xelifa “Mı paskul pıro nêda hama qısmet roza Heqe paskul dano mıro.”[267] Zewacêko bêbextiyari ruhê Xalifa de her roj yew darb u dejanê xorinan ana meydan. Hikaye de cıniyi ke nêeşkenê derheqê cuya xo u ameyoxê xo de qerar bigeri inan ra behs esto.

Hikayeya **Çhepçiyo Koli** de zewaco ke yewna tewır veciyena verê wendoğan. Seke yeno zanayiş bı zafi cıniyi wexto ke keye ra yan zi mêrdeyê xo re hêrs bıbo keye terkneni şıni. Labelê na hikaye de eksê cı beno. Hikaye de mêrık, cıniya re beno hêrs keye terıkneno şıno keyeyê piyê xo. Cıniya ey kona dıma ey. Mêrık karêk nêkeno u bêhunerêk o. Cıniye ey xebıtiyena u pê emegê xo wazena ke xo re cayêko rınd de yew keye bıherını. Mêrık beno hêrs. Mabenê inan de mıneqeşa veciyena.

> “- Tı, mı nas nêkena, gune naê bızone, Cihangir de ke bon bıcêro, to caverdan.
>
> - Tı be serva xo kena? Hele, hele dema ke sona? Heq insoni sas mekero, nêzon ke tı ça hondê hêrsına, sebi?
>
> - Qesa mı, qesawa! Ez tım pêye qesa xo derune. Heta ke karkeri wayırê fabrikau, dewızi ke wayırê mal u mılk nêbi, variyetê dina mı rê heram o. Jü ke tı nêbo, nêbo mı dıma kuye bêre. Her çi zonena, peru nana pêser, ma ça qesa mı tede nêkena?”[268]

[265] Jêle, e.n.v., r. 60-61.
[266] Jêle, e.n.v., r. 66.
[267] Jêle, e.n.v., r. 66.
[268] Jêle, e.n.v., r. 87.

Mêrdeyê na cıniye qaşo heqanê karkeran paweno u nêwazeno ke cıniya ey pê emegê xo, xo re yew banê hol bıgero. Labelê cıniye vatêna ey nêkena u ey re sare nênona ru. U nê çiyan vana: "Çiyo ke tı vana, aqılkariye nia, nêzon ke bon hêrnaene emegdaru rê ça tomete bo."[269] Esasê xo de Jêle bı na qeseyan yew het ra çepçiyan zi rexne kena. Seke heqê çepçi u emegdaran çino ke ey bananê rından u holan de bıcuyi. Heta perêyê inan bıbo zi gereka inan şertanê xıraban de bıcuyi.

4.1.1.1. *Wesniti*

Adetê wesniti ewro bı zafi komeli ke hetê ekonomik u perwerde ra tepiya mendi inan de viniyeno. Wesniti zafyer komeli ke tede hişa camêrdi eraver şiyo u sistemê pederşahi esto tede xo ramojnena. Asya, Afriqa u Rojhelato Miyanin de wesniti zaf raviyera. Wesni hetê kelime ra yena no mena: Eger camêrdêk dı yan zi hirı u çar cıniyan de têdir bızewıciyayo her yew cını a bini ri bena wesni. Yani yew camêrd ke cıniya xo ya verin ser de yewna cıniye "biyaro" aye rê vani wesni. Na raştiye heyati, eseranê edebiyan de zi ca gureto. Edebiyatê Zazaki de zi tıke hikayeyan dı mewzuyê wesniti esto.

Hikayeya Pınar Yıldız **Şîyayîşi** de serqehremana hikaye, emrê xo ya şiyesin de Ferzende reyde zewıciyena. Ferzende emrê piyê aye de ro u zewıcnaye yo. A şına ser wesni. A u wesniya aye piya pê Ferzende yew keye de cuyêni. Cıniya vêrin ra domanan nêbiyeni. Coka Ferzende reya dıyın zewıciyeno u cıniya dıyın ra hewt laji u yew zi keynayê ey beni. Cıniya dıyın, no kar zey yew wezife vinena u pêyser domanan ardış seba aye yew xurur o u aye wazena ke humarê domanani aye hina zaf bo, na rewşe zaf şiyen weşa aye çunki goreyê aye a "ocağê mêrdeyê xo şen kerdên." Goreyê komelanê pederşahiyan na cıniye wezifeya xo ardibi ca. Komelanê pederşahiyan de kamci cını domananê lajan bıyaro dınya a bena xanıma keyeyi u verê wesiniya xo de tı vana qey yew hemberi qezenç kerda. No zi mocneno ra ke cıniyi bınê otoriteyê camêrdan de seni biyi rakibê yewbinan. Wesniya na cıniye zi na rewşa qebul kerdbi u na keye de cuyê xo dewam kerdên. Na wesniye, domani ke cıniya dıyın ra yi inan reyde zi zey domananê xo eleqedar bena. Çunki aye qet nêbıbi maye. Seke nê domani ê aye bi. Hikaye de na wesniye tımotım bêvengiya xo yeno zıwan, sebebê cı zi beno ke domanan nêardışbi. Bınê na barê gırani de mendıbi. Coka a her wext bêvengbi u qederê xo ra mıl naybi ru.

[269] Jêle, e.n.v., r. 88.

Hikayeya **Cemîla** de problemê nêardışê domananê lajan u wesniti veciyena ver. Cemila cıniya Şexmusiyi ê yewın a. U inan rê domanê laji nêbiyeni. Coka Şexmusi Gulizare reyde zewıciyaybi. Wexto ke Cemila keynayê hewtıne ardbi dınya Şexmusi pê tesirê derdolmayê xo u tadayê komeli qerar da bi ke reya dıyın bızewıci.

> "Wa nameyê qeçeke Hîcrane biba! Ez do êdî yew cinîya bigêra. Şexmûsî xebere daye derû dormeyê xo ke seba domananê lajan reyna bizewicîyo. Kes bi nê qerarê ey şaş nêmend. Seke vajê ti erey zî mendî. Cinîyanê ke Cemîla ra hes nêkerdêne zereyê xo de va Oxeyş!"[270]

Tiya de cıniyi zey yew "mılk" viniyayi. Zihniyetê "cıniyi yeniguretiş u yenicaverdayiş" esta. Vısturiya Cemila zi na rewşe ver de Cemila ra heqeretan kerdên "… Herê Cemê! Herê Cemîla Xanim!... erdê na dinya ser o heta ke Şêxmûsê mi de gan est bo, Homa qewet bido mîyaneyê ey, o do wesnî bîyaro to ser."[271] Lajê Cemila nêbiyen. Coka vısturiya aye, aye re heqeretan kerdên. Seke no yew kêmasi bi u problem aye de bi. Komelanê pederşahiyan de cıniyi ke inan re laji nêbeni, nê cıniyi miyanê komel de bêqıymet viniyêni. U komelanê pederşahiyan dı, ha cıni bena ha camêrd bena, na rewşe zey yew kêmasi vinêni. U verê na rewşe de wazenê ke camêrd reyna bizewıci. Hikaye de nê çiyi zi pê destê cıniyan yeno kerdış. Mesela hikaye de pirika Reyhane u cıniyanê binan zi vani gereka Şêxmusi reyna bızewıciyo. Gereka neslê Şexmusi dewam bıbo. Seba nê çiyan heqê camêrdan esto ke reyna bızewıci. Pırika Reyhane Şêxmusi re nê çiyan vana: "Ti zî êdî çareyê sereyê xo ra biewni! To çi qina Cemîla tepişta?..."[272] Cıniyi bini zi miyanê xo de qıseykeni: "Kam herinda ey de bibiyêne nika des rey zewicîyay bî."[273] Nê cıniyi pê hişê pederşahi biyi pil. Cıniya dıyın Gulizare, zey xelaskarê Şexmusi viniyeno. Cemila u Gulizare wesniyê yewbinani u bênatê inan de her wext yew hemberi u hesudi esta u na rewşe domananê inan ser de zi tesir kerna. Zey hikayeya **Şîyayîş** na hikaye de zi wesni (Gulizare) bêvengiyê xo ameyo zıwan. "Veng-vengê domanan, şingînîya koçikanê çay, hêrsê Cemîla, bêvengîya Gulîzare…"[274] Gulizare bınê barê cıniya viya biyayişi de xo kêm vinena. Çunki Gulizare yew cıniya viya bi u seba aye nê çiyan ameyni qıseykedış: "Ti nêeşkaya yew mêrdeyî de bivîyarna. No serevde heme cuya Gulîzare de cayêko sereke de bî."[275] Cemila xo, Gulizare ra pil diyêni u na rewşe Gulizare seba ey yew fırsend bi. Her pêrodayişê xo de no

[270] Yildiz, e.n.v., r. 84.
[271] Yildiz, e.n.v., r. 84.
[272] Yildiz, e.n.v., r. 82.
[273] Yildiz, e.n.v., r. 83.
[274] Yildiz, e.n.v., r. 89.
[275] Yildiz, e.n.v., r. 85.

serevdeyan kerdên. Çunki zewacê Şexmusi u Gulizare seba Cemila problemê ke gırdi bi u "xururê aye yê cinîtî derbêka pîl girewtbî."[276]

4.1.1.2. *Cıniyi Viyayi*

Komelanê pederşahiyan u tradisyonelan de cıniyi zey yew şexso xoser nêviniyeni. Bı taybeti barê cıniyanê viyayan hina gıran o. Na rewşe miyanê komeli de bena mewzuyêko gıran. Sistemê pederşayi de cıniya viya endi bena "mılkê" keyeyê vıstewreyi yan zi zey yew "mesulê namusi" viniyeni. Nuştoğê cıniyi, hikayeyanê xo de nê realiteyi geni dest. Cıniya viya miyanê qanunanê toreyan u qedexeyan de çı zori ancena u seni yew reaksiyon mojnena, no qısım dı ramojniyayo. Hikayeyi ke bınê no sernuşteyi de analiz biyi, tiya de viniyeno ke na rewşe teyna yew tadaya fizyolojik niya; zafyer yew tadaya psikolojiki ya. Eğleb vateyê "şar vano se" yew ters vırazeno u no ters zi ruhanê cıniyan ser o tesirêko menfi virazeno.

Hikayeya **Gule Bîye Bêvengîye** de keyeyê Gule bê waştışê aye, aye "danê" yew mêrıki. Keyeyê aye derheqê ameyoxê aye de qerari da bi. "Nika ez bizewicî, nika zere de qedera mi ser o qese kenê. Kes mi re çîyê pers nêkeno? Nêvanê ka ez wazena yan nêwazena?"[277] Destpêk de Gule verê no weziyet de vındena; labelê maya aye eksê cı fikiriyena u bênatê inan de nê diyalog bal ancena:

> "- Destê ma ra çîyê nêno Gula mi. Qedera ma pêrune sey jumîni ya. Heqê ma çin o, ma derheqê xo de qerar bidîme. Na qedera ma wa. Ma nêçar îme ke razî bîme. Qedere de çi nusîyayo ma ê vînenîme.
> - Çi qedera dayê? Ti qalê kamcîn qedere kena? Qedera ke bi destanê çend camêrdanê pîran êna nusnayene, ne?"[278]

Maya Gule, goreyê qeyideyanê sistemê pederşahiyan cuyena, verê qereranê camêrdan de venga xo nêvecena u mılê xo nana ru. Qedere ra bena razi. Gule destpêk de qebul nêkero zi peyni de no mêrık reyde zewıciyena u serrek viyarena ke mêrdeyê aye qezayêk de mıreno. U goreyê toreyanê inan Gule bırayê ey Ali reyde zewıciyena. Tiya de zi mewzuyê namusi u cıniya viyayi veciyena ver.

> "Vistewreyê Gule înan meyît da we peyê cu qet nêşi cayêk. Verê xo da çeyê Gule. Gule îndî bîbî vîyaye. Nêbîyenê Gule tenê bi xo nêşikîyayêne bimano. Eke a têna bi xo bimano, beno ke şoro bibo cinîya şarî. Ya kî şar aye ser o nata bota qesê bikero. A namusa çeyê înan bîye. Be ê halê xo verdene nêbîyene."[279]

---

[276] Yildiz, e.n.v., r. 85.
[277] Asmin, *Zeman Sey Fekê Kardî bî*, r. 53.
[278] Asmin, *Zeman Sey Fekê Kardî bî*, r. 54.
[279] Asmin, *Zeman Sey Fekê Kardî bî*, r. 57.

Yeno vinayiş ke komelanê pederşahiyan de cıniyi zey "mıklê camêrdan" viniyêni. Cıniyi ke reyek zewıcıyayi endi beni "mılkê keyeyê vıstewre"yê xo. Ê vaci se wına beno. Na hikaye de Gule zey yew kes nêhesıbiyena a nêeşkena derheqê amayoxe xo de qerar bıgera. Verêcu piyê aye, dıma vistewreyê aye derheqê cuye aye de qereri geno. Miyanê komeli de cıniyi viyayi nêeşkeni teyna bıcuyi. Bê inan hikaye de bal anciyena veyveyanê neweyan ser o zi.

> "Gule veyva newîye bîye. Nêşikîyêne bi cematî ra werd biwero. Şerm bî. Vistewre û vistirîya xo ra qesê kerdene şerm bî. Bi vengo berz qesê kerdene şerm bî. Mîyanê cematî de mêrdeyê xo ra qesê kerdene, nîyadayene şerm bî. Şerm şerm şerm!... Şermê Gule zafî bî. Gereke Gule her gama xo zaf bi baldarî bieştene. Tenê xizmet kerdiş şerm nêbî. Çiqas xizmet bikerdêne hende rind bî."[280]

Na hikaye de Gule veyva newe ya u komelanê pederşahiyan de cayê veyveyanê neweyan koti de ro ramojniyeno. Veyveyê neweyi zey yew xızımkar viniyêni. Gulê zey hew xızımkar muamele vinena. Xızmete ra teber aye ra çiyek nêpawiyeno. Esasê xo de rituelê "şermi" vengê cıniyan, iradeyê inan u estbiyayişê inan re darbêka pil a. Çunki no fehm de cıniyi zey yew şexıs nêviniyêni. Leş u amayoğe Gule deste piyê aye ra veciyeno kuweno bındestê vıstewreyê aye.

Hikayeya Jêle **Di Zerri Jü Esq ra Vêsenê** de sareyê serqehremane Rame ra yew zewac viyarto. Maya aye na rewşe her wext ana vere aye. "Cigera mı haydarê xo vınde, tı cêniya viawa mılet vineno raştiye ke vazê rınd, jü ke des tenu nanê ser husku soynenê ra to." [281] Maya Rame vatvateyanê şari ra tersena u wazena ke no tewır keynayê xo bıpawo. A, bêxtiyariya keynaya xo nêfikıriyena qesewatê aye "şar vano se" yo. Labelê Rame verê şiretanê maya xo de vındena. Çunki a cıniyêka sareberz a her çi zey xo kena. "Daê Heq kena hata key serva mıleti weşiya xo bırami?... Jê vatena xo weşiye ramıtene cênıyu rê tometa, çıko?"[282] Komelanê pederşahiyan de gereka cıniyi viyayi, gorêyê cıniyanê binan bınênê xo re diqet bıkeri. Çunki na rewşe seba vatvate kerdışi, mewzuyêko zaf munasib o u "namusê cıniyan" ser o qıseykerdış her wext zaf rehet u asan biyo. Jelê na hikaye de pê Rame mocnena ke cıniyi qederê xo teslimê vatvateyanê şari nêkeni.

[280] Asmin, *Zeman Sey Fekê Kardî bî*, r. 55
[281] Jêle, e.n.v., r. 38.
[282] Jêle, e.n.v., r. 38.

4.1.1.3. *Problemê Bekareti*

Wexto ke problemê "bekareti" ra behs beno camêrdan ra ziyed cinseliya cıniyan yena aqılan. Bekareti her çıqas seba her dı cinsan bıbo zi; komelanê pederşahiyan de seke mesul u mehfuzê "bekareti" teyna cıni yi. [283] No zi dırıtiya komelanê wınayiyan ramojneno.

Edebiyatê Zazaki de nuştoğanê cıniyan bınê dezgeyê zewaci de problemê "bekareti" ra zi behs kerdo. Fehmê namusi, ê komelanê urfi u pederşahiyan de bı taybet leşa cıniyan ser o xo mojneno ra. Nê komelan de mefhumê namusi, zey barêko gıran, teyna mılê cıniyan ser o runiyayo u mesuliyetê pawıtişê ey zi teyna cıniyan ri mendo. Tiya de meseleya esas na ya: Cıniyi serê leşa xo de waharê yew qal niya. Komelanê pederşahiyan de fehmê "verê zewaci de teselê bekareti" yan zi sêrsıbayê şewa veyveyi de waştışê "çarşefa bı guynin" esto. No fehm cıniyan zey yew keso ke xoser nêvineno; aye keno zey yew "mılk" ke herkes ser o inan de heqi idia keno. Na tada u eziyet teyna komeli ke peyde mendi u tede fehmê pederşahi esto de çino; rey-rey komelanê modern u zanayan de zi no problem xo ramojneno. Nê sebeban ra zafyer nuştoğê cıniyi hikayeyanê xo de cıniyan ser de tesirê "problemê bekareti" ra behs keni.

Hikayeya **Tersê Zewacî** de serqehremane yew cıniya bêname bi. Na cıniye esasê xo de cıniyi ke bınê tabuyanê komeli de pê ters cuyêni, hemeyê inan temsil keni. Hikaye de dı nuqtayi zaf muhimi veciyêni ver ke nê: mewzuyê "bekareti' u "çarşefa bı guynin" a. Hikaye de yew cıni u camêrd esti u nê nişankerde yi. Camêrd wazeno ke seba teselê bekareti cıniye bero doxtore. Cıniye verêcu nêwazo zi peyni de qebul kena. Nê şıni yew doxtora cıni het. Doxtore vana:

> "Şima çikê yewbînî yê? Ey va 'Ma waştîyê yewbînî mê.' Va 'Seba kurtaj ameyê?' Mi xo ver de nîyada, ey va 'Nê, ma nêzdî de zewicînîme, ma va reyê şîme kontrol.' Doktor va 'Ê rind, rind kerdo.' Ey ra va 'Pekî ti şîya kontrol?' Ey va 'Nê, yê mi lazim nîyo.' Doktore va 'Temam mi derdê to fam kerd, ti kî înan ra ya, ti vanî zarê nayê esto çin o, domanan ana yan nêana.' Ey va 'Wilay to derdê mi mi ra rehetêr va. Derdê mi eynî winî yo.' "[284]

Bekaret, hetê komeli ra teyna cıniyan ser de zey yew mesuliyet viniyayo u teyna cıniyi biyi sembolê namusi. Labelê seba camêrdan na rewşe wına niyo u mewzuyê bekareti camêrdan

[283] Özüm Dincer, *Namus ve Bekaret: Kuşaklar Arasında Değişen Ne? İki Kuşaktan Kadınların Cinsellik Algıları,* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı, Yüksek Lisan Tezi, Ankara, 2007, r. 52-53

[284] Guntaş Aldatmaz, *Pîyê Mi Kemane Cinitêne,* r. 82.

de problemêk nêano meydan u yew cezayê cı zi çin o.[285] Meseleya "çarşefa bı guynin" de camêrdi bedenê cıniyan ser ra iqtidarê xo mojneni.

> "Şewa bîne qet şansê mi çin bî ke ez îtîraz bikî. Axirê bi zar û zehmet bî. Gonî sey deryayî ameye, barê na dinya û dare mi ser ra ame war, ez bîya vayverik, bîya sey perra mîlçike. Mi bi keyf çarşefe daye arê û daye vistewrîya xo, her kes zerrîweş bî. Malimê ma kî bi edayade muzafere vejîya teber, şî, çike êdî camêrdîya xo îspat kerd bî."[286]

Komelanê pederşahiyan de camêrdi, zewacanê xo de pê "çarşefa bı guynin" camêrdiyê xo ıspat keni. Seba camêrdan na rewşe yew meseleya xurur u quwet a. Heto bin ra viniyeno ke camêrdi, ha moderni beni ha klasiki beni ha waharê yew meslegi beni ferq nêkeno, her wext ser cıniyan de xo zey yew wahar vinêni. Derheqê leş u cuyê cıniyan de hukman dani u no heq xo de vinêni. Bê inan hikaye de yewna rewşe bala wendoğan ancena ke na zi paştdayişê cıniyan a. Wexto ke camêrd seba teselê bekareti cıniye beno doxtore het, doxtore na rewşe qebul nêkena u reaksiyonêk dana melımi ri. Doxtore cıgiriyena "Heyfê to ke to na kêneke, no sebeb ra girewta ameyî tîya. Heyf ke ma domananê xo danîme merdimanê sey to dest. Ez merax kena, şima nê domanan çitur perwerde kenê?..."[287] vana u cıniye muayene nêkena. Tiya de mabenê doxtore u cıniye de yew paştdayişi viniyeno. Peyniyê hikaye de zi serqehremane verê şidetanê mêrdeyê xo de nêweşxane de manena. Nêweşxane de serebutê xo yew doxtore bine re qıseykena. Na doxtore zi aye ra hetkari kena u taye pereyi zi dana cı. Cıniye remena şına. "Seke aseno na hîkaye de zî qehremane ancax bi remayîşî hemverê nê sîstemî de çareyêk vînena û reaksîyonêk mojnena ra."[288]

Hikayeya **Qatê Pancinî, Dayîre 34**i de yew zewaco neweyi ra behs esto. Şewa veyveyi de bênateyê veyve u zama de muneqaşeyê "bekareti" veciyeno. Zama Mehmet, cıniya xo re bawer nêkeno. "Mi ra rast vaje! Yanî ez çi zana beno ke ciwanî, naşîtî, la tena mi ra rast vaje, key, kamî reyde?"[289] Veyva newe sondan wanena; labelê Mehmeti bawer nêkeno. A şewe Memedi pê zori zey yew tecawuzi cınaya xo reyde piya beno. Na hikaye de zi yeno vinayiş camêrd quwet u iqdidarê xo leşa cıniye ser o ispat keno. "Badê ê 'şabîyayîşê' verênî qaşo a nêwaza zî çend reyî zî ê bi zorê zamayî 'têreyde bîbî.' Her hewe de wajî û qîrîya aye bîye ke vatêne 'Canê mi dejeno!'..."[290] Miyanê dezgeyê zewaci de camêrdi leşa cıniyan ser de her tewır

[285] Özaslan, m.n.v., r. 28.
[286] Guntaş Aldatmaz, *Pîyê Mi Kemane Cinitêne,* r. 83.
[287] Guntaş Aldatmaz, *Pîyê Mi Kemane Cinitêne,* r. 82.
[288] Yildiz, "Edebîyatê Zazakî De Pêlê Femînîzmî: Analîzê Hîkayeyanê Hîkayenuştoxanê Cinîyan", r. 226.
[289] Yıldız, e.n.v., r. 160.
[290] Yıldız, e.n.v., r. 167.

heqi xo de vineno. Tiya de his u nêwaştışê cıniyan muhim niyo. Memedi leşa cıniya xo zey "mılkê" xo vineno. O eşkeno her tewır şidet zorbati aye re bıkero. "Çunki endi nê zewecnayi bi!"

4.1.2. Keynayi u Problemi İnan

Ewro dınya u welatê ma de problemi ke veciyêni verê keynayan bı taybeti problemê şexsiyi yan zi tesadufi niyi. Nê problemi, rıdê baweri, cuy, debar, perwerde, kultur u awaniyê komeli usb. ra viraziyêni. Zafyer qural u qaydeyê baweri, urfi, komeli u kulturi şekıl dani cuyê keynayan. Bı taybeti komelê pederşahiyi hina zaf şekıl dani cuyê keynayan. Çunki komelanê wınayiyan de keynayi zey yew şexısi nêviniyêni. Miyanê cuy u heyat de zaf heq u huquqê inan çino. Heta roja biyayişê inan, zey yew roja siya viniyeno. Na çarçewa de hikayeyi ke miyanê na xebate de ca geni, nê hikayeyi hetê keynayan u problemanê inan ser o analiz biyi. Nê hikayeyan de zafyer nê mewzuyi xo ramocnêni: keynayi ke hema roja biyayişê xo de zey yew problem viniyêni, keynayi ke heqê wendışi destê inan ra ameyo guretışi, keynayi ke hema serran ra qıj i u pê zori "diyêni mêrdeyi", keynayi ke zey yew "mılk" viniyêni u seba qalın "diyêni" camêrdanê pilan, keynayi ke hetê fiziki, psikolojik u xırabi ra şidet diyo, keynayi ki bınê pi, mêrde, bira yan zi keyeyanê xo ra tada vinêni usb. Viniyeno ke problemê tıkê cıniyan qıjtiya inan ra dest pê keno. Labelê reyna zi verê hendê çiyanê negatifan de viniyeno ke çend hikayeyan de keynayanê hêzdar, hişyar, zıxm, bêters u pê iradeyê xu hereket keni zi esti. Nê keynayi qederêko komel ardo inan ver, o qeder qebulnêkeni. U verê zulmê hişê pederşahi de sare wedareni.

Topaç, hikayeya **Perrê Pîyî** de yew keynaya bêpi u meraqın arda çıman ver. Dınyayê xeyalanê na keyna zaf hira yo u fıkıriyayişanê aye de sinorêk çin o. Çunki a xo bı xo persan persena u cewabanê nê persan zi dana. Na keyna heme bêçınanê xoreyde tek bı tek qıseykena.

> "…Beçikê mi dejenê u heme beçikê mi ameyî ziwan u qisey kene. Gelo kamî ra qiseykerdiş musayê? Maya mi her waxt mi ra vana 'Zaf qisey meke. Kênayan rê zaf qiseykerdiş rind nîyo.' Heywax! Maya mi na rey heqdar a. To dî? Nê bêçikî kesîn mi ra musayê. Çeneyê mi nêvindeno ke. Ez vana qey ez semede qiseykerdene ameya rîyê dinya…"[291]

Sebebê pê beçıkanê xo reyde qıseykerdışê na keyna, beno ke qıjtiyê aye ra yeno. Çunki maya aye, aye ra zey derheqê fehmê "keynayi zaf qıseynêkeni, eyb o" de şireti dabi. Komelenê pederşahiyan de keynayan ser de rolanê cınsiyi ê komeli, reyna hetê cıniyan ser o awan biyo.

[291] Topaç, *Bero Sûr*, r. 6.

U misalê na hikaye de tesirê na rewşe serqehreman ser de seni ameyo meydan viniyeno. Çunki waxtanê verinan de qıseykerdışê keynayan u cıniyan eyb bi. Gereka cıniyi u keynayi verê çiyek de vengê xo nivetên u her çi ra sareyê xo ronaynên. Maya aye, pê na usule beno ke heyatê raştıkın de vengê keynaya xo bırnayo. Labelê na keyna verê şiretanê u qeydeyanê maya xo de pê beçıkanê xo sarewedarena u zereya xo de bêveng nêmanena. Topaç, pê na hikaye nişan dana ke; vengê keynayi her çiqas bı qeyideyanê pederşahiyan biyer bırnayiş zi, dınyayê inan ê zerreyi de veng her wext beno berz.

Hikayeya **Kênayî** de mewzu, nêwaştışê domananê keynan ser o yo. Heşt keynayi Usıvi esti. Na hikaye de çiyo ke bal wendoğan anceno, keynayi Usıvi ey ra tersêni. Mesela nê rêzan de tersê keynayan zaf eşkera viniyeno. "Mele tersanver vengê xo rind kerd şenik, va…"[292], "Domananê ey verê berî de kay kerdêne. Senî ke pîye xo dî pêro sey leyîranê kergan şî u bine dare de ameyî pêser…"[293], "Domanê ey sîya gozêre de ameybî pêser u pêrune bêveng qayîtê pîyê xo kerdêne..."[294] Usıv keynayanê xo ser de yew hukum nayo ru. Keynayi ey bêveng i, qerekterê keynayan ser de tesirê piyan zaf gırd o. Qerekterê Usıvi, temsilê hukımdariyê camêrdan o. O keynayanê xo ra hesnêkeno u o keynayi xo tımotım bınê yew tersi de kerdi pil. Keynayi ey zey "leyiranê kergan" mojniyayi. Yeno zanayiş ke mehlukatê qıckeki nêeşkeni xo bıpawi, bêçare u bêhêz i. Na hikaye de keynayi Usıvi zi wına teswir biyi. Topaç, hikayeya **Perrê Pîyî** de yew keynaya bı cesur ardbi verê ma. Labelê na hikaye de keynayi tersê piyê xo ver de nêşkenê vengê xo zi veci. Nê keynayi bınê siya piyê xo de mendi. Tiya ra zi fambeno ke bêvengiya tıkê cıniyan qıjtiyê inan ra dest pê keno.

Hikayeya **Têduştîye** de dı qarekteri cıniyi esti. Nê cıniyi tezatê yewbini yi. Fate, çiyo ke cuyena nê çiyan sare xo de ana bena. Labelê maya aye, cuya xo de her çi qebul kerda u bınê bandura camerdan de cuye xo domaya. "Topaç ge-gani zî cuya nê mayanê 'klasîkanê' ke mecbûr mendê ke bibê 'pawitoxê nê sîstemê pederşahî' mojnena ra."[295] "Maya kêneke fikre xo de nerkî ya. Qet cayê xo yê komelki pers nêkena. Aye cayê xo qebul kerdo u kênaya xo rê zi musnena."[296] Hikaye yew diyalog ser o awan biya. No diyalog ra zi fambena ke Fate, verê camerdan de têduşti wazena. Labelê no waziyet nêşına weşa maya aye. Çunki maya Fate goreyê qaydeyanê pederşahi biya pil u o qeyde musawa. Na hikaye de zi keynayan ser de tesirê

[292] Topaç, *Bero Sûr*, r. 17.
[293] Topaç, *Bero Sûr*, r. 18.
[294] Topaç, *Bero Sûr*, r. 18.
[295] Yildiz, *"Edebîyatê Zazakî De Pêlê Femînîzmî: Analîzê Hîkayeyanê Hîkayenuştoxanê Cinîyan",* r. 229
[296] Acar, m.n.v., r. 12.

qeyideyanê komelanê pederşahiyan u ê mayan viniyeno. Çunki maya Fate, zey pawutoğê qeydeyanê komeli mojniyayo.

Hikayeya Guntaş Aldatmaz **Almancî** de travmayanê yew keynaya qıje ra behs esto. Nameyê na keyna Eze ya. Piyê Eze, a hema domana çar-panc serri bi ke şı bi Almanya u reya dıyın zeweciya bi. No weziyet maya aya ser dı yew tesiro negatif vırazeno u maya aye keye terıknena şona u aye ra reyna xeberêk nêveciyeno. Şiyayişê maya Eze, aye ser de yew travma vırazeno. No tablo, mojneno ke barkerdış, cêrabiyayişê yew pi u may u parçebiyayişê yew keye psikolojiyê domanan seni xırab keni.[297] Şiyayişê maya Eze, aye zaf qehırneno. "A roje ra tepîya vengê erebeyî ke ame, mi goşê xo girewtî û qet boyax nenuganê xo re nêkerd ke maya mi belkî mi ef bikero."[298] Çunki a cıniya Almanci ke piyê Eze reyde zewıciya bi, rojêk boyaxê suri nabi nenguyanê Eze ra, maya Eze aye ra zaf bıbi hêrs u cıgıriya bi. Coka Eze xo bı xo sucdar diyen. Aye vatên qey maya aye no sebeb ra inan terıkanabi u şibi. A roj ra tepiya Eze soz da bi ke reyna nenguyanê xo boyax nêkerd.

Hikayeya **Serekirî** de serqehremane Gule ya. Gule, wexto ke ame dınya piyê aye vano qey laj o u nameyê aye nano Memi. Gulê bı serran pê na name cuyê xo domnayo, heta ke yew bırayê aye beno. Bırayê aye Mem ke yeno dınya hewayê keye vuriyeno. "Keyê ma de êdî her kes mesud û bextîyar bî. Edî Memê ma yo rastkên bîbî. Bi bîyayîşê Memî keyê ma de statuyê her kesî vurîya… Ez resta nameyê xo ye rastkênî…"[299] Hikaye de biyayişê domananê keynayan u lajekan ra dıma atmosferê keye dı yew ferq yeno meydan. Nuştoğe, na hikaye de bal ancena nê çiyan ser o zi: Welıdinayişê cını ra dıma eg yew keyna ameya dınya miyanê şari dı nê çiyi yenê qıseykerdışi.

> "- Tey bellî bî, vêreyê xo tîk bî.
>
> - Rîyê xo kî bîbî qefçil, hewî estibî dormeyê çiman, bîbî milametê.
>
> - Maya xo kî des kênekî têdima ardî, dima lajekêdo xo bî
>
> - Tersa mi, na kî şîya re maya xo.
>
> - Hîna genc a teba nêbeno."[300]

Nuştoğe, pê nê qıseyanê şari, nişan dana ke cıniyan ser de tadayê komel seni zaf o. "Rîyê xo kî bîbî qefçil" pê na vate viniyeno ke cıniyi ke qıcanê keynayan re hemli yi ê hetê şari ra

[297] Akman, *Modern Zaza Hikayeciliği I*, r. 386.
[298] Guntaş Aldatmaz, *Pîyê Mi Kemane Cinitêne,* r. 54.
[299] Guntaş Aldatmaz, *Pîyê Mi Kemane Cinitêne,* 59.
[300] Guntaş Aldatmaz, *Pîyê Mi Kemane Cinitêne,* r. 55.

"xıravın" viniyeni. Komel de nê fıkır u fehmi zaf u vıla yi. Nê çiyan ra fambeno ke keynayi hema nêameyi dınya pê nê fehm u qıseyan dınyayê inan bena teng. Miyane keye de u dewe de yew hewayê şini, yew bêvengi u bêbextiyari bena vıla. Maya Gule ke yew laj ana dınya hewayê keye bedıliyeno: "…pîyê mi bi şaşîye û bi keyf cêb de çiqas ke pereyî estê, day bi ci. Dêka mi desinde cilade rindeke kerde hazir, maya mi kerde orteyê cile…"[301] Na rewşe nişan dano ke miyanê şari de mabenê biyayişê keyna u lajan dı ferq esto. Yew keyna ke ame dınya hewayê şin u bêbextiyari xo mojneno tı vana qey çiyedo zaf xırab biyo. Labelê eksê keynayan laji goreyê keynayan waharê şansi yi u nesibdar i. Bê inan çiyo ke bala wendoğan anceno; Piyê Gule wazeno ke keynaya xo ya 15 serri bıdo yew o mêrıko 30 serriyi. No mêrık, mêrikêko maldar o. Coka piyê Gule waştên ke keynayê xo bıdo no mêrıki. Gule zey yew insan nê; zey yew "mılk" viniyeno. Seba piyê Gule, Gule endi bıbi yew wesıtaya debari. Labelê Gule vateyê piyê xo nêkena. Gule na rewşe qebul nêkena u keye ra remena şına. Na hikaye dı, verê hukmê piyê xo u qederê xo dı yew sarewedarıtış esto. Gule nêbena qurbanê qeraranê piyê xo, a waharê iradeya xo ya, qasê waştış u iradeyê xo hereket kena.

Hikayeya **Heqî Vengê Mi Nêheşna** de zulmê yew pi, cêrabiyayiş, parçebiyayişê yew keye esto. Nê hediseyi, cuyê domanan ser o seni tesir keni u cuyê keynayan seni keni ser u bın hikaye de veciyana ver. Serqehremana hikaye yew keyna ya. Yew şewa tari dı, bavalığê na keyna Ap Hesi, aye re tecawuz keno. Keyna wazena ke destê ey ra xo bıxelısno u qirena. Ap Hesi fekê aye pê destê xo qefelneno u aye tehdit keno. Vano: "Nika ti çayê zirçena, kamî to rê se kerdo, nika ke kes bêro ti ci ra se vana? Teba şêro goşê maya to, ti zana halê ma se beno? O wext ez hem aye kişena hem kî to kişena!"[302] Keyna zaf tersena, vengê xo nêvecena. Yew het ra zi bınê tesirê nê tehdidanê Ap Hesi reyde manena u kuwena qesewatanê derdolmaleyê xo u ê şari:

> "Ez ke biçîkî, waya mi ke rawurzo bêro, ez aye ra se vana? Cîranî ke pêhesîyê bêrê, ez înan ra se vana? Maya mi kî pêhesîyo ez aye rê se îzeh kena? No qise, qiseyê îzahkerdişî nêbî. Seke Ezrayîl kewto qilixê ap Hesî ameyo ruhê mi gêno."[303]

Tiya dı hem hetê cısni ra hem zi hetê psikoliji ra şidet esto. Seke suçdar keyna ya. Halbuki a meğdurê nê şiddetana. Labelê a xo suçdar vinena. Tiya ra zi fambeno ke insani ke hişa pederşahi ser o hereket keni u ewniyeni dınya ra miyanê cematê inan de "namus" teyna cıniyan ser hetê mınasebetanê cinsiyan ra terif beno. Labelê gereka namus, hına yew menaya

[301] Guntaş Aldatmaz, *Pîyê Mi Kemane Cinitêne,* r. 59.
[302] Guntaş Aldatmaz, *Pîyê Mi Kemane Cinitêne,* r. 66.
[303] Guntaş Aldatmaz, *Pîyê Mi Kemane Cinitêne,* r. 66.

teng dı nêşıxuliyayo. Ca, wext u şartan gore şexsiyet, heysiyet, usul u wayrıvecayişê çiyanê meşruyan zi yew tewır namus o. Eger namus, teyna gureyanê xıraban ser o terif bıbo. Gureyo xırab, cını zi bıkero xırab o.

Jêle zi hikayeya xo **Ax Ejma** de tacizê yew bavaliğa ra behs kerdo. Hikaye de seba bêimkaniya ekonomi ra yew maye, keynaya xo dana yewna keyeyi. Nameyê na keyna Ejma ya. Ejma çı wext cıniya Umer keye de nêbiye hetê ey ra istismar bena. "Cênıye ke çê de nêbîye naê zaf keno tazız. Sat rê cêno vırara xo cızık u qalçu gıvısneno ge ki wazeno phaç kero. Ejma dest de rezefina, bervena..."[304] Nuştoğe, na sehneyêka gırane u travmatike, raşta-raşt pê reaksiyonê Ejma yê bedeni u ruhi, (lerzayiş u bervayiş) nişan dana. Bı no qeyde Jêle şideto ke peyeyê dêsanê nêasayoğan de nımıtki mendo inan ana verê çıman. U fıkrê bavalığê aye wınayo: "Meyva insoni ke reste, sıfte gune eve xo tham kero."[305] No vateyo xırab mojneno ke Umer leşa Ejma ser de xo zey yew "wahar" vineno. U cımanayişê "fêki ya resaye" ra zi fambeno ke Umer xo heqdar vineno. No femz zi riyê sistemê pederşahi yo tew xırab u pis mojneno ra. Peyniye de Ejma verê tada u istismarê bavalığê xo de zewac zey yew xelas vinena u zewıciyena. Labelê zewacê aye zi aye nêxelesnena. Çunki zewacê aye de zi problemanê zaf gıranan beno. Ejma bı serran bınê travmayanê gıranan de cuyena u nê hediseyi hemeyê cuya aye u ameyoğe aye kena ser u bın.

Hikayeya Şeyda Asmin **Pukeleka Peyêne** de mewzu, problemê biyayişê domananê keynayan ser o ya. Na hikaye de Şagule wextê welıdiyayişê xo de kesi ra ardım nêwazena. Çunki aye tersena ke reyna yew keyna biyaro dınya. Şagule zereyê keye de teyna xo bı xo welıdiyena. Derguş ke ame dınya a, ca de ewniyena miyanê şaqanê derguşi. "Şagule sereyê ê ra guret, hêdîka ant. Nika pêroyê derguşî vecîya teber. Şagule mabenê şaqa de nîyada. Lajek o."[306] Peyni dı, Şagule heşt keynayan ra dıma yew laj ardbi dınya. Merdeyê aye vano qey aye reyna keyna arda dınya u tever de verê pencera de vındeno u vano: "Erê a dele kewta ra ancîya dele arda!"[307] Vateyanê mêrdeyê aye ra fambeno ke Şagule zey yew heywan (dele) viniyeno u pê nê qeseyan heqeret vinena u goreyê mêrdeyê aye a zey yew dele bêqıymet a. Na hikaye de zi viniyeno ke no fehm gore cıniyi ke hetan domananê lajan biyare dınya, pêser domanan anê. Wexto ke keynayan anê dınya mêrdeyanê xo ra heqeret vineni u nê cıniyi komel de bêqıymet ê u qıj viniyêni. Biyayişê no lajeki tı vana qey heşt keynayan ra dıma biyo "xelase" Şade. Hişa

[304] Jêle, *Phêznê Gamu,* r. 11.
[305] Jêle, *Phêznê Gamu,* r. 11.
[306] Asmin, *Zeman Sey Fekê Kerdî Bî,* r. 13.
[307] Asmin, *Zeman Sey Fekê Kerdî Bî,* r. 14.

pederşahi de hetê statuyê cıniyan ra na hikaye de zi qıymetê cıniyan miyanê şari dı pê cınsiyetê derguşe kıfş beno. Topaç, pê na hikaye mojnena ke cıniyi bınê nê bari de seni teyna verdiyayi u bêhevi mendi. Çunke Şade wextê biyayişê derguşe de kes ra ardım nêwaşto, bınê na bare gırane de teyna menda. Na rewşe tercihê aye yo u çiyeko trajik o. Beno ke Şagule de hem ters hem zi şerm esto.

Hikayeya **Şade** de mewzu hem cıniyan ser de heqeretanê camêrdan hem zi nêwaştışê domananê keynayan ser de yeno wentoğan ver. Hikaye de maya Şade panc keynayan ra dıma yew laj ana dınya. Na hikaye de zi viniyeno ke cıniyi hetan cı re yew laj bıbo domanan anê dınya. "No laj to vatêne qey lajê Xizirî yo. Hîn ser o lerzayenê. O laj bî û teyna bî. Qaşo vatêne domanî kulî Heq dano. Lê domanî lajî cîya bî. Înan do toximê înan bidomnayêne. Çênayî çik bî ma?... Lajî toxim bî."[308] Nê vateyan ra fambeno ke, hema biyayiş ra nat, biyayişê lajekan zey yew hurmet u şeref viniyeno. Ewro zi bı taybeti tıkê dewan de u miyanê keyeyanê feqiran de, cıniyi heta ke yew lajê inan bıbo domanan anê dınya. Çı heyfo ke insani hema biyayişê xo de raştê hêzê caardışê komeli ya cınsiyeti yeno.[309] Heto bin ra hikaye de keynayi ke lez yeni zewıcnayiş ey ra u mewzuyê "bekareti" ra zi behs eto. Mewzuyê "bekareti" bı kılmi ser cıniyanê viyayan ra yeno zıwan. "Peynîye de ameyî, Şade bê hine, bê govend, sey cinîya vîyaye kerde zereyê ereba berde."[310] Tiya de cıniya viya zey yew kêmasi, zey yew şin ameya zıwan. Cıniyanê viyayan ra hene nino sawıtış, seba inan govend nino runayiş. Seke cıniya viya biyayiş yew suc o. Na rewşe zey yew kêmasi viniyeno, u seke çiyanê weşan ri heqê cıniynê viyayan çin o. Mewzuyê "bekareti" tiya de teyna yew rewşa biyolojik niya, komel de qıymetê cıniyan zi mojnena ra.

Hikayeya **Şîyayîşê Dîla** de yew pi esto ke no pi domananê xo reyde eleqedar nêbeno u inan hesnêkeno. Keynayê ey Dila, qerarê "şiyayişi" gena. Piyê aye zaf kuweno verê na rewşe. O wazeno ke keynayê xo de qısey bıkero; labelê cesaret nêkeno. Seba ey keynayê xo de qıseykerdışi karedo zaf zehmet bi. Çunki komelanê pederşahiyan de pi zey yew otorite viniyeno. Gereka piyi heskerdışê xo domanan re nêmojni u nê mewzuyan de qısey nêkero. Gereka nê kari cıniyi bıkeri. Hikaye de viniyeno ke piyê Dila, bınê qeydeyanê rolê cınsiyê komelki de mendo. "O neçar o ke nê karî bikero. No kar nêşono karanê bînan. Ey qet no kar nêkerdo ke. Welatê înan de pî nîya domananê xo de qesê nêkenê ke…"[311] Na rewşe wına izah

[308] Asmin, *Zeman Sey Fekê Kerdî bî,* r. 33.
[309] Özaslan, m.n.v., r. 31.
[310] Asmin, *Zeman Sey Fekê Kerdî bî,* r. 35
[311] Asmin, *Zeman Sey Fekê Kerdî bî,* r. 85.

bıbo beno: Goreyê rolanê cınsiyan ê komeli domananê keynayan reyde qıseykerdış karê camêrdan niyo; ê cıniyan o. Çunki camêrdi nêeşkeni nê karanê naifan bıkeri. "No kar karode nazik o, karode zıwan wazeno. Ziwanêko weş…"[312] Nê rolanê cınsiyetiyi mabenê Dila u piyê aye de yew mesafe vıraştbi. Beno ke tekiliyê inan biyo sebebê şiyayişê Dila.

> "Ey hetan nıka se kerdîbî? Qîra bî. Raya kilma bêzehmete: Qîrayene. Def-defane qîrayêne, derbaz kerdenê, piro dayêne, xeberî dayêne. Nê pêro zaf rehet bî. A raşte peynîye de bîyêne poşman ama her çî vîyartêne. Ê kerdenê xo kerdîbî Cinîya xo ra, domananê xo ra besê xo heqeret kerdêne. O nîya musabî. Rayê bîne nêzanitênê. Qesê kerdêne, famkerdene çik bî? No karê cinîyan bî. Ma o cinî bî? Hînî nêzdî bibo? Ama nika neçar o. Çêna ey, a ya kî ci ra zaf hes keno dest ra şona. Kam çi zano beno ke sûcdar o bo."[313]

Hikayeya Topaç, **Roja Sîyaye** de problemê biyayişê keynayan esto. Hikaye de camêrdêk re yew keyna bena; labelê na rewşe ey ser de zey yew felaket tesir kerdo u tı vana qey peyniyê dınya ameya o tewır his keno. Mêrık na roje zey qıyam vineno. Seba ey merdış rınd o zey no hali. "Lîya xalkêna, cimeperse, ina ke ameya mi sere de, kutikê binê dêsan ser nêameya, roja mi roja sîya ya! Mi rojsîyayêr! Mi key xo ra xeyr dîyo ke ez ewro bivînî?"[314] Na hikaye de zi kıfş o ke preoblemanê cıniyan roja biyayşê inan ra dest pê keno. Komel de cınsiyetê domanan hema wextê biyayişê inan ra beno qederê inan. Keynayi nêwaziêni; laji zi zey yew xurur u hurmet viniyêni.

Hikayeya Bor ê **Vînbîyayîşê Zîne** de serqehremane Zine, Ewrupa de pawa keyeyê xo cuyena. A keynayêka bıaqıl a. Labelê piyê aye, aye hetan mektebê miyanin dano wendış dıma qayilo ke pê yew camêrdi aye bızewecno. No camêrd 25 serri aye ra pilyer o. Zine, hema çaryes serri ya u qayila lise zi bıwano. Labelê piyê aye, dı serri zereyê keye de nêverdano Zine sareyê xo zi veco tever u aye zere de zey hew heywan keno weyi u dıma zey yew "mılk" pê peron dano Zılfoyi. "Zîne hîn zana ke qalê aye pere nêkena. Hîn zana ke nêzdî ra pîyê aye, senî ke tucarî payîzî tuşkan erenênêi, bol bol dewir danî ci û kenê xurt wa pê kîlo bigêrî, keno zere û nêzdî ra roşeno. Ini qederê zafinê kênayan bi…"[315] "Pîyê aye senî ke bize roşenê wina rotbi."[316] Zine hema des u şeş serri ya u qederê xo ra sare nênana ru. A, verê hişa piyê xo sare wederana. Zine waharê iradeyê xo ya. Zine xo no hiş ra pawena u na rewşe qebul nêkena u keye ra remena.

[312] Asmin, *Zeman Sey Fekê Kerdî bî,* r. 85.
[313] Asmin, *Zeman Sey Fekê Kerdî bî,* r. 85.
[314] Bor, e.n.v., r. 10.
[315] Bor, e.n.v., r. 44.
[316] Bor, e.n.v., r. 45.

4.1.3. Cını u Eşq

Heme edebiyatê dınya de mewzuyê eşqi her wext cayêko muhim gureto. No eşq; eşqo ilahi ra bıger heta eşqo tabiyi; eşqo tabiyi ra bıger heta eşqo ke mabenê insanan de cıwiyeno, perspektifokê hira de ameyo dest guretış. Zey heme edebiyatê miletanê binan edebiyatê Zazaki de zi mewzuyê eşqi hema-hema her eserê edebi de cayê xo gureto. Nuştoğanê cıniyan ê Zazaki zi no mewzuyo hira, miyanê xebatanê xo de ca dayo cı, no mewzu ser o tewırê şiir, hikaye u romanan de eseri nuşti.

Miyanê hikayeyanê Bedriye Topaç de mewzuyê eşqi zaf veciyena ver. Topaç, mewzuyê eşqi teyna mabenê sinoranê insan de nêgureto dest. Aye, eşqê tebi ra bıger hetan eşqê mabênê insanan, derheqê her tewırê eşqi de hikayeyi xo nuşto. Hikayeya **Ez û Ti** de eşqê çemê Dicle u Munzuri ra behs esto. Na hikaye de eşq; teyna mabênê dı kesan de zey yew tekiliya romantike nêviyayo; Topaç, no eşq miyanê coğrafya, tarix, vir u zıwanê dadi ser o arda zıwan. Hikaye de Çemê Dicle u Munzuri yeni zıwan u yewbinan reyde qıseykeni. Verêcu Munzur qıseykeno: "Dîcle! Teyşanîya zerrîya mi, hesreta emrê mi…"[317] Tiya de Munzur eşqê xo verê Dicle de pê çekuya "teyşani" ano zıwan. Seba yew çemi teyşanmendış zey mergi yo. No teyşanmendışi beno ke menayê "eg tı çına ez zi çını yo" de şuxuliyayo. Duştê Munzuri de Dicle zi nê çiyan vana: "Munzur! Heskerdoxê çimanê mi, vengê zarrîya mi...."[318] Dicle, Munzuri re zey roşniya çımanê xo cevab dana. Tiya de zi viniyeno ke Topaç, fekê Dicle ra cewabêka maki dana. No cewabê Dicle nişan dano ke; eşq miyanê zerreyê cıniyan de hina zaf xorin u xurt o.

Hikayeya **Şefeq Çimanê Ma de bî** de eşqo ke sebebanê siyasiyan ra nimcet mendo ey ra behs esto. Topaç, hikaye de dıma şiyayişê waştiyê xo, şinê yew cıniye ana çıman ver. "Ez hemeyê roje heme kuçan ra sey yew kutika vêşane gêraya. Rîyê heme merdiman de yew-yew gêraya. Mi yew-yew dest na kerrayanê nê şaristanî ro. Yew çî çin bî. To heme xo de berdîbî..."[319] No şiyayiş heme cuya cıniye keno ser u bın. Nuştoğe, pê vatışê "Rojhelatî huyayîşê mi tirawit"[320] nişan dana ke şiyayişê waştiyê aye, aye her het ra bedılnena. Heta huyayişê aye, cıniye bedıliyena. "Lew panayîşê to yo tewr verên yeno vîrê mi. Eşqî reyayê ma girewtîbî xo dest... Çi weş bî! Çi rindek bî! Mi bêveng ti hêdî-hêdi antîbî zereyê xo. Mi xo ra yew lete verdaybî lewanê to de. Tewr verê mi a vîsta de hetê xo yo merdim rut u repal dîbî..."[321]

[317] Topaç, *Bero Sûr*, r. 10.
[318] Topaç, *Bero Sûr*, r. 12.
[319] Topaç, *Bero Sûr*, r. 14.
[320] Topaç, *Bero Sûr*, r. 15.
[321] Topaç, *Bero Sûr*, r. 15-16.

Zıwanê Topaç bêsansur u cesur o. A, pê nê vateyanê xo tabuyanê komeli rıjnena; his u waştışê cıniyan pê yew zıwano akerde ana zıwan. U Topaç, pê nê vateyanê xo yê cesuri, miyanê edebiyatê Zazaki de cıniyi teyna zey figura nêçare nê; zey yew cıniya aktif ana çıman ver. Na cıniye wayirê eşq u hisanê xo veciyena.

Hikayeya **Eşq Gêj o** de Asmin yew zewaco bêbextiyari ra veciyena u mêrdeyê xo ra ciya bena. Asmin seba xo yew taxa newe de yew cuya newe awan kena. Miyanê nê heyatê neweyi de Weli yo ke zey "gejê" na taxe zaniyeno, zerr kuweno Asmin ra. Labelê verêcu Asmin bınê barê "cınaya viya" biyayiş de manena. Heto bin ra a seba tadayê komeli u vatvateyan verêcu hisanê xo ye seba Weli nêvinena. Şewêk Asmin heta sersıba fikıriyena. "Asmîne goş da zerrîya xo. Û dima qerarê xo da. Taxe ra ke bar kerd, Welî kî xo reyde berdêne..."[322] Labelê sêrsıba Asmin şina leyê Weli ke Weli yew kuçe de merdo. Topaç, nişan dana ke; qeideyê exlaqê komeli u kulturê vatvateyi, verê hisanê cıniyan de zey dêsêko nêasaye yo.

Hikayeya **Menewşî** de eşqê yew camêrdi ra behs esto. No camêrd yew cıniya ke kerxane de xebıtiyena zerr kewto aye ra. Seke yeno zanayiş komel yewna çım ra ewniyeni nê cıniyan ri. Nê cıniyi zey metayê cınseli viniyeni. Labelê hikaye de eşqêko pak ra behs esto. No camêrd pê pakiya zerriya xo aye ra heskerdo. Nê rêzan ra zi eşqê ey o pak eyseno: "Homayî a wextê xo yê talî de xeliqnabî. A sey însananê bînan nebîye. Bimbarekîya aye bi tu çekuyêk nêameyêne vatene... Ax! A... A orteyê na dinyayê qilêrine de sey nê vilan bîye. A mabênê versîyan de yew roştîye bîye."[323] Na cıniye miyanê dınyayêka qılerine de zey simgeyê roşti u paki mojniyayo ra. Serqehremanê hikaye, her bazar yew qevde menewşiyan geno u şıno kerxane de na cıniye ziyaret keno. Bênateyê inan de yew tekiliya fiziki nêbeno. Topaç, pê nê çiyan nişan dana ke; miyanê yew cayê wınasi de ke leşa cıniyan yeno rotış, yew camêrd eşqê xo pê simgeyê menewşi pak depışeno.

Hikayeya **Pawitiş** de yew eşqo platonik ra behs beno. Serqehremane Gule, serranê universiteyi de zerr kuwena Ali ra; lebelê hisê Aliyi kıfş niyo. Ali seba faliyetanê xo yê ilegelan remeno şıno Ewropa. Bı nê qeydeyi seba Gule yew bawevındertışo hewt serri dest pê keno. Pawıtışê Gule ra fambeno ke Gule wayirê eşqê xo veciyaya u yew cıniya sadıq u fedakar a. Şiyayişê Ali yo bêveng u bêvaj zi mojneno sistemê pederşahi de camêrdi qıymet nêdani his u emegê cıniyan ri. "Gule pê destanê ey girewt, berdî verê fekê xo ke lew pirano, çimê xo kewt ra engiştaneyê pêçike. No engiştane yê zewacî bî!"[324] Bêmesuleyetê Ali u zewacê ey ra dıma

[322] Topaç, *Bero Sûr*, r. 62.
[323] Topaç, *Menewşî*, r. 50.
[324] Guntaş Aldatmaz, *Pîyê Mi Kemane Cinitêne*, r. 78.

seba Gule hetê hisan ra yew rıjnayişo pil dest pê kena. Labelê nuştoğe, qerektera xo zey yew qurbani werte de nêverdena. Gule yew cıniya hêzdar a. Gulê hewt serri ke dejê no eşqi anto, muhasebeyê nê hewt serran keno. Esese xo de Gule bı no qeydeyi bınê barê bawevındertışi ra zi xo xelesnena. Xeyalşıkiyayiş u dejê ke Gule cuyaya, aye hina kena yew cıniya hêzdar u a xo reyna newe ra awan keno.

Hikayeya **Poşmanîya Xase** de serqehremane Xase, emrê xo de tewr zerrnêkewtbi yew kesi u tu qet kesi ra hesnêkerdbi. U qet kes zi aye ra hesnêkerdbi. Sareyê aye ra yew zewac viyarena u domananê aye beno. Labelê no zewac bêzerre Xase beno u zewacê aye de tımotım heqeret u şidet estbi. Xasê u domananê aye bı serran wına cuyê xo domnaybi. Dıma, mêrdeyê aye mıreno u wextêk ra dıma Xase Bedri reyde bena şınas. Tekiliya Xase u Bedri dest pê keno. Bedri qalanê zaf weşan aye ra vano. Coka Xase zaf şa ya. Çunki Xase reya verina ke hetê yew camêrd ra qalanê weşan eşnawena. U zerr kuwena Bedri ri. Labelê niyetê Bedri zaf ciya yo. Bedri çımverdayo keyeyê Xase ra. Bedri kewto dıma menfatê xo. Verê no xeyalşıkiyayişo pili de Xase nê çiyan vana.

> "Zerrîya min a kerr û lale, a ke qet nêameybî hes kerdene, a wa ke eşq qet nas nêkerdbî bi vateyanê ey ê weşn xapêyye. Xapêyaya û keyeyê xo veşna... Mi va qey o cîya yo. Zerrîya min a korre va qey o cîya yo. Mi va qey o wayîrê min û domananê mi vecîyeno... Mi va qey min û domananê mi bicêro binê perranê xo, bisevekno."

Nê vateyi Xase ra trajediya aye zaf eşkera eyseno. Xase pê çekuyanê "zerrîya kerr û lale a ke qet nêameybî hes kerdene" nişan dana ke; yew cıniya ke heyatê xo de qet nêameyo heskerdış, verê manipulasyonê camêrdan de seni bêmudafa manena. Menfatê madi yê Bedriyi, hetê hisi ra dınyayê Xase de rıjnayişêko zaf bil vırazena. Xase yew şaşiya pil cuyena u bı nê çiyan de cuya xo hina zaf kena tari. Xora peyniya hikaye zi zaf tirajik a.

Kıtabê Şeyda Asmin *Raywanîya Rojawa de* mewzuyê eşqi hikayeya **Eke Eşq Qedîya** de ameya zıwan. Na hikaye bênateyê yew cını u camêrd de diyalogo ke qıj ra yeno meydan. Coka na hikaye hikayeya qıj hesıbiyena. Hikaye de yew eşqo ke nimcet menda ey ra behs esto. Hikaye de camêrdêk cıniye ra vano: "Mi efû bike."[325] Verê no çi de cewabê cıniye balkeş a: "Ez êdî to ra nêqarîna ke to efû bikerî"[326] Pê figura na cıniye "ciniya hêzdar" zaf eşkera eyseno. Pê cewabê na cıniye ıspatê xoserbiyayişê hisanê aye eşkare yo. Tiya de na cıniye nêbermena, nêqehıriyena, hesab nêpersena. Cıniye verê no camêr de qet ciyek zi hisnêkena. Yew zerr

[325] Asmin, *Raywanîya Rojawa de,* r. 47.
[326] Asmin, *Raywanîya Rojawa de,* r. 47.

şıkiyayiş bile çin o. Çunki zerr şıkiyayiş, estbiyayişê hisan nişan dano; labelê bêhisbiyayiş peyniya eşqi yo; eke his qediya eşq zi qediyeno. Endi na cıniya verê no camêrdi de qet çiyek zi his nêkena. Na hikaye de cıniye zey yew qurbanê eşqi nêameyo zıwan. Nuştoğe nişan dana ke eke eşq qediya cıniye nêbena yew qurban a bena xoser.

Yewna hikayeya Asmin, **Pawayîşo Nafîle** de bawevındertışo yew cıniye ra behs esto. Cıniya ke serqehremana na hikaye ya, hetê hisan ra camêrdan ra xeyalşıkiyayişanê zaf pilan cuyena. Na rewşe zi aye ser de yew tesira negatif vırazena. Coka endi na cıniye camêrdan re bawer nêkena. Labelê na hikaye de zi yew cıniya perişane ke biya qurbanê eşqi çin a. A, verê pêro xeyalşıkiyayişanê xo de, yew cıniya hêzdare ke xo newe ra afırnayena. Nuştoğe, na rewşa ğıdar zey çiyêko xırab nêvinena. Goreyê nuştoğe "…seba ke mordem xo bivîno gereke xo vîndî bikero!"[327] Nuştoğe, qehremanê hikaye ra na pawena ke wa a cını seke newe ra bena gani wa hına pay ra bımano u cuyayişe xo dewam bıkero.

Asmin, hikayeya xo yê **Şoreşî de Eşq** de mewzuyanê zey cını, eşq u vurnayişê komeli/siyasi perspektifêko zaf hira de awan kerdo. Na hikaye de, eşqê serqehremanan, Hemudê u Şirine, miyanê prosesê herb u şoreşi de kewto têmiyan. Welatê inan Suriye de herbêko ğıdar esto. Her dı qehremanan de zi heskerdışê welati zaf aşikar o. Nê, seba welatê xo benê daxilê herbi. No heskırdışê welati, nêverdeno ke nê wurdi eşqê xo bı zerra xo bıcuyi u eşqê inan nêmcet maneno.

Kıtabê Pınar Yıldız de hikayeyêka balkeş esta ke na hikaye derheqê eşqi de nusiyayo. No eşq, seke yano zanayiş mabenê insan de niyo. Nameyê hikaye **Hîkayeyêka Eşqê Pergendeyî** ya. Na hikaye de eşqê yew çırçeleyi ra behs esto. Hikaye de yew cını esta ke bêwaştış bıbozi tersanver yew çırçele kışena. Waştiyê na çırçele wazeno ke heyfa aye bıgero. Hikaye dı hisanê nê çırçeleyi zey insanan ameyo zıwan. U heto bin ra hikaye de derheqê çırçeleyan de tıkê mamlumati zi esti. Goreyê nê malumatan: çırçeleyi hewtyes serri ra reyêk bınê erdi ra qaşıkanê xo ra veciyêni.

> "Min û Xatûna xo ya delale ma xeyalê na şewe, xeyalê qaşikê xo ra vejîyayîşî wina nêkerdîbîy. Ma ke hetwês serrî dima wexto ke binê erdî ra vejîyayî, qaşo ma ver bi yew daristanê qirdî ya kewtê rayîr. Çike ma waştêne yew daristanî mîyan de, tewir-tewir daranê xasekan bin de qaşikê xo ra vejîyê."[328]

[327] Asmin, *Raywanîya Rojawa de,* r. 50.
[328] Yildiz, *Hîkayeyê Hewn û Hişyarî*, r. 41.

Yani no hedisê hewtyes serri ra reyêk beno. Coka seba cuyê çırçeleyan hediseyêko zaf muhim o. No hedise seba inan meseleyê estbiyayiş u çinbiyayişi yo. Çırçeleyo nêr u çırçeleya maye ya na hikaye, xeyalê na roje kerdibi. Na roje wextê veciyayişê qaşıkanê inan u wextê resayişê cuye yo. Coka kışiyayişê na çırçele teyna mergê yew heywani niyo; puçbiyayişê ê xeyalanê hewtyes serran u vindbiyayişê yew cuye yo.

Bı nê qeydeyi, miyanê edebiyatê Zazaki de mewzuyê eşqi teyna mabenê insanen de nâmeyo dest guretış. Nuştoğê cıniyi, no mewzu zaf hetın gureti dest. Zey misal; Bedriye Topaç zi yew hikayeya xo de (Ez û Ti) eşqê mabenê dı çeman, Dicle u Munzır, guretbi dest. Hisê eşqi hem miyanê heywanan de hem zi miyanê tebiat de, dewlemendiya xeyalanê nuştoğanê cıniyan rınd nişan dano.

Hikayeya **Sûzane** de serqehreman Suzane dejê eşqi ancena. A, yew lajeki ra hes kena u mabenê inan de yew tekili dest pê keno. Labele lajek aye ca verdeno u keynaya xala xo reyde zewıciyeno. Suzane verê dejê eşqi de bena yew keynaya zobina. Verêcu Suzane keynayêka zaf aqıl, jihat u rındeke bi. La dımê no lajeki ra zaf bedıliyena. A, zerreyê xo eşqi ra qefelnena. Seba Suzanê no waziyet bêçareti nêbi, na tercihê Suzane bi. Goreyê aye no tewır aye wayirê eşqê xo veciyabi. Maya aye Ferfure verê na rewşe de zaf qehıriyena u bena hêrs "Yaaa Sûzana mi, sevdik sevdalandık! No sevdik sevdalandık min û to rê tena mend? Wayîrîya eşqî kerdiş min û to rê mend? Derdê zerrî, eşqê zerrî bî jan û leşa min û to rê tena gêra?..."[329] Suzane qederê maya xo cuyena. Ferfure zi cıwaniya xo de kewt bi dıma eşqê xo; labelê merdeyê aye tolazêk veciyay bi u aye zaf mexdur kerd bi. Suzane nêresaybi eşqê xo; labelê mabenê aye u o lajek de şewêk yew tekili vıraziyena. Suzane sadıqê na şewe ya. "Ez beno ke hema zî marekerdeyê a şew a. Kes nêzano zî ez zana, o zano, ma di şahidê a şewe zanê"[330] Goreyê derdormaleyê Suzane, a bıbi gêj. Labelê wına nêbi; a wayirê eşqê xo veciyay bi, eşqo ke bêhêvi.

> "Eşqî rê wayîrvejîyayene wa para mi û to ba dayê! Se beno? Qey emrê ma oxirê eşqî de şoro, zaf o? Ez to nêzana la ez qet poşman nîya dayê. Çimanê şima hemîne de ez yew gêje, yew kesa bêmirade, yew kesa ke rindî û ciwanîya xo heyf kerda, biba zî (ez yew game zî seba xo wina nêfikirîyaya) tu lomeyê mi kesî ra û qedera mi ra çin ê…"[331]

Hikaye de eşqê Suzane ke nimcet mendo ra wet yewna mewzuya muhim veciyena ver. O zi muameleyê maya Suzane ya. Rojêk Ferfure keye de kıncanê "bêdestmajiye"/regli Suzane

[329] Yildiz, *Hîkayeyê Hewn û Hişyarî*, r. 107.
[330] Yildiz, *Hîkayeyê Hewn û Hişyarî*, r. 110.
[331] Yildiz, *Hîkayeyê Hewn û Hişyarî*, r. 109.

vinena zaf bena hêrs u aye pê xortımêk kuwena. “Mi çend reyî to ra va nê potanê goninan xo ver ra meveje meerze zereyê keyeyî. Pîyê to, birayê to yo ke to ra des serrî qijêr o şerman ra nêzana se bikê. Keyeyê xo ra nimitkî weriştî u remay.”[332] Ferfure seba goyni “bidestmaji” şarmiyena. Goreyê aye na rewşe verê camêrdan de şermêko zaf pil o. No diyalog nişan dana ke komelanê pederşahiyan de leşa cıniyan u heqiqatê biyolojiki ê cıniyan seni biyo mewzuyê şerm. Halbıke na rewşe rewşêka tebiyi u biyolojik o.

> “Suzane badê qiseyanê maya xo çaqeyê xo hina zêde şidênayî. Hêrsê Ferfêre zêdîya, bi xortimê awe çiqaskê aye ra ame da nê çeqayanê şidênayeyan ro. Çimê Ferfûrecû lembayê hemamî bi şeqayîşê xortimî têreyde perpetîyayî. Çeqeyê şidenayeyî sist bîy, çimanê Suzane de û rîyê eye ser o heman bêxemî bêruhî...”[333]

Bi nê qeydeyi, miyanê hikayeyanê Bedriye Topaç, Şeyda Asmin, Nadire Guntaş Aldatmaz u Pınar Yıldız de eyseno ke; mewzuyê eşqi edebiyatê Zazaki ê modern de seba cıniyan teyna bêçareti, mexduriyet, bêmıradi u bındesti ser ra nêameyo dest guretış. Nuştoğanê cıniyan sinoranê eşqi yê klasiki rıjnayi; eşq teyna mabenê insanan de nê; miyanê tebiet u heywanan de zi zey dewaya estbiyayiş edebiyat de cayê xo gureto. Heto bin ra, nê hikayeyan de cıniyi teyna zey figuranê nêçareyan u zey yew qurbanê eşqi nêmaeyi destguretış; cıniyi his u waştışanê xo pê zıwanêko akerde, cesur u bêsansur ani zıwan. U tabuyanê komeli ê pederşahi rıjnêni. Hikayeyan de çendêk eşqi nimceti zaf bıbo zi, qerekteranê cıniyan reaksiyonanê pasifan nêdani, bınê dejê eşqi de reyna zi hêzdar i u xo re yew rayir vecêni.

4.1.4. Zulm, Tada u Cıni

Edebiyat de zey mewzuyanê dej, zulım, heqeret u tada tım esto. Nê mewzuyi hem seba heme komel hem zi seba dewıj, karker, ê bini, qıj u cıniyan ke bınê destan de mende vaciyêni. Bı taybeti tewr zaf zi rexnekerdışê hukmê zordaran u sistemê pederşahi de u hikayeyanê xoverdayişê cıniyan de nê mewzuyi cayêko muhim geni. Cıniyi, tarixê edebiyati de hem maruzê tadayan biyi hem zi verê nê tadayan de zey yew kerdoğ rolêko muhim gureti xo ser. No mewzu, edebiyatê her mıleti de esto; edebiyatê Zazaki de zi no mewzu ca gureto.

Edebiyatê Zazaki de nuştoğanê cıniyan, zulm u tada teyna hetê fiziki ra nêgureto xu dest. Zulm her heti ra cuyê cıniyan, estbiyayişê inan, hiş u ruhê inan hedef gureto. Tehlilê tıkê hikayeyanê verinan de zi ameybi vinayiş ke şidet, teyna leşa cıniyan ser o nê; ruh u ameyoxê inan ser o zi tesir kerdbi. Çunki şidet, zulm u tada teyna çiyêko fizi ki niyo. Hetê psikoloji, hisi,

[332] Yildiz, *Hîkayeyê Hewn û Hişyarî*, r. 103.
[333] Yildiz, *Hîkayeyê Hewn û Hişyarî*, r. 103.

cinseli u komeli ra zi cıniyi zulm u tada vinêni. Bê inan cıniyi ke heqê perwerdeyi destê inan ra ameyo guretış, cıniyi ke pê zoriyê keyeyi xo zewecniyayi, cıniyi ke heta yew domanê laji biyarên dınya zey yew "makine" şuxıliyayi, cıniyi ke zey yew objeyê cinseli viniyayi yew tewır miyanê şidet dı ca geni.

Hikayeyi ke bınê no sernuşte de tehlil biyi, nê hikayeyi bı zafi hete şidetanê dewlet u iqtidaran ra ameyi destguretış. Tesirê zulm u tadayê dewleti cuyê şexısan u komelan seni tarumar kerdo; bı taybeti leş u ruhê cıniyan ser de seni problemi ardi meydan nê hikayeyan de eşkera beni. No şidet u zulm ge pê terteleyê Dêrsımi 1938i, ge pê serranê 90yan de dewi ke ameyi veşnayiş u vengkerdışi ser ra ge zi zulım ke pê destê DAİŞi biyi yeni çıman ver. Zulm u tada, qelemê nuştoğanê cıniyan ra teyna yew êrişo ke tever ra yeno niyo. Cıniyi miyanê şarê xo de zi zulm u tada vinêni. Nuştoğê cıniyi yê Zazayan, heme nê çiyi pê yew zıwano realisti gureti bınê qeydi.

Hikayeyanê Topaç ê **Zîyare** u **Giranîya Sozî** de mewzuyanê vengkerdış u sereştışê dewan ra behs esto. **Zîyare** de seke deji ke Bese anti bi bes nêbi, heto bin ra dewlet qerar dabi ke dewe inan veng bıkero. No qerari ra dıma Bese bena yew cıniya isyankare. Hikayeya **Giranîya Sozî** de zi Topaç, qerektera Medina ser ra zulm u tadayê dewleti ana çıman ver. Medina hema domane bi. Dıma vengkerdışê dewa aye ra keyeyê Medina barkerdbi welatanê binan. Medina yew ca de nê çiyan vana: "Ez vana qey no qederê min o. Herre, gonî u hesirê çiman her wext leteyê cuya min a."[334] Yeno vinayiş ke qederê cıniyanê no cografyayi de zulm u tada tım esto. Medina wexto ke şına mezela maya xo ser xo bı xo maya xo reyde qıseykena u vana: "Rind ke to no dejo peyîn nêdî. Dayê cenetê domanîya mi çarnayo cehennem. Dewa ma de kerra kerra ser de nêverdaya."[335] Şidet u tadayê dewleti teyna ewroyê cıniyan nê; ameyoğê inan ser de zi tesir keno. Domaniyê inan keno xırabe u travmayan vırazeno.

Hikayeya **Eşkefte** de panc cıniyan vinêni ke nê cıniyi terteleyê Dêrsım de verê zulım u tada ra remeni u yew eşkefte de cuyê xo domnêni. Gorêyê tespitan, terteleyê Dêrsım de zulm u tada ra wet nê panc cıniyan ri tecawuz zi beno. "…Çike terteleyî dolê xo verdaybî mîyanê şeqanê ma. Qewmê ma hêrs û heyfê birînanê xo ma ra girewtêne. Seke sucdarê terteleyî ma bî. Seba ke ma solix girewtêne ma sucdar bî…[336]" Tiya de zulm teyna hetê dewlet ra nêbiyo. Leşa cıniyan ser o pê tecawuzi u dıma no tecawuzi ra aforoz kerdışê komeli zi ameyo çıman ver.

[334] Topaç, *Bero Sûr*, r. 51.
[335] Topaç, *Bero Sûr*, r. 53.
[336] Topaç, *Menewşî*, r.18-19.

Zulm u tadayê dewleti kewto miyanê mahremê cıniyan zi. Komel, hêrs u heyfa xo sucdaran ra nê; cıniyan ra guretên. Nê cıniyi miyane komeli de ameyi aforoz kerdış. Coka nê panc cıniyi yew eşkefte de miyane kıncanê siyayan de u komel ra dur cuyêni. Na hikaye de panc cıniyi zaf dejın u dırbetın esti. Yeno vinayiş ke cıniyi hem hetê otoriteyan ra hem zi hetê komeli ra benê mexdur. Nê cıniyi mexdurê terteleyê 38i yi u nê cıniyi verê zoriyê cuye de çend bırindar bıbên zi hendek quwetın ê u xo ser de vındêni.

> "…na hîkaye yew hîkayeya terteleyî biba zî bala ma ancena yew dejê bînî yê terteleyî ser. No het beno ke mîyanê edebîyatê kurdkî de qet nêameyo mojnayene. Cinîyê na hîkaye, Xane, Nure, Xaskare, Sarva, Guluzare yê. Bi vatişêkê bînî cinîyê kincsîyayî yê. Nê cinîyî kincsîyayî de reyî, mexdûrê terteleyî yê ke qewmê înan zî rîyê xo înan ra açarnayo û ê mîyanê xo ra qewirnayê."[337] …Bedrîye Topaç neynika xo açarnena cuya ê cinîyanê ke nê talan û tecawuzkerdişî ra sax feletîyayê û ciwîyenê. Labelê nê cinîyî mîyanê cematî ra ameyê qewirnayene û coka ê koyan ser o zereyê eşkeftêk de pîya ciwîyenê û paştî danê yewbînan, xoverdayîşê cuye danê."[338]

Yıldız, meqaleya xo de hişa komeli ke cıniyan sucdar vinêni inan eşkera keno. Cıniyi hem bırindar i hem zi bınê barê gıranan ê komeli de cuye ra fek veranêdani.

Hikayeya **Torbeyê Xeycane** de meseleyanê tarixiyan, zulm u tada ra behs esto. Na hikaye de hediseyi tarixiyi cıniyan ser de seni tesir kerdi ca diyayo inan. Serqehremane Xeycane, hem şahadê hediseyanê Armeniyan a hem zi şahadê terteleyê Dêrsımi biya. "Esasê xo de torbeyê Xeycane xulasayê yew qısımo tarixi ya. Nuştoğe tıkê hediseyanê muhiman ê seserranê vistinan dekerda zereyê no torbe."[339] Xeycane hema ezebe bi, rojêk dewe de mali ver de bi. A roje yew buya gıran gena u meraq kena şına zereyê bıri de ewniyena ke yew keynaya ezeb war de ya. Na keyna keynaya cıranê inan bi u hetê eskeran ra, bırre de pê işkence ameybi kıştış. Nê Armeni bi. Xeycane wexto ke zereyê bırri de mêyitê na keyaya ezebe vinena bınê tesirê no hedise de manena u ruhê aye de yew bırino pil awan beno. Heto bin ra no hedise nişan dano ke cıniyi verê zulmê de çend bêquwet u bêçare yi.

> "Biko, zemanê tîya, mabenê ma de armenî kî bî. Ma yewbînî de cîranî bîme kerwayî bîme, dost û birayî bîme. Rojê xebere ame ke esker armenîyan fetelîno, pêrune dano arê beno. Na xeberê ser o kotî ke armenî estê, keyê xo ca verdayî û remayî. Tayê şî xelesîyayî teyê kî ameyi kıştene."[340]

Xeycane domaniya xo de bena şahadê dejê cirananê xo. Dıma Xeycane bena şahadê terteleyê Dêrsımi. Na rey zi trajediya aye dest pê kena. Terteleyê Dêrsımi dı, Xeycane

[337] Yildiz, "Edebîyatê Zazakî De Pêlê Femînîzmî: Analîzê Hîkayeyanê Hîkayenuştoxanê Cinîyan", r. 231.
[338] Yildiz, "Edebîyatê Zazakî De Pêlê Femînîzmî: Analîzê Hîkayeyanê Hîkayenuştoxanê Cinîyan", r. 232.
[339] Akman, *Modern Zaza Hikâyeciliği I*, r. 383.
[340] Guntaş Aldatmaz, *Pîyê Mi Kemane Cinitêne*, r. 44.

zewıciyayi ya u bı nameyê Dermane de yew keynaya aye zi esta. Xeycane terteleyê Dêrsımi de mêrdeyê xo u Dermane kena vindi. "Esker ke kewt dewe her kes xizê cayê bî remayî. Orteyê ê terteleyî de mi nat-dotê xo de nîya da nêdîye… Çend saetî, çend rojî çend aşmî û çend serrî vêrdî ra şî. Dermana mi bi pîyê xo ra nêameyî."[341] Yeno vinayiş ke şidet u zulmê dewleti zereyê Xeycane de yew vengiya pil vırazeno. Destê Xeycane ra teyna keyeyê aye nêameyo guretış. Hemê ameyoğê aye zi biyo tarumar. Seke hemê nê çiyi bes nêbi Xeycane zewacê xo ya dıyın ra zi xêyrêk nêvinena u hetê mêrdeyê xo ra zaf zulm vinena.

Hikayeya Şeyda Asmin **Şanika Derge** de serqehremana cıniye dewe xo de ameya dınya, biya pil, zewıciyaya u teyna kar gureyê dewe reyde biya eleqedar. Cuyê aye teyna dewe bi. Labelê na cıniye biya şahadê hediseyanê tarixê nêzdi yê Tırkiya. Coka sebebanê siyasiyan ra zaf dert u qehır anta. Dewlet bırayê serqehremane bı idiayê "koministi" eştbi hepıs. Keynaya aye veciyaybi koyan u bıbi daxilê orgut. Dewlet keynayê aye zi "terorist" ilan kerdbi. Verê nê hediseyan de na cıniye zaf dejan ancena. Hikaye de hediseyanê 1938i ra zi behs esto. Serqehremane bı xo nêbena şahidê 38i. Labelê serra 1966 de Gımgımi de erdlerzêko pil beno. Na cıniye bênateyê nê dı hediseyan de yew tekili awan kena; goreyê aye her dı hediseyi zi zey qıyamibi. Erdlerzê Gımgımi yew afata tebii ya, hediseyê 1938i zi qetliamo ke bı destê dewleti biyo. Nê cımaneyişê yewbinan nişan dana ke, cografyayê Zazayan de zulm u şideti ke hetê dewleti ra biyi hendê yew afato tebiyi insanan ser de tesir kerdo. U deji zaf pili ardo meydan. Bê nê çiyi hikaye de cıniyi ke biyi mexdurê hediseyanê 38i inan ra zi behs esto. "…Dest eştenê çênanê azeban. Çewres çênayê azebî seba ke mekuyê destê înan xo eştîbî Çemê Munzurî."[342] No hedise nişan dana ke cıniyi çend bêçare bımani zi hendê bêters u hêzdar i. Seba nê cıniyan merg rındo zey dest kewtışe dışmeni ra.

Hikayeya **Asûde** de sereştışê dewanê Kurdan u Zazayan ra behs esto. Wexto ke eskeri eştên ser dewan; hemê dewıjan meydanêk de ardên pêser, inan re heqeret u zulm kerdên. Keyeyanê inan tek bı tek veşnayenê. "…Cinîkî naye ra para xo cêne. Cinîyan hard ra kaş kenê. Bi pihînandanê vêreyê înan ro, danê kişt û kalekanê înan ro. Porê înan cênê hard ra oncêne. A senî rike bîye? Senî dişmenîye bîye…"[343] Na hikaye zi nişan dana ke zulm tım vera cıniyan de ro. Eskeri teyna dewan nêveşnêni. Meydan de paskul eştışê cıniyan, antışê porê inan teyna seba

[341] Guntaş Aldatmaz, *Pîyê Mi Kemane Cinitêne,* r. 45.
[342] Asmin, *Zeman Sey Fekê Kardî bî,* r. 19.
[343] Asmin, *Zeman Sey Fekê Kardî bî,* r. 67.

dejê fiziki niyo. Tiya de cıniyi verê çımanê herkesi de heqeret vinêni. Miyanê şari de cıniyi keni şarmezar u bêrumet. Bı na tewır wazêni ke iradeyê cıniyan bışıkni.

Hikayeya Şeyda Asmin **Rengê Cengî** de yeno vinayişi ke herb, her wext tewr zaf cıniyan mexdur keno u leşa cıniyan keno zey meydanê herbi. Na hikaye de riyê herbi ê leşıni veciyeno wertı. Serqehremane Amina hetê "Artêşa Azad"i ra maruze tecawuzi bena. A wextoke sarebutê xo endamanê asayişi ra vana nê çiyi bala wendoğan ancena:

> "Destê xo êşt pêsîrê xo kincê xo ruçiknayî. Hetê ra kincanê xo, porê xo ruçiknêne hetê ra kî vengê temaşeyî vetêne.
> - İiiii! Şêx Abdurezak. Şêx Abdurezak.
> Seke no name vat, pey leçega xo feteliye. Bi leze leçega xo êştê sereyê xo ser. Porê xo rind nimitna. No halê aye çimê Zelale ra nêrema. Fikirê Zelale berd ser têsîrê dînî. Nê halê xo de kî xo vîra nêkena. Gereke porê xo binimno. Porê nê cinîyan de çi est bî kî nîyo o çîp nimitnênê?"[344]

Amina, miyanê ê hemê dej u zulmê gıranan de kewta dıma nımıtişê porê xo. Na rewşe nişan dana ke mahremiyetê komeli u tesirê baweri dejê fiziki ra zi muhim o.

Hikayeya **Ez Çi Vajî Tal o** de yew maya ke dejê ewladi ancena aye ra behs keno. Lajê na cıniye, dı serri Suriye dı rejimê Baasi re eskeriye keno. Piyê lajeki lajê xo pê pereyan destê Baasi ra bıxelesno zi destê zulmê DAİŞi ra nêeşkeno bıxelesno. Eskerê DAİŞi zey zafanê xortan, sareyê ey zi tırakeni kişêni. Hikaye de miyanê rêzan de zulmê grubanê "selefiyan" ra zi behs esto. Hikaye gore nê, şarê a mıntıqa ri zulım keni. Wexto ke piyê laji dıma laji xo reyde kewtıbi rayir derheqê grubanê selefiyan de zaf çiyi eşnawıtbi.

> "To verê derheqê înan de zaf çî heşnaybî. Înan ra vatêne Selefî. Goreyo ke qal kerdêne, vatêne ê Sûrîye ra nîyê. Teber ra ameyê. Vatêne, Efxanîstan, Pakîstan, Suudî û sewbîna caya ra ameyê. Înan bi serebirnayena însanan neme daybî. Her roje xeberêk vecîyêne, vatêne "Filan ca de selefîyan xortêk serebirnayo. Bêvan ca de selefîyan tecawuzê cinîyêk kerdo û kîşta. Seba ke cinîyek serqot bîya selefîyan a cinîyek kişta" Vateyî zaf bî..."[345]

Nuştoğe Şeyda Asmin, na hikaye de zulmê DAİŞi u grubanê selefiyan deşifre kerdo. Zulm u tada zey yew xofi vıla biyo her ca. Tiya de şidet pê "sarebırnayiş" u kıştışê cıniyanê sare akerdiyan yew iklimê tersi vıraşto. Goreyê hişê selefiyan sare akerdı geyrayiş bile beno sebebê kıştışê cıniyan. Na rewşa zi mojnena kam beno wa bıbo, her kes leşa cıniyan ser de qıseykerdışi xo reyde zey yew heq vineno.

[344] Asmin, *Raywanîya Rojawa de,* r. 22.
[345] Asmin, *Raywanîya Rojawa de,* r. 44.

Hikayeya **Hesirê Cinîyan Hemrengê** de zi zulm u tadayê DAİŞi ra behs esto. Labelê na rey verê zulm u tadayi de mabênê cıniyan de yew paştdayişi zi yeno vatış. Hikaye de cıniya mexdur Xoxe, Êzidi ya u verê zulmê DAİŞi ra remaya. Cıniya bin Heyfa zi Ereb a u Xoxe ra hetkari kena. Hikaye nameyê xo tiya ra gena: cıniyi kamci miletan ra beno wa bıbo, ha Êzidi ha Ereb, problem u dejê inan wertağ i. "Ma cinîyîme. Koti ra benîme wa bibîme hesirê ma hemreng ê. Êdî meterse Artêşa Pawutoxê Cinîyan esta. Ê to bixelesnê..."[346]

4.1.5. Tekiliya Cını u Camêrdan

Zaniyeno ke komelê Zazayan de bı taybeti miyanê keye de camêrdi çı vaji o beno. Keye de yan zi teber de vateyê pêyini camêrdi vani. Cıniyi, seba huzurê keyeyê xo zaf rey her çiyo negatif u xırabi zey tada, eziyet, kuyayiş, heqeret u nengçinayişê camêrdan ri yan bêveng meneni yan zi her çi ra vani "ê". Wextanê verinan ra hetan nıka edet u toreyanê koma Zazayan wına şekıl gureto. Camêrdan qeydeyi nayi ru, cıniyan zi nê qeydeyan ri bêveng u bêvaj mıl kerdo çewt. Labelê nuştoği ke daxilê na xebate biyi, yew çımo bin ra ewniyani nê mewzuyan ri. Ê vani: Cıniyi zi esti. His, dej u waştışê inan zi esti. Cıniyi zi eşkêni his, dej u waştışanê xo vaci. Nuştoği cıniyi hikayeyanê xo de tekiliya cını u camêrdan seni gureto dest u hikayeyanê xo de no mewzu ser çı vato? Bınê nê sernuşteyi de hikayeyi, hetê otoriteyê camêrdan, şidetê fiziki, psikolojik u cinseli, tadayê komeli, cêrabiyayiş, mıcadeleyê xoser vındertışê cıniyan u mergê cıniyan ra analiz biyi.

Hikayeya Bedriye Topaç **Çuwe** de dı qerekterê cıniyi vêciyeni ver. İnan ra yew cıniya Hemedi Ayse ya, a bine zi dewıjan ra Gule ya. Hemed nê cıniyan ra heqeretan keno. U tayê hetan ra nê cıniyan kêm u nêmcet vineno. Labelê nê dı cıniyi zi verê Hemedi de bêveng nêmaneni. Mesela Hemed cıniya xo Ayse ra nê heqeretan keno: "Aysa bêaqile, aqil nêkena ke mi rê yew çay bîyaro.", "Aysê! Erê çêna kelpî ala çê ra serê xo veje.", "Çena here…", "Ti qet qina xo zereyê banê honikî ra meveje. Mezge to de sekeno ke mezgê to peyşeno?"[347] Hemed cıniya xo Ayse zey yew xızımkar vineno u aye qıj vinena. Labelê Ayse qoş pa nêkewena merdeyê xo u ey ra nêtersena, verê ey de vındena: "Ne çik o? Çik o ti sey herî zirena? No germo perojî de çi kerm kewto to? Wîyy!"[348] Hikaye de qerektera bin ke bala ma ancena, Gule ya. Wexto ke Gule seri bostanê Hemedi ra awe bırnena. Hemed na rey zi dest pê mılqanê Gule keno. "A Gule aspizine ancî awe birnaya. Ez de asteyê pîye aye…", "Kamcîn bênamus nobeta

[346] Asmin, *Raywanîya Rojawa de*, r. 80.
[347] Topaç, *Bero Sûr*, r. 29.
[348] Topaç, *Bero Sûr*, r. 29.

ma de yeno awe birneno?"[349] Gule miyane bostanê xo de vengê Hemedi eşnawena; labelê vengê xo nêkena. Gule xo bı xo vana: "Kutik laweno la mêmanî şinê keyeyê xo. Wa şêro sey kutikî bilawo."[350] Na bêvengiyê Gule niyena manayê tersi. Tiya de viniyeno ke Gule zi zey Ayse Hemedi ra nêtersena; labelê fekê Hemedi ra mılqi kêm nêbeno. Coka Gule ey reyde mıxatab nêbena u ewniyena kar u gureyê xo. Dıma Gule reyna awe bostanê Hemedi ser bırnena u awe çarnena bostanê xo ser. Na rey Hemedi zaf beno hêrs reyna şıno awe bostanê xo ser dano u zereyê vayi de zi yew çuwe nano ru u destpê mılqan keno. "Kam ke na awe birneno vere bero na çuwe xo…"[351] Çuwe tiya de zey sembolê şidetê camêrdan ameyo mojnayiş. Hemedi pê no çuwe wazeno ke zerreyê Gule de yew ters bıvırazo. Labelê Gule ey ra nêtersena. Beno ke na bêvengiyê Gule qıjvinayişê Hemedi u hesab nêguretişi êy a. Topaç na hikaye de mojnena ke camêrdi pê heqeret u şideti wazeni otoriteyê xo bıdomno. La Ayse u Gule na rewşe qebul nêkeni. Ayse pê qalanê xo, Gule zi pê bêvengiya xo yê hesab nêguretişi verê na rewşe de vındêni.

Hikayeya **Eşq Gej o** de ma raştê trajediya cıniyanê xoseri yeni. Na hikaye de serqehremane Asmin ya. Asmin, mêrdeyê xo ra heqeret u şidet vinena. Labelê Asmin qerekterêka balkeş a u na rewşe qebul nêkena. Wextêk ra dıma endi daymiş nê heqeretan nêbena u mêrdeyê xo ra ciya bena. U yew taxa newe de xo re yew cuya newe awan kena. u yew kare de zi xebitiyena. Nê çiyi seba Asmin gami pili bi. Çunki komelanê pederşahiyan de cêrabiyayişê cını u camêrdan zey yew "eyb" viniyeno. Asmin mêrdeyê xo ra ciya bena; labelê reyna zi ey ra nêxelısiyena. Rojêk mêrdeyê aye, aye teqip keno u miyane şari de aye kuweno u tehdit keno. Labelê kesi ra vengêk zi nêveciyena.

> "Na hîkaye de sey mewzu şîdeto ke cinîyan ser o tetbîq beno yo. Verê çimanê her kesî de cinî êna kiştiş yan zî yena kuwayene la kes dest nêerzeno. Çira? Çunki munasîb nîyo ke merdim bikewo mîyanê cinî u mêrdeyê aye. Yan zî cinî kuwayîş heq kerda. Cuya rastkêne de zî rewşe wina ya, hîkaye de zî. Komelanê feodalan de cîya bîyayena cinî u mêrdeyî sey çîyêko tebî nêno vînayenenê. Goreyê nê komelan heqê mêrdeyan esto ke cinîyanê xo ra vajê 'Cayê to yan leyê min o yan kî gorîstan o.' No fikir, bîyo sedemê kişîyayîşê zaf cinîyan."[352]

Nê çiyan ra fambeno ke hikayeya Asmine yew meseleya komeli ya zi. Asmin teyna verê mêrdeyê xo de nêvındena, a verê qeydeyanê komeli de zi vındena. Hikaye ra fambeno ke komel wazeno ke cıniyi her wext bınê bandurê yew camerdi de bıbo. Cıniyi yan keyeyê piyê xo de

[349] Topaç, *Bero Sûr*, r. 30.
[350] Topaç, *Bero Sûr*, r. 30.
[351] Topaç, *Bero Sûr*, r. 30.
[352] Acar, m.n.v., r. 16.

yan zi keyeyê mêrdeyê xo de bıbo. Cıniyi ke bınê bandurê camêrdan ra bıveciyo ey "bênamus" hesıbiyêni. Çunki komelanê pederşahiyan de ciyabiyayişê camêrd u cıniyan çiyo ke "eyb" o. "Senî yew cinîke mêrdeyê xo ra remena u yena mîyanê hende şarî de sey camêrdan tena nişena ro?... Na cinîke muheqeq bênamuse bîya. Mêrdeyê yew cinîke her roje pirodo kî cayê cinî leye mêrdeyê xo bî."[353] Cıniyan ser de tesire qeydeyanê komelanê pederşahiyan zaf o, nê qeydeyi ge-ge bene sebebe kıştışê cıniyan. U Topaç bala ma ancena no mewzu ser zi komelanê pederşahiyan de teyna cuyayişê cıniyanê ezeban u viyayan zor o gereka sare cıniyêk de yew camerd tım bıbo! Heto bin ra na hikaye de teyna şidetê fiziki çin o; şidetê psikolojiki zi esto. Mesela wexto ke Asminm u Weli rayirê taxe de yewbini reyde qısey keni miyanê taxe de yew vatvate veciyeno. Asmin vatvateyan ra tersena. No ters hetê şidetê psikolıjiki ê hikayeyi mojneno ra. Gereka yew cıniya teyna (bı taybeti na cıniya ke mêrdeyê xo ra ciya biya) camêrdanê binan reyde qesey nêkero. Eg qesey bıkero na cıni "bênamus" hesıbiyeno. Komelanê pederşahiyan de cıniyi ke teyna cuyêni zey yew hedef viniyêni. U her fırsend de derheqê inan de hukım niyeno ru. Na famkerdış, cıniyi miyanê çar dêsan de hepıs kena.

Hikayeya **Kênayî** de zi dı cıniyi veciyêni ver. Nê wesniyê yewbini yi. Cıniya yewın şeş keynayi ardıbi dınya. Cıniya dıyın zi yew pize de dı keynayi arda dınya. Merdeyê inan Usıvi, na rewşe ver de cıniyanê xo re heqeretan keno. Çunki ey waştêne ke lajê ey bıbo. Wexto ke cıniya dıyın, dı keynayi ana dınya Usıv beno hêrs, qehıriyeno u aye re heqeretan keno. Cıniya yewın verê nê heqeretan de endi nêeşkeno bêveng vındero u vana:

> "Kutik ti ya. Cinsê kutikan kî tî ya. Hendayê kênayê ma yê rindek u biaqilî estê. La to se kerd? To emrê Heqî qebul nêkerd. To vat ez lajek wazena. To her roja Heqî mezgê mi werd. Ti reyna şîya zewicîyaya u hewîye arde mi ser. De, to dî? Heqî to rê se kerd? Çimê to roşt bê. Êdî heşt kênayê to estê…"[354]

Na cıniye pê cesaret verê camerdê xo de vındena. Çunki ge-ge viniyeno ke taye cıniyi verê camerdanê xo de nêefteranê vengê xo zi veci. Heto bin ra na hikaye mojneno ke tekiliyê cıni u camêrdi her wext serê heskerdışi de niya. Camêrd, cıniyi teyna zey yew wesıta vineno. Wesıtayêka inan re domanan ana dınya. Eg cıniyi domanê laji nêaro dınya, nê cıniyi kêm viniyêni u camêrdi xo rê zewaca dıyın heq vineno u wesni ano cıniya xo ser. Hikaye ra fambeno ke Usıv teyna xo u otoriteyê xo fıkıriyeno.

[353] Topaç, *Bero Sûr*, r. 58-59.
[354] Topaç, *Bero Sûr*, r. 20.

Hikayeya Guntaş Aldatmaz **Torbeyê Xeycane** de Xeycane, hem mexdurê meseleyanê tarixiyan a hem zi mexdurê zulmê camêrdan a. Hikaye de Xeycane ge-ge zulmê mêrdeyê xo Memi ra remena şına keyeyê piyê xo; labelê piyê aye, aye bı fehmê "mêrdeyê to yo; hem dano to ri hem zi hes keno" de reyna pêyser erşawıtên hetê Memi. Na hikaye de cıniyi ke bênateyê pi u mêrdeyê xo de yenê şınê inan ra behs esto. Her dı het zi seba Xeycane zulmkar bi. Tekiliya Xeycanê u piyê aye ser o merhameti de niya; tekiliyê inan ser o otorotiyê camêrdiyi de awan biya. Serran ra dıma piyê Xeycane mıreno. Xeycane şına serê mezele piyê xo u vana "ez to ra razî nîya Heq kî razî nêbo, cayê to wa cehenem bo!"[355] Qıseya Xeycane ya peyin ra fambeno ke kerdenê piyê aye zerreyê aye de bırinanê zaf xorinan kerdıbi a. Mudeyêk Xeycane benateyê pi u mêrdeyê xo de şına yena. Memi, Xeycane ra hem hetê fiziki hem zi hetê cınsi ra heqeretan kerdên. "…no Memo kutik şilabendesist bî. Hema kotî ke firset dî nîştêne re mi ser…"[356] Tiya ra fambeno ke Memi Xeycane zey yew "mılk" yan zi yew "nesneyê zewqi" vineno. Xeycane ke ey re itiraz kena, Memi aye re heqeretan kerdên. Camêrdi, cıniyan ser de her tewır xo zey yew wahir vinêni. Eg çiyêk zey inan nêbi, dest pê şidet u zulm kêni. Heto binra metaforê "torbe" zi hikaye de zaf balkeş o. No torbe virê Xeycane u tarixiya zi. Tekiliya cıni u camêrdan de camêrdi her wext bı zori u tada hukum nayi ru. No zulm u tada ha herb de beno ha keye de beno tımotım cıniyan kerdo mexdur. Labelê Xeycane verê no zulm de viyarteyê xo, serebutê xo miyanê yew torbe de nımita u qet xo vir ra nêkerda.

Hikayeya **Mêrdeyo Demokrat** hikayeyêka balkeş a. Serqehremane Sevime, verê nêheqiya camêrdê xo de sareyo xo berz geno. Yew "işliga sipi" ser o mabenê inan reyde munaqeşa veciyeno. "Mi to ra çend rey va ke yew îşliga min a sipî ya. Desinde bişuye, ziwa bike û ûtî bike. Ez meşte çik gêna pira, to de aqil çin o?"[357] Cafer her çi Sevim ra paweno. Sevim hem melım a, xoseriyê xo ya ekonomiki qezenç kerda, hem zi heme kar-gureyi keyeyi mile aye ser o yo. "Sevîm cile ra wuşte ra qet vengê xo nêvet, şîye îşlîga ke orteyê kincanê qilêrinan der a, girewte… bi meqes îşlîge hurdî-hurdî birnaye, kerde pirtley, eşte verê Caferî u va 'Ha to rê îşliga sipîye!' Cafer hetan nıka çimê cinîya xo qet nîya serdin nêdîbî."[358] Esesa xo de na meseleya "işliga sıpi" seba Sevime bena dılopê pêyin. Caferi ke teber de heqanê cıniyan paweno, keye de zi seba yew işlig şer veceno. Sevime verê nêheqiyê mêrdeyê xo de

[355] Guntaş Aldatmaz, *Pîyê Mi Kemane Cinitêne*, r. 47.
[356] Guntaş Aldatmaz, *Pîyê Mi Kemane Cinitêne*, r. 46.
[357] Guntaş Aldatmaz, *Pîyê Mi Kemane Cinitêne*, r. 86.
[358] Guntaş Aldatmaz, *Pîyê Mi Kemane Cinitêne*, r. 89.

sarewedarena endi nêeşkena dırıtiyê mêrdeyê xo bıanco. Guntaş Aldatmaz, pê na hikaye riyê camêranê demokratano nımıtki eşkera kena.

Hikayeya **Xêxîya Cinîyan** zey hikayeya **Mêrdeyo Demokrat**, rolanê cınsiyetanê komeliyan ser o yo. Gereka cıniyi zereyê keye de wa bı reso heme çiyan, zey xızımkari hemê ehtiyacanê camêrdan biyaro ca. Zey "işliga sıpi" na hikaye de zi meseleyê uti kerdışe kıncan beno meseleyê munaqeşayê cını u camêrd. "…Nika winî aseno ke utî kerdena kincanê Mistefayî mi rê menda. Mi va qet ke nê o bi xo kincanê xo utî bikero, mi kincî utî nêkerdî. Tam aşmê vêrde ra tonê kincî erzîyayî pêser, mi rike kerde, ey mi ra zêde rike kerde…"[359] Mıstefa cıniyê xo zey yew gurekar vineno u goreyê ey heme ehtiyacanê ey cıniyê ey bıdiyen, eg nêkerdên no biyên eybê cıniye. Mıstefa hende ecızo ke nêeşkeno ehtiyacanê xo yê tewr qıjan biyari ca. "Ti ke nê kincan utî nêkena yan înan bena keyê pîyê xo, waya mi wa utî kero yan kî winî qirmiçkin gêna pira, her dıyîne de kî to re eyb o, ti zana."[360] Yeno vinayiş ke Mıstefa eyni muamele teyna cıniyê xo ra nêkeno, o eyni çiyan waya xo ra zi paweno. Tiya ra fambeno ke komel heme kar u gereyê keyeyi mılê cıniyan ser o ronayo ke hetan cıl u bergê camêrdan, cıniyi heme çiyan ra mesulo. Sistemê pederşahi wazeno ke cıniyi zey xızımkarê camêrdan bımano.[361] Hişê pederşahi teyna meseleya zewaci niya. Camêrdi, cıniyi ke heyatê inan de ca geni heme cıniyan re (maye, waye) eyni çiyan paweni. Goreyê ey cıniyi ke hê heyatê Mıstefa dı, heme gereka xızımkarê ey bı bo. Komelê pederşahi de hokê ewniyayişê cıniyan wına yo. Mıstefa zi miyanê nê qeydeyan de biyo pil. Mıstefa pi u maya xo ra çi diyo nê çiyan zey yew miras cuyê xo de domnayo. Heto bin ra "...her dıyîne de kî to re eyb o, ti zana" no vatışi ra zi fambeno ke Mıstefa pê nê qıseyanê xo wazeno ke Sevime wa bınê şermi de bımano. No zi yew şideto komeli hesıbiyeno. Çıra kıncanê çıqıriyayi eybê cıniyan bo ke?

Destpêkê zewac de cıniya Mıstefa her çi kerdên a hem pê doxtorti debareyê xo kerdên, hem keye de heme kar-gure kerdên, hem zi yew lajê inan est bi ey reyde eleqedar biyên. Yew mudê ra pêy sebrê aye nêmanena peyni de zey Sevime, verê na rewşe de sarewedarena. Hikayeyanê **Mêrdeyo Demokrat** u **Xêxîya Cinîyan** de mewzuyê wertağı esti. Her dı cıniyi zi cıniyi moderni yi, hetê ekonomi ra xoseri yi, verê mêrdeyanê xo dı bı xeyalşıkiyayişêko pil cuyêni. Her dı camêrdi zi destpêk de demokrat, munewer, modern eyseni; labelê dıma nê dı camêrdi zi goreyê qeydayenê komelanê pederşahiyan cıniyanê xo re muamele keni u inan zey

[359] Guntaş Aldatmaz, *Pîyê Mi Kemane Cinitêne,* r. 92.
[360] Guntaş Aldatmaz, *Pîyê Mi Kemane Cinitêne,* r. 93.
[361]Ayşegül Özaslan, "Mustafa Çiftçi'nin Hikâyelerinde Toplumsal Cinsiyetin Sosyo-Linguistik Göstergeleri", *Kare International Journal of Comparative Literature,* Sayı 17, 2024, r. 28.

yew xızımkar vinêni. Her dı hikaye de zi cıniyi, seba domananê xo qehrê nê camerdan ancêni. Her dı hikayeyan de zi mêrdeyê nê cıniyan inan re ixanet keni u peyniye de zi her dı cıniyi zi mêrdeyanê xo ca verdeni.

Kıtabê Berfin Jêle, hikayeya **Phêznê Gamu** de Esmere, hetê mêrdeyê xo ra yena kıştış. "A ke phêznê gamu ver biya tazız, çêver kerdo qawıs ke niado, xafil de eznawır paskul do çêver ro koto zerre. Esmere kısta, çêneke ke gureta…"[362] Nê yewbinan ra cêrabeni; labelê reyna zi xelasê Esmere nêbeno. No problem heyatê rocane de zi zaf veciyeno verê ma. Cıniyi camêrdan ra ciyabeni; labelê reyna zi nêxelısiyêni. Nê cıniyi yan şidet vineni yan zi kışiyêni. Na hikaye de serqehremane cıniye, verê zulmê bavalığê xo reyde zewac zey yew xelas vinena. Labelê Esmere şiliye ra remena kona torgan ver. Zulmê yew camêrdi ra remena; labelê kuwena bınê zulmê yewna camêrdi. Esmere hetan emrê xo ya pêyın pê ters cuyena. Esmere, zey Sevim, Asmin u Xeycanê nêeşkena xo zulmê mêrdeyê xo ra bıxelesni. Peyni de ma eşkeni nê çiyan vaci: sistemê pederşahiyan de cêrabiyayiş nêbeno xalasê cıniyan. Na hikaye ra zi fambeno ke heta hişê camêrdi u komelê pederşahi nêvuriyo seba cıniyan xelas u xoseri mumkun niyo.

4.1.6. Cıni u Ğeribiye

Edebiyatê Zazaki de mewzuyê ğubeti yan zi welat ra dur kewtış, tımotım eseran de cayê xo gureto. Nê mewzuyi zafyer raywaniya qerekteranê camêrdan, mucadeleyanê inan u hesretê walati ser o awan biyo yan zi şekıl gureto. Labelê seba cıniyan welat ra dur kewtış teyna bedılnayişê yew ca/mekan niyo; seba cıniyan yew proseso zor o. Hetê nasname, zıwan, xo eidvinayiş, keyayanê xo u domananê xo ra durkewtışi ra seba cıniyan prosesêko zor u çetın o. Ğeribiye de vengê cıniyan u problemanê inan nêameyi vinayiş. Verê na rewşe de vengê inan zafyer bınê bêvengi u bêwahari de mendo. Topaç, Guntaş Aldatmaz u Bor hikayeyanê xo de no bêvengiye ri benê vengêk. U tekiliya cıniyan u ğeribiye anê çıman ver. No tekili teyna cografya u welatanê xo ra durkewtış niyo. Eyni wext de vindibiyayiş, teynamendış, miyanê yew cayo ğerib de xoverdayişê nasname u zıwano zi. Cıniyan ğeribiye de çı zori anto, hesret, dej, xeyal u waştışê inan çi yo? No weziyet çımê nuştoğanê cıniyan ra viniyeno ke cıniyi, ğurbetiye de dı qati zori anceni u dahani zaf ğerib maneni.

Hikayeya **Dejê Xerîbîye** de serqehremane Emina ya. Emina hırıs u panc serri ya, a Dêrsımıj a u kebani ya. Domantiya aye Dêrsım de viyerta, dıma bar kerdi şiyi bacar. Yew zewac zi sare aye ra viyerta; labelê dıma merdêyê xo ra ciya biya. Emina serran ra tepiya şına welatê

[362] Jêle, e.n.v., r. 25.

xo Dêrsım. Topaç na hikaye de yew cıniya dejê welatê xo ancena aye ana çıman ver. "Ez dirbetin a Dêrsım, ez dirbetin a. Çîyede mi çin o. Kesê mi nêmend. Ez serran ra tepîya ameya harmanê to. Ti kî sey mi dırbetin a. Dejê ma sey yewbînî yê. Ez to ra durî de bîya meyîte. Sêneyê mi de yew kerra mende…"[363] Seba Emina ğurbeti teyna welatê xo ra durmendış niya. A welatê xo de zi xo "bêwahar" vinena. Emina serran ra dıma yena resena welatê xo; labelê deji ke aye anti virê aye ra nêşını. Şexsa Emina de viniyeno ke dejê ğeribiye reyêk kewt zereyê merdımi endi qet nêveciyeno u merdım her ca de ğerib maneno.

Guntaş Aldatmaz zi hikayeya xo **Poşmanîye** de mewzuyê ğeribiye, teyna zey durmendışê cayêk yan zi mekanêk nê; zey yew "vindibiyayişê wextê viyarteyê insani" arda zıwan. Serqehremana hikaye yew cını ya. Na cını cıwaniya xo de dewa xo ra veciyena şına ğeribiye. Beno ke na ğeribiye sebebanê siyasiyan ra yo. Serran ra dıma a ğeribiye ra ageyrena yena dewa xo ke yew welat ra wet yew dewa xırabe vinena. " Xerîbîye, şîyena xo esta, agêrayîşê xo meçhul o. Rojê ke agêrê kî garantîyê xo çin o ke her çî sey verî yo."[364] Çunki dewe de çiyêk zey veri niyo. Tıkê xorti yan merdi, yan veciyayi koyan yan zi kewti hepısxaneyan. Serqehremane yena dewa xo ke çiyêk zey veri niyo. A zaf beno poşmane ke şiya ğeribiye. "Ez ameya, ez ameya la êdi erey bî. Ganî mi bizanayêni ke na yena sereyê mi ser de, ganî ez qet nêşîyêne..."[365] Heto bin ra serqehremana hikaye, hesreta maya xo zi ancena. No het ra zi yew poşmani ameyo meydan. "Anê! Ana min a rindeke to dî, ez çiqas kewta erey? Nîyade sey vatena to bî. Keşka persê to nêvecîyêne! Ez agêraya..."[366] Nuştoğe, mefhumê "poşmaniye" ser o heyatanê tırajikan arda zıwan.

Hikayeya **Almancî** zi mewzuyê ğeribiye ser o yo. Mêrdeyê cıniyekêk şıno Almanya, uca de yew cıniya almanci reyde zewıciyeno. No semed ra yew keye beno vıla. U tradejiyêk zaf pil ano meydan. Qerarê yew mêrıki cıniyan u domanan ser de senin tesir keno, na mana de hikayeyêka balkeş a. Hikaye de tersê cıniyane ke mêrdeyê inan şiyi ğeribiye inan ra zi behs esto. "Goşê cinîyanê almancîyan tim xeberanê xirabinan ser o bî. Pêro tersan ver recefîyêne ke nêbo rojê mêrdeyê înan kî yeweda porzerde bîyaro."[367] Na hikaye nişan dana ke ğurbet teyna camêrdan ser de nê, cıniyan u doman ser de zi tesiro negatif vırazeno. Vılabiyayişê yew keye, meğduriyetê cını u domanan na hikaye de bala wendoğan ancena. Piyê Eze ğurtbeti de xo re

[363] Topaç, *Bero Sûr*, r. 37-38.
[364] Guntaş Aldatmaz, *Pîyê Mi Kemane Cinitêne*, r. 22.
[365] Guntaş Aldatmaz, *Pîyê Mi Kemane Cinitêne*, r. 20.
[366] Guntaş Aldatmaz, *Pîyê Mi Kemane Cinitêne*, r. 22.
[367] Guntaş Aldatmaz, *Pîyê Mi Kemane Cinitêne,* r. 53.

yew heyato newe awan keno; labelê seba Eze u maya aye na rewşe trajedi ra wet çiyêk niyo. Camêrdi ğurbet de beni azad, cını u domanê ke peyê inan de mendi benê lete lete.

Nameyê **Hêvîya Macire** ra zi diyaro ke, na hikaye derheqê barkerdışi de nusiyaya u hikayeyêka trajik a. Yew keyeya Zazayi sebebanê siyasiyan ra Tırkiya de maruzê zaf işkenceyan benê u verê na rewşe de daymiş nêbenê kuwenê rayiran. Raywaniya inan ê barkerdış dest pê keno, no rayir de na keye bena vıla, bena lete-lete, yew keye rıjiyeno. Serqehremane Hêvi ya. Hêvi Tırkiya de sebebanê siyasiyan ra zaf zori ancena. "Kar û guryê xo ra bîbî, qijanê xo ra bîbî, mêrdeyê aye tehda pê kerdbi, dişmenî a îşkence kerdbî, çi nêamebi aye ser de ke!..."[368] A u keyeyê aye zaf zori antbi; labelê yew hêviyê aye zi est bi a zi Almanya bi. Seba Almanya xeyalan kerden tı vatên qey Almanya xelasê inan o; labelê wına nêbeno. A ke şına Almanya tiya de zi zaf zori ancena. "A ke dewleta almanan uca de û cuwa pey arda mi sere a ne yena vatiş ne zî hena nuştiş! Tiya de kenê weş, lakîm kes cayê înan de pê hesîyeno ke înî çiqas demokrat ê, çiqas huqûqnas ê!"[369] Hêvi Almanya de end zori ancena ke rojanê aye yê Tırkiya bile kuwena vira aye. Rayirê Almanya de derguşe aye mırena, Almanya de yew keynaya aye bena vind, mêrdeyê aye kuweno depresyon beno alkolik, a bena nêweş… "Almanya problemê ma hîna zêdnaybî. Ma gêraybî azadîye lakim ma hema newe bîbî bindest. Almanya muameleya kutikan ma de kerdêne…"[370] Zaniyeno ke Almanya yew welato ke demokratik o u heqanê insanan paweno. Labelê raşta cı wına niya. Seba cıniyanê koçberan zey Hêvi, na demokratiye ra yew xeyr nêvineni. Nuştoğe, ser hikayeya Hêvi u keyeyê aye ra na "demokrasiyo bı vateni" ê Almanya arda çıman ver. Pê na hikaye demokrasiya ke qaşo Almanya de esto rexne biyo.

Hikayeyanê **Vileyê Xerîban Çewt o** u **Xururê Yew Nîjadperestî** welatanê ğerıban de viyareni. Dı hikaye de zi serqehremani cını yi u nê dı cıniyi zi personelê weşi yi. Nê cıniyan hesretê weletanê xo anceni. Hikayeya **Vileyê Xerîban Çewto** de yew personela weşi wexto ke karê xo kena meruzê çı heqeretan bena inan ca gureti. Nuştoğe, na hikaye de ferqê cıniyanê welatanê xeriban u ê welatê xo ardo zıwan. Mesela hikaye de yew cıniya neweş esta u ğerib a, na cını pê vatışanê xo yê nijadperesti veciyena ver. "Xerîba pîsa heramî, ti qey lapikê xo yê pîsê murdarî serê masa ya mina nayî ro… De ca di lepinanê xo yê mekruhan bigîre û bisekîr!…"[371] Na rewşe zaf zorê personela weşi şına. Verê na rewşe de hesretê welatê aye zêdiyena. Çunki

[368] Bor, e.n.v., r. 29.
[369] Bor, e.n.v., r. 38.
[370] Bor, e.n.v., r. 39.
[371] Bor, e.n.v., r. 47.

welatê aye de cıniyi dahani hol, rehm u zerrnermi yi. "Destê serê sibayî de mi hewnê xo de derzîne dayêne yew cinîyeka xorte ro, cinîyeke mi rê duayî kerdên û vatên: Homa to babî û dadîya to rê verdo, destê to ternî bê…"[372] Na cıniya cıwan aye re duayi kerdi bi; labelê a cıniya nêweşe ke miyanê pisiye de cuyeyni, personela weşiye ra heqeretan kerdnên u nê heqereti zafyer heqeretanê nijadperestiye bi. Nuştoğe, na hikaye de cıniyanê welatanê ğeriban u ê welatê xo nana tiver. Hikayeya **Xururê Yew Nîjadperestî** de serqehremana cıni, ğeribiye de ra u hetan astareyi asmeni bêriya welatê xo kerda. "Xeyalê mi de şewê welatî. Etîya de astareyî yan nêasenî yan zî hîn lêl û xumam kenî… Astareyê welatî beriqîyenê, viriskîyenê, yew ho yewî ver şanaye…"[373] Hikaye de hesretê welati ra teber problemêko bin esto, tayi diyaloğon ra zi fam beno ke na cıniye ewrupa de wextoki karê xo kerdên meruzê heqeretanê nijatperestiyan biyeni.

> "- Birêz Şimît, destê mi bigîre, ez do to rê hetkarî bikerî ke wa ti bieşki biwarizî we.
> - Mi rehet verde, hewceyîya mi bi hetkarîya to çinîk a, ez xo bi xo warzena we.
> - Birêz Şimît, biewnî ti hê nêeşkenî warzî, verde ez to rê hetkarî bikerî…
> - Kênê wet aşo, ti kama ke ti mi rê hetkarî kena, mi rê hetkarîya to lazim nîya.
> - Birêz Şimît, ti senîn î, cayêkê to dejen o?
> - Cayêkê mi nêdejen o, weta şo, wa ruçikê to mi ra nêaso."[374]

Hikayeya **Gula Xalfetî** de Zelale seba sebabanê siyasiyan ra yena ewrupa. Labelê tiya de teyna manena. Welatperwerê Kurdi aye ra ardımnêkeni u a miyanê dınyayê feqiran de teber de manena. Dı cıniyi, aye re ardımkêni u bene keyeyê xu. Ğeribiye de mabenê nê cıniyan de yewbinan ra paştdayiş awan beno. Nuştoğe, na hikaye de welatperwerê Kurdan rexne keno. Çunki nuştoğe na hikaye de Zelale zey namusi kurdan vinena.

> "Kurdê ke semedê namusê xo dinya biveyşnê honcî çimê inan ra nêaseno. Namusê înan verê her çî yeno, semedê azadîya înan her çîyê xo caverdabi… La bê bivîne ke ê kurdan ewro namusê xo oretyê yew bacarê xerîbî de eşt bi tever…"[375]

No qısıme de hikayeyi ke analiz biyi nişan dani ke ğurbeti, seba cıniyan teyna bedılyayişê yew ca yan zi mekan niyo. Cıniyi ğurbeti de bınê şertanê gıranan de hem biyi meğdur hem zi teyna mendi. Nê hikayeyan de ğurbet, qelema cıniyan ra teyna welat ra dur mendış u hesret niyo; nê hikayeyan de rolanê cınsiyeti ê komelki zi rexne beno. U heto bin ra bınê nê şertanê gıranan de paştdayişê cıniyan zi xo mojneno ra.

---

[372] Bor, e.n.v., r. 48.
[373] Bor, e.n.v., r. 49.
[374] Bor, e.n.v., r. 51-52.
[375] Bor. E.n.v., r. 60

4.1.7. Mektebê Leyli

Edebiyatê Zazaki de problemê mektebê leyli yi, teyna zey yew problemê perwerdeyi nêameyo destguretış. Eyni wext de vindibiyayişê viri, problemê nasname u zıwanê dadi ra durvıstişi zi mektebanê leyliyan de problemêk bi. Mektebê leyliyi bı taybet ruhê domanan de dejanê pilan kerda a: zey teynati, nasnameyê xo re xerib biyayiş zi nê mekteban de peyda biyo. Hikayeyanê Bedriye Topaç u Şeyda Asmin de mewzuyê mektebanê leyliyan tıkê hikayeyan de xo mojneno ra. Hikayeyanê Topaç de tesirê mektebanê leyliyan zafiyer xo teynati ser mojneno ra. Tıkê hikayeyan ra nê vateyi ke ameyi guretış rewşa mektebanê leyliyan u tekiliye ke teynati ser awan biya hola hol ana çıman ver.

Topaç, hikayeya **Şefeq Çimanê Ma de bî** de vana: "Çamê ke baxçeyê mektebê yatilî de bî, yene vîrê mi… nê çamî kî sey mi yew kesî ê ardê û tîya hepis kerde"[376] Nuştoğe, bênateyê xo u darê çamê de yew tekili nona ru. U mektebanê leyliyan zey yew hepıs teswir kerda. Çunki her dıyi zi cayanê xo re ameybi durvıstış u bıbi hepıs. Na rewşa zi mojneno ke mektebanê leyliyan ruhê domanan ser de zey yew surgun yeno vinayiş.

Hikayeya **Bero Sûr** de "Ez tamê tenayîye rind zana. Çike tenayîye tewr vere yew êlula kane de kewtîbî hewnanê mi. Mi tenayîye şewanê dergan yê domanîya xo de, mîyanê dêsanê mektebê yatilî de nas kerdbî."[377] Mektebê leyli tiya de perwerde ra wet seba aye teynatiyê xorını ana meydan. "Ez û tenayîya xo ya yatilîye sey kutikana vêşanan verê ey der îme"[378] Na vêşaniye, vêşaniya werdi niya; vêşaniya heskerdışi, merhameti u hesretê keyeyi ya.

Hikayeya **Dejê Xerîbîye** de zi Emina dejê xo yê mektebanê leyliyan ra behs kena. "Aye domanîya xo Dêrsım de mektebê sey hepisxaneyî de caverdaybî. Domaniya aye her wext ameyêne verê çimê aye û a xemgîn kerdêne."[379] Nê vateyi nişan dani ke nuştoğê, hikayeyanê xo de viyarteyê xo ra nêeşkaya xo bıxelısno. Çunki Topaç zi mektebê leyli de mendbi. U na rewşe hikayeyanê aye de asena, bênateyê mektabanê leyliyan u teynati de yew tekiliya zıxm awan kerda. Tesirê mektebanê leyliyan teyna hikayeyanê Topaç de nê; şiiranê aye de zi xo mojnena ra:

"ÇIMÊ DOMANA YATILIYE
Her şewe yew sereyo bêpor keweno hewnanê mi
Di çimê sîyayî

[376] Topaç, *Bero Sûr*, r. 15.
[377] Topaç, *Bero Sûr*, 23.
[378] Topaç, *Bero Sûr*, 26.
[379] Topaç, *Bero Sûr*, 33.

Di çimê qefelîyayeyî
Di awirê bêziwanî
Zırçayîşî zêdînê goşanê mi de
Vewre varena zerrîya mi ro
Tîje mi caverdana
Hewnê mi serd de çin ê
Şilî varena Balişnaya mi bena hît
Tenayîya kiştoxe manena cilanê mi de
Û qîrîya veşayîye..."[380]

Na şiire, domani ke mektebanê leyliyan de wendi inan ra behs keno. İfadaya "sereyo bêpor" ra zi yeno zanayiş dest pê kerdişê mektebê leyli de birnayîşê porê domanan; "çimê sîyayî, qefelîyayeyî û bêziwanî" zi mewzuyê ğurbet û tenayi nişan dana.

Hikayeya Şeyda Asmin **Ez Bîya Çîkînîyade Bêvenge** de yew keynaya şeş-hewt serri esta. A, mektebê leyli de manena u hikaye de behsê zoriyê mektebanê leyliyan kena. Wexto ke piyê keyna, aye bena mektebê leyli de caverdeno na rewşe keyna ser de yew tesiro negatif vırazena u a zaf bena xemgin. "Pîyê mi destê mi destê xo ra vet, pîyê mi destê mi verda ra. Ez bîya çîkînîye! Ez bîya çîkînîyede bêvenge. Înan ez koka xo ser a visnaya, kerda kengerê verê vayi."[381] Yew keynaya hema şeş-hewt serri ya verê na rewşe de nê hisanê gıranan cuyena. Çunki na keyna reya verina ke keyeyê xo ra u dewe xo ra veciyena. Zey Topaç, Asmin zi bênateyê mektebanê leyliyan u teynati de yew tekili awan kena. "Teynayîye! Teynayîya senêne! Mi va pepo keko ez mirena. Dayê, apo şima kotî yê. Ez mirena. Kesî vengê mi nêheşna Koyî rijîyayî mi ser de…"[382] Heto bin ra na hikaye dı, mektebanê leyliyan zey yew "eskeriye" teswir biyo. Çunki mektebanê leyliyan de her çi bı nizami ameyni ca. "Her şodir jû malim yan malima nobedare ameyêne, bi wuşîra destê xo dayêne dolabanê asinênan ro, bi reqî û teqîye ma hewn ra kerdêne hêşar... *Aptallar haydi uyanın*."[383] Muameleyi ke miyanê mektebanê leyliyan de domanan ser de biyi mojneni ke mektebê leyli cayê perwerde ra ziyade manêni cayanê qışla u eskeriye.

"Verê her werdî ra sond ameyenê wendene. Jû wendekarî wendêne, ma yê bînan tekrar kerdêne… *Tanrımıza hamdolsun. Milletimiz varolsun. Afiyet Olsun*!"[384] "Rojêk etud de mi hevala xo ra bi

[380] Bedriye Topaç, *Wextê Heskerdişî,* Roşna, Dîyarbekir, 2013, r. 11.
[381] Asmin, *Zeman Sey Fekê Kardî bî,* r. 7.
[382] Asmin, *Zeman Sey Fekê Kardî bî,* r. 7.
[383] Asmin, *Zeman Sey Fekê Kardî bî,* r. 7.
[384] Asmin, *Zeman Sey Fekê Kardî bî,* r. 8.

kirmanckî çîyêk va. A vîste mamostayê ma refe de bî. Ame leye mi dest de texteyode phan estbî. Tayê çî vatî. Mi vateyê ey fam nêkerdî. Dî ke ez fam nêkena, bi îşaret va 'destê xo derg bike'…" [385]

Hikaye de mektebanê leyliyan de çiyi ke veciyêni ver heqeret, tada, kuwayiş, vêşani u asimile kerdışi yo. Asmin, bala wendoğan ancena nê çiyan ser zi: a mektebanê leyliyan zey cayê asimilasyone vinena. Nuştoğe, tiya de qedexeyê zıwanê mayan, disiplinêke ğıdar u cezayi gureto miyanciya hikaye.

Hikayeya **Zeman Sey Fekê Kardî bî de** mewzu ko u cuyê koyani ya. Tiya de serqehremane yew cıniya. Na cıniye xemgin u zerrıziz a. A, na rewşa xo gıredana wextanê mektebanê leyliyan ra ke a uca de mendêne.

"Ti zana mi hîsê xemgînîye reya yewine mektebê şewan de ferq kerd. Reyna payîz bî, baxçeyê mektebê şewaneyî zaf girs bî, meyweyêran ra teber her tewirê daran est bî. Tewr zaf kî akasyayêrî est bî. Mi ê daran ra zaf heskerdêne. Tawo ke mi dî, ê darî pelganê xo rişnayêne, ez zaf xemgîn bîya, badê mi ferq kerd ke, ez her payîzîn hînî bena û mi ê halê xo ra zaf hes kerd."[386]

Na hikaye zi nişan dana ke mektebanê leyliyan qerekteranê şexısan ser de seni tesir keno. Huznê na serqehremane şına resena domaniya aye. Çunki mektebê leyliyi seba aye teynati, huzn u hesrete ra wet çiyêk nêbi. Peyni de nê hikayeyi nişan deni ke noştoğe Topaç, hikayeyanê xo de mektebanê leyliyan zey teynati u hepıs teswir kerdo. Asmin zi hem teynati hem cayê asimilasyon u şidet gureto dest.

4.1.8. Cını Siyaset u Ko

Wextanê modernan de endi cıniyi zi zey camêrdan siyaset ra qıseykeni. Miyanê siyaset de ca gêni. No siyaset çarçewayê ideolojik de rey-rey yew mıcadele ano insanan ver. İnsani bı wesileyanê tewıran mıcadeleyê xo keni. Organizasyon de ca guretış, ver veciyayiş, şiyayişê koyan zi miyanê nê mıcedeleyan de ca geno. Nê serranê peyinan de cıniyi zi miyanê no mıcadele de eyseni u ca gêni. Nê xususi edebiyatê komelanê modernan de xo ser biyi yew mewzu. U nê mewzuyan de metini edebiyi nusiyayi u nusiyêni. Edebiyatê Zazaki zi mewzuyanê siyaset, verveciyayiş u şiyayişê koyan de ruştê xo ıspat kerdo. Nuştoğê cıniyi zi nê mewzuyan re dur nêmendi. Siyaset u ko miyanê çımeyan ra tewr muhiman ra yewo ke edebiyatê Zazaki weye keno. Edebiyatê modern ê Zazaki de mewzuyanê siyasiyi her wext cayê xo gureto. Çunki komelê Zazayan de hediseyi siyasiyi vir u cuyê şari de bırinanê xorinan verdayi. Siyaset seba nuştoğanê no komel teyna mewzuyêko edebi niyo; mıcadeleya nasname, zıwan, barkerdış u

[385] Asmin, *Zeman Sey Fekê Kardî bî,* r. 9.
[386] Asmin, *Zeman Sey Fekê Kardî bî,* r. 95.

estibiyayişi yo. Coka hikayeyanê moderni ê Zazaki de tekiliya bênateyê cını, siyaset u koyi zey yew mewzuya muhim veciyena ver.

Hikayeya Nadire Guntaş Aldatmaz **Doktor kî Çin o** de yew cıniye seba wendışê universiteyi şına İstanbul. Nameyê aye Zere ya. Zere tiya de hetê fikr u hişi ra zaf vuriyena. Peyniye de a riyê xo çarnena ver bı koyan. Bı nê qeydeyi, a bena daxilê orgut u bena yew figurê siyasiyi. Hikaye de bı taybeti dıma şiyayişê aye de dejanê keyeyê aye ra behs esta. Qerarê şiyayişê na keyna hem heyatê aye ser de kem zi heyatê ma u piyê aye ser de tesiro ke negatif vırazena. Ma u piyê keyna zaf kuweni verê aye, zaf qehiriyêni. Xuzır keyeyê inan de nêmeneno. Hikaye fekê piyê keyna ra vaciyeno. Maya keyna, Sakina, her roj verê xeberan u telefon de bi ke derheqê keynaya xo de xeberêk pawıtên. Rojêk Zere geyrena keyeyê xo "Zere telefon de bi vengode serdin û bêhîs vatibî ke, ganî ma xebere polîsî nêdîme, a şona, çike karê aye yê zaf muhîmî estê, cinî û camêrd welatî pêro ma û pîyê aye yê, a ma xo vîr ra kena ganî ma kî aye xo vîr ra bikîme"[387] Yeno vinayiş ke vuriyayişê Zereyi yê siyasi u ruhi zaf eşkera yo. Aye endi hisanê xo yê keyeyi neqılkerdo hisanê ideolojikan ser. Seba şiyayişê koyi a, heme keyeyê xo reyde tekiliyê xo bırnabi. İqtibaso "...cinî û camêrd welatî pêro ma û pîyê aye yê" ra zi fambeno ke Zere sinorê keyeyê xo rıjnaya, a endi welat u ideolojiyê xo kerdo herındê keyeyê xo. Na hikaye de siyaset, nasnameyê Zereyi yo klasik (zey keynayê ma u piyê xo biyayiş) kışeno u aye ra yew figura siyasi vırazeno. Maya aye Sakina dıma keyanyê xo ra bena gêj. Nê tersan ver ra nêşını doxtor zi. Wextoki mecbur menêni şını doxtor zi derdê xo akerde nêvatêni.

> "Ma tersayêne ke aye berîme doktor. Ma şêrîme doktorî ra se vajîme? Ma çitur derdê xo vajîme? Doktor nêvano derdê şima çik o, ma senê cewab bidîme. Ma ke vajîme kênaya ma seba pêrodayîşî şîya ko, doktor xeberê polîsî nêdano, nêvano nê terorîst ê! Coka reyê di-rêyî ke mecbur mendîme, ma berde xestexane, ma va pîyê xo merdo coka winî ya. Derdê ma derdode zaf girs bî la doktor çin bî."[388]

Tersê ma u piyê keyna teyna dejê domanê xo niyo; eyni wext de na rewşe mojneno ke na keye bênateyê dewlet, sistem u nasnameyi de zi şıdinayi meneni. Na hikaye de çinbiyayişê doxtori, teyna çinbiyayişê dermanê tıbi niyo: o eyni wext de çinbiyayişê edalet u dermanê siyasiyo zi. Nuştoğe, na hikaye de nasnameyê cını u siyaset ser o ewniyayişêko trajik u realist arda çıman ver. Bı nê qeyde kıfş beno ke siyaset teyna "veciyayişê koyan" niyo; siyaset cuya cıniyan de her wext deryayêko pil o ke heme cuyê inan ser de tesirdaro.

[387] Guntaş Aldatmaz, *Pîyê Mi Kemane Cinitêne,* r. 33-34.
[388] Guntaş Aldatmaz, *Pîyê Mi Kemane Cinitêne,* r. 34.

Şeyda Asmin zi zey Guntaş Aldatmaz hikayeya xo ya **Şîyayîşê Dîla** de serebutê yew keynaya cıwan ra behs kerda. Nameyê na keynaye Dila ya. A zi tercihê xo hetê koyan ra kerda u qerar gureto ke veciyo koyan ser. Dila nêzdiyê hırı aşman qerarê xo fıkıriyena. Bêveng a, kesi reyde qısey nêkena. Beno ke no qerara aye de muameleyê piyê aye zi biyo tesirdar. Çunki Dila miyanê yew keyeye pederşahi de cuyaybi. Piyê aye yew mêrık o otoriter, bêeleqa u bêheskerdış o. O teyna hukımnaybi ru. Piyê aye wexto ke pêhesiyeno; lebalê endi zaf beno erey. Çunki Dila qerarê xo dabi u piyê aye zi bêçare no qerar qebul kerdbi.

> "Dîla tim û tim bêveng a. Bêvengîya Dîla asene nîya. Xorîn a. Sey bîran, sey golan bêbin a. Kilê verdena zereyê mordemî... Zerêyê Dîla qasê rîyê Dîla rindek o. Nazik o, tenik o, her çî re veşeno, Zerrîya xo zîz a. Dîla zertenik a ke hetan nıka nêameya dîyene.""[389]

Nuştoğe, hikaye dı teyna qerarê aye yê siyasi ra nê; eyni wext de ruhiyat u dınyayê aye yê zerri ra zi behs kerda. Na bêvengiya Dila ya hırı aşman nişanê dejêko ruhi u tengzeriyêka pil zi nişan dana. Heto bin ra hikaye de viniyeno ke awaniya yew keyeyi, qerar u terecihê Dila yê siyasi ser o seni tesir kerdo. Qerarê Dila teyna tercihêka siyasi niya: Dila eyni wext de ver yew piyo klasik u keyeyê pederşahi de zi sarewedarena.

Asmin, kıtabê xo yê *Zeman Sey Fekê Kardî bî* de qısımo **Hîkayeyî Koyî** de des hebi hikayeyi nuşta. Miyanê nê hikayeyan de eğleb ê kesan ke seba tercihanê xo yê siyasiyan veciyayi koyan ser inan ra behs beno. Nuştoğe, miyanê nê kesan de zi şervananê cıniyan ra hina zaf behs kerdo. Hemınê nê des hikayeyi de cuyê koyan ra, ê kesi ke veciyayi koyan çı zori anti inan ra, pêrodayiş, merg, bırindarbiyayiş, seba embazanê xo xo fedakerdış ra behs esto. Qerekterê cıniyi ke nê hikayeyan de viyarêni hemeyê inan hêzdar, fedakar, jihat, serkewte u hetê ideolojik ra bawermende yi.

4.1.9. Cını u Baweri

Mewzuya baweri seba cıniyan teyna yew meseleya dini niya. Baweri, eyni wext de seba cıniyan bıngehê heyati yo u miyanê zoriyê heyati de yew cayê xelase yo. Edebiyatê Zazaki de nuştoği eseranê xo de baweri ser de zi vınderti. Hikayeyi ke ma bınê no sernuşte de kom kerdi nê hikayeyan de baweri ge zey yew isyan, ge zey yew teslimbiyayiş, ge zi zey yew sarewedarıtiş u xoverdayiş ameya çıman ver.

Hikayeya **Zîyare** de serqehremane Bese, yew cıniya hotay serri ya. Baweriya Bese verêcu ziyaretan ra zaf bi; labelê vindikerdışê dı domananê xo u mêrdeyê xo ra dıma aye

[389] Asmin, *Zeman Sey Fekê Kardî bî,* r. 83.

baweriya xo kena vindi. Dıma nê dejan ra Bese bena yew cıniya bêveng, kesi de qesey nêkena. Bı serran kesi vengê aye nêeşnaweno. Rojêk xeberê vengkerdışê dewa inan yeno. No xebero peyin ser o Bese bena yew cıniyêka isyankar u seba perodayişi şına ser ziyaret. "Erê sima nika vanê 'Dewe kenê tal.' Erê, Usenê mi belka hina nê koyan de gêreno. Erê mezela Xidirê mi tîya ra. Erê, asteyê kênaya mi pizeyê verganê nê koyan der ê. Erê, ez tîya ra seni şêri sewbina welat?"[390] Bese deji zaf pili diyi; labelê reyna zi teselê aye esta. A ewniyena koyan ra merdeyê aye yeno virê aye, wexto ke ewniyena gorıstan lajê aye yeno virê aye, wextoke ewniyena vergan keynayê aye yena virê aye. Labelê vengkerdışê dewe endi Bese de sebır nêverdana u dana pıro şına ziyaret de pêro dana.[391]

> "Guna ya? Erê Zilfê guna çik a? Ez hewtay serrî der a. Erê guna çık a? Mi bi na fuqarîyêna xo loqmeyî dayî, qurban kerd. Her roja Heqî mi mîyaz pewt. Erê mi kamî rê se kerdo? Erê guna çik a? Erê lajê mi hîna xort bî nêweşîye ra merd. Erê mi va Heqî ra ama ez se bikerî. Mi kemere naye zerrîya xo ra. Erê kênaya mı hina hîris serran de bîye, hîna hine kefa aye de bî. Vewrêsê nê koyan ame u a mi ra girewt. Meyîtê kênaya mi vergan werd. Erê Usen domananê xo dima aqile xo vînî kerd u şî vînî bî."[392]

Topaç, bı zafi çarçeweya baweriya Elewiti de mewzuyê baweri ser de vındena. İqdibaso corin zi no hal ri şahadi kena. "Mi bi na fuqarîyêna xo loqmeyî dayî, qurban kerd. Her roja Heqî mi mîyaz pewt." Nê ritueli baweriya Elewiyan de esti. U bı çımanê ciya ciyayan ra ewniyena na mesele ra. Na hikaye de cıniyêka ke dıma dejanê gıranan baweriya xo ya vera ziyaran de vindi kena, heyatê aye ra behs beno. A bı serran hina zaf ziyaran ra hêz guret bi. Ziyaran de duayi kerdi bi u qurbani bırnay bi. Çunki a bawer kerdene ke ziyare do keyeyê aye her çi ra bıpawo; labelê wına nêbeno. Bı nê heme çiyan keyeyê aye beno xan xırabe. Coka vere ziyaran de Bese de hêrso ke zaf pil yeno meydan.[393] Bese, rojêk seba pêrodayiş şına ser ziyare. "…kes zele-mela bêvengîya mi nêheşneno, mi va ez şêrî zîyara ma de pêro dî"[394]

Hikayeya **Wad** de zi yew cıniya derdê ewladi ancena aye esta. Nameyê aye Xane ya. Xane zey Bese isyankar niya u baweriya xo ziyaran ra u heq ra nêbırnaya. Na hikaye de zi baweriya Elewiti veciyena ver. "Posin wadê min o. Xizir tengîya mi zano û ey mi rê pêyser ano." [395] Xane, şewêk hewnê xo de yew êrdış sıpi vinena. "...Mordemî yew destê xo ra eştirîyê posinî pêgirewto. Destê xo yo bîn ra kî destê lajê mi pêgirewto. Mordemo kal mi ra vano 'Xanê

[390] Topaç, *Bero Sûr*. r. 44.
[391] Akman *Modern Zaza Hikayeciliği I.* 308.
[392] Topaç, *Bero Sûr*, r. 43-44.
[393] İlyas Akman, "Modern Zaza Edebiyatında Öncü Bir Kadın Yazar: Bedrîye Topaç", *İçtimaiyat,* 10(1), 135-146. 2026. r. 141-142.
[394] Topaç, *Bero Sûr*, r. 44.
[395] Topaç, *Bero Sûr*, r. 46

êdî bes o. To goşê mi berdî. De bê wadê xo bigê'..."[396] Benate ra tayi wext viyareno Xane ewniyena ke kelê aye Posın verê beri de ro. No tewır baweri ya Xane zediyena u a bewer kena ke rojêk lajê aye zi weş u wahar yeno keye.

Hikayeyanê **Zîyare** u **Wad** de dı cıniyi esti ke nê dı cıniyi hetê baweri ra tezatê yewbinan i. Seba Bese ziyare endi cayêko bıqimet niyo; yew meydanê hesabdiyayiş u hêrsi yo. Çunki goreyê Bese, a heme wezifeyanê xo ardi bi ca. Labelê ziyare aye ra hetkari nêkerd bi. Seba Xane zi 'xızır' u wadê aye, aye miyanê yew tariti u bêvengiye ra vecena u hêz dana aye re.

Hikayeya Berfin Jêle **Çhepçiyo Koli** de Fatoşe cıniya ke bawermend a. Mêrdeyê aye çepçi yo. No semed ra na rewşa Fatoşe weşa ey nışino ay ra xo keno. O wazeno ke Fatoşe zey ey bêitiqat bo. Wexto ke Fatoşe rituelanê xo yê baweri kena mêrık aye ser de vaciyeno: "Fatoş to oncia darede ra? Ça mı têde nêkena, cênık? Hêştay rey mı to ra vato ke mınete ke kena qe nê zerre de bıke, çımê kêş era to mêkuyo. To ra vacinê olvozu ke tı nia diya nafa ci nano rê sewqa mı ser, endi kes mı tede nêkeno."[397] Merdeyê aye verê embazanê xo de cıniya xo ra şermayeno. O wazeno ke Fatoşe bıne bandura ey de bımano. Fatoşe yan bêitiqat bıbo yan zi baweriya xo miyanki biyaro ca, wa kes aye nêvino. Çunki na rewşe seba ey zey yew şerm o. Na hikaye de viniyeno ke ha camêrdi moderni beni ha klasiki beni nê wazêni ke iradeyê cıniyan her het ra bışıkni. Labelê mêrık nêeşkeno Fatoşe bigero bınê bandura xo. Fatoşe bı cesaret pê nê vateyanê xo verê ey de vındena: "Heya, mınete kenune, ma olvozonê to rê çıke? Vinenê, va bıvinê, se kerine? Rındiye wastenê key biya tomet?"[398]

Nê hikayeyan de viniyeno ke baweri, verê dejanê gıranan de seba cınyan ge beno zey yew mertal u cıniyi xo paweni; ge verê nêheqiye de bena zey yew çeke cıniyi pêro danê u hesap persêni, ge zi verê hişê pederşahi dı, pê hêzê baweriya xo sarewedarêni u iradeyê xo mojneni ra.

4.1.10. Cını u Nasname

Edebiyatê Zazaki de nuştoğanê cıniyan mewzuyê nasnameyi bı zafi modernite, esle xo inkar kerdış, asimilasyon u şerm ser o gureto dest. Bınê no sernuşteyi de hikayeyi ke analiz biyi; mucadeleyê modernbiyayişê cıniyan esto. Labelê no mıcadeleyê modernbiyayişi miyanê xo de inan keno vindi. Hikayeyan de yeno vinayiş ke cıniyi ke wazeni bıbê wende yan zi bacarıj

[396] Topaç, *Bero Sûr*, r. 47.
[397] Jêle, e.n.v., r. 85.
[398] Jêle, e.n.v., r. 85.

eslê xo u zıwanê xo ra şerm keni. Bı taybeti qerekteranê Sultane u Zerence ser ra nê nuqtayi muhimi veciyeni ver: Nasnameyê xo ra şerm, pê teqlid u inkar kerdış xo bı zor qebulkerdış.

Hikayeya **Persa Xelete** de Sultane seba dekewtışê universiteyi dewe ra gereka bışiyên bacar u lise bıqedinên. Çunki a waştên ke bıba melım u xoseriya xo yê ekonomi ke bigera desta xo. Sultan mekteb de qeydê xo vırazena; labelê cuyê moderni ê bacaran aye zaf bedılnena. Aye bıne tesirê cuya bacar de manena. Mektebê aye de hem wendekari dewıji hem zi domananê polis u eskeran estbi. Wexto ke Sultan u wendekeranê dewıjan mabenê xo de pê zıwanê dayika xo (kurdi) de qıseykêni wendekari bini, inan reyde lex kêni u Sultan zi na rewş ra şerm kerdên. "Şima ziwanê dewijan qisey kene. No zıwano koyan o, şima koyî ye?"[399] Nê vateyan ra kıfş beno ke politikayanê asimilasyoni psikolojiyê insanan ser de seni tesir keno. Sultane verê nê çiyan de şerm keno u zıwanê xo bêqıymet vineno. Peyni de Sultan dewıjıyê xo, zıwanê xo, maya xo, cıniyanê dewa xo, kınc u kole xo ra şerm kena. "...nê dayê ez sey şima nêbena. Ez sey şima lojine ver de zerê welê adirî de nêpoyîna, nêmirena."[400] Sultan nêwaştene ke zey maya xo u zey cıniyanê dewıjanê xo bıba. Aye nê cıniyan qıj vinena; çunki bacar de cıniyi xemılnayi u makyajkerdeyi zaf di bi. Sultan maya xo u nê cıniyan nana tiver u maya xo ra hêdi hêdi kuwena duri.[401] Kıncê aye, hal hereketê aye, qıseykerdışê aye bacar de zaf vuriyaybi. Sultane nasnameyê xo yê Kurd u elewiti zi inkar kerdêne u no nasnameyi ra şerm kerdêne. Sultane bacar de yew yurt de mendene. Wexto ke dıma betlaneyan ra dewe ra şiyên yurdê xo, pê sabuno buyeweş xo şutene ke wa buyê dewe aye ra şero. "Eke şîya yurt şampuanê xo grewt û şîya banyo de xo şût. Ti waştene ke boya dewe to ra şêro. Xo hen mîşt dayene ke ti vatenê se bîyo."[402] Na hikaye de Demirel hem bala wendoğan ancena meseleyê zıwanê dayikan u nasnameyi ser hem zi cuyê moderni ê bacaran senin insanan bedılnena u heyatê insan ser o seni tesir kena. Na hikaye nişan dana ke: mıcadeleyê xoseriya Sultane, aye koka xo u zıwanê xu ra dur finaya.

Hikayeya Pınar Yıldız **Zerence** de nasnameyê cıniyan, teqlid u inkar ser awan biyo. Serqehremane Zerence u hiri embazi aye esti. Nameyê inan Aysel, Fatma u Sevgi ya. Nê wendekarê lise yi. Nê keynayi zi zey Sultane bınê tesirê modernite u bacaran de mendi. U nê keynayi nasnameyê xo yê raştıkını nımnêni u pê nameyanê sexteyan eskeran reyde tekili nanê ru. Aysele rayberê inan a u vana "Verê cu ganî ma na tirkîya xo û vengê xo barî bikê. Eke ma yew kes nas kerd û ma înan reyde ronişt sey dewijan çay meşimêne, nescafe yan zî cappuccino

[399] Demirel, *Vîndîbîyaye*, r. 75.
[400] Demirel, *Vîndîbîyaye*, r.76.
[401] Akman, *Modern Zaza Hikâyeciliği II.* r.116.
[402] Demirel, *Vîndîbîyaye*, r. 78.

biwazêne!...”[403] Na hikaye de zi zey hikayeya **Persa Xelete** dewıj biyayiş ra şerm u hewesê cuya bacaran esta. Heto bin ra hikaye de çiye ke bala merdımi anceni, tekili runayişe keynayan u eskeran o.

> “Tayê embazanê aye yê mehla telefon kerdêne eskerîye û ucade kam vejîyo xo dayêne şinasnayene û înan de bîyêne embaz. Her yewî xo rê yew name dîyêne û yew cuya bîna zurkêne awan kerdêne. Eskeran reydi qiseykerdiş mîyanê kênayanê mehla de bîbî sey moda. Nê kênayan zaf reyîzî yew kesî de heta peynî qiseykerdêne û roja îzinê eskeran de teber de zî ê dîyeêne...”[404]

Zerence zi nameyê xo kerdıbi Ece. Xora peyniyê hikaye de kıfş beno ke nameyê yew keynayê aye Ece ya. Eger ma nameyan ser o yew analiz bıkêri, namêyi nê qerekteran tesaduf niyi: Nameyê Zerence Tırki de yena manaya “keklik.” Zerence tebiet, dewe temsil kena; Ece zi modernite temsil kena u yena manayê “qıraliçe/cıniya rınde.”[405] Nameyê “Ece” seba Zerence remayiş o yan zi eslê xo ra xelesiyayiş o.

4.1.11. Cıniyi Bini

Edebiyatê Zazaki de hikayeyanê nuştoğanê cıniyan de qerekteri cıniyi zaf heti ra ameyi dest guretış. Bınê no sernuşteyi de hikayeyanê Zazaki de cıniyanê ciya-ciyayan u heyatê inan ser o ameyo vındertış. Her yew hikaye de yewna cıni u heyatê inan esti. Mesela yeno vinayiş ke miyanê nê hikayeyan de zey cıniyanê zanyar, modern, karker, wende u antimilitaristan ca gureti. Bê inan miyanê nê hikayeyan de cıniyanê ke cuyê xo miyanê çar dêsan de kerdo hepıs u dınyayê xo kerdi teng, cıniyi ki leşa xo ser o kerxaneyan de pere qezenç kerdi u verê tadayê komelanê pederşahiyan de zey yew rayber ca gureti zi esti.

Hikayeyanê Topaç **Cinîyê Dîcle** de serqehremani yew keyna u pirıka aye yi. Pirıka keyna yew cıniya zanayi ya u her şew inan re deyiran u estanıkan vana xısusiyetê nê estanıkan bı zafi cıniyanê xoseran ser o ya. Hikayeya **Xeyal** de dı cıniyi bênameyi esti u nê dı cıniyi miyane bêheviti de paşdanê yewbinan. Hikayeya **Pencera** de cıniyi moderni esti. Na hikaye de yew cıniya şaire esta u hikaye yew bacar de viyerana. Hikayeya **Menewşî** de mewzu eşq a; labelê eşqo ke nimcet a; çunki cıniya ke na hikaye de ca gena a kerxane de xebıtiyena.

Guntaş Aldatmaz kıtabê xo yê *Pîye Mi Kemanê Cinitêne* de hikayeya **Pawitiş** de bala wendoğan ancena serqehremana Gule ser o ke a yew cıniya wenda, zanayi u antimilitarist a. “Gule unîversîte di kewtbî platformê wendekaranê antîmîlîtarîstan û kotî ke herb esto, kotî ke

[403] Yildiz, *Hîkayeyê Hewn û Hişyarî*, r. 98.
[404] Yildiz, *Hîkayeyê Hewn û Hişyarî*, r. 99.
[405] https://sozluk.gov.tr/ (09.04.2026)

rejîmê mîlîtarîstî estê, bi nê cayan eleqedar bîyêne."[406] A yew cıniya rejimanê militaristan qebul nêkena u nê meseleyan ser xebitiyena. Gule her çıqas dıma eşqê xo ya platonik de dejan bıanci zi a nêşıkiyena u cıniyêka hêzdar a. Mektebê xo qedinena hetê siyasi ra xo aver bena, hem wanena hem xebıtiyena debariyê xo kena u yew cıniya xoser a.

Burçin Bor hikayeya **Xuy** de cuya "cinîyanê ke xo cuye ra ancenê, cuya xo teng kenê û tenya heme cuya xo bi kar û gureyê keyeyî xo rê kenê xayîle û armancê na dinya, behsê înan bîyo."[407] Nuştoğe, na hikaye de yew cıniya ke tede "neweşiya paki" esta ana çıman ver. Dınyayê na cıniyek keye ra u paki ra wet niyo. Na cıniye xo naya kar gure keye ser u dınyayê xo ya qıji dı cuyena u niyetê aye çino ke miyanê na dınyaya qıje ra veciyo u xo aver bero. Çunki a na dınyaya xo ya qıje ra memnun a. Na hikaye cıniyi ke pê bahaneyê pakiyi seni keye de, miyanê çar dêsan de cuya xo kerdi teng u biyi hepıs mojneno ra.

Hikayeya **Muptelayîye** de yew keynaya ke heme cuya aye verê eyne de viyarena aye ra behs esta. A, xo zaf begen kena. Hemê rojê aye vere ayneyi de pê xemılnayiş viyarena u xo bı xo qıseykena. "Şî verê eynike, serê engişta xo cêr ro kuwa pirnika xo ya kerde bel û xo zere de va, 'Pirnika Heidi Klum zî hendayê pirnika mi rind nîya.' Cêr ra cor dest kerd qorrikê xo ra va, 'Hih! Jennifer Lopez zî kam a?'"[408] Na qerektere rındiyê xo dınya de nameyanê namdaran reyde nanatêver. A her wext miyanê xeyalan de cuyena. "Hew dî ke ha serê yew sehneyî ra, der û dorê aye de camêrdî. Pêro temaşekarê aye camêrd ê... Wina Qeyde bi weyde camêrdî Pêro yew dest ra çepikan cenênê. Tayê bi engiştanê xo fitîkê cenenê..."[409] Xeyalê sehna u çepıkan qerekter ser de hisê "stra biyayiş, namdar biyayiş" vırazena. La raşte cı wına niyo. Werê cı serê adıre de veşena u a wına bena hişar u merg ra xelısiyena.

Hikayeya Pnar Yıldız **Kek Ehmed** de Neslixane, dıma xo kıştışê mêrdeyê xo Ehmedi ra pê çar domanani miyanê yew dejo gırani de teyna manena. Derdê Neslixane teyna merdışê Ehmedi niyo. Ehmedi dıma xo de hişa Neslixane de hezar persi bêcewabi zi verdaybi. Coka Neslixane Ehmedi ra zaf hêrsına. Hikaye de maya Neslixane bala wendoğan ancena. Maya Neslixane bı serran keynayê xo re derheqê camêrdan de şiretan dabi. Nıka nê şireti tek bı tek ameyni virê Neslixane. "Lawo, çi rey bi camêrdan pîze meveşne, çi rey peynîya xo mede yew camêrdî û bawerîya xo bi ey meya!"[410] Şiretê maya Neslixane wına bi. Neslixane hewtyes

[406] Guntaş Aldatmaz, *Pîyê Mi Kemane Cinitêne*, r. 75.
[407] Yildiz, "Edebîyatê Zazakî De Pêlê Femînîzmî: Analîzê Hîkayeyanê Hîkayenuştoxanê Cinîyan", r. 238.
[408] Bor, e.n.v., r. 61.
[409] Bor, e.n.v., r. 63.
[410] Yildiz, *Hîkayeyê Hewn û Hişyarî*, r. 25.

serriya xo de Ehmedi reyde zeweciyaybi u nê vist serri piya cuyaybi. Ehmedi seba aye yew "pışti" bi; labelê Ehmedi xo kıştbi u Neslixane "bêpışti" mendbi. Nıka poşmaniya goşseranêdayişê Neslixane maya xo de bi. "La vîst serran ra pey, çar domanan ra dima qiseyê maya mi rast vejîyayî. Ganî yew cinî peynîya xo nêda yew camêrdî…"[411] "Seke maya mi vatîbîye, 'Bextê camêrdan çin o!' eke bibîyene qet nêbo yew telefono peyên, yew xatirwaştişo peyên…" [412] Poşmaniya Neslixane nê vateyan ra kıfş beno. Ehmedi dıma xo de hezar persi verdaybi u Neslixane ra zi yew melumatê xısusi nêverdaybi. Na rewşe zaf şibi zorê aye coka Neslixane zerreyê xo de ey efu nekerdên. "La ez her kes nîya Ehmed! Ti kesî ra nêvajê zî heqê mi esto ke ez bizana çi ra, çi ra to ez bi çar domanana na dinya de tekûteyna verdaya…"[413] Eg Ehmedi pê emrê Heqi bımerdên, eg Ehmedi seba yewna cını Neslixane cabıverdên Neslixanê daymışê nê dejan biyên. Labelê xo kıştışê Ehmedi hişa Neslixane de persêko gırd verday bi u Neslixane cewabê no persi zi qet nêgena. "Gelo Ehmedi çi ra xo kişt?"[414]

Hikayeya Berfin Jêle **Ana Gulizare** de hoka ewniyayişê Ana Gulizare bala wendoğan ancena. Serqehremane Ana Gulizare, cıniyêka extiyar u zanyar a. Dewe aye de cıniyi hetê camerdanê xo, vıstewri u zeyeyanê xo ra heqeretan vinêni. A zi na rewşa ver de cıniyan (mayan) mesul vinena.

> "Erê waê, waê! Dısmenê cêni oncia cêniyê. İnson ke domanê xo rınd resnay ra zerrê çêyi de xıravniye nêbena. Çıqa ke taê çi cêniyu dest de mebo, qe ke nê lazunê xo bıresnê ra ke zorbajiye, pırodayiş, qesa çorte megurnê, mekerê. Ha vaze, ha vaze kes ma kokumu tede nêken"[415]

Goreyê Ana Gulizare problemê şideti de teyna camêrdi mesul niyi. Cıniyi zi no mewzu de hendayê camêrdan mesuldar i; çunki cıniyi eşkêni camêrdanê rından qıjkeki ra pil bıkeri. Pê destê cıniyan dınya hina beno rınde. Jêle bı wesıtayê qerektara Ana Gulizare, komelanê pederşahiyan de rolê cıniyan ana çıman ver u mılê inan ser de barêko gıran verdena.

Hikayeya **Sosıne** de yew cıniya entelektuel esta. A, Dêrsımıj a u yew cıniya moden, xebatkar u wende ya. A, edebiyatê dınya ra xeberdar a. U eseranê ciya-ciya cıniyan wanena. "Sosıne, avêri xeylê kıtavê namdar u saira İranu Furuğ Ferruhzade wendê. Nıka ke şiirê Gülten Akın kotê ra vir… eve heyecani çente ra vezena…"[416] "Sarê xo nana ro balişna, nuştoğa şiaunê Hemılkay ra qesa Maya Angelou ye yena viri, aê vati bi: 'Hêkatê ke nêama ra zon, zerre de

[411] Yildiz, *Hîkayeyê Hewn û Hişyarî*, r. 25.
[412] Yildiz, *Hîkayeyê Hewn û Hişyarî*, r. 27.
[413] Yildiz, *Hîkayeyê Hewn û Hişyarî*, r.27.
[414] Yildiz, *Hîkayeyê Hewn û Hişyarî*, r. 28.
[415] Jêle, e.n.v., r. 48.
[416] Jêle, e.n.v., r. 78.

wederyayiya, honde dae dezo de xori çino’’’[417] Sosıne edebiyatê dınya ra eleqeder a. Wanena u ser inan fıkiriyena.

[417] Jêle, e.n.v., r. 81.

PEYNİYE

Cıniyi, problemanê xo, dınyayê xo dej u şayanê xo goreyê camêrdan hina rınd zani, vinêni u neqıl keni. Nuştoğê cıniyan, hem xısusiyetê komeli, hem problemanê zereyê keyeyi, hem dınyayê teveri hem zi dınyayê zereyê cıniyan rê yew çımo realist ra ewniyêni u tehlil kêni. Çunki nê wareyan de cıniyi dahanê zaf beni mexdur u dej ancêni. Gorêyê nêyi; na xebate, edebiyatê modern ê Zazaki de ser o kıtabê hikayeyanê nuştoğanê cıniyanê Zazayan vıraziyaya. Na xebate de hewt nuştoğê cıniyi u new kıtabê inan ê hikayeyi tespit biyi. Na çarçewa de nê hewt nuştoği ke ma xebate xo de gureti dest, nê nuştoği teyna hikaye nênuşti; eyni wext de eyneyê xo çarnayê ser o komelê Zazayan zi. Zereyê keyeyi ra bıgeri hetan tadayê komeli, her mewzu pê qelema nê cıniyan ameyi zıwan. Coka dınyayê edebiyati de caguretışê cıniyan çiyêko muhim o. Edebiyatê Zazaki de Topaç, Guntaş Aldatmaz, Asmin, Bor, Demirel, Yıldız u Jêle cayêko muhim geni.

Kıtabanê nê nuştoğan de cıniyi, heyatê inan, ewniyayişê komeli ê cıniyan seni viniyayo u nê cıniyi hikayeyan de seni ca gureto tespit biyi. Bı sayeyê nê nuştoğanê cıniyan, edebiyatê Zazaki hem biyo hira hem zi quwetê temsilê cıniyan edebiyat de biyo ziyed. Edebiyatê Zazaki de nuştoğê cıniyi zaf niye; labelê ê cıniyan ke Zazaki metni u eseri nuşti u nuseni seba edebiyatê Zazaki erjaye yi. Qasê çarçewayê xebate de new kıtabê hikayeyi ameyi wendış, ê eseran gore cıniyi hikayeyan de hetê şexıs, komeli u kulturi ra etud biyi. Tecrubeyanê cıniyan, çımê nuştoğanê cıniyan ra edebiyat de seni ca gureto nê tespit biyi.

Nê new kıtabi ke ameyi wendış u etud biyi nê kıtaban de mewzuyê wertağı tespit biyi. Nê: tekiliya cını u camêrdan, zewac (wesniti, problemê bêkareti, cıniya viyayi), keye, perwerde, şidet (fiziki, psikolojik u cinseli), eşq, baweri, siyaset u nasname yi. Bê problemanê cıniyan ca diyayo problemanê domananê keynayan re zi. Çunki ewro merdım ewniyeno ke problemi ke cıniyi anceni koka xo hetan domaniyê inan u roja biyayişê inan şına. Na çarçewa de zey problemanê domani keynayi ke seba cınsiyetê xo yê biyolojiki nêameyi waştış, keynayi ke istismar u şidet diyi, keynayi ke heqê perwerde ra mehrum verdiyayi, mektebanê leyliyan de politikayanê asimilasyoni ver de çı zori anti, serranê qıjan de zewıcnayişê keynayan u zoriyê heyate ver de keynayi seni teyna mendi, nê pêro yew bı yew tespit biyi.

Xebate de derheqê çımê nuştoğanê cıniyan ra cıniyi de hikayeyi ke analizi biyi bınê 11 sernuşteyan de rêz bıyi. Nê sernuşteyan zi miyanê xo de bar beni u hirı mewzu ser ra ameyi yew ca. Çunki nê mewzuyi zey helqeyanê yew zınciri yewbinan re bestiyaye yi. Tayê hikayeyi u mewzuyi yewbini weyi keni u kewti têmiyan. Hikayeyi ke etud biyi zafe inan de ma nêeşkeni

vaci ke na hikaye de teyna yew mewzu ser o ameya vındertış. Coka analizo peyini bınê hırı temayan de ameyi destguretış. U nê temayi zi wına bar biyi: temaya yewın, dezgeyê zewaci u rolanê cınsiyeti ê komeli, temaya dıyın dınyayê domanti u perwerde, temaya hırıyin zi tadayê komeli u dewleti yi.

Hikayeyan de dezgeyê zewaci, zey eyneyê komeli ameyo zıwan. Tehlilanê hikayeyan de yeno vinayiş ke zewac, teyna piyabiyayişê dı kesan niyo: zewac cuya cıniyan sinor kerdo u heyatê inan ser de tesirdar biyo. Cıniyi ke kewti miyanê dezgeyê zewaci endi seba xo nê; seba rolê ke komeli nayi mılê inan ser o (zey cını biyayiş, maye biyayiş) estbiyayişê xo domnayi. Nuştoği nişan dani ke zewac, dınyayê cıniyan de hem cayê rumeti yo kem zi cayê bêveng mendış u tadaya gıran o. Hikayeyan de qerekteranê camêrdan teyna zey mêrdı nêaseni; ê zereyê keye de hukımnayi ru, cıniyan re heqeret kerdi, derheqê cuya cıniyan de qereran gureti u cezayan dayi.

Tıkê hikayeyanê Topaç, Guntaş Aldatmaz, Jêle, Asmin, Bor u Yıldız de dezgeyê zewaci u rolê cınsiyê komelki ameyi dest guretış. Nê nuştoği, nê mewzuyan ser ra hem qeyideyanê komelanê pederşahiyan hem zi rolê cınsiyê komelki rexne keni. Hikayeyanê inan de cıniyi mexduri zi esti, cıniyi hêzdar u sare berzi zi esti. Miyanê dezgeyê zewaci de tekiliyê cını u camêrdan zafyer rolê cınsiyê komelki ser o awan biyo. Cıniyi zereyê keyeyi de, mıtfax de, kar gureyi keyeyi de, ardışê domanan de u cıle/nıvine de zey xızımkaran muamele diyo. Hikayeyi ke tehlil biyi, dezgeyê zewaci de rewşa cıniyan ser o nê nuqtayi muhimi veciyê ver:

- Dezgeyê zewaci de cıniyi bınê tabuyanê komelanê pederşahiyan de pê yew terso pil cuya xo domnayi. No ters bı zafi mefhumanê "bekaret" u "çarşefa bı guynin" de xo ramocnayo. U bınê nameyê zewaci de camêrdi leşa cıniyan zey yew wareyê herbi diyo u leşa inan ser de "camêrdiyê xo" ıspat kerdo. Mefhumê "namusi" zi tıkê hikayeyan de balê wendoğan ancena. Hikayeyan de mefhumê "namusi" ra teyna cıniyi mesuldar viniyayi. U bınê dezgeyê zewaci de cıniyi zey yew objeyê cinseli viniyayo.

- Nuştoği zey Guntaş Aldatmaz u Jêle, miyanê dezgeyê zewaci de, hetê ideolojiki ra dırıtiya camêrdan eşkera kêni. Nê dı nuştoği, camêrdi ke qaşo wende, modern, demokrat, çepçi u pawıtoğê karkerani tever de munewer eyseni; labelê zereyê keyeyi de hişa pederşahi ser o cuyêni inan eşkera kerdi. U na moderniteya nımitki zey yew maske ameyo mojnayiş. Bınê no meske de hişa komelanê pederşahiyan rexne biyo.

- Miyanê dezgeyê komeli de trajediya tewr gıran zi eyo ke; cıniyi mêrdeyanê xo re cêrabıbo zi reyna zulm u tadayê inan ra nêxelısiyêni. Nê cıniyi yan hetê mêrdeyanê xo yê kahanan ra şidet vinêni yan zi kışiyêni. Camêrdi bınê nameyê zewaci de xo zey "waharê cıniyan" diyo u bı hişa "cayê to yan leye mın o yan zi gorıstano" de cuya cıniyan ser de hukım nayi ru. U komelanê pederşahiyan de mêrdeyê xo ra cêrabiyayiş zey çiyêko eyb hesıbiyeno. Coka cıniyi zewacê xo de bêbextiyar bıbozi gereka no zewac bıdomni. Komel cıniyan ra no paweno.

- Zewac, seba cıniyan her wext eşq niyo. Tıkê cıniyan seba bınê zulmê keyeyanê xo ra xelısiyayiş zewac tercih kerdo. Labelê wına nêbiyo; ê teyna cayê xo vurnayi; bındestiya piyanê xo ra veciyayi u kewti yewna bındestiya camêrdan.

- Cıniyi derheqê zewacê xo de waharê yew qal niyi. İradeyê cıniyan niyena qebul kerdış. U zewacanê bı usulanê vêrinan de cıniyi zey yew "mılk" viniyayi u leşa inan biyi debareyê keyeyê inan.

Nuştoğanê cıniyan hikayeyanê xo de teyna çiyanê negatifan u mexduriyetan ser o nêvınderti. Miyanê hikayeyan de merdım eşkeno cıniyanê hêzdar, xoser u xoverdayoğan zi bıvini.

Edebiyatê Zazaki de hikayeyê nuştoğanê cıniyan de domanti u problemanê keynayan zey nêwaştışê domananê keynayan, perwerde, şidet, istismar u emranê qıjan de pê usulanê verinan zewıcnayiş, zaf hetan ra ameyo çıman ver. Trajediya domananê keynayan, roja ke ê yeni dınya a roje dest pê kena. Komelanê pederşahiyan de camêrdi, domananê keynayan nêwazeni. Roja ke keynayi yeni dınya, keye de yew atmosferê bêvengi u şini vılabena. Çunki goreyê hişa pederşahi laji zey dewamê azê camêrdan o. Coka keynayi bêqıymet i. No bêqıymeti cuya keynayan de bena sebebê her tewır travmayan. Heto bin ra keynayi heyatê perwerdeyi ra dur ameyi vıstış. Çunki komel, perwerdeya keynayan ra tersena. Eg keynayi bıwani musêni, benê hişyar, qeideyanê pederşahiyan ra sarewedarêni usb. sebebi zaf i. Komelanê pederşahiyan de keynayi gereka kar-gureyi keyeya reyde eleqedar bıbo u hetkariyê mayanê xo bıkeri. U heto bin ra keynayi seba keyeyan zey yew çımeyê debari yeni vinayiş. U emranê qıjan de keynayi bı usulanê verinan, camêrdanê dewlemandan reyde yeni zewıcnayış.

Hikayeyê nuştoğanê cıniyan de dınyayê domanan u perwerde mewzuyê mektebanê leyliyan ser o zi ameyo destguretış. Mektebanê leyliyan, dı heti ra veciyena ver. İnan ra yew politikayê zıwanan ke asimilasyon ser o biyi yo; o bin zi domani nê mektaban de zey eskeran

muamele vinêni. Her çi zereyê yew nizami de yeno ca. Şeyda Asmin mektebanê leyliyan zey "qışla-eskeriye" teswir kerda. Hende ke nê mekteban de porê keynayan zey lajekan "erkek tipi" ameyni qesnayiş. Domani bınê nameyê perwerde de zulm u tada vinêni. Çı heyfo ke hikayeyanê nuştoğanê cıniyan de domantiye, zey estanıkan nêameyo nuştış. U problemanê keynayan zaf heti ra ameyo dest guretış. İnan ra tewr gran u trajiki zi keynayan ser de istismar u tecawuzê bavalığan o.

Kıtabê hikayeyi ke destê nuştoğanê cıniyan ra vêciyayi nê hikayeyan de tespit biyi ke, cıniyi u domani teyna zereyê keyeyi de nê; ê bı destê dewlet u iqdidaran ra zi şidet, zulm u tada diyi. Nê zi bı meseleyê armeniyan, terteleyê Dêrsım 1938i, serranê 90i de sereştışê dewan, hepısi, tada u hetê nasnameyi ra; Suriye dı zi meseleyê DAİŞi ser o ameyi dest guretış.

Na xebate de yeno vinayiş ke, hikayeyanê nuştoğanê cıniyan de nasnameyê cıniyan teyna nasnameyê biyolojiki ser o nêameyo dest guretış. Cıniyi eyni wext de nasnameya xo yê komeli, politik u xoverdayişi zi nişan dayi. Domanti ra hetan perwerde u zewac, asimilasyonê mektebanê leyliyan ra hetan zulmê dewletan u organizasyonan, her mewzuyi nişan dano ke cıniyi miyanê sinoranê pederşahiyan de seni mucadele kerdi.

Edebiyatê Zazaki de hetan ewro derheqê cıniyan de tıkê xebati hedre biyi; labelê yew xebatêko hira u tematik çin bi. Coka no mewzu zaf hetan ra kritik biyo u na xebate vıraziyaya. U na xebate, xebatkaranê neweyan re zi ber keno a; çunki na xebate de cıniyi teyna tewırê hikaye gore zaf hetan ra kritik biyi. Labelê xebatkari neweyi eşkêni nê mewzuyan tek bı tek bıgeri xo dest u zey roman, şiir, virameyiş u tiyatro tewıranê binan ser o zi xebatanê hirayan hedre bıkeri. U xebatanê neweyan de, xebatkari eşkêni edebiyatê Zazaki de hikayenuştoğiya cıniyan edebiyatanê binan reyde bınên tiver. Mesela edebiyatanê Tırkan u Kurdan de eserê nuştoğanê cıniyan ê modernan de xebatkari eşkêni xebatanê neweyan bıvırazi. Rolê cınsiyê ê komelki, dezgeyê zewaci, edebiyatê Zazaki de tesirê Ewrupa (ğeribiye), çımê nuştoğanê camêrdan ra cıniyi, travmayanê domanti u ameyoğê cıniyan usb. ser o zi eşkêni xebatanê neweyan bıvıraziyayi u xısusiyeti neweyi tesis bıkeri. Ma bawer keni ke na xebate wareyê akademiki de kêmasiyan yew nebze bıbo zi werte ra wedar o, xebatkaranê binan re bıbo rayber u çımeyêko dewlemend.

ÇIMEYİ

ACAR, Heja Tülay, "Goreyê Rexneyê Edebîyatê Femînîstî Tehlîlê Kıtabê "Bero Sûr" Yê Bedrîye Topaç," *Unîversîteya Artûklûyî ya Mêrdînî Enstîtûyê Ziwananê Ganîyan yê Tirkîya Şaxê Mayzanistê Ziwan û Kulturê Kurdan* Projeyê Masterê Bêtezî, Mêrdîn, 2018.

ADABEYÎ, Feyza, *Estanekanê Sêwregi ra,* Weşanxaneyê Vate, İstanbul, 2025.

AKMAN, İlyas, "Zaza Edebiyatında Şehir-Birey İlişkisi: Eksik Bedenler, Daralan Yollar, Genişleyen Muhayyile" (Ed. Erman Gören, Ebru Yener Gökşenli, Şerif Eskin ve Bülent Çağlakpınar) *The Cıty: Lıterary Encounters Şehir: Edebî Karşılaşmalar,* Istanbul University, 2021, r. 2-14.

AKMAN, İlyas, *Modern Zaza Hikâyeciliği I*, Gece Kitaplığı, Ankara, 2018.

AKMAN, İlyas, *Modern Zaza Hikâyeciliği II,* Gece Kitaplığı, Ankara, 2019.

AKMAN, İlyas,"Modern Zaza edebiyatında Öncü Bir Kadın Yazar: Bedrîye Topaç." *İçtimaiyat,* 10(1), 2026. r. 135-146.

ALİ, Sebahattin, "Estanıka Mêşna" (Tad. M.Dewıj), *Tirêj*, Humar 1, İzmir 1979.

ASLANOĞULLARI, Mehmet, "Lerch'in Zazaki Derlemelerinin Çevrimyazımı Ve Türlerine Göre Sözcüklerin Tahlili", Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Zaza Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Bingöl 2014.

ASLANOĞULLARI, Mehmet, *Seçilmiş Zazaca Romanlarda Ortak Bellek,* Sonçağ, Ankara, 2023.

ASMÎN, Şeyda, *Raywanîya Rojawa de,* Weşanên Meyman, 2021.

ASMÎN, Şeyda, *Zeman Sey Fekê Kardî bî,* Roşna, Dîyarbekir, 2013.

ASTARE, Kemal, *Cer Hard Cor Asmen*, Weşanê Doz, İstanbul, 1994.

ASTARE, Kemal, *Gulbahare Alamania ra Meselei*, Fam Yayınları, Tunceli, 2024.

AYDOĞDU, Yusuf, "Modern Zaza Hikayeciliğin Serüveni", *Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Dergisi,* 1, 2015, r. 56.

AYGUN, Murat, "Bedrîye Topaç reyde Roportaj", *Ewro,* Humar 4, Ankara 2021, r. 17-22.

AYGUN, Murat, "Nadîre Guntaş Aldatmaza reyde Roportaj" *Ewro,* Humar 3, İstanbul, 2020, r. 20-30.

BAKIR ŞENGÜL, Mehmet, "Kadın Edebiyatı: Bir Varoluş Mücadelesi" *The Journal of Academic Social Science Studies,* 2016, r. 203-211

BAKIR ŞENGÜL, Mehmet, *Türk Romanında Feminizm (Kadın Romancılar, 1960–80),* Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı Doktora Tezi, Van, 2015.

BOR, Burçîn, *Hêvîya Macire,* Roşna, Dîyarbekir, 2013.

BOZKURT, Harûn, "Kirmanckî (Zazakî) De Cinîyê Ke Eserê Ci Weşanîyayê", *Vate,* Humar 55, Zimistan 2018, r. 135-144.

BRÎNDAR, M., "Engiştê Kejê", *Tirêj,* Humar 2, 1980.

ÇAKIR, Hasan, *Öykü Sanatı*, Çizgi, 2. Baskı, Konya, 2002.

ÇELİK ÖZKAN, Fulya, "Kadın, Evlilik ve Sınırlar: Nazan Bekiroğlu'nun *Mücellâ* ve Laura Esquivel'in *Acı Çikolata* Romanlarına Karşılaştırmalı Bir Bakış". *Litera: Journal of Language, Literature and Culture Studies* 33/1 (01 Temmuz 2023): r. 239-260.

ÇETİŞLİ, İsmail, *Metin Tahlillerine Giriş/2 Hikaye Roman Tiyatro*, Akçağ, 6. Baskı, Ankara, 2021.

DAĞILMA, İbrahim, *Edebiyato Modern ê Zazaki (Dewır, Tewır u Mewzu),* Vir, İstanbul, 2022.

DEMÎREL, Lorîn, *Vîndîbîyaye,* Weşanxaneyê Vateyî, Îstanbul, 2014.

DİNCER, Özüm, *"Namus ve Bekaret: Kuşaklar Arasında Değişen Ne? İki Kuşaktan Kadınların Cinsellik Algıları",* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı, Yüksek Lisan Tezi, Ankara, 2007.

Ewro, Humar 2, İstanbul, 2017.

Ewro, Humar 3, İstanbul, 2020.

GUNTAŞ ALDATMAZ, Nadîre, *Folklorê Kirmancan Ser o*, Roşna, Dîyarbekir, 2014.

GUNTAŞ ALDATMAZ, Nadîre, *Pîltane*, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul, 2016.

GUNTAŞ ALDATMAZ, Nadîre, *Xewn,* Roşna, Diyarbekir, 2019.

GUNTAŞ ALDATMAZ, Nadîre, *Xeyale,* Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul, 2025.

GÜNTAŞ ALDATMAZ, Nadire, "Kırmanccada (Zazacada) Modern Öykü*", The Journal Of Mesopotamian Studies, Special Issue On Zazakî And Zazas,* 2020, r. 136-153.

GÜNTAŞ ALDATMAZ, Nadire, *Pîyê Mi Kemane Cinitêne,* Roşna, Dîyarbekir, 2013.

Hêvî, Kovara Çandîya Giştî, Hejmar 4/ÎLON, 1985.

HİKMET, Nazım, "Ayê" (Tad. Malmisanıj), *Tirêj,* Humar 1, İzmir, 1979.

JÊLE, Berfin, *Çımê Eşqî To Dero,* Peri, 2013.

JÊLE, Berfin, *Phêznê Gamu,* Sancı Yayınları, İstanbul, 2023.

JÊLE, Berfin, *Vana,* Vir, İstanbul, 2020.

KALAV, Ayşe, "Namus ve Toplumsal Cinsiyet", *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 2 (2), 2012, r.151-163.

KARACA AYDIN, Songül, "Kadın Hareketleri Öncüsü Virginia Woolf'un "Kendine Ait Bir Oda" Kitabının İncelenmesi Ve Kadın İmajı" *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11/1, 2025, r. 152-162.

KOLCU, Ali İhsan, *Öykü Sanatı,* Salkımsöğüt Yayınları, 5. Baskı, Erzurum, 2018.

MALMİSANIJ, M., "Kıtabê Ramıtey", *Tirêj*, Humar 2, İzmir 1980.

MALMİSANIJ, M., "Etnik", *Tirêj*, Humar 2, İzmir 1980.

MALMİSANİJ, M., "Ma Bi Çiman Dîy", *Tirêj*, Humar 3, İzmir, 1980.

MALMİSANİJ, M., "Deza", *Tirêj*, Humar 4, Stockholm, 1981.

MALMİSANİJ, M., "Errik", *Tirêj*, Humar 4, Stockholm, 1981.

MALMİSANİJ, M., "Ewro û Meştî", *Tirêj*, Humar 3, İzmir, 1980.

MALMİSANİJ, M., "Ma Çi Waşt", *Tirêj*, Humar 4, Stockholm, 1981.

MALMİSANİJ, M., "Zerra Mi", *Tirêj*, Humar 3, İzmir, 1980.

ÖZASLAN, Ayşegül, "Mustafa Çiftçi'nin Hikâyelerinde Toplumsal Cinsiyetin Sosyo Linguistik Göstergeleri," *Kare International Journal of Comparative Literature* sayı: 17 2024, 24-34.

ÖZDEMİR, Emin, *Edebiyat Sözlüğü*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2014.

ÖZKAN, Rojbîn, *Antolojîya Nivîskarên Jinên Kurd*, Nûbihar, İstanbul, 2024.

SUBAŞI, Mihriban, *Hîkayeyanê Roşan Lezgînî De Awanî Û Tema*, Universîteya Bingolî Enstîtuya Ziwananê Ganîyan Şaxa Ziwan û Edebîyatê Zazakî, Teza Lîsanso Berzî, Bingöl, 2022.

ŞEKER, Aziz, "Feminist Edebiyat Eleştirisi Bağlamında Edebi Metinlerde Kadın Gerçekliği", *Söylem Filoloji Dergisi,* 2019; 4 (2), r. 347-359.

Şewçıla, Humar 2, İstanbul, Hamnan-2011.

Şewçıla, Humar 6, İstanbul, Hamnan-2012.

Şewçila, Humar 11, İstanbul, Zimistan 2014.

Şewçila, Humar 12, İstanbul, Wisar 2014.

Şewçila, Humar 15, İstanbul, Payîz 2017.

Şewçila, Humar19, İstanbul, Wesar 2023.

Tija Sodıri, Humar 4, Frankfurt, Asma Gujık,a 1997.

Tija Sodıri, Humar 5, Frankfurt, Zımıstan, 1997.

TOPAÇ, Bedriye, *Bero Sûr*, Weşanxaneyê Roşna, Diyarbekır, 2012.

TOPAÇ, Bedriye, *Menewşî*, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul, 2020.

TOPAÇ, Bedriye, *Sebr*, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul, 2023.

TOPAÇ, Bedriye, *Wextê Heskerdişî,* Roşna, Diyarbekır, 2013.

VAROL, Murat, "Zaza Edebiyatında Tirêj Dergisinin Yeri", *Mukaddime,* 2015, 6 (1), r. 139-149.

VAROL, Murat, "Zazaca Yazılan Eserlere Dair Bir Bibliyografya (1899-2014)", *Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Dergisi*, Serr:1, Humar: 1, Ocak 2015, r. 39-54.

Vate, Humar 51, İstanbul, Zimistan, 2017.

Vate, Humar 62, İsatanbul, Payîz, 2019.

Vate, Humar 63, İstanbul, Zimistan, 2020.

Vate, Humar 64, İsatanbul, Wisar, 2020.

Vate, Humar 65, İstanbul, Hamnan, 2020.

Vir, Humar 11, İstanbul, 2023.

Ware, Humar 12, Paiza Veren, 1998.

YERGİN, Mehmet, "Mewlidê Mela Ehmedê Xasî: "Mewldun-Nebiyyil-Qureyşiyyî" (Metn-Wekenitiş)", Unîversîteyê Artuklû Yê Mardînî Enstîtuyê Ziwananê Ganîyan Yê Ke Tirkiya De Ciwiyenê Şaxê Mayzanistê Ziwan Û Kulturê Kurdan Tezê Lîsansê Berzî, Mardîn, 2015

YILDIZ, Pinar, "Edebîyatê Zazakî De Pêlê Femînîzmî: Analîzê Hîkayeyanê Hîkayenuştoxanê Cinîyan", *International Journal of Kurdish Studies,* Cilt: 11, sayı: 1, 2025, r. 214-246.

YILDIZ, Pinar, "Hîkayeyê ke Mîyanê Herikîyayîşê Wextî de Rêçanê Dejan Dima Yê" *Ewro*, Humar 2, İstanbul, 2017, r. 77-95.

YILDIZ, Pinar, "Kitbê ke Qutîya Pandora Ra Vila Bîyê", *Ewro*, Humar 3, İstanbul, 2020, r. 32-60.

YILDIZ, Pinar, *Hîkayeyê Hewn û Hişyarî,* Avesta, İstanbul, 2021.

YILDIZ, Pinar, *Vateyê Zimistanî,* Avesta, İstanbul, 2024

YILDIZ, Pinar, *Vena,* Avesta, İstanbul, 2019.

Ripelê İnterneti

https://sozluk.gov.tr/ (09.04.2026)

https://www.karar.com/dergiler-edebiyatin-laboratuvaridir-476995. (13.06.2025)

https://www.zazaki.net/meqaleyi/fihriste-100-humarane-rojnameye-newepeli-2931.htm (01.06.2025)

https://www.zazaki.net/sewcila (12.06.2025)
Rûpela nû(kurdî) 8ê Adare de kitabê 'Hîkayeyê Hewn û Hîşyarî' vejîya (05.10.2025)
https://www.youtube.com/watch?v=GuoLlvRgrS4&list=LL&index=5 (15.05.2026)